I. DISENHOUSE
160 KENWOOD AVE.
TORONTO 10, ONT.

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/unknown0000vari_d8d4

דר. חיים זשיטלאווסקי

געזאמעלטע שריפטען

צווייטער באנד

יובילעאום אויסגאבע
ניו יארק.

Copyright 1912
by
Dr. Ch. Zhitlowsky, N. Y.

All rights reserved

אינהאלט:

צוויי פאַרלעזונגען וועגען דעם נאַטור־פילאָסאָפישען מאַטעריאַליזם.
ערשטע פאַרלעזונג: די מאַטעריאַליסטישע נאַטור־פילאָסאָפיע און ערקענטנים־טעאָריע.
צווייטע פאַרלעזונג: די קריטיק פון דעם נאַטור־פילאָסאָפישען מאַטעריאַליזם.
צוויי פאַרלעזונגען וועגען איד און מענש.
צוויי פאַרלעזונגען וועגען דער צוקונפט פון די פעלקער אין אַמעריקא.
ערשטע פאַרלעזונג: דער „מעלטונג פאט".
צווייטע פאַרלעזונג: די פעראיניגטע פעלקער פון די פעראיניגטע שטאַאַטען.

צוויי פארלעזונגען וועגען דעם נאטור־
פילאסאפישען מאטעריאליזם

צוויי פארלעזונגען וועגען דעם נאטור־פילאסאפישען מאטעריאליזם

ערשטע פאָרלעזונג:

די מאטעריאַליסטישע נאַטור־פילאָסאָפיע און ערקענטנים־טעאָריע.

חברים און פרוינד!

מיר אַלע, איך מיין די געבילדעטע און די פראָגרעסיווע פון אונזער דור, זענען גייסטיג אויפגעצויגען געוואָרען אויף דעם גרויסען געדאַנק פון דער וועלט־ענטוויקלונג און דעם וועלט־פראָגרעס. ער האָט אונז געלערנט, אז אַלץ, וואָס עקזיסטירט אויף דער וועלט, איז ארויסגעוואקסען על פי נויטוועندיגקייט פון געוויסע אומשטענדען און האַלט זיך אויף אין זיין נאָר אזוי לאַנג, ווי דאָס דערלויבען די בעדינגונגען, וואָס רינגלען עס ארום. די בעדינגונגען אָבער בייטען זיך, טרעטען אָב זייער פלאַץ צו אַנדערע בעדינגונגען און ממילא מוז אויך אַלץ, וואָס איז ארויסגערופען געוואָרען פון זיי, פערשווינדען פון דער וועלט און אָבלעדיגען דעם פלאַץ פאַר ערשיינונגען, וואָס שטימען בעסער צונויף מיט דעם נייעם סדר פון דעם זיין.

דאָס רוב פון אונז גלויבט, אז עס איז ניטאָ קיין זאַך אין דער וועלט, וואָס מען זאָל ניט קאָנען מיט אותות ומופתים בעווייזען וועגען איהר, אז עס איז געווען א צייט, וועו זי איז נאָך ניט געווען, אָדער וועו זי איז געווען א סך אנדערש, איידער זי איז איצטער, און אז עס מוז קומען א צייט, וועו זי וועט דורכאוים איבערבייטען איהר געשטאַלט, אָדער אפשר אין גאַנצען פערשווינדען פון דער וועלט. אייביג איז נאָר די וועלט אַליין און דער געזעץ, אז אַלץ

מוז זיך פערענדערן אין איהר, און קיין זאך אין דער וועלט קאָן ניט אַראָבטרייסלען פון זיך די שליטה פון דעם דאָזיגען געזעץ.

אייניג פון אייך וועלען געווים מיינען, אז אָט דער גלויבען אין דעם שטענדיגען איבערבייט איז דאָ א ביסעל צו שטארק אָנגעצויגען, א ביסעל צו שארף פאָרמולירט. עס מוז עפעס אין דער וועלט זיין אזוינס, וואָס פערליערט ניט זיין תוך אין דעם לויף פון די צייטען. אין דעם רייסענדען וועלט־שטראָם פון אלץ נייע געשטאלטונגען בלייבט אייביג אונפערענדערט די וועלט־ס ו ב ס ט א נ ץ, יענער „עפעס", וואָס בייט אלע ווייל זיין אויסזען, וואָס לויפט דורך די אלע פאָסירונגען, וועלכע קומען מיט איהם פאָר, וואָס ברענגט זיי אפשר אלעמען ארויס פון זיך, אבער וואָס איז פאָרט דער זעלביגער אין אלעמען אין זיי; עס בלייבען אונפערענדערט יענע גרונד־געזעצען, לויט וועלכע די אי־בערבייטען געהען אייניג נאָך די אנדערע אין דעם סדר פון דער צייט. זיי זיינען, ווי די ברענען און דאָם בעט פון דעם שטראָם, וואָס בעשטימען זיין לויף און זיין ריכטונג.

לויידער זענען מיר געצוואונגען אוועקצונעהמען אויף דעם טרייסט פון דעם גייסט, וואָס זוכט ערגעץ וואו א רוה־פונקט אין דער נאטור. שוין מאַרקס און ענגעלס, אמת, ניט נאָר אין אייג־קלאנג מיט זייער מאטעריאליזם, האבען קלאָר אויסגעשפראכען דעם געהאנק, אז אויך די וועלט־מאטעריע, דער אייניציגער „בעל־דבר" פון דעם וועלטליכען געשעהען, ענטוויקעלט זיך אין דער צייט, פערליערט נעווייסע אייגענשאפטען און בעקומט אנדערע אָנ־שטאָט זיי, ד. ה. ער בייט איבער זיין תוך. דער געדאנק ווערט איצ־טער אלץ מעהר און מעהר פאָפולער אין דער נאטור־פילאָסאָפיע א דאנק לע־באָן׳ס פערטיעפען־זיך אין דעם פראבלעם פון דער מאטעריע און א דאנק יענע נייע אייגענשאפטען, וואָס מען האָט ענטדעקט אין איהר, זינט מען איז בעקאנט געוואָרען מיט די ער־שיינונגען פון דער ראדיא־אקטיוויטעט.

און אויב די מאטעריע בכבודה ובעצמה איז ניט געזיכערט פון אן איבערבייט, אויב אפילו איהרע גרונד־אייגענשאפטען קאנען מיט דער צייט ווערען אנדערע, היינט ווער קאָן שוין קאוויהרען די אייביגקייט פון די אזוי אָנגערופענע „אייביגע" נאטור־געזעצען!

זיינען דען די געזעצען עפּעס אַנדערס, אַיידער מענשליכע פאָרמולען פאַר יענע נויטוועניגע שייכות'ען, וועלכע מיר געפינען אויס צווישען די ערשיינונגען און זייערע אייגענשאַפטען. און אויב די וועלט־מאַטעריע און איהרע אייגענשאַפטען מוז מען אַריינוואַרפען אין דעם קאָכעדיגען קעסעל־גרוב פון דעם קאָסמישען פּראָצעס, וועלען זיי שוין מיטשלעפּען מיט זיך אויף די אַזוי אָנגערופענע „אייביגע" נאַטור־געזעצען.

די אייניציגע האָפענונג אויף „מנוחה ושלוה" אין דער נאַטור וואָלטען אונז געקאָנט געבען דער בכבוד'ער, אייביג רוהיגער, אייביג אונפערענדערליכער וועלטען־רוים און די צניעות'דיגע, שטיל און גלייכמעסיג רינענדע צייט, — דער רוים און די צייט, וואָס אין זיי שפּיעלט זיך אָב דער אייביגער איבערבייט פון אַלץ, וואָס נעשעהט. זיינען מיר אין דער לעצטער צייט אויף מיט זיי געוואָרען ניט גאַנץ זיכער. זינט קאַנט האָט אין זיין „קריטיק פון דעם ריינעם שכל" א ריהר געטהאָן פון אָרט דעם אונבעוועגליכען וועלטען־רוים, האָט ער, דער וועלטען־רוים, נעבעך, קיין מקום מנוחה ניט אין דעם פילאָסאָפישען גערַאנק. אָט וויקעלט מען איהם צונויף און פּרעסט איהם צונויף און נעהמט איהם אין גאַנצען אוועק פון דער וועלט, און בלאָז איהם אריין אין דעם מענשענ'ס נשמה; אָט וויקעלט מען איהם וויעדער פאַנאַנדער און העננט איהם אויף אין דער וועלט אין זיין גאַנצער לענג און אין דער בריים און אין דער טיעף. און בעת די נייע געמאַטער, וואָס בעשעפטיגען זיך מיט איהם, גיעבען איהם צו, זינט לאַבאַטשעווסקי און ריעמאַן, גאַנץ נייע זייטען און אויסמעסטונגען, פון וועלכע קיין מענשליך שכל'דיג אויג קאָן ניט האָבען קיין ברעקעל השגה, — א פערטע דימענזיאָן, א פינפטע, אַן אונענדליכע צאָהל פון דימענזיאָנען, — קומט צו געהן א קויפמאַן מיט זיין „איממאַנענטער פילאָסאָפיע" און איז ניט נאָר מבטל די אַלע נייע בעריכערונגען פון דעם רוים: ער רייסט איהם נאָך אָב א „זייט" פון יענע דריי ארעמע „זייטלעך", וואָס ער האָט געהאַט ביז אַהער. קויפמאַן לייקענט, אז אין דעם רוים זאָל זיך קאָנען ווירקליך געפינען יענע אויסמעסטונג זיינע, וועלכע מיר רופען די „דריטע", די הויך אָדער די טיעף. דער וועלטען־רוים האָט, לויט קויפמאַן, נאָר צוויי דימענזיאָנען, — די

לענג און די בריט. ער איז אזוי פּלאַטשיג, ווי די גלאַז פון א שפּיגעל, און די דריטע אויסמעסטונג, די טיף, איז ניט מער ווי א דמיון, ווי יענע טיף, וועלכע מיר זעהען אין דעם שפּיגעל.

און איז די מערכה פון דער צייט א גליקליכערע? די געלאַסענע בריאה, וואָס האָט פרום געקייט אלין, וואָס די וועלט האָט איהר געשטופט אין די צייהן, זיך ניט אריינגעמישט אין דעם פּראָצעס פון בעשאפען, זיך בענוגענט מיט דער ראָלע פון דעם שטומען קבר, אין וועלכען אלץ זינקט אראָב, — די דאָזיגע שטיל און צניעות'דיג רינענדע צייט איז אין בערגסאָן'ס פילאָסאָפּיע פערוואנדעלט געוואָרען אין א צולאָזענע, אייביג שוואנגערע זונה, פול אָנגעפּראָפּט מיט זאָמען פון ז י י ן, פון עקזיסטענץ, פון בעשאפונג, פון אלץ נייע און נייע געשטאלטען, פון אן אייביגען אָנגעצויגענעם שטרעבען צו ווירקליכקייט, צו א פאנאנדערוויקלען פון אלץ, וואָס אין איהר קוואלט שעפּערויש אָן אין יעדעם הרף־עין.

עס קאָן זיין, אז ביז די פילאָסאָפען האָבען זיך אריינגעמישט אין דעם ענין, זיינען זיך רוים און צייט געווען אין דער וועלט דאָס, וואָס זיי זיינען געווען. אָבער זינט די נעאָ־געאָמעטערס האָבען זיך ענומען פאר די זייטען פון דעם רוים און זינט בערגסאָן האָט זיך אָנגעוצעט אויף די יאָהרען און טעג פון דער צייט, קאָן מען גאנץ זיכער וועטען, אז זיי וועלען שוין ניט ארויסגעהן גאָר גאנצע פון זייערע הענט...

שפּאָט אָן א זייט! כל זמן אונזער שכל האָט זיך ניט געקאָנט משער זיין אן אנדער ארט רוים אָדער צייט, איידער די, וואָס מיר האָבען אין אונזער טאָג־טעגליכער ווירקליכקייט, האָט אויך ניט געקאָנט ארויפגעהן אויפ'ן זין, אז זיי זאָלען וועז עס איז אָדער ערגעץ־וואו פערענדערען זייער טבע. אָבער איצטער, וועז די פילאָסאָפּישע פאָרשונג פון אונזער צייט האָט, גראָד אין די פונדאָמענטאלסטע ענינים, ווי רוים, צייט, אורזאך און ווירקונג, אזוי ווייט פאנאנדערגעוואָרפען דעם האָריזאָנט פון וועלטליכע מעגליכקייטען,— איצטער, זאָג איך, איז זעהר שווער זיך צו פער'עקשנ'ען אויף דעם געדאנק, אז רוים און צייט מוזען בלייבען אייביג אין דער פאָרם, אין וועלכער זיי בעווייזען זיך פאר אונז.

און דערביי איז נאָר א קליינע נפקא מיניה, ווי איהר ווילט קוקען אויף דעם מקור, אָדער אזוי צו זאָגען, אויף דעם מעטאַפיזישען אָרט, וואו רוים און צייט געפינען זיך אין דער ווירקליכקייט.

נעהמט איהר אָן, אין איינעם מיט קאַנט'ן, אז דער רוים עקזיסטירט ניט דרויסען אין דער ווירקליכער וועלט, נאָר איז ניט מעהר ווי א געוויסער פורעם, וואָס ווערט אלע וויילע געבאָרען פון דעם מענשליכען געמיטה און אז אין דעם פורעם גיעסען מיר אריין אלע איינדרוקען פון דער דרויסענדיגער וועלט און אויף אזא'ן אופן בעקומען זיי אלע דעם פנים פון רוימליכקייט, — אויב איהר ווען אננעהמען דעם גדאנק, איז יעמאלט אודאי ניט שווער זיך פאַרצושטעלען א צייט, ווען דעם מענשענ'ס גמיטה ווען זיך אזוי פערענדערן, אז דער רוים, וועלכען ער וועט אלע וויילע ארוים־ברענגען פון זיך, וועט האבען גאנץ אנדערע אייגענשאפטען, אידער דער איצטיגער; אז אין איהם וועלען מקוים ווערען פאר אונזער אויג און אונזער שכל'דיג אויג מוז איצטער לגמרי אבליקענען, וואָס ווערען אָבער ארויסגעברַאכט פון דער נייער „פאַן־גראַמעטריע". עס קאָן זיין, אז מיר וועלען וועז עס איז ניט נאָר אויסרעכענען אויפ'ן פאפיער, נאָר איינזעהן בחוש, אז צוויי פאראלעלע לינין קאָנען זיך בעגע־גענען אין איין פונקט; אז דער קירצעסטער וועג צווישען צוויי פונקטען איז ניט די אויסגעשטרעקטע ליניע און אז די סומע פון ווינקלען אין א דרייעק קאָן זיין גרעסער אָדער קלענער, אידער צוויי רעכטע.

מיר נעהמען דאָך שוין איצטער אָן ווי זעהר א וואהרשיינליכע זאך, אז די פלייגען, צ. ב., קאַנען, לויט דער אנאַטאָמישער סטרוק־טור פון זייערע אויגען, ניט משיג זיין די דריטע דימענזיאָן, די אויסשפרייטונג פון דעם רוים אין דער טיפע און אין דער הויך. זיי, די פלייגען, זיינען געבאָרענע תלמידים פון קויפמאָן'ס אימאַנענטער פילאָסאָפיע. פאר וואָס זאל אונזער אויג ניט קאַנען, אין דעם לויף פון דער ווייטערער ענטוויקלונג, זיך פערענדערען אזוי, אז מיר זאלען זיך קאַנען פאַרשטעלען, ניט נאָר משער זיין, א פערטע אויסמעסטונג אָדער אויף א פינפטע?

וועלען מיר אָבער בלייבען ביי דער אלטער סברה, אז רוים איז

ניט נאָר א פּורעם אין אונזער געמיטה, נאָר אַן אמת׳ע, רעאַלע ווירקליכקייט אין דער דרויסענדיגער וועלט, איז יעמאַלט אויך ניט לְהיפּך דעם שכל צו זאָגען, אז ווי אלץ אין דער וועלט קאָן אויך דער רוים מיטגעשלעפּט ווערן אין א פּראָצעס פון פּערענדערונג און אז די דריי־דימענזיאָנאַלע אויסשפּרייטונג, וואָס מיר זעהען אין אונזער וועלט מיט יענע אייגענשאַפּטען איהרע, וואָס מיר שטודירען אין דער פּישוט׳ער געאָמעטריע, איז ניט מעהר, ווי א פּאָזע אין איהר וועלטליכער ענטוויקלונג, און אז לעבען איהר און דרויסען פון איהר קאָנען זיך נעפּינען אַנדערע ענטוויקלונגס־פּאָזען, סאי ניעדעריגערע, סאי העכערע.

פון דעם שטאַנדפּונקט געזעהן, קאָן אפּשר די איצטיגע פּאָזע־געאָמעטריע, וואָס לאָזט צו א סך רוימליכע אויסמעסטונגען, זיין ווי א מין נבואה, אַן אָנזאָג אויף א נייער ענטוויקלונגס־פּאָזע פון דעם רוים, וואָס האָט זיך פּריהער בעוועזען פּאַר׳ן שכל, איידער זי האָט זיך געקאָנט בעווייזען פּאַר דעם חוש.

און וואָס עס איז אמת פּאַר דעם רוים קאָן, אויף אביסעל אַן אַנדער אופן, זיין מעגליך פּאַר דער צייט. זי איז איצטער אָרעם, די צייט. מעהר אז איין דימענזיאָן האָט זי ניט: דאָס וואָס מיר רופען אָן, זעהר ניט ריכטיג, איהר ל ע נ ג. ווער וויים, וואָס איהר איצטיגע אָרעמקייט בעטייט? איז דאָס דער אַנהויב פון אַן ענטוויקלונג, וואָס קאָן זיך נאָך פּאַנאַנדערוואַקסען צו א סך נייע אויסמעסטונגען, וועגען וועלכע מיר קאָנען אפילו ניט פּאַנטאַזירען? אָדער איז איהר איצטיגע אָרעמקייט — דער לעצטער שטאַדיום פון א שווינדזוכט, וואָס איז בעפאַלען די צייט?

אויב איהר וועט ניט שטאַרק פּאַראיבעל האָבען אויף מיר, וועל איך מיר ערלויבען א פּאַנטאַזיר צו טהאָן וועגען דעם ענין, א שטייגער, אזוי:

אין אָנהויב האָט די צייט געהאַט פּיער אויסמעסטונגען און דער רוים ניט מעהר ווי איינעם, אָבער, הפנים, אז זייער זיין געהט לְהיפּך איינער צו דעם אַנדערען: וואָס רייכער עס איז געוואָרען דער רוים, אלץ אָרעמער די צייט. איצטער האַלטען מיר ביי דעם מאָמענט, וועו עס ווערט געבאָרען די פּערטע דימענזיאָן פון רוים, און ווי נאָר זי וועט געבאָרען ווערען, וועט פּערשווינדען

די צייט לגמרי. יעמאָלט וועלען די מענשען ניט איינטיילען די צייט אין פערגאַנגענהייט, געגענווארט און צוקונפט. דער גאַנצער וועלט־געשעהן אין זיין אינוועניגסטען צונויפבונד, וואו עבר, הוה און עתיד זיינען איין־און־דיזעלביגע זאַך, וועט שטעהן קלאָר פאר דעם מענשליכען אויג...

געווים, דאָס איז ניט מעהר ווי א פאַנטאַזיע, אָבער פון איהר קאָן מען לערנען, אז דער שכל קאָן אָבשאַפען יעדע גרענעץ, פאר וועלכען דער גרויסער געוועץ פון ענטוויקעלונג זאָל זיך מוזען אָבשטעלען.

און פון דעסטוועגען גלויב איך אויך, אז דער געוועץ פון דעם גרענעצלאָזען איבערבייט אין דער וועלט איז דאָ אביסל צו שטארק אָנגעצויגען. ווי האָט יענער קלוגער דייטש געזאָגט? „ביי דעם ליעבען הערר גאָט איזט אלעם מעגליך; מעגליך זאָגאר, דאסס ער עקסיסטיערע". האָט מען אין זינען די אונבעגרעניצטע מעגליכקייטען פון דעם וועלט־געשעהן: פאר וואָס זאָלען מיר לייקענען די מעגליכקייט, אז עס איז דאָ א וועלכער עס איז אייביגער אונפערענדערליכער זיין, דער מקור, פון וועלכען עס שלאָגט דאָס „ווערען", דער קוואל פון שטענדיגער פערענדערונג?

קיין מענש קאָן דאָס ניט אבליקענען אבסאָלוט. און וויל דאָס איז אזוי, וועט דעם מענשען׳ס שכל קיין מאָל ניט אויפהערען צו טראכטען וועגען יענעם אייביג אונפערענדערליכען ז י י ן, וואָס בליבט אליין אלע מאָל אונפערענדערט און פון וועלכען עס שטאַמען אלע איבערבייטען אין דער וועלט.

געווים איז עס א גרויסע שאלה, צי דער מענשליכער שכל וועט וועט עס איז קאָנען ארויסברענגען דעם אבסאָלוטען אמת וועגען דער וועלט־סובסטאנץ. אָבער — פאר מיר, וועניגסטענס — איז דאָס גאָר קיין שאלה ניט, אז דער פ י ל אָ ס אָ פ י ש ע ר געדאנק וועט קיינמאָל ניט ארויסלאָזען אין גאנצען פון אויג די סובסטאנץ־פראגע. על כל פנים איז דאָס א פאקט, וואָס קיינער וועט ניט אבפרענגען, אז זי האָט ביז אהער געשפיעלט די גרעסטע ראָלע אין דער געשיכטע פון דער פילאָסאָפיע.

די ענטפערס, וואָס זיינען ביז אהער געגעבען געוואָרען אויף דער דאָזיגער שאלה, דרעהען זיך דאָס רוב ארום צוויי עקסטרעמע

פונקטען: דעם מאַטעריאַליסטישען, גשמיות'דיגען און דעם אי־דעאַליסטישען, רוחניות'דיגען. כמעט אַלע פילאָסאָפישע טהעאָריען וואָס האָבען צו טהאָן מיט דער וועלט־סובסטאַנץ, זיינען אָדער מא־טעריאַליסטיש אָדער נעהמען אָן אן אידעאַליזם פון א וועלכער עס איז אַרט. זעהר זעלטען זענען אין דער פילאָסאָפיע דואַליס־טישע סיסטעמען, וואָס וויללען האָבען, אז אין דער נאַטור זיינען פאַרהאַנען צוויי אָדער מעהר סובסטאַנצען: סיי גשמיות'דיגע, סיי רוחניות'דיגע. א ביסל עפטער קומען פאָר, — דער עיקר, פון ספי־נאָזא'ן אָן, — „מאָניסטישע" וועלט־אַנשויאונגען, וואָס נעהמען אָן, אז די איין־אייניציגע וועלט־סובסטאַנץ איז אין דערוועלביגער צייט אי גשמיות'דיג אי רוחניות'דיג, אי „מאַטעריע", אי „גייסט", און אָקוראַט ווי עס קאָן ניט געמאָלט זיין א וועלכע עס איז גייסטי־גע ערשיינונג, וואָס זאָל ניט זיין צונויפגעבונדען מיט דער „מאַטע־ריע", אזוי קאָן ניט זיין קיין אַיין פיצעלע מאַטעריע אין דער וועלט, וואָס זאָל ניט האָבען אין זיך, לאָז זיין נאָר א שטיק פון „גייסט". זעהר זעלטען וואַרפט זיך דורך אין דער געשיכטע פון דער פילאָ־סאָפיע ביז צו אונזער צייט דאָס בעשטרעבען — אויסצוגעפינען א נייעם שטאַנדפונקט, וואָס זאָל אויפהויבען דעם פילאָסאָפישען גע־דאַנק איבער גייסט און מאַטעריע און אַוועקטראַגען איהם פון דעם אויבּיגען סכסוך צווישען מאַטעריאַליזם און אידעאַליזם. אָבער גראָד אין דער לעצטער צייט בעווייזען זיך אלע מעהר און מעהר גייסטיגע פּרובען אין אזא ריכטונג.

עם פערשטעהט זיך, אז די אלע פילאָסאָפישע ענטפערם וועגען דעם מהות פון דער אויבּיגער אונפערענדערליכער וועלט־סובסטאַנץ, וועלכע געגעבען נאָר פון יענע דענקער, וואָס גלויבען, אז די פילאָ־סאָפיע קאָן און זאָל זיך בעשעפטיגען מיט דער סובסטאַנץ־פראָגע. מען דארף אָבער ניט פערגעסען, אז א חוץ זיי זענען דאָ נאָך א סך אַנדערע דענקער, וואָס ווילען בכלל אָבוועגדען דעם מענשליכען גע־דאַנק פון יענער פערוויקעלטער און פער'עקשן'טער שאלה.

די סקעפטיקער, וואָס שטעלען אוועק אין ספק אלע רעזולטאַטען פון דעם מענשליכען דענקען; די אגנאָסטי־קער, וואָס נעהמען אָן, אז וועגען געוויסע פילאָסאָפישע פראָגען וועט דער מענש אויבּיג מוזען בליבען בּיי זיין אונוויסענ־

הייט; די פאַזיטיוויסטן, וועלכע רעכענען, אז דער מענש דאַרף זיך איבערהויפט ניט אינטערעסירן מיט פראַגען, וואָס טרעטען אריבער די גרעניצען פון דעם וויסנשאַפטליכען פאָרשען, און פילאָסאָפירען נאָר אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל דאָס איז נויטיג פאַר דער וויסנשאַפט; די ריינע עמפיריקער, וואָס ווילען אפילו פון דער וויסנשאַפט אַרויסוואַרפען אַלץ, וואָס קומט ניט דירעקט פון דער ערפאַהרונג; די אָנהענגער פון דעם קריטיזם, וועלכע זעהען אין אַלע פילאָסאָפישע גרונד־געדאַנקען פון דער מענשהייט ניט מעהר ווי נויטוועניגע פראָדוקטען פון דעם מענשליכען שכל, — אָדער זיין דערקענטנים־קראַפט בכלל, — וועלכע קאָנען דעריבער זיין אמת נאָר פאַר דעם מענשען און ממילא בשום אופן ניט אָנגעוועגדט ווערן אויף דער וועלט, מחוץ פון דער מענשליכער דערקענטנים, — אָט די אַלע גייסטיגע ריכטונגען, וואָס זיינען ביי זייער שאַרפער פערשיידענקייט, פאָרט אזוי אויסגעבונדען אייניג מיט דער אנדערער, — מוזען זיך בכלל אָבזאָגען פון דער אויפנאַבע אויסצוגעפינען דעם מהות פון דער וועלט־סובסטאַנץ. און אייניגע פון זיי קאָנען אפילו ניט אָננעהמען, אז אזא וועלט־סובסטאַנץ איז דאָ בפועל.

עס קאָן ניט לייגען אין מיין אויפנאַבע אריינצולאָזען זיך אין די טיפענישען פון דער סובסטאַנץ־פראַגע בכלל. דאָס טהעמע און די גרעניצען פון מיינע פאָרלעזונגען פערוועהרען מיר דאָס. מיר וועלען זיך אינטערעסירן דער עיקר מיט דעם מאַטעריאַליסטישען ענטפער אויף איהר. דעם אידעאַליזם, ווי אפשר אויך אנדערע פילאָסאָפישע ריכטונגען וועלען מיר אריינציהען אין אונזער בעטראַכטונג נאָר אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל דאָס איז נויטיג צו בעלייכטען דעם מאַטעריאַליזם, זיין מהות און זיין וועדט פאַר דעם פילאָסאָפישען געדאַנק.

כדי צו פערשטעהן דעם מאַטעריאַליזם, ווי אויך זיין הויפט־געגנער, דעם אידעאַליזם, מוז מען פריהער פאַר אַלץ האָבען קלאָר פאַר דעם שכלדיגען אויג די פאָרשטעלונג פון דעם רוים, אָנשטעלען אונזער גייסטיגען בליק אויף יענער אונענדליכער אויסגעשפרייטקייט, וואָס מיר. ד. ה. פשוט'ע בשר ודם'ס, זיינען זיכער,

אז זי איז דער ארט, וואו עס שפיעלט זיך אָב דער גאנצער וועלט־פראצעס.

ביידע געגנער, סאי דער מאטעריאליסט, סאי דער אידעאליסט, האבען אין עצם איין־און־דיזעלביגע פארשטעלונג וועגען דעם, וואס אזוינס איז א „מאטעריע" און וואס איז אזוינס א „גייסט". — אויב עס איז דאָ מאטעריע און עס איז דאָ גייסט. ביידע בענוצען זיך דערבי מיט דער פארשטעלונג פון דעם ר ו י ם. מאטעריע איז עפעס אזוינס, וואס פילט אָן דעם רוים, וואס פער־נעהמט א וועלכען עס איז ארט אין דער אונענדליכער אויסגע־שפרייטקייט. „גייסט" איז עפעס אזוינס, וואס עקזיסטירט, ניט פערנעהמענדיג קיין ברעקעל פלאץ אין דעם וועלטען־רוים.

דער גאנצער סכסוך צווישען מאטעריאליזם און אידעאליזם בעשטעהט אין דעם: דער מאטעריאליסט פערזיכערט מיט אן אבסאלוטער געוויסקייט, אז דער רוים עקזיסטירט אין דער דרויסענ־דיגער וועלט פון זיך אליין, און אז עס קאן קיין זאך ניט עקזיסטי־רען אין דער וועלט, וואס זאל ניט פערנעהמען א וועלכען עס איז ארט אין דעם רוים; מיט אנדערע ווערטער: אליז אין דער וועלט איז מאטעריע.

דער אידעאליסט איז אקוראט אזוי אבסאליוט פעסט אין זיין גלויבען, אז דער רוים קאן ניט עקזיסטירען פאר זיך אליין, אז ער איז ניט מעהר ווי א דמיון פון א וועלכען עס איז „גייסט", אקוראט ווי די טיעף, וואס מיר זעהען אין שפיעגעל איז ניט מעהר ווי א דמיון פון אונזער אויג. און ווי־אזלד דער רוים איז ניט מעהר ווי א דמיון, הייסט עס ערשטענס, אז דער „גייסט", וואס ברענגט אין דמיון ארויס דעם רוים, פערנעהמט אליין קיין ברעקעל פלאץ ניט אין איהם און צווייטענס, אז אליז, וואס עס עקזיסטירט בלומרשט אין דעם רוים עקזיסטירט בעצם אויף א ריין גייסטיגען אופן. קיין מאטעריע איז לגמרי ניטא.

מען קאן זאגען, אז דער קאמפף צווישען דעם אידעאליזם אין דעם מאטעריאליזם איז קודם כל א קאמפף וועגען דעם וועלטען־רוים. אט פאר וואס עס איז אזוי נויטיג קודם כל האבען א קלארע פארשטעלונג וועגען דעם מהות פון דעם וועלטליכען רוים.

מיר וועלען דאָ בעהאנדלען דעם רוים, ניט ווי מיר האבען עס

געטהאַן פריהער, נאָר ווי ער גיט זיך אַליין אונזער שכל׳דיגען אויג, אָהן אַ וועלכען עס איז פילאָסאָפישען הינטער־געדאַנק.

די ערשטע אייגענשאפט זיינע, וועלכע מען מוז געדענקען, איז דאָס, וואָס ער איז אַבסאָלוט לעדיג.

אמת, אין דער ווירקליכקייט זעהען מיר קיינמאָל ניט קיין ג אַ ר־לעדיגען רוים, אָבער מיר זעהען אָפט מיט אונזערע אָפענע אויגען קליינע שטיקלעך און שטיקער פון לעדיגען רוים, פון דעם חלל אין אַ בויגעל ביז צו דער גרויסער אויסגעשפרייטקייט פון אַ גלייכען פלעין, וואָס ווערט בעגרעניצט פון דער ערד אונטען און דעם הימעל פון אויבען און ביי די זייטען. די וואָלקענס טראָגען זיך אום אין דעם לעדיגען רוים. די לבנה שווימט אין דעם לעדיגען רוים.

געווים וויים יעדער מעהר אָדער וועניגער געבילדעטער מענש, אז קיין גאָר לעדיגער רוים איז ניטא. דער חלל פון דעם בויגעל און די אויסגעשפרייטקייט פון דעם וויטען פלעין איז אָנגעפילט מיט לופט, וואָס רינגעלט ארום די גאַנצע ערד און דרינגט אַריין אומעטום אין איהר, וואו עס איז נאָר דא אַ לעדיגער אָרט. די וואָלקענס שווימען ניט אין אַ לעדיגען רוים, נאָר אין דער לופט. און אפילו דאָרטען, וואו די לופט ענדיגט זיך, ביי די גרענעצען פון אונזער פלאַנעט אין דעם הימעל־רוים, איז אויך ניטא קיין לעדיגע אויסגעשפרייטקייט. מען נעהמט איצטער אָן, אז די גאַנצע וועלט, אין איהר גאַנצער אונענדליכער גרויס, איז אומעטום אָנגעפילט מיט אזא שיטערער ממשות, וועלכע די פיזיקער רופען וועלט־עפיר. דער דאָזיגער עפיר איז אַ מין זעהר־זעהר דינער גאז, — אויב מען קאָן איהם נאָך אָנרופען „גאז", — וואָס דרינגט אַריין אומעטום.

אָבער אויב מיר גלויבען איצטער כמעט אַלע, אז קיין לעדיגער רוים איז אין דער ווירקליכקייט ניטא, קאָנען מיר גאַנץ גוט מיט דעם כח הדמיון זיך פאָרשטעלען די עקזיסטענץ פון אַ לעדיגען חלל. די לופט פון אַ גלעזערנעם גלאָק קאָנען מיר אין דער ווירקליכקייט אויספומפען מיט אַ פומפּ־מאשין. אויף דעם זעלביגען שטייגער קאָנען מיר זיך לייכט פאָרשטעלען, אז אַ וועלכע עס איז פומפּ־מאשין זאָל ביז צום לעצטען טראָפען אויסזויגען פון דעם גלאָז אויך דעם וועלט־עפיר, וואָס איז אין איהם. בלייבען וועט אין איהם

יעמאָלט אן אבסאָלוט לעדיגער חלל, וואָם קאָן אויסגעמאַסטען ווערען אין דער לענג און אין דער ברייט און אין דער טיעף.

אז אזא אבסאָלוט לעדיגער חלל קאָן געמאָלט זיין; אז די טהיילען פון דעם עפּיר זיינען ניט צוגעקלעפּט, ניט צוגעוואקסען צו דעם אָרט, וועלכען זיי פערנעהמען אין דעם גלעזערנעם גלאָק, קאָן מען איינזעהן פון דעם פּאקט, וואָם דער גלעזערנער גלאָק לאָזט דורך שטראהלען פון ליכט און איהר קאָנט אין איהם אויך מאכען שפּיעלען שטראהלען פון עלעקטריציטעט. ליכט שטראהלען און עלעקטריש־שטראהלען זיינען אבער, ווי מען נעהמט אָן, ניט קיין אנדער זאך, ווי בעוועגונגען פון דעם עפיר, א זיך־טריסלען זיך און שאקלען זיך פון זיינע טהיילכעלעך, א וואלען־גאנג, ווי די וואלען פון א וואסער. אבער אויב די טהיילען טריס־לען זיך, הייסט עס, אז זיי בייטען אלע וויילע זייער אָרט, און אקוראט, ווי זיי קאָנען פערלאָזען זייער אָרט אין דעם גלאָק, קאָן מען זיי — וועניגסטענס אין געדאנק — אין גאנצען משלח־זיין פון דאָרטען.

און דאָס וואָם מיר קאָנען טהאָן אין געדאנק מיט א בענרע־נעצטען טהיי׳ל פון דעם רוים, קאָנען מיר זיך אויך גאנץ גוט פאָר־שטעלען וועגען דעם חלל, אין וועלכען עס געפינט זיך די גאנצע וועלט. אנשטאָט אויסצופומפּען פון איהם דעם וועלט־עפיר וועלען מיר אָננעהמען, אז ער האָט זיך צונויפגעצויגען, צונויפגעפרעסט, ווי מען פרעסט איצטער צונויף דעם וואסער־שטאָף־גאז, אדער דעם זויערשטאָף־גאז אזוי, אז ער וועט פערנעהמען אפשר א הונדערטעל חלק רוים פון דעם, וואָם ער האָט פערנומען פריהער. דער פערנעהם פון די איבעריגע נייען־און־נייענציג חלקים רוים וועט בלייבען אן אבסאָלוט לעדיגער.

און נאָך א זאך מוז מען דורכאוים ניט ארויסלאָזען פון אויג, וועז מען טראכט וועגען דעם רוים: אז די פּארשטעלונג פון אוים־נעשפּרייטקייט איז אן אבסאָלוט נויטווענדיגע.

טראכט איך וועגען דער וועלט דרויסען פון מיר, קאָן איך אין מיין פּארשטעלונג מאכען פערשווינדען אלץ, וואָם פילט אָן דעם רוים, איך קאָן אבער ניט מאכען פערשווינדען דעם רוים נופא. איך קאָן מיר בילדען דעם גענאנק, אז ס׳איז גאָר ניטא קיין רוים אין

דער וועלט, אז ער איז ניט מעהר ווי א חלום אין א וועמעס עס איז נשמה. אָבער קוים טראַכט איך וועגען א „אינוועניג" און א „דרויסען", קוים ווייל איך אין מיין דמיון ז ע ה ן מיט דעם שכל׳דיגען אויג דעם „דרויסען" אָדער דעם „אינוועניג", אזוי בין איך גע־צוואונגען דעם רוים „אָנ־צו־שויען", ווי קאַנט רופט דאָס אָן. און ווי איך זאָל איהם ניט פערטרייבען אין געדאַנק, ווי נאָר איך וויל „זעהן", — אין דער פאַנטאַזיע אָדער אין דער ווירקליכקייט, — אזוי מוז איך זעהן רוים. קאַנט, האָט, ווי איהר וווייסט אפשר, ארויסגעבראַכט דערפון דעם געדאַנק, אז דער רוים אין אונזער זעהן קאָן ניט שטאַמען פון דער ערפאַהרונג. ווייל אלץ, וואָס שטאַמט פון דער ערפאַהרונג קאָן אַוועקגעטראַכט ווערען פון דעם כח הדמיון און פערביטען ווערען אויף אן אנדער זאַך. דער רוים אָבער איז אן אבסאָלוט נויטוועניגע פאָרשטעלונג, — אזא, וואָס קאָן בשום אופן ניט פערטיליגט ווערען פון אונזער שכל׳דיגען זעהן. און ווי־באַלד ער שטאַמט ניט פון דער ערפאַהרונג איז ער ממילא א פּראַ־דוקט, וואָס ווערט ארויסגעוואַקסען על פּי נויטוועניגקייט פון אונזער אייגענעם געמיטה.

עס איז איצטער ניט אונזער אויפגאבע צו בעשעפטיגען זיך מיט קאַנט׳ס ערקענטנים־טהעאָריע, איבערהויפט מיט דער פראגע: פון וואַנען האָבען מיר די פער׳עקשנ׳טע פאָרשטעלונג פונ׳ם וועל־טען־רוים, וואָס מיר קאָנען זיך לגמרי ניט בעפריין פון איהר. פאר אונז איז איצטער וויכטיג צו האָבען אין זינען דעם פאקט, אז דער רוים איז אזא האַרטנעקיגע, פער׳עקשנ׳טע, אבסאָלוט ניט אוים־צומיידענדע פאָרשטעלונג, וואָס קאָן בשום אופן ניט פערטיליגט ווערען, און אזוי ווי מיר רעדען דאָ וועגען דעם לעדיגען וועלטען־רוים, מוזען מיר אריבערטראַגען אויף דעם רוים גופא יענעם כא־ראקטער פון אבסאָלוטער נויטוועניגקייט, וואָס געפינט זיך אין אונזער פאָרשטעלונג וועגען איהם. אלץ קאָן פערשווינדען פון דעם רוים, נאָר ער קאָן ניט פערטיליגט ווערען, ניט גאנץ און ניט טהיילווייז.

דערפון איז ממילא געדרונגען, אז ער קאָן ערגעץ ניט ד ו ר כ־ג ע ל ע כ ע ר ט ווערען, ווייל א חלל אין דעם רוים, וואָלט געהיי־סען, אז דאָרטען, אין דעם חלל, ווערט ער פערטיליגט. דערפון איז אָבער אויך געדרונגען, אז ער איז אבסאָלוט אונבעוועגליך, ווייל די

קלענסטע בעווײַגונג פון דעם רוים, ווײַל איבערגעלאָזען א חלל אין איהם, א פערטיליגונג. און אויך דאָס ווערט ממילא קלאָר, אז איין טהייל רוים קאָן ניט אריינדרינגען אין אן אנדער טהייל, שוין דערפאַר אַליין, ווייל ער קאָן זיך ניט בעווײַגען. זיינע טהיילען מוזען לויפענען איינער האַרט לעבען דעם אנדערען אָהן א שום שטח צווישען זיי, ווי קלײַן דער שטח זאָל ניט זיין. ד. ה., דער רוים איז אונאיבעררייסבאר.

מיר האָבען נאָר־וואָס געזאָגט, אז דער רוים איז א ו נ ־ ד ו ר כ ד ר י נ ג ל י ך, אז איין פּיצעל לאָזט ניט אריין אין זיך אן אנדער פּיצעל. אין דעם פונקט איז רוים א תקיף ביי זיך, אָבער נאָר בנוגע זיינם גלייכען. צו אַלע אנדערע ערשיינונגען אין דער וועלט איז ער א סך פריינדליכער: ער איז דורך־און־דורך פ א ס י ו ו, אבסאָלוט גלייכגילטיג צו דעם, וואָס עס זאָל ניט אריינדרינגען אין איהם, וואָס עס זאָל ניט פערנעהמען א פּלאַץ אין איהם, — אַבי ניט רוים. די פריינדליכקייט שטאַמט ניט פון דעם נוטען וויַלען זיינעם, נאָר פשוט פון זיין אבסאָלוטער לעדיגקייט, וואָס קאָן ניט האָבען אין זיך קיין איין ברעקעל קראַפט, קיין איין ברעקעל וויעדערשטאַנד.

פון דערזעלביגער לעדיגקייט שטאַמט, וואָס דער רוים מוז אין אַלע זיינע טהיילען זיין גלייך צו זיך אַליין; וואו מען זאָל איהם ניט אָנטרעפען, מוז ער האָבען דיזעלבע אייגענשאפטען. צוויי גלייך־אויסגעשפריטע טהיילען קאָנען זיך אונטערשיידען אייַנער פון דעם אנדערען, נאָר דורך דער לאַגע, אין וועלכער זיי געפינען זיך אין גאַנצען. קיין אנדער אונטערשייד קאָן צווישען זיי ניט זיין. אין איין טהייל קאָן ניט זיין אן אנדער א ר ט רוים, אויידער אין אן אנדערען, ווייל די אבסאָלוטע לעדיגקייט קאָן ניט האָבען קיין פערשויידענע ארטען. ענג פערבונדען מיט דעם איז אויך יענע אייגענשאפט פון דעם רוים, וואָס בעשטעהט אין זיין א ו נ פ ע ר ־ ע נ ד ע ר ל י כ ק י י ט. קיין טהייל פון איהם קאָן ניט ווערען אנדערש, אויידער ער איז. ווייל אקוראט, ווי עס קאָנען ניט זיין קיין פערשויידענע ארטען לעדיגקייט אייַנע לעבען דער אנדערער, אזוי

קאָנען אויף ניט זיין קיין פערשיידענע ארטען לעדיגקייט איינע נ א ך דער אַנדערער.

פון אלע אָט די כאָמענטען קומט ארויס, אז דער רוים איז א מין גלייכארטיגע, גלייכמעסיגע, פאַסיוועס אויסגעצויגענקייט, אָהן א ברעקל איבערריס, אָהן א ברעקל שנוי, און אז ער איז אבסאָלוט ניט טהיילבאר, ווייל זיינע טהיילען קאָנען בשום אופן ניט פאַנאַנדערגעריקט ווערען, אויסער פון דעם אַנדערען.

אמת, מיר „טהיילען" דעם רוים, אָבער נאָר אין ג ע ד א נ ק. מיר ציהען איבער דעם רוים ריין אויסגעטראכטע ליניען, וואָס מאַכירען א גרענעץ צווישען אין טהיל רוים און דעם אַנדערען. אויף אזא'ן אופן קאָנען מיר אין געדאַנקען בעהאַנדלען דעם רוים, ווי א מין ממשות'דיגע זאַך: אויסשערען א שטיק אויסגעשפרייטקייט, ווי א ליוועגט, פאַנאַנדערשערען דעם ליוועגט אויף העלפט, די העלפט וויעדער אויף העלפט אין אזוי וויטער כסדר.

ביז וואַנען קאָנען מיר אזוי טהיילען דעם רוים אויף אלץ קלענערע און קלענערע חלקים? קאָן דער טהיילונגס־פראָצעס אזוי אַנגעהן ביז אין די אונענדליכקייט? און פון דער אַנדער זייט: ווי וויט געהט די לענג און די בריים און די טיעף פון דעם וועלטען־רוים? האָבען זיי ערגעץ־וואו א גרענעץ, אָדער זיי זיינען אונענדליך? מיר וועלען דאָ אין די פראַגען זיך ניט אראַבלאָזען צו יענער פילאָסאָפישער טיעף, אין וועלכער קאָגט האָט זי בעהאַנדלט, וויל קאָנט האָט געהאט צו טהאָן מיט דעם מענשליכען שכל, וואָס ט ר א כ ט וועגען דעם רוים. מיר אָבער האָבען דאָ צו טהאָן מיט דעם רוים, אקוראט ווי ער וואלט באמת געווען דרויסען פון דעם מענשליכען שכל. בעטראכט מען איהם פון דעם שטאַנדפונקט, זעהט מען אויפ'ן שטעל איין, אז מען קאָן די צוויי אונענדליכקייטען זיינע, — די אונענדליכע אויסגעשפרייטקייט און די אונענדליכע טיילבארקייט, — ניט בעהאַנדלען אויף איין און דעם זעלביגען שטייגער. די אונענדליכע אויסגעשפרייטקייט איז א פאקט פון דעם רוים'ס זיין אויף דער וועלט, וויל ווי נאָר איך גיב צו, אז עס איז דאָ ערגעץ וואו א גרענעץ פאר איהם, מוז איך יעמאַלט צוגעבען, אז פון יענער זייט גרענעץ איז ער ניטא, אז דאָרטען איז ער א פערטיליגטער; דער רוים איז אבער אונפערטיליגבאר. צוריק איז זיין ט י י ל ב א ר ק י י ט גאָר ניט קיין פאקט פון

זיין זיין. אדרבה, בעצם איז ער לגמרי ניט טיילבאר. ער איז נאָר כמו־טיילבאר, אין א קינסטלעכען פּראָצעס פון דער פּאָטאזיע, ניט אין דעם נאַטירלעכען פּראָצעס פון „אָנ־שויאונג". אין דעם קינסטלעכען פּראָצעס קאָנען מיר אָבער אויף א קינסטלעכען אופן אפשר אויסקלייבען א וועג, וואָס זאָל אונז פיהרען צו דעם ענד סוף פון דער טיילבאַרקייט, צו דעם רויִם קלענסטען טייל.

און אין דער אמתן! ביז אהער פלעגט מען „נעהמען" א ליניע רוים, זי אין דער מיטען צו שפּאלטען אויף העלפט, די העלפטען — וויעדער אויף העלפט און אזוי כסדר. אויף אזא אופן איז זוירקליך נימאָ קיין צוואנג פּאר דעם דענקענדען מוח, ער זאָל זיך ערגעץ וואו אָבשטעלען, סיידען ער מאטערט זיך אין. ווי קליין א רוים־חלק זאָל ניט זיין, קאָן מען אלע מאָל על פּי אריפמעטיק צוטיילען איהם אויף צוויי און צו דעם „נול" קאָן מען בשום אופן ניט קומען.

ווי איז אָבער, אז מיר וועלען אָנווענדען אנאנדער טיילונגם־מיטעל? שטעלט אייך פּאָר, אז אויף דער ליניע „א־בע" בעווענען זיך איינער אנטקעגען דעם אנדערען צוויי שארפע דינע שאָטענס, איינער פון „א" צו „בע", דער אנדערער פון „בע" צו „א". וואָס נעהנטער די שאָטענס קומען זיך צונויף, אלץ קלענער ווערט דער מהלך צווישען זיי. מוז אָבער זייער בעווענונג מאכען דעם מהלך אלץ קלענער און קלענער ביז אין דער אונענדליכקייט? לאָמיר זעהן. אין זייער בעווענונג מוזען זיך געפינען מאָמענטען, וואו דער מהלך ווערט ניט נאָר קלענער, נאָר אדרבה גרעסער. דאָס הויבט אָן צו געשעהן פון דעם מאָמענט אָן, ווען די שאָטענס בע־נעגענען זיך, דרינגען דורך איינער דעם אנדערן (זיי זענען דאָך ניט רוים און ניט ממשות'ען, דעריבער קאָנען זיי עם טהאָן) און געהען זיך וויעדער פּאנאנדער. בשעת זיי האָבען זיך בענגענט, איז דער מהלך צווישען זיי געווען גלייך נול, אָבער אין דעם צוויי־טען הירף־עין איז שוין וויעדער געוואָרען א „משהו" רוים צווישען זיי. עם איז קלאָר, אז א מהלך, וואָס ווערט אלץ קלענער, און הויבט פון א געוויסען מאָמענט אָן צו ווערען גרעסער, קאָן ניט פערקלענערט ווערען אונענדליך, ווייל אויב יע, וואָלט ער

ניט קומען צו דעם נול און וואָלט איהם ניט געמאַנט אריבער־שפרינגען. ממילא מוז ערגעץ וואו אין איהם ליענען די קלענסטע מאָס פון דעם רוים. על כל פּנים, איז דאָ א גרענעץ צו זיין טייל־באַרקייט. דער גרענעץ איז יענער פונקט, וואו די שאַטענס האָבען זיך בעגעגענט און וואו דער מהלך צווישען זיי איז גלייך נעוואָרען נול.

אזו דאָס, וואָס מען קאָן מאַכען מיט דער ליניע פון דער לענג, קאָן מען מאַכען מיט דער ליניע פון דער בריים און פון דער טיפֿע. פון אלע זעקס זייטען קאָנען מיר דורך שאַטענס צונויפדריקען דעם „מהלך" אזוי, אז ער זאָל זיך אין גאַנצען פערליערען. אָט יענעם גרענעץ־פונקט, וועלכען מיר קאָנען זיך איצטער גאַנץ גוט פאָר־שטעלען, רופט מען, ווי איהר וויסט דעם מאַטעמאַטישען פונקט, וואו דער „משהו" מהלך פער־ליערט זיך, כדי וויעדער אָנהויבען צו וואקסען.

איך וויים גאַנץ גוט, אז די המצאה, וואָס איך שלאָג דאָ פאָר, ווי ארויסצודרעהען זיך פון דער אונענדליכער טיילבארקייט, איז ניט מעהר ווי א שפּיצל, וויל זי טראָגט אריבער דעם פראָבלעם פון אונענדליכקייט פון איין ארט אויף אן אנדער ארט. כדי צו געפינען די שאַטענס, וואָס האָבען קיין בערעקל דימענזיאָן ניט, האָבען מיר דאָך שוין פריהער געדארפט עפעס־וואָס צושפאלטען אונענדליך אין שאַטענס. וואָס האָבען מיר דאָרטען געטהאָן? און דערצו: די לענג פון דעם קלענסטען טייל רוים, וואָס ליגט פאָר און נאָך דעם מאַטעמאַטישען פונקט העננט אב פון דער לענג פון דער צייט. וואָס גרעסער די בעוועגונגס־צייט פון די שאַטענס פאר דעם בעגעגענען זיך, אלץ קלענער דער מהלך צווישען זיי. אויב די צייט קאָן האָבען א בעשטימט קלענסטע דויער, קאָן יע־מאַלט דער מהלך האָבען א בעשטימט קלענסטע לענג. וואָס טהוט זיך אבער מיט דעם פונקט אין דער צייט? קאָן מען דאָרטען אויך מאַכען דעם קונץ מיט די שאַטענס? ליידער מוזען מיר די פראָגע לאָזען א זייט, וויל דאָס פראָבלעם פון דער צייט שפּיעלט ניט אזא גרויסע ראָלע אין דעם אויפבוי פון דער מאַטעריאַליסטישער פילאָסאָפּיע, פאר וועמען דער רוים איז די הויפּט־זאך. דאָס אייג־ציגע, וואָס מיר קאָנען נאָך נעהמען פון דער צייט פאר דער ריכ־

טיגער פאַרשטעלונג פון דעם רוים, איז זיין — א י י ב י ג ק י י ט. דער רוים איז אייביג מחמת דעם זעלביגען טעם פאר וואָס ער איז אונענדלעך. ביידע, די אונענדלעכקייט און די אייביגקייט, שטאַמען פון דעם, וואָס דער רוים איז נויטוועניג און אונפערטיליגבאר. אויף וואָס פאר א פונקט אין דער צייט איך זאָל ניט אָנשטעלען מיין אויג, מוז איך אלע מאל זעהן אין איהם רוים, און ממילא איז ער אייביג; מיט אַנדערע ווערטער, ער איז פון קיינעם ניט געשאפען געוואָרען.

מיר האָבען דאָ געווים ניט אויסגעשעפט אלץ, וואָס מען קאָן זאָגען וועגען דעם רוים, ווי א ווירקליכער וועלט־עקזיסטענץ דרויסען פון א וועלכען עס איז גייסט. פערגעסען מיר ניט, אז אין דעם דאָזיגען לעדיגען רוים האָט די מאטעמאטישע וויסענשאפט אויפגעפונען אזוי פיעל שכל׳דיגע געזעצען, וואָס פילען אונז אָן מיט בעוואונדערונג יעדעם מאל, ווען מיר דענקען זיך אין זיי אריין. אָבער שוין דאָס, וואָס מיר האָבען דאָ געזאָגט וועגען דעם רוים איז דורכאויס גענוג, מיר זאָלען געווינען א קלאָרען בעגריף וועגען איהם.

בקיצור קאָן מען זאָגען: דער רוים איז א נויטוועניגע פאָרשטעלונג וועגען א לעדיגער דריי דימענזיאָנאלער אויסגעשפרייטקייט. ער איז אונגעשאפען, אונפערטיליגבאר, אונענדלעך און אייביג. ער איז אונדורכדרייסבאר און אונדורכדרינגליך; פאַסיוו, גלייך־ארטיג און אונפערענדערליך. א דאנק דער אונדורכדרייסבארקייט איז ער אין איינציגער, ניט ג ע ט י י ל ט ע ר רוים אין דער גאנצער וועלט. זיין טיילבארקייט איז ניט מעהר ווי א קינסטליכער צוטראכט צו איהם, וואָס קאָן זיך ענדיגען מיט דער פאַרשטעלונג פון א וועלכען עס איז אונטיילבארען לעצט־קליינעם רוימליכען טייל.

מיר קומען איצטער צו דער מאטעריע. לאָמיר זעהן, אין וועלכע פונקטען שטימט די מאטעריע צונויף מיט דעם רוים און אין וועלכע געהט זי זיך מיט איהם פאנאנדער.

די ערשטע פראגע, וואָס מיר שטעלען אוועק, איז: וואָס טהוט זיך מיט דער נ ו י ט ו ו ע נ ד י ג ק י י ט פון דער מאטעריע? איז די פאַרשטעלונג פון דער מאטעריע אקוראט אזוי אונפערטי־

ליגבאר און איינגע׳עקשן׳ט אין אונזער בעוואוסטזיין, ווי די פּאָר־שטעלונג פון דעם רוים? אויף דערויף מוזן מיר ענטפערן, אז דער גערַאנק פון א מאַטעריע איז ניט אויף אזא׳ן ארט נויטוועניג, ווי דער גערַאנק פון א רוים, אָבער פּאָרט נויטוועניג, ווען אפילו א ביסל אויף אן אַנדער אופן. מיר האָבען געזעהן, אז דער רוים וויל ניט פערשווינדען, אפילו ווען מיר פערמאַכען די אויגען און בעטראַכטען די וועלט נאָר דורך דעם „גייסטיגען זעהן". אזוי איינגע׳עקשן׳ט איז די מאַטעריע ניט. ווילט איהר בעטראַכטען די ווירקליכע וועלט פערמאַכטערהייט די אויגען, לאָזט זיך די מאַטעריע אין נאַנצען פערשווינדען. איהר קאָנט זי לחלוטין אוועקטראַכטען. קוים עפענט איהר אָבער וויעדער אויף די אויגען, אזוי בעגעגענט איהר אין דער ווירקליכער וועלט א גרויסע צאָהל פון קערפּער, וואָס בעווענגען זיך און ו ו י ר ק ע ן איינע אויף די אנדערע און דרינגען איינער אין דעם אַנדערן אריין. איהר מוזט זיך פרעגען: וואָס איז אזוינס א קערפּער און פון וואַנען נעהמט זיך אין איהם די בעווענגונג? אזוי ווי דער רוים איז אבסאָלוט לעדיג, פאַסיוו און אונבעווענגליך, קאָן דער קערפּער ניט זיין קיין לעדיגער רוים. אָבער ער איז דאָך אויסגעשפּרייט אין אלע דריי דימענזיאָנען. ממילא מוז איך אָננעהמען אז עס איז דא אין דער רוים עפעס אן א נ נ ע פ י ל ט ק י י ט, עפעס א ממשות, וואָס פערנעהמט א פלאַץ אין איהם און וואָס קאָן אלע ווייל בייטען זיין ארט, ד. ה. זיך בעווענגען.

וואָס אזוינס די אָננעפילטקייט איז, האָט קיין זין ניט צו פרעגען. מאַטעריע איז אָננעפילטקייט, ווי רוים איז אויסנע־שפּרייטקייט. אויב מיר ווילען ווייסען, וואָס זי איז אזוינס, דאַר־פען מיר שטודירען איהר טבע אין די נאַטור־ווייסנשאַפטען, ווי דער מאַטעמאַטיקער שטודירט די אייגענשאַפטען פון דער אויס־געשפּרייטקייט אין דער מאַטעמאַטיק. אָבער אויב אזא אָננע־פילטקייט איז דא, — און דאָס זעהען מיר בחוש, — קאָן שוין יעמאַלט אויף פערענטפערט ווערען די פראַגע ווענען איהר נויט־ווענדיגקייט. קאָן די מאַטעריע באמת פערשווינדען, אקוראַט ווי מיר קאָנען זי אוועקפאַנטאַזירען מיט פערמאַכטע אויגען? ניין! ענטפערט אונז דער שכל. מיר האָבען, זאָגט ער, א כלל, אין

וועלכען מיר קאָנען אבסאָלוט ניט זיין אין ספק, אז יעדע זאך מוז האָבען אן אורזאך, אז פון גאָרנישט קאָן גאָר נישט ארויסקומען. דער לעדיגער רוים קאָן פון זיך אליין ניט ארויסבערענגען קיין מאַטעריע, וויל ער איז דורך־און־דורך פאסיוו. ממילא שטעהען מיר פאר דער אין־אייניציגער ברירה: אָדער עס קאָן גאָר ניט זיין קיין מאַטעריע, אָדער זי מוז זיין אין דעם רוים פון אייביג אָן. מיר זעהען זי אָבער איצטער בחוש. ממילא מוזען מיר אָננעהמען, אז זי איז פון אייביג אָן על פי נויטוועגדיגקייט אין דעם רוים. מיט אנדערע ווערטער, אז די מאַטעריע איז, ווי דער רוים אליין, אומגעשאפען. אָבער דער זעלביגער כלל פון „עקם ניהילאָ ניהיל", — „פון גאָר נישט קאָן גאָר נישט ארויסקומען" און „אלץ מוז האָבען זיין אורזאָך" פיהרט אונז צו דעם צוויייטען טייל פון דעם אייביגקייטס־געדאנק, דער ניט־צושטערבארקייט פון דער מאַטעריע: אין דעם אונענדליכען, לעדיגען רוים איז ניטאָ קיין אין איינציגע אורזאך, וואָס זאל זי מאכען פערשווינדען, און אקוראט, ווי זי איז אייביג בעשטאַנען ביז אהער, אזוי וועט זי על פי נויטוועגדיגקייט אייביג בעשטעהן ער סוף כל הדורות.

מיר האָבען געזעהן, אז דער רוים איז אונדורכדרינגליך, וואָס איז אויך מיט דער מאַטעריע. איין פיצעל מאַטעריע קאָן ניט אריינדרינגען אין אן אנדער פיצעל, ווי איין טייל רוים קאָן ניט אריינלאָזען אין זיך אן אנדער טייל. די אונדורכדרינגליכקייט איז דער בולט'סטער סמן, דער נויטוועגדיגסטער אטריבוט פון דער מאַטעריע. א שמץ גשמיות, וואָס זאל זיין דורכדרינגליך צו אן אנדער שמץ, איז שוין אויס גשמיות. א ניט־אונדורכדרינגליכע מאַטעריע איז א ווידערשפרוך אין זיך גופא.

און אין דער אמת'ען! מאַטעריע איז עפעס אזוינס, וואָס פילט אָן דורך־און־דורך, אהן א שום רעסט, יעניעם שטיק לעדיגען כלל, וועלכען זי פערניהמט. לאָזט איהר אריינדרינגען אין איהר אן אנדער ברעקעל מאַטעריע, איז אָדער דאָס ערשטע ברעקעל בלייבט אויף זיין אָרט, אָדער עס נעהמט פון איהם אַוועק און פערנעהמט אן אנדער אָרט. נעהמט עס אַוועק פון דעם פריהערדיגען אָרט, ווי צ. ב. די טייל פון דער הילצערנער וואנד, וועלן מיר שלאָגען אריין אין איהר אן אייזערנעם טשוואָק, איז יעמאָלט די

נייע מאַטעריע אַרײַנגעדרונגען ניט אין איהם, נאָר אין דעם לעדיגען חלל, וואָס לעבען איהם. בלײַבט אָבער די ערשטע מאַטעריע אויף איהר פריהערדיגען פּלאַץ, יעמאָלט האָט די נייע מאַטעריע קיין אָרט ניט, וואוהין אַרײַנצודרינגען, ווײַל די ערשטע קאָן בשום אופן ניט פערשווינדען.

פון דער אונדורכדרינגליכקייט פיהרט א גלייכער וועג צו יענעם גערעדט, אז די מאַטעריע איז בעצם ג י ט־ט י י ל ב א ר, אקוראַט אזוי ווי דער רויס. ווײַל כדי צו פאַנאַנדערטיילען מאַטעריע, דארף מען קאָנען אַרײַנדרינגען אין איהר, און דאָס איז אונמעגליך. מען קאָן אויך ניט קלענער מאַכער איהר פערנעהם דורך צונויפּפרעסונג, מען קאָן זי ניט מאַכען סאָליד־דער און פעס־טער ווי זי איז. דערפון איז ממילא געדרונגען, אז זי מוז האָבען א וועלכע עם איז בעשטימטע מאָס אין דער לענג, אין דער בריים און אין דער טיפּ, ווי קליין די מאָס זאָל ניט זיין.

די ניט־טיילבארקייט פון דער מאַטעריע, פון וועלכער מיר רעדען דאָ, גיהט אויפ'ן ערשטען בליק להיפּך אי צו דער ערפאַה־רונג, אי צו דעם דענקען, קורץ, צו יענעם אלטען איינגעפונדעוועס־טען זאַטץ אין דער פיזיק, וואָס לערנט גראָד בפירוש ומפורש, אז איינע פון די וויכטיגסטע אייגענשאפטען פון דער מאַטעריע בע־שטעהט אין דעם, וואָס זי איז ט י י ל ב א ר. אָבער דאָס איז נאָר אויף דעם ערשטען בליק. די טיילבארקייט, וואָס מיר זעהען אין דער ערפאַהרונג, איז ניט מעהר ווי א דמיון, אקוראַט ווי דאָס אַרײַנדרינגען פון דעם אייזערנעם טשוואק אין די הילצערנע וואַנד. אז מיר צובראַכען אויף צוויייען א שטיקעל צוקער, צובראַכען מיר דאָ ניט די מאַטעריע פון דעם צוקער אויף דער העלפט. מיר מא־כען מעהר נישט ווי גראַפער דעם חלל, וואָס איז געווען צוויישען זיינע איינצעלנע ברעקלעך מאַטעריע. און אז מיר זאָלען צונויפ־פּרעסען דעם וואַפער־שטאָף־גאַז, ביז ער וועט פערנעהמען דעם קלענסטען טייל רויס, וואָס ער קאָן פערנעהמען, — דריקען מיר דאָ ניט צונויף די מאַטעריע וואָס איז אין דעם וואַפער־שטאָף־גאַז, — מיר טרייבען נאָר אַרויס דעם לעדיגען חלל, וואָס איז גע־וען צוויישען איהרע אונטיילבארע חלקים. יעדער אזא אבסאָלוט אונטיילבארער חלק פון דער וועלט־מאַטעריע וועלט — ווי איהר

וויסט — אָנגערופען אין דער וויסענשאפט און אין דער פילאָ־סאָפיע „דאָס אונטערבאָרע", דער א ט א ם.

דאָס, וואָס פילט אָן דעם רוים, קאָן ניט געטיילט ווערען אויף העלפט. און יענע טיילבארקייט, וואָס מיר פיהרען דורך אין גערענק, בעת מיר זאָגען, צ. ב., אז די מאטעריע קאָן געטיילט ווערען אונענדליך, דארף מען אויך פערשטעהן ניט גאָר אין דעם פשוט'ען זין פון דעם וואָרט. מיר מיינען דערמיט אייגענטליך ניט, אז די מאטעריע גופא לאָזט זיך טיילען ביז אונענדליך, נאָר אז דער פערנעהם איהרער, דער מהלך רוים, וואָס צווישען איין ברעג מאטעריע און דעם אנדערן, קאָן געמאכט ווערען אלץ קלענער און קלענער. די „אונענדליכע" טיילונג קומט פאָר, ווי ביי דעם רוים, אין דער געקינסטעלטער פאנטאזיע און ניט אין דעם נאָ־טירליכען, ווען אפילו גייסטיגען זעהן. ביי דעם רוים האָבען מיר מיט א „שפיצעל" געצוואונגען די פאנטאזיע, זי זאָל צוגעבען א גרענעץ צו זיין טיילבארקייט. דאָ, ביי דער מאטעריע, דארפען מיר ניט אָנקומען צו קיין שום „שפיצלעך". דאָ איז יענע מע־טאָדע אן עהרליכער, כשר'ער בעווייז. איך וויל אייך דערמאָהנען אָן יענע עקספערימענטען, וועלכע מענדעלעיעוו האָט אָנגעוועגדעט, כדי מאטעמאטיש אויסצורעכענען דעם פ ע ר נ ע ה ם פון אן אטאָם. דער תוך פון די עקספערימענטען איז בעשטאָנען אין דעם, וואָס ער האָט דעם קלענסטען טייל מאטעריע, וואָס מען קאָן מיט אונזערע מענשליכע מיטלען ארויסברענגען אין דער וירקליכקייט, צונויפגעקוועטשט צוויישען צוויי אויסגעקיילעכטע גלעזלעך. ווי איהר זעהט, איז דאָ אָנגעוועגדעט געוואָרען דער זעלבינער פרינציפ, וועלכען מיר האָבען אויסגענוצט מיט די שאָטענס, וואָס בעווענגען זיך איינער אנטקעגען דעם אנדערן אויף א מאטעמאטישער ליניע. די אויסגעקיילעכטע גלעזלעך וואָס וואָלטען זיך נעקאָנט צונויפ־קומען אין איין אייניגען פונקט, קאָנען זיך דאָ ניט בעריהרען, וויל צווישען זיי ליגט אן א ט א ם, אן אונדורכדרינגליכער „משהו" מאטעריע, וואָס דערלאָזט ניט זיינע וויטערדיגע בע־וועגונג.

די פראָגע וועגען דער טיילבארקייט אדער ניט טיילבארקייט פון דער מאטעריע איז אייגע פון די וויכטיגסטע פראָגען אין דער

פּילאָסאָפּיע פון דעם מאַטעריאַליזם. זי ווערט נראָר איצטער נאָך א מאָל מיט התמדה דורכגעלופטערט אין דער וויסענשאפט, א דאנק דער טעאָריע, וואָס נעהמט אָן, אז דער לעצטער עלעמענט פון יענע אטאָמען, וועלכע מיר שטודירען אין דער כעמיע, איז אן עלעקטרָן, ד. ה. דער קלענסטער טייל פון יענער ערשיינונג, וועלכע מיר רופען עלעקטריציטעט. די קאָפּ־ברעכעניש ווערט נאָך פערשטאַרקט דורך די ענטדעקונג פון דער ראַדיאָ־אַקטיוויטעט, פון דער פעהיגקייט, וועלכע געוויסע קערפּער בעזיצען, אַרויסצושיקען פון זיך אָהן אן אויפהער געוויסע אַרטען פון שטראַהלען. די דאָזיגע נייע ערשיינונגען זענען נאָך דערווייל ניט גרינדליך אויסגעשטודירט און די טעאָריען זענען א היבש ביסל צונויפגעוויקלט און פערפלאָנטערט. אָבער זייער בעדייטונג פאר דער מאטעריאליסטישער אויסטיישונג פון דער קערפּער־וועלט איז גיט אזוי פערפלאָנטערט, ווי עס קאָן זיך דוכטען אויף דעם ערשטען בליק. עס איז א פשוט'ער ממה נפשך: איז די עלעקטריציטעט א ריינע קראפט, א מין אָרט פון בעוועגונג, וואָס האָט אין זיך קיין ברעקל מאטעריעלע ממשות ניט, יעמאָלט איז אויך דער עלעקטראָן ניט קיין מאטעריעלע ממשות און יעמאָלט איז איבערהויפּט „א סוף — אן עק" צו דער מאטעריע. איז אָבער דער עלעקטראָן א וועלכע עם איז גשמיות, א זאָך, וואָס פילט אָן דעם רוים, יעמאָלט איז ער דער אטאָם, וואָס מוז האָבען אין זיך אלע אייגענשאפטען פון דער מאטעריע. און זאָל זיך ארויסשטעלען, אז כדי צו פערשטעהן די ערשיינונגען פון דער קערפּערליכער וועלט, מוז דער עלעקטראָן גופא אין גדאנקען פאנאנדערגענומען ווערען אין א מחנה פון נייע לעצטע אייגהייטען, וועט יעמאָלט פאר יענע אייגהייטען אויסוואקסען דערזעלביגער ממה־נפשך.

און דאָס אייגענע איז אויך מיט דער ראַדיאָ־אַקטיוויטעט. אויב עס זאָל זיך ארויסווייזען, ווי אייניגע רעכענען, אז מיט די ראדיאלע שטראהלען פערשווינדט א טייל פון דעם שטראהלענדען קערפּער, יעמאָלט מוז דער ממה נפשך אָנגעוואנדט ווערען אויף דעם שטראהל. איז ער ניט מעהר, ווי ריינע ענערגיע, איז יעמאָלט אוים מיט דער מאטעריאליסטישער סברה. האָט ער אָבער אין זיך א מאטעריעלע ממשות, איז יעמאָלט בעשטעהט ער פון אוג־

דורכדרינגליכע אטאָמען, וואָס פילען אָן יעדער איינער זיין פּיצעל רוים און קאָנען בשום אופן ניט געטיילט ווערן.

אגב, האָבען מיר היינט צו טהאָן ניט מיט דעם מאטעריאַליסטישען אטאָם, וואָס גוסס'ט אין דער מאָדערנער וויסענשאפט, נאָר מיט יענעם יוגענד־פרישען אטאָם פון דער רייניער מאטעריאַליסטישער פילאָסאָפיע, בעת ער איז נאָך געווען פול מיט עקזיסטענץ, האָט מיט זיין גאנצען עצם אָנגעפילט דעם רוים און האָט זיך ניט געלאָזט אין גאנצען אוועק'חשבונ'ען פון דער וועלט. יענער יוגענד־פרישער אטאָם האָט געהאט אויסצושטעהן אָן אנדער „קאמפּף אום'ס דאזיין" אין דער מאטעריאַליסטישער פילאָסאָפיע גופא. די פראגע איז געווען: איז די מאטעריע, וואָס פילט אָן דעם רוים, אזא אייגהייטליכע, אין זיך אבגעשלאָסענע גאנצקייט, ווי דער רוים גופא, אָן איין־אייניגע זאך, וואָס ציהט זיך אהן אָן איבערריס פון איין ענד וועלט צו דעם אנדערן, וואו מען קאָן איבערגעהן פון איין טייל צו דעם אנדערן אהן א ברעקעל שפרונג איבער דעם לעדיגען רוים? אזא פאַרשטעלונג האָט געהאט דעקארט, פאר וועמען מאטעריע און אויסגעשפרייטקייט זענען געווען דיזעלביגע זאך. ער האָט זיך פאַרגעשטעלט, אז די מאטעריע פילט אוים דעם רוים אין אלע זייטע פונקטען, אז ערגעץ איז ניטאָ קיין איין משהו לעדיגער רוים. די בעווענונג אין דער וועלט קומט פאָר לויט דעם זעלביגען פרינציפ, ווי דאָס דרעהען זיך פון א קייעדיגער ברעט אין דער לופטען ארום איהר אייגענעם צענטער. ווי שנעל איהר בעווענונג זאָל ניט זיין, אין וואָס פאר א ריכטונג זי זאָל זיך ניט דרעהען, — רעכטס אָדער לינקס, — זי פילט תמיד אוים דעם גאנצען אָרט אין דעם רוים, וועלכען זי פערנעהמט. איין אייניגע וועלט־מאטעריע בעווענט זיך ווי א שטראָם אין טויזענדער וועגדונגען, אָבער סוף כל סוף אין א קרייז, ווי דאָס דרעהען זיך פון וואסער אין א ווירבלענדען קעסעל־גרוב. יעדעס פּיצעל מאטעריע בייט איהר אָרט נאָר דערפאר, ווייל די גאנצע וועלט־מאטעריע בעווענט זיך און ווירבעלט זיך אין א מעכטיגען שטראָם. עס זענען נאָך עד היום דא גרויסע געלערנטע, וואָס מיינען, אז נאָר דורך דער פאַרשטעלונג פון דער איין־אייניגער וועלט־מאטעריע קאָן מען אויף דעם קלאָרסטען אופן אויסטייטשען

די מאַטעריעלע פראָצעסען פון דער וועלט. אויב דאָס זאָל זיין דער אמת פאַר דער מאַטעריע, איז יעמאָלט, פערשטעהט זיך, ניטאָ וואָס צו רעדען וועגען א ט א מ ע ן, וועגען איינצעלנע, ניט טיילבארע, איינער פון דעם אנדערן אָבגערישענע טיילען פון דער וועלט־ממשות. אָבער עס זענען דאָ געוויס מאַטיוועז, וואָס צווינגען אונז צו פערלאָזען יענע פאַרשטעלונג פון דעקאַרט און צוריק־צוקעהרען זיך צו דער טיעפער סברה פון דעם אלטען דעמאָקריט, וואָס איז דער אמת'ער פאָטער פון דער אטאָמען־לעהרע און דעם מאַטעריאַליזם בכלל. שוין די ערשיינונג פון שיטערער וועלט און געדיכטער וועלט פיהרט אונז צו דער אטאָמען־טעאָריע.

מיט דער אטאָמען־טעאָריע קאָנען מיר אויך בעסער דורכ־פיהרען נאָך א פונקט, וואָס איז אזוי וויכטיג פאַר דעם מאַטער־יאַליסטישען געדאַנק. דער לעדיגער רוים איז אַן איין־איינציג־קייט: ס'איז דאָ נאָר איין וועלטען־רוים. די מאַטעריע איז א פיעלהייט, וויל זי בעשטעהט פון א סך איינצעלנע, אָבגערישענע אטאָמען. און פון דעסטוועגען איז די מאַטעריע א ן א י נ ה י ט, אויב ניט קיין איין־איינציגקייט. איהר איינהייט בעשטעהט אין דעם, וואָס זי איז אומעטום גלייך־ארטיג, וויי דער רוים. זי האָט אומעטום, וואו מיר זאָלען זי נישט אָנטרעפען, אלץ די זעלביגע אייגענשאפטען. נעווים, די אטאָמען וואָס מיר שטודירען אין דער כ ע מ י ע זענען פערשיידען איינע פון די אנדערע. דער אטאָם פון בליי איז שווערער, איידער דער אטאָם פון גאָלד. בליי האָט אויך גאָנץ אנדערע אייגענשאפטען, איידער גאָלד. אָבער דער אטאָם פון דעם כעמישען עלעמענט איז ניט דער רייַנער וועלט־אטאָם. דער כעמישער אטאָם איז שוין צונויפגעזעצט פון א גע־וויסער גרופּע מאַטעריעלע אטאָמען. דאָס גיט אונז די מעגליכ־קייט מאַטעריאַליסטיש צו דערקלעהרען, פאַר וואָס די כעמישע עלעמענטען האָבען פערשיידענע אייגענשאפטען. דאָס שטאָמט דערפון, וואָס אין יעדעם עלעמענט איז צונויפגעבונדען אן אנדער צ א ה ל אומעטום גלייכע פיזישע אטאָמען. די פערשיידענע אייגענשאפטען קומען ארויס ניט פון זייער אינווענינסטער טבע, נאָר פון זייער צאָהל און אפשר אויך פון א בעשטימטער ארט

בעווענונג, וועלכע די בעשטימטע קאָמבינאַציע פון אטאָמען פיהרט אוים אין דעם לעדיגען רוים.

אין דער נאַטור זענען ניטאָ קיין פערשיידענע ק ו א ל י־ ט ע ט ע ן. אלע קוואַליטעטען זענען אין תוך אריין ניט מעהר, ווי פערשיידענע קוואַנטיטעטען.

מיר קומען איצטער צו דער וויכטיגסטער אייגענשאפט פון דעם מאַטעריעלען אטאָם, זיין פעהיגקייט צו ו י ר ק ע ן, זיין אקטיוויטעט. די אקטיוויטעט פון דער מאַטעריע שטאַמט פשוט דערפון, וואָם זי איז ניט פאַסיוו און אבסאָלוט רוהענד, ווי דער רוים, נאָר איז אייביג ב ע ו ו ע ג ל י ך. די ב ע ו ו ע ג ו נ ג איז דער בולט׳סטער און וויכטיגסטער סמן, וואָם שיידט אָב די מאַטעריע פון דעם לעדיגען רוים.

אויף די בעווענונג קוקט דער רייגער מאַטעריאַליסט ניט ווי אויף א בעזונדער עצם, אויף א בעזונדער פאקטאָר פון דעם וועלט׳ס געשעהן. ס׳איז ניט א ק ר א פ ט, וואָם קאָן ארויסגעהן פון דעם אטאָם אדער אריינגעגאַסען ווערען אין איהם. בעווענונג איז די זיין׳ס־אַרט פון דעם אטאָם גופא. א מאַטעריעלער אטאָם איז ניט נאָר דאָם, וואָם פילט אָן דעם רוים, נאָר, דער עיקר, דאָם, וואָם בעווענט זיך אין איהם. יעדער אטאָם געפינט זיך אין א וועלכער עס איז אַרט בעווענונג, ד. ה. ער טראָגט זיך אום איבער דעם רוים מיט א געוויסער גיכקייט און אין א געוויסער ריכטונג. קיין רוה איז אין דער נאַטור ניטאָ. רוהען רוהט נאָר דער רוים. אין זייערע פערשיידענע בעווענונגען שטויסען זיך די אטאָמען צונויף און די צונויפשטויסונגען ברענגען ארוים דאָם גאַנצע שפיעל פון דעם וועלט־געשעהען. די אזוי אָנגערופענע נאַטור־קרעפטען, ווי מעכאַנישער דרוק און שטוים, די צוציהונגס־קראַפט און די אָב־ שטויסונגס־קראַפט, וואַרעמקייט, מאַגנעטיזם, עלעקטריע און ליכט־ שיין זענען ניט קיין אנדער זאָך, ווי א געוויסע בעווענונגס־אַרט, וואָם קומט פאָר צווישען פערשיידענע שטאָפען. די לעבענס־ ערשיינונגען זיינען ניט מעהר, ווי געוויסע זעהר פערפלאָנטערטע בעווענונגס־אַרטען, וועלכע די אטאָמען פיהרען אוים אין יענעם שטאָף, וואָם רופט זיך אויס־וויסעל. און די עמפּפינדונג אָדער דאָם בעוואוסטזיין, יענער גאַנצער סכום פון פראַצעסען, וואָם מיר

רופען אָן „נשמה" אָדער פּסיכישע ערשיינונגען, זענען אין זייער לעצטען תוך אויך ניט מעהר ווי געוויסע בעווועגונגס־אַרטען, וואָס שפּיעלען זיך אָב אין א בעשטימטער אַרט אייר־וועזען, וואָס איז לויט זיין שטאָף זעהר נאָהענט צו דעם שטאָף פון די נערוועז און דעם מאַרך. פּאָלט פּאַנאַנדער דער „עמפּפינדונג־שטאָף", — אזוי לאָמיר אָנרופען יענע בעשטימטע אַרט אייר־וועזען, וואָס ניט עמ־פּינדונגען, — הערען אויף אַלע גייסטיגע פּראָצעסען; פּאָלט פּאַנאַנדער דער אייר־וועזען, פערשווינדט אין גאַנצען דאָס לעבען.

אבר אורחא, זעהען מיר דערפון, ווי ניט ריכטיג עס איז, ווען ביוכנער האָט די לעצטע מאַטעריאַליסטישע פּרינציפּען א נאָמען געגעבען „קראפט אוז שטאָף". „קראפט", — ווי עלעקטריע אוז ווארעמקייט, — איז שוין א געוויסע בעשטימטע אַרט פון בעווע־גונג, אקוראט ווי „שטאָף", — גאַלד, זילבער, אייר־וועזען, נערוועז־סובסטאַנץ, — איז שוין א געוויסע קאָמפּליצירטע אַרט פון מאַטעריע.

„מאַטעריע און בעווועגונג!" דאָס איז דער פּרייִדיגער אויס־געשריי פון דעם מאַטעריאַליזם, וואָס גלויבט, אז ער האָט געפונען דעם שליסעל צו אַלע וועלטליכע סודות. און בעווועגונג איז ניט עפּעס, וואָס קאָן אָבגעטיילט ווערען פון דער מאַטעריע. זיי זענען אייז אוז די זעלביגע זאַך. זיי זענען בייִדע אייביג אומבעשאַפען אוז אונפערטילגבאר. מחמת דעם קאָן דער סכום פון דער מא־טעריע ניט גרעסער ווערען אוז ניט קלענער ווערען אין דער וועלט אוז מחמת דעמזעלביגען טעם קאָן אויך ניט גרעסער ווערען אוז ניט קלענער ווערען דער סכום פון בעווועגונג. דער לאָגישער פּוּנקט יוצא דערפון פאַר דער פּיזיק איז דאָס געוויס פון די „קרעפּטען־דערהאַלטונג", וואָס איז אייגנעפּונדעווועט געווארען אין דער צוויי־טער העלפט פון דעם פאָריגען יאָהרהונדערט (אוז וואָס ווערט, אגב, וויידער שטאַרק פאַנאַנדערגעשאָקעלט אין דער איצטיגער וויסענ־שאפט). אויך די טעאָריע פון די „קרעפּטען־אייגהייט", וואָס לערנט אונז, אז מעכאַנישע רייבונג, ווארעמקייט, עלעקטריע, מאג־נעטיזם א. אז. וו. זענען אין תוך אַריין אייז־אוז־דיזעלביגע זאַך אוז קאָנען איבערגעהן איינע אין די אַנדערע, איז אויך ניט מעהר ווי א לאָגישער קאָררעלאַט צו דער אייגהייט פון דער מאַטעריע.

אלע ארטען פון בעוועגונגען קאָנען צוריקגעפיהרט ווערען צו דער איינפאכסטער ארט, דעם מעכאָנישען דרוק און שטויס, ווי אלע ארטען פון דעם וועלט־שטאָף קאָנען צוריקגעפיהרט ווערען צו דער איינציגער ארט, דער איינפאכער אָנגעפילטקייט.

ווייל מען דעריבער דערקלעהרען א וועלט־ערשיינונג ביז צו איהר לעצטען גרונד, דאַרף מען אזוי ווייט פאָרשען און אריינ־דרינגען אין איהר, ביז מיר זאָלען זעהן קלאָר פאר אונזער נייסטיג אויג, אויב ניט דורכ'ן מיקראָסקאָפ, ווי אזוי די פערשיידענע אטאָמען פון דער מאטעריע פיהרען אוים זייערע פערשיידענע מעכאָנישע בעווענונגען אין דעם לעריגען רוים. דער נרויסער פיזיקער פון דעם 19טען יאָהרהונדערט, וויליאם טהאָמסאָן, איז דעריבער געווען זעהר קאָנסעקווענט, ווען ער האָט געפאָדערט, אז מען זאָל זיך ביי דעם שטודיום פון א פיזיקאָלישער ערשיינונג ניט בעפריעדינען ביז צו דעם מאָמענט, ווען מען איז ביכולת אויפ־צובויען א מעכאָנישען מאָדעל, וואָס שטעלט זי ריכטיג פאָר.

איך ווייל נאָך דאָ א ביספל קלאָרער מאכען אין איינציגען פונקט פון דער מאטעריאָליסטישער פילאָסאָפיע, וואָס איז אין עצם ניט אזוי ווייטיג פאר אונז, אָבער וואָס וועט אונז נאָך פולער אויסמאָלען איהר בילד. מיר האָבען געזעהן, אז דער לעריגער וועלטען־רוים איז אונענדליך. איז אויך אונענדליך די מאטעריע? די מאטעריאָליסטישע פילאָסאָפען זענען צווישען זיך ניט איינס אין דעם דאָזיגען ענין. פארהאן אזוינע, וואָס שטעהען, ווי צ. ב. דיוהרינג, פאר דער ענדליכקייט, בעת דאָס רוב לייקענט זי אָב. מיר דובט, אז די ענדליכקייט פון דער מאטעריע אין דעם רוים איז א געדאנק, וואָס פאסט בעסער צו דעם סיסטעם פון דעם מאטעריאָליזם. זי שטימט הארמאָנישער צונויף מיט זיין גרונד־געדאנק, אז דער סכום פון דער מאטעריע אין דער וועלט איז איין מאָל פאר אלע מאָל „געגעבען", א פארטיגער, אן „אבגעצעהלטער". אויך די טעאָריע פון די „קרעפטען־דערהאלטונג" לאָזט זיך מאטע־מאטיש בעסער דורכפיהרען, וועו מיר נעהמען אָן, אז די צאָהל פון די אטאָמען איז אן „אבגעצעהלטע", וועו אפילו א מאיום'דיג נרוי־סע, וואָס שטייגט אריבער יעדע מענשליכע צעהל־קונסט. און אייניגע גלעלרנטע ווילען האָבען, אז דער געדאנק פון דער „קרעפ־

טען־דערהאַלטונג" קאָן דורכגעפּיהרט ווערען נאָר יעמאָלט, ווען מען גיט צו, אז דער סכום פון דער מאַטעריע אין דעם וועלט־אַל, איז א בעגרעניצטער, און אז דער גאַנצער סיסטעם פון בעוועגונגען, וואָס ווערען אויסגעפּיהרט פון איהר, איז אַן ארומגעצירקעלטער און אָבגעשלאָסענער אויף אייביג.

איך לאָז דאָ אין גאַנצען ארויס דעם פּראָבלעם פון דער וועלט־ענטוויקעלונג און איהר שייכות צו דעם מאַטעריאַליזם. איך טהו דאָס דערפאר, ווייל די ענטוויקעלונגס־טעאָריע איז ניט ארויסגעוואקסען פון דעם מאַטעריאַליזם און איז ניט ענג לאָגיש פערבונדען מיט איהם. פאר דעם מאַטעריאַליזם זענען די ערשיינונגען פון דער ענטוויקעלונג — א ספּעציעלער פאל אין דעם שפּיעל פון די וועלט־אַטאָמען. זיי טראָגען ניט אריין קיין אייניגע נייע זאך אין דעם מהות פון דער מאַטעריע און איהר בעוועגונג. אדרבא! דורך דעם פּשוט'ען שפּיעל פון דער מאַטעריע און פון דער בעוועגונג וויל דער מאַטעריאַליסט (אָדער דער האַלבער מאַטעריאַליסט, ווי ספּענסער), דערקלעהרען די ערשיינונגען פון דער ענטוויקעלונג. אויף איז די קולטור און די מענשליכע געשיכטע און די פּאָעזיע און די קונסט, ניט עפּעס אזוינס, וואָס זאל ניט קאָנען הויזען מיט די איינפאַכע מעכאַנישע געזעצען פון דער מאַטעריע. זיי אלע זענען אין תוך אריין ספּעציאל־פּעלען פון דעם מאַטעריעלען אטאָמען־שפּיעל. — על כל פּנים, גלויבט אזוי דער מאַטעריאַליסט.

וואָלט א גרויסער מאַטעמאַטישער קאָפּ מיט אן איבערמענש־ליכער פּאָלקאָמענער רעכענונגס־קראפט אין די צייטען פון משה דבינו געקאָנט זעהן דעם גאַנצען סכום מאַטעריע און אלע ארטען בעוועגונג, וואָס קומט אין איהר פּאָר, וואָלט ער יעמאָלט גאַנץ לייכט נעקאָנט אויסרעכענען, צ. ב., ווען עס דארף אויסברעכען די רעוואָלוציאָן אין פראַנקרייך, אָדער ווען און ווי אזוי ראפּאל וועט מאָלען זיין סיקסטיניש מאדאָננע.

דער איצטיגער צושטאַנד פון דער וועלט איז א נויטווענדיגע פּועל־יוצא פון זיין פריהערדיגען און אין איהם ליעגט שוין איינגע־וויקעלט די גאַנצע צוקונפט.

אָט דאָס זענען אין די וויכטיגסטע שטריכען די גרונד־פּרינ־ציפּען פון דעם נאַטור־פילאָסאָפישען מאַטעריאַליזם.

וואָס איז זיין וועדט פאר דער מענשלעכער שרקענטנים?

דער מאטעריאליזם פערזיכערט אונז, אז ער איז דער אבסאָלוטער אמת און די פשוטע קלאָרע קאָפּיע פון דעם, וואָס טיר געפינען אין דער ערפאהרונג. איז דאָס ווירקליך אזוי?

כדי צו געבען א קלאָרען ענטפער אויף דער שאלה, מוזען מיר א ביסעל מעהר בעקאנט ווערען מיט דער מאטעריאליסטישער טעאָריע פון אונזער ערקענטנים, וואָס וועט אונז בכלל העלפען פאנאנדערקלייבען זיך אין דעם פילאָסאָפישען וועדט פון דעם גאנצען סיסטעם.

ווי אזוי ערקענען מיר די דרויסענדיגע וועלט?

איך שטעה אין מיין צימער און זעה דורך די גלאָז פון מיין פענסטער א קארשען־בוים מיט רויטע קארשען, וואָס וואקסט אויף א הויכען גרינעם בארג. לאָמיר אננעהמען, אז אלץ, וואָס איך זעה, איז אבסאָלוט ריכטיג. עס איז א קלאָפּטער פופציג פון מיין אויג באמת דאָ אזא הויכער גרינער בארג מיט א קארשען־בוים, אויף וועלכען עס זיינען רויטע קארשען. ווי אזוי זעה איך דאָס?

„מיט מיינע אויגען!" — ענטפערט דערויף דער פשוט'ער שכל, וועלכער ווייל זיך ניט אריינטראכטען אין דעם גרויסען וואונדער, וואָס ליעגט אין דעם פראָבלעם פון זעהן. אָבער מיינע אויגען זיינען דאָך א שטיקעל מאטעריע, אקוראט אזא חומר ווי די הויט פון מיין שטערען איבער זיי. אויב עס איז אזוי פשוט, וואָס מאטעריע קאָן זעהן, פאר וואָס זעהט ניט די שטערען־הויט דעם זעלביגען בוים? אמת, אז מיר קוקען אויף א לעבעדיג אויג, דוכט זיך אונז, אז דאָס איז גאָר אן אנדער מין מאטעריע, איידער די שטערען־הויט, א מאטעריע, וואָס איז פול מיט „רוחניות". דאָס זעהט, און דאָס טראכט, און דאָס פרעהט זיך, און דאָס צאָרנט. אָבער אין אמת'ען דוכט זיך עס נאָר אזוי. די מאטעריע פון דעם אויג איז אקוראט אזא פשוט'ער, גשמיות'דיגער חומר, אהן א ברעקעל „רוחניות", ווי דאָס האלץ פונ'ם טיש, ווי די הויט פון מיין שטערען, ווי די זאמד אויפ'ן גאס. מיר קאָנען מיט פשוט'ע „ערדען", וואָס מען רופט „מאָל־פארבען", אויסמאלען אויף א פשוט'ען לייוועגד אקוראט אזא פאָר מענשליכע אויגען און אונז

וועט זיך אויך דוכטען, אז זיי זעהען אָדער טראכטען, אָדער שיסען צאַרענדינע פיילען. נאָך א מאל! דאָס אויג איז ניט מער מיוחס, איידער די שטערען־הויט. ווי אזוי קאָן עס דען זעהן דעם בוים און דעם בארג, וואָס איז א קלאָפּטער פופציג וויט פון איהם? ווי אזוי קאָנען דער בוים און דער בארג אריינשפּאַצירען אין אונזער אויג, ניט פערלאָזענדיג זייער אָרט.

דעם ענטפער אויף דערויף גיט אונז די מאַדערנע פיזיק און די פיזיאָלאָגישע פסיכאָלאָגיע, וואָס זענען אויפגעבויט געוואָרען אונטער דעם איינפלוס פון דעם מאַטעריאַליזם און מיט וועלכע דער מאַטעריאַליזם שטימט אין גאַנצען איין. דער בוים און דער בארג, לערנען אונז די אָפּטיק און די נערוון־פיזיאָלאָגיע, בלייבען דרויסען וואו זיי שטעהן. אָבער ס'איז דאָ אזא מאַטעריעלע ממשות צווישען אונזער אויג און דעם בוים וואָס רופט זיך וועלט־עפיר, און וואָס בעוועגט זיך שטענדיג, ווי די וואלען פון ים. וועו די שטראהלען פון דער זון, וואָס זענען אויך ניט קיין אנדער זאך ווי וואלען־בעוועגונגען פון דעם עפיר־ים, פאלען אַרויף אויף דעם בארג און דעם בוים, ווערט א טייל פון די בעוועגונגען איינגע־שלונגען פון זיי. א טייל אָבער בלייבט זיך טרייסלען ארום דעם בארג און דעם בוים. דערפון שטאַמט זייער פארב. אָט די טרייס־לונגען פון דעם עפיר, — ניט דער בוים, און ניט דער בארג און ניט זייערע פארבען, — דערגרייכען צו אונזער אויג. זיי שלאָגען זיך אָן דאָס אויג, ווי די וואלען פון א ים אָן א פעלזענעם ברעג, יעדער וואל אויף א בעזונדער שטייגער, וואָס שטימט איבערײין מיט יעדען פיצעלע „בעפארבטען" רוים, וועלכען דער בארג און דער בוים נעהמען איין. פון די רויטע קאַרשען גענטט דער וואל אין איין מין בעוועגונג, פון די גרויע צווייגען אין אן אנדערער, פון די גרינע גראָז און די בלעטער וויעדער אין אנדערע. טאָמער זענען אויבען אויפ'ן שפּיץ פונ'ם בוים עטליכע בלעטלעך געוואָרען ברוין, שיקען זיי אנדערע עפיר־וואלען, און זיי בעריהרען אונזער אויג אין איינעם מיט די אנדערע אין דעם זעלביגען סדר, אין וועלכען די ברוין־בלעטלעך זענען צושפרייט איבער דעם שפּיץ פון דעם בוים.

לאָמיר זיך דאָ א ווייל אבשטעלען, כדי קלאָר צו מאכען

אייניגע פונקטען, וואָס זענען זעהר וויכטיג פאר דער גאנצער טעאָריע. קודם כל, מוז מען פערשטעהן און געדענקען, אז דער באַרג און דער בוים בלייבען אויפ'ן אָרט און שווימען ניט מיט דעם שטראָם פון די עפיר־וואלען. זיי וואלטען סיי ווי סיי ניט געקאָנט דורכקריכען דורך דעם הארטען גלאָז און דעם ענגען רוים פון דעם פענסטער. הייסט דאָס, אז אונזער אויג שפירט דירעקט ניט זיי, נאָר דעם שטראָם פון די עפיר־וואלען. ווייטער! די פאַרבען: גרין, ברוין און רויט שווימען אויף ניט מיט דעם שטראָם פון די וואלען. אויב זיי זענען דאָ אויף דעם באַרג, בלייבען זיי וואו זיי זענען געווען. און אפילו ווען זיי וואָלטען געשוואומען, וואלט מען אויך זיי ניט געקאָנט שפירען דערפאר, ווייל ניט דער גאנצער שטראָם שלאָגט זיך אַן דעם אויג, נאָר דער ע נ ד פון דעם שטראָם. דער שטראָם פון רויט קלאַפט אַן מיט זיין ענד אַן דעם אויג, לאָמיר זאָגען, אזוי פיעל מיליאָנען מאל אין א רגע, דער שטראָם פון גרין אַן אנדער צאָהל מיליאָנען אָדער ביליאָנען און פון ברוין שוין וויעדער א דריטע. די צאָהל טריילונגען אין דער סעקונדע, מיט וועלכע דער ענד פון דעם שטראָם ווירקט אויף דאָס אויג, איז ווי א מין טעלעגראַפישער צייכען פאר יעדער בעשטימטער פארב. און נאָך א זאָך מוז מען נוט און פעסט אריינגעהמען אין זין: דער עפיר־שטראָם, וואָס טראָגט די דעפעש, דרינגט ניט דורך דורך דאָס אויג; ער בלייבט דרויסען און טהוט נאָר איין זאָך: ער קלאַפט אויס אָהן אַן אויפהער זיין דעפעש אַן דאָס הייטעל פון דעם אויג. אָט די דעפעש ווערט ערגעץ־וואו געלייענט און אויסגעטייטשט: „אזוי פיעל מיליאָנען עפיר־טריי־לונגען אין אזא סדר? אהא! א ברוינע בלאָט אויבען, רעכטס!"

ווער לייענט דאָס און טייטשט דאָס אויס אזוי קונציג און ריכטיג? ניט דאָס אויג. דאָס אויג איז ניט מעהר ווי א פער־מיטלונגס־סטאנציע. דאָרטען ווערט די דעפעש איבערגעזעצט אין א גאנץ אנדער שפראַך און אוועקגעשיקט ווייטער. די טריי־לונגען פון די עפיר־וועלען ווירקען אויף א כ ע מ י ש ע סובסטאנץ (אָדער עטליכע כעמישע סובסטאנצען) וואָס געפינען זיך אין דעם אויג־אפפאראט. אין דער סובסטאנץ קומען פאר כ ע מ י ש ע ע נ ד ע ר ו נ ג ע ן, וואָס מוזען מאטעריאַליסטיש אויסגעטייטשט

ווערן, ווי געוויסע בעוועגונגען, וואָס קומען פּאַר צווישען אַטאָמען. וואָס פאר אַן אַרט בעוועגונג דאָס איז, ווייסען מיר נאָך עד היום ניט. אָבער דאָס מאַכט ניט אויס. וויכטיג איז נאָר דאָ צו געדענקען, אז די כעמישע בעוועגונגען, וואָס ווערען אַרויסגערופען פון די ליכט־וואַלען, זענען שוין גאַנץ אַנדערע, אַיידער די עפּיר־וואַלען, וואָס קלאָפען זיך פון יענער זייט אויג. די בעוועגונגען אין דער זעה־סובסטאַנץ זענען די נייע שפּראַך, אין וועלכער די עפּיר־וואַלען ווערען, בוכשטאַב פאַר בוכשטאַב, איבערגעזעצט און וויטער געשיקט צו א געוויסער שטעל אין מאַרך. דאָס געשעהט אויף אַזא'ן אופן. צווישען די כעמישע זעה־סובסטאַנצען און דעם דאָזיגען פּלאַץ אין מאַרך ציהען זיך ווי פּערימער די זעה־נערוון. די זעה־נערוון נעהמען אויף מיט איין ענד זייערען די כעמישע בעוועגונגען פון דעם זעה־סובסטאַנץ און מיט דעם אַנדערען ענד גיבען זיי דאָס איבער דעם מאַרך. וואָס דערביי שפּיעלט זיך אָבּ אין דעם זעה־נערוו, איז דערווייל נאָך וויעדער א גרויסער סוד. א מאָל האָט מען געגלויבט, אז די בעוועגונג אין דער נערוו־סובסטאַנץ איז א מין עלעקטרישער שטראָם. שפּעטער האָט דאָס רוב געלערנטע אויסגעפונען, אז זי האָט גאָר נישט צו טהאָן מיט עלעקטריע, און אז עס איז ריכטיגער צו בעטראַכטען זי, ווי א כעמישען פּראָצעס. על כל פּנים איז דאָס ניט די כעמישע בעוועגונג, מיט וועלכער מיר האָבען געהאַט צו טהאָן אין דער זעה־סובסטאַנץ, וויל דער כעמישער שטאָף איז דאָ אין די נערוון א גאַנץ אַנדערער. צוליעב קורצקייט לאָמיר זיי א נאָמען געבען די נעירישע — שוין א גאַנץ נייע „שפּראַך", אין וועלכער מיר האָבען גאָר קיין שפּור ניט פון די כעמישע בעוועגונגען, וואָס זענען פּאַרגעקומען אין דער זעה־סובסטאַנץ. גאַנץ נייע צייכענס פיהרט זי מיט זיך און ברענגט צו דער לעצטער סטאַנציע, צו א צענטראַל־פונקט אין מאַרך, וואו די דעפּעש ווערט פאַנאַנדערגעשיפּירט, איבערגעלייענט און אויסגעטייטשט. אלס א רעזולטאַט פון דעם פּראָצעס ווערט אין מאַרך אויפגעפּלאַמט א בעוואוסטזיין, וואָס זעהט פאַר זיך קלאָר דעם גרינעם באַרג מיט דעם גריינעם בוים, מיט די רויטע קאַרשען, מיט די ברוין־געוואַרענע בלעטלעך אויפ'ן שפּיץ. מיר וועלען אָט די אַרט העלקייט, וואָס פלאַמט

אויף אין מאָרק, א נאָמען געבען דער זינליכער בעוואוסטזיין, דער בעוואוסטזיין פון די חושים. אויסטייטשען איהם נעהנטער קאָן מען ניט, ווייל מיט זיין מהות זענען מיר בעקאַנט נאָר פון דער אינוועניגסטער ערפאַהרונג.

זעהן דעם בארג און דעם בוים און די פֿארבען היסט דערי־בער: „עם פֿלאַמט אויף אין מאָרק א בעוואוסטזיין, א „גע־וואָהר־ווערונג“ פון א בארג, א בוים אין געוויסע פֿארבען“. אין די אַלע זאכען, וואָס מיר „זעהען“, איז ניטאָ קיין איין ברעקעל „גשמיות“ פון יענער מאטעריע, וואָס פון איהר בעשטעהען די זאכען אין דער דרויסענדיגער וועלט. דאָס „געזעהענע“ איז, לויט זייער אינווע־ניגסטען תוך, ניט מעהר ווי בעוואוסטזיין, דורך און דורך בע־וואוסטזיין.

דאָס ווערט אונז נאָך קלאָרער, ווען מיר טראכטען זיך ווייטער אַריין אין דעם מאטעריאַליסטישען ערקענטנים־פּראָצעס.

וואָס קומט פֿאַר אין מאָרק, בעת עס פֿלאַמט אויף דער זינ־ליכער בעוואוסטזיין? דאָס איז דערווייַלע א סוד, אין וועלכען קיין מענשליך אויג איז ניט אַרייַנגעדרונגען. אָבער מיר האָבען דאָך דעם מאטעריאַליסטישען שליסעל אין די הענד. מיר ווייסען שוין איצטער אין פּרינציפּ, וואָס די פֿאַרשונג מוז ווען עס איז ארויסברענגען על פּי דער מאטעריאַליסטישער פּילאָסאָפּיע: אין דעם מאָרק מוז דערביי פֿאָרקומען א געוויסע ארט בעוועגונג פון אטאָמען. אויב מען וואָלט געקאָנט אָנשטעלען א שפּאקטיוע אויפֿ'ן מאָרק, בעת אין איהם פֿלאַמט אויף דאָס זינליכע בעוואוסט־זיין פון דעם בארג, — א שפּאקטיוע, וואָס זאָל פערגרעסערען דעם פּראָצעס ביז צו דער נויטוועניגער מדרגה פון קלאָרקייט, — וואָלטען מיר יעמאָלט אפשר דערזעהן, ווי די גאנץ קיילעכדיגע וועלט־אטאָמען בעוועגען און דרעהען זיך איינער ארום דעם אנדערן און ארום דעם אייגענעם צענטר. מיר קאָנען לכתחילה זיין זיכער, אז דאָרטען קאָן ניט פֿאָרקומען קיין איין בעוועגונגס־ארט, וועלכע מיר זאָלען ניט קאָנען צוריקפיהרען צו די אונז בעקאַנטע מעכא־נישע בעוועגונגען. א שוואכען בילד פון זיי קאָן אונז געבען דאָס שפּיעל פון די שטויבעלעך אין א זונען־שטראהל, אָדער פון די קלייַנע זומער־פליגעלעך אין דער לופט. וויל מען נאָך קלאָרער

אויסמאָלען דאָס בילד פּאַר די אויגען, קאָן מען דאָס אין דעם דמיון פערגרעסערן אזוי, אז יעדער אטאָם זאָל אויסזעהן, ווי א בילי־ארד־קוגעל. אין דעם תוך פון דעם פּראָצעס ווערט דאָס א ברעקל ניט ענדערן, נאָר די ארט בעווענגונג, וואָס די אטאָמען קאָנען דערביי אויספיהרן, וואָלט ארויסגעטראָטען שארפער, און נאָך בולט'ער וואָלט זיך געזהן דער לעדיגער חלל פון דעם וועלטען־רוים צווישען די אטאָמען. — על כל פּנים איז דאָס א נאַנץ אנדער בעווענגונג, איידער די, וואָס איז געווען אין די נערוון־פערימער. דאָס איז וויעדער א נייע שפּראָך, און לאָמיר זי א נאָמען געבען: די מאַרך־בעווענגונג.

דאָס העל ווערען פון דעם באַרג אין דעם זינליכען בעוואוסט־זיין איז דער לעצטער עטאַפּ אין דעם פּראָצעס פון זעהן, וואָס אינטערעסירט אונז. אויף דעם זעלביגען אופן קאָנען מיר אויך דורכנעהמען דעם פּראָצעס פון הערען, טאַפּען, פיהלען א טעם און שמעקען, — קורץ, פון אלע חושים, וואָס ברענגען דעם מאטעריאל פון דער דרויסען־וועלט פאַר דעם זינליכען בעוואוסטזיין.

דאָס הערען א קלאַנג אָדער א געריוש איז אויפגעבויט אויף א מעכאַנישער בעווענגונג אין דער דרויסען־וועלט. דאָס מאָל זענען דאָס ניט עפּיר־וואָלען, וואָס קלאַפּען אויס די דעפּעש אין אונזער אויער, נאָר די וואָלען פון דער אטמאָספּערישער לופט. די איבער דרייסיג טויזענד נערוון־פּעדימער פון די געהער־נערוון כאַפּען אויף דאָס קלאַפּען פון די לופט־וואָלען, אין וועלכע עס איז ניטא קיין ברעקל קלאַנג אָדער גערויש, זעצען עס איבער אין די נעירישע בעווענגונג, ברענגען עס צו דעם געהער־בערגעלע פונ'ם מאַרך, דאָרטען ווערט עס פערוואַנדעלט אין א מאַרך־בעווענגונג און בעת זי קומט פאַר, ווערט אויפגעפלאַמט א בעוואוסטע עמפּפינ־דונג, א הערען.

מיט דעם טאַפּען איז די אייגענע זאך. אז איך ריהר אָן א גלאַטען, הארטען, קאַלטען געגענשטאַנד, ווערען אין מיינע טאַפּ־נערוון ארויסנערופען נעירישע בעווענגונגען, וואָס זענען אין זיך ניט הארט און ניט ווייך, ניט גלאַט און ניט רויה, ניט קאַלט און ניט ווארעם. אין די טאַפּ־צענטרען פון מאַרך דערוועקען זיך מאַרך־בעווענגונגען, פאַר „הארט" אין איין פאַרם, פאַר „קאַלט" אין א

צווייטער, פאר גלאָט אין א דריטער און באותו רגע צינדען זיך אָן אין דעם זינליכען בעוואוסטזיין די טאָפּ־עמפּפינדונגען.

נעהם איך א שטיקעל צוקער אויפ'ן שפּיץ צונג, ווערט דער זיסער טעם אויף דעם זעלביגען אופן טראנספּאָרטירט צו דעם זינליכען בעוואוסטזיין. דאָס „זיס" פּערשווינדט לגמרי אין די נעירישע בעוועגונגען פון די געשמאק־נערוון, עס ווערט איבער־געוואָגט אין אַנדער שפּראָך. די מאָרך־בעוועגונג פּערוואַנדעלט די ווירקונגען פון די נערוון־בעדימער אין איהר לשון און עס פּלאָמט אויף די בעוואוסטע עמפּפינדונג: איך פּיהל דעם טעם פון זיס. — נאָנץ אויף דעם אייגענעם שטייגער שפּיעלט זיך אָב דער פּראָצעס פון שמעקען א וועלכען עס איז ריח.

אָט די אלע עמפּפינדונגען זענען, לויט זייער תוך, פון דער־זעלביגער ארט. שפּירען אַדער עמפּפינדען עפּעס איז דעריבער ניט קיין אַנדער זאָך, ווי „עס פּלאָמט אויף אין בעוואוסטזיין א געוואָהר־ווערונג פון א בעשטימטער אייגענשאפט" און די אייגען־שאפט גופא איז דורך־און־דורך בעוואוסטזיין. דער פּראָצעס פון שפּירען און דער רעזולטאט פון שפּירען — די בעשטימטע עמפּפינ־דונג פון „גרין", „זיס", „קאַלט" און אזוי ווייטער — ווערען בע־שאפען און שפּיעלען זיך אָב ניט אין דער דרויסענדיגער וועלט, נאָר ביי מיר אין קאָפּ, ביי מיר אין מאָרך.

צו דעם בילד פון דעם ערקענטנים־פּראָצעס, וואָס מיר האָבען איצטער פאָר אונז, מוזען מיר נאָך צוגעבען א פּאָר שטריכען, און די גאַנצע סכעמע וועט זיין פּאַרטיג. בעת אין מאָרך פּלאָמט אויף דאָס זינליכע בעוואוסטזיין, ווערט דאָרטען דאָס רוב און אפשר אלע מאָל געבאָרען אויף דאָס בעוואוסטזיין פון אַן „איך". „איך" זעהּ דעם בארג, הער דעם קלאַנג, פיהל דעם טעם, שמעק דעם ריח. און איך שפּיר די דאָזיגע עמפּפינדונגען, אקוראט ווי זיי וואָלטען זיין ניט אין דעם מאָרך, ניט אין מיין קאָפּ, נאָר דרויסען, דאָרטען, וואו עס ליעגט, אַדער וואו דער מאָרך רעכענט, אז עס ליעגט, די מאַטעריעלע אורזאַך, וואָס האָט זיי ארויסגערופען.

דעם בארג זעה איך פּופּציג קלאַפּטער ווייט פון מיין קאָפּ. א שטערען אין הימעל, וואָס איז ווייט פון אונז אָזוי, אז זיינע ליכט־שטראהלען קאָנען צו אונז דערגרייכען אין א צוויי מיליאָן

יאָהר, — די אַסטראָנאָמיע פערזיכערט אונז, אז עס זענען דאָ אזעלכע שטערען, — ווערט פון אונז געזעהן דאָרטען אויבען אין הימעל, פון וואַנען ער האָט אונז געשיקט זיינע שטראַהלען, וועלכע אפילו ער איז שוין אפשר לאַנג אויסגעלאָשען געוואָרען, אָדער ער האָט פערלאָזען זיין פלאַץ אין דעם וועלטען־רוים. אויב ער איז צופֿאַטש און פאַנאַנדערגעפאַלען געוואָרען, וועלען מיר דאָס ערשט זעהן אין צוויי מיליאָן יאָהר אַרום, אָבער זעהן וועלען מיר עס דרויסען פון אונזער קאָפּ, אין דעם וויייטען וועלטען־רוים, גראָד אויפ'ן אָרט, וואו דאָס האָט פּאַסירט — מיט צוויי מיליאָן יאָהר צוריק.

דאָס איינענע איז אויך מיט אַלע אַנדערע עמפּפינדונגען.

אָט די לעצטע אייגענשאַפֿט רופט מען אָן די לאָקאַליזאַציע פון דער עמפּפינדונג, איהר אריינזעצען אין דעם וועלטען רוים. און ניט ביי אַלע עמפּפינדונגען קומט די לאָקאַליזאַציע אַרויס געוויי און פינקטליך. דאָס איז איבערהויפּט זעהר א שוועכער און פערוויקעלטער ענין אין דער פיזיאָלאָגישער פסיכאָלאָגיע; פערשיידענע טעאָריען דערקלעהרען זי אויף א פערשיידענעם אופן. אָבער דער פאַקט אליין קאָן פון דער מאַטעריאַליסטישער פסיכאָלאָגיע ניט אָבגעלייקענט ווערען. וואָלט ניט געווען אָט דער פּראָצעס פון לאָקאַליזאַציע, פון אַרויסווארפען „אונזערע" אינווענדיגסטע עמפּפינדונגען אין דרויסען, וואָלטען מיר איבערהויפּט ניט געהאַט קיין השגה פון א דרויסענדיגער וועלט, ווייל אַלע עמפּפינדונגען וואָלטען מיר יעמאָלט געשפּירט נאָר אין אונזער אייגענעם קאָפּ.

איצטער האָבען מיר אונז אָבגעגעבען א קלאָרען דין וחשבון וועגען די רעזולטאַטען, וואָס מיר האָבען געפונען אויף דעם וועג.

אין קורצען זאָגט אונז אונזער ערקענטנים־טעאָריע סכעמע אזוי: איידער עס קאָן וועלען בעוואוסטע ערקענטנים, מוז די דרויסענדיגע וועלט מיט אַלע איהרע ליכטער און שאַטענס, מיט אַלע איהרע פּאַרבען, קלאַנגען, וואַרעמקייטען און גערוכען זיך אריינווארפען און דערטרינקען אין א ים פון פערשיידענארטיגע בעוועגונגען: עפּיר־און לופט־בעוועגונגען דרויסען פון דעם ערקענענדען קערפּער, כעמישע, נעירישע און מאַרך־בעוועגונגען אינוועניג, אין דעם מענשען'ס קאָפּ. אין דעם דאָזיגען ים צוגעהט

זי, די וועלט, און פערשווינדט אין נאנצען, אָהן א זכר. שרשט צו דעם סוף פּראָצעס, בעת די אטאָמען אין מאָרק טאנצען אויס דעם לעצטען טאנץ, שווימט זי וויעדער ארויף אין בעוואוסט־זיין, אין איהר גאנצער פרישקייט, מיט אלע איהרע פארבען און קלאנגען און גערוכען.

בכן קאָנען מיר נאָך פינקטליכער פאָרמולירען דעם גרונד־זאץ פון דער אונז אינטערעסירענדער ערקענטניס־טעאָריע. „זאכען פון דער וועלט ווערען דערקענט" איז דער טייטש: „עס ווערען אין בעוואוסטזיין בעשאפען „בילדער" פון זאכען און די דאָזיגע בילדער ווערען אריינגעוצט אין דעם רוים דאָרטען, ווו די דערקענטנים רעכענט, אז די זאכען דארפען זיך געפינען".

אויף אזא'ן אופן איז די איין־איינציגע וועלט דא פאנאנדער־נעשאפענע נעווארען אין צווויי „וועלטען", צווישען וועלכע עס לייגט דער ים פון די בעווועגונגען. די ערשטע פון „יענער" זייט ים, די אנדערע פון „דער" זייט. אויב מיר וועלען די ערשטע אָנרופען די ווירקליכע וועלט, קאָן מען די צווייטע אָנרופען — די „אָבגעשפּיגעלטע" אין מאָרק. זענען די צווויי וועלטען אין אלע פונקטען גלייך? אין וואָס געהען זיי זיך צונויף און אין וואָס נעהען זיי זיך אפשר פאנאנדער?

איז די „אָבגעשפּיגעלטע" וועלט, ד. ה. די נעזעהענע, נע־הערטע, געפיהלטע, — די „בילדער"־וועלט, — אין אלע איהרע טיילען גלייך צו דער אמת'ער וועלט, דער „ווירקליכער", צו דער, וואָס איז „פון יענער זייט ים"? פילאָסאָפיש אויסגעדריקט: איז דער „אָביעקט", — די „זאך" אין דער ווירקליכער וועלט, — גלייך צו דעם „בילד" פון איהר, וואָס ווערט בעשאפען אין דעם דערקע־נענדען „סוביעקט"?

קודם כל מוז מען ארויסטרייבען דעם לעצטען ספק, אז די מאטעריאליסטישע ערקענטניס־טעאָריע גיט אונז צ ו ו י י וועל־טען, און ניט אייניע.

פון א געוויסען פראקטישען שטאנדפונקט קאָן מען גאנץ גוט זאָגען, אז דער בארג, וואָס דרויסען, און דער בארג, וואָס אין קאָפּ, איז איין־און־דערזעלביגער בארג; ווי מען קאָן אויך זאָגען, אז דער שטוהל, וועלכען איך זעה פאר מיינע אויגען אין שפּיגעל, און

דער ווירקליכער שטוהל אין ציימער, וואָס שטעהט הינטער מיר, איז איין און דערזעלביגער שטוהל. דאָס ווילּ בעטייטען, אז נאָר דער שטוהל, וואָס איז אין ציימער, איז א ווירקליכער שטוהל, דער אָבגעשפּיגעלטער אָבער איז ניט מעהר ווי א דמיון און איז בעצם גאָר ניטאָ. מיט א געווייסען רעכט קאָן איך אויך זאָגען, אז מיין פרייַנד און דאָס פאַטאָגראַפישע בילד פון מיין פרייַנד זענען „איין־און־דיזעלביגע זאַך". וועהן איך האַלט דאָס פאַטאָגראַפישע בילד אין די הענד, וועט גאָר ניט זיין קיין אונזין פון מיר, אויב איך ווילּ זאָגען, אז „דאָס" איז מיין פרייַנד, ווייל איך מיין מיט דעם ווארט: „דאָס" — „עפּעס, וואָס איז זעהר עהנליך צו יענער זאַך, וועלכע איך האָב אין זין", און יענע זאַך איז איין־אייניציג: מיין ווירקליכער פרייַנד, און ניט דער שטיקעל קאַרטאָן.

אָבער אין דעם פּראָצעס פון דער ערקענטנים טאַרען מיר אויא פעהלער ניט מאַכען. דאָ מוזען מיר מיט אַלע כחות האַלטען אין געדאַנק, אז דער קאַרטאָנענער פּאַרטנער איז ניט דער ווירקליכער פרייַנד, דער אָבגעשפּיגעלטער שטוהל ניט דער שטוהל, וואָס אין ציימער, און דער בארג אין „בעוואוסטזיין" ניט דער בארג, וואָס דרויסען, ווייל צווישען די צוויי בערג ליעגט א מהלך פון פופציג קלאַפטער און א גאַנצער ים פון בעוועגונגען. נאָך קלאָרער ווערט דאָס, וועז מיר דערמאָהנען זיך אָן דעם ווייטען־ווייטען שטערען, וועמעס ליכט מיר זעהען נאָך, בעת ער איז אין דער ווירקליכקייט אפשר שוין לאַנג פערשוואונדען. דער ווירקליכער שטערען, וואָס אין דער וועלט, און דער „אָבגעשפּיגעלטער" וואָס אין אונזער מאַרק, זענען אָבגעשיידט איינע פון די אַנדערע ניט נאָר מיט א מהלך פון בילי־בילי־אַסען מיילען, נאָר אויך מיט א צווישענשייד פון א פּאָר מיליאָן יאָהרען. בעת ער האָט צום ערשטען מאָל אַרויסגעשיקט זיינע ליכט־שטראַהלען, האָט ער אין מיין בעוואוסט־זיין בשום אופן ניט געקאָנט עקזיסטירען. דאָ איז ער געבּארען געוואָרען ערשט מיט א פּאָר מיליאָנען יאָהרען שפּעטער. און וועז איך זאָג, אז איך זעה איצטער יענעם שטערען פון א מאָל־א מאָל, בעטייט דאָס אייגענטליך, אז איך שטעה איצטער אונטער דער ווירקונג פון יענע עפּיר־בעוועגונגען, וועלכע דער שטערן האָט אַרויסגעשיקט, — ווירקונגען, וואָס רופען ארויס אין מיין מאַרק

זיין „אָבשפּיגלונג", אָדער זיין בילד. און זיין בילד איז ניט ער.

אָבער ניט נאָר מיט דעם איז דער ווירקליכער באַרג פערשיידען פון דעם אָבגעשפּיגעלטען, וואָס צווישען די צוויי ליעגט א מהלך אין דעם רוים און אין דער צייט. ס'איז דאָ נאָך א וויכטיגערע נפקא מיניה צווישען זיי. דער ווירקליכער באַרג פערנעהמט, לאָמיר זאָגען, א האַלבען מייל, אויף דער אָבגעשפּיגעלטער האָט א פערנעהם פון א האַלבען מייל. אָבער בעת דער ווירקליכער באַרג פערנעהמט א פּלאַץ פון א האַלבען מייל אין דעם לעדיגען וועלטרוים, פערנעהמט דער אָבגעשפּיגעלטער רוים א פּלאַץ פון א האַלבען מייל אין דעם בוואוסטזיין. אזוי אָבער ווי מיין בעוואוסטזיין געפינט זיך אין דעם קאָפּ, און דער קאָפּ פערנעהמט העכסטענס עטליכע קובישע דעציימעטער, מוז לכלהפחות דער איבעריגער חלק פון דעם געזעהענעם האַלבען מייל זיין א צוגעטראכטער, א דמיון פון מיילען, ווי די טיעף, וואָס מיר זעהען אין שפּיגעל. מיט אנדערע ווערטער: דער פערנעהם פון דעם „אָבגעשפּיגעלטען" באַרג, פון זיין בילד אין בעוואוסטזיין, ווי גרוים ער זאָל ניט זיין, פערנעהמט ניט קיין איין ברעקל פּלאַץ אין דעם ווירקליכען וועלטען־רוים. ער איז רין פּסיכיש, „רוחניות'דיג", ווי יענער רוים, וועלכען מיר זעהען אין חלום. און וואָס עס איז אמת מיט זיין פערנעהם, איז אמת אויך מיט זיין גרינער פּאַרם און מיט אַלע אייגענשאַפטען, וואָס מיר געפינען אין איהם. זיי אַלע זענען אין בעוואוסטזיין פּסיכיש. און וואָס עס איז אמת וועגען דעם באַרג, איז אמת וועגען דער גאַנצער וועלט. די גאַנצע וועלט, מיט איהר רוים און מיט איהרע פּארבען און מיט איהרע קלאַנגען איז געבליעבען פון יענער זייט ים. די וועלט און דער רוים און די פּארבען, וואָס מיר זעהען, בעוויצען קיין ברעקל פּלאַץ ניט אין דעם ווירקליכען וועלטען־רוים, ווען מען זאָל דערווייַל ניט רעכענען יענעם שטיקעל וועלטען־רוים, וואָס וועלט פערנומען פון אונזער קאָפּ, וואו די מאַרק־אַטאָמען טאַנצען זייער פרעהליכען ערקענטנים־טאַנץ. ממילא איז די גרויסע, אונענדליך אויסגעשפּרייטע וועלט, וואָס מיר זעהען בחושׁ, אקוראט אזוי פּסיכיש, „רוחניות'דיג", ווי די וועלט אין א חלום; עס איז נאָר דאָ איין אונטערשייד צווישען חלום און וואַהר.

דער „וואָהר" איז א גייסטיגער בילד פון אמת'ע, ווירקליכע אָבער „טראנס־אָקעאַנישע" פּראָצעסען, בעת דער חלום כאפט אויף בילד־דער פון בילדלעך און פערבינדט זיי אויף א פאַנטאַסטישען אופן.

דער רעזולטאט, צו וועלכען מיר זענען נאָר וואָס געקומען, קלינגט — און איז — זעהר אידעאַליסטיש: די גאַנצע געזעהענע וועלט איז ניט מעהר ווי „אידעען", בילדער, פאַרשטעלונגען אין אונז. אָבער מיינט ניט, אז דער מאַטעריאַליזם שטימט מיט דעם ניט איין, אָדער אז ער וועלט פון דעם נתפעל. א ברעקעל ניט!

אז די גאַנצע וועלט, וואָס מיר זעהען בחוש, איז ניט מעהר ווי א פסיכישע וועלט, דאָס לייקענט בשום אופן ניט דער מאַטעריאַליזם. אדרבה! ער פאָדערט, מען זאָל דאָס האָבען שטענדיג אין אויג, ווייל גראָד דאָ אויף דעם באָדען פון דער צווייטער, אָבגעשפּינעלטער פסיכישער וועלט, ווייל ער בעווייזען זיין גבורה. ערשטענס בינדט ער צונויף אָט די גאַנצע גרויסע, געזעהענע און געפיהלטע וועלט מיט א קליין פּיצעלע מאַרק־סובסטאַנץ, און זאָגט, אז דאָס ביסעלע מאַרק־סובסטאַנץ איז דער אמת'ער תמצית פון יענער געזעהענער, ד. ה. אָבגעשפּיגעלטער וועלט, און צווייטענס ברענגט ער דערפון ארויס די ראיה, אז זי, די וועלט, וואָס מיר זעהען בחוש, קאָן ניט זיין די ווירקליכע וועלט, אז אויב מיר וילען וויסען דעם אבסאָלוטען אמת וועגען איהר, מוזען מיר מיט'ן שכל ארויסדעסטילירען פון דער בילדער־וועלט איהר ריכטיגען תוך.

וועגען דער ערשטער נבורה זיינער וועלען מיר נאָך רעדען שפּעטער. דאָ האָבען מיר צו טהאָן דערווייל מיט דער קאָררעקטור, וואָס דער מאַטעריאַליזם טראָגט אריין אין אונזער ערקענטנים פון דער וועלט. מיר קענען זי שוין, די קאָררעקטור. די גאַנצע צייט, וואָס מיר האָבען דאָ פערבראכט אויף דאָס שטודיום פון דעם ערקענטנים־פּראָצעס, האָבען מיר אלץ אָנגענומען, אז עס איז דאָ א ליכטיגע וועלט פון פּארבען און קלאָנגען, אז זי איז געבליבען פון יענער זייט אויג און אויער און אז אין דעם זינליכען בעוואוסטזיין איז אויפגעשטאַנען א ריכטינער בילד פון איהר. אָט די ריכטנקייט פון דעם בילד בעשטרייט דער מאַטעריאַליזם. אין דער וויל „מעבר לים" זענען ניטאָ קיין פּארבען, ניט קיין טענער.

זי בעשטעהט נאָר פון לעדיגען רוים און זיך בעוועגענדע אטאָמען. קאָן עס זיין ליכטיג אין יענער וועלט? ניין, ליכט איז נאָר א פּסיכישע געגען־ווירקונג פון דעם זעה־צענטער אויף די עפּיר־וועלען, וואָס האָבען קיין ברעקעל ליכט ניט אין זיך. איז יענע וועלט קאָלט אָדער וואַרעם? האַרט אָדער וויך? ניין, ניין און ניין! זי האָט אין זיך קיין ברעקעל קוואַליטעט ניט פון דעם, וואָס וועלט געבוירען אין אונזערע נערוועז און אין אונזער מאַרך.

פּערגעסען מיר ניט דעם גרונד־געדאַנק פון דעם נאַטור־פילאָ־סאָפישען מאַטעריאַליזם: אין דער ווירקליכער וועלט זענען ניטאָ קיין קוואַליטעטען (איכות'ען). עס זענען דאָ נאָר קוואַנטיטעטען (כמות'ען): א בעשטימטע צאָהל פון מאַטעריעלע אטאָמען, וואָס פיהרען אוים בעשטימטע אַרטען פון בעוועגונגען אין דעם אבסאָ־לוט־לעדיגען רוים. פּארבען, טעמפּער, גערוכען, געשמאַקען און אַלע אַנדער קוואַליטאַטיווע אייגענשאַפטען, וואָס מיר מיינען, אז מיר זעהען זיי, אָדער שפּירען זיי אין דער מאַטעריע, זענען בעצם אין איהר ניטאָ: זיי ווערען געבוירען און עקזיסטירען נאָר אין דעם זינליכען בעוואוסטזיין.

אט די קאָרעקטור ציהט מיט זיך נאָך איינע. אויב דער בארג, וואָס געפינט זיך אין דער ווירקליכקייט, איז נאָר ניט קיין גרינער בארג, נאָר א הויפען פון זיך בעוועגענדע אטאָמען, וואָס שטעהען אין א דירעקטען צונויפבונד מיט די אטאָמען פון די עפּיר־בעוועגונגען, האָט יעמאַלט קיין זין ניט צו רעדען וועגען א וועלט „מעבר לים" און א ים פון בעוועגונגען, וואָס זאָלען ליענען צוויישען דעם ווירקליכען בארג און זיין אבשפּיגלונג. ער און א לע מא־טעריעלע בעוועגונגען, אויף די פון אונזער מאַרך און אונזערע נערוועז, זענען איין אייניציגער ים, — איין גרויסע, פינסטערע, שטומע מאַטעריעלע מאסע, וואָס בעוועגט זיך אין אַלע איהרע טיילען, לויט אייביגע נויטוועניגע מעכאַניש געזעצען. אט די שטומע פינסטערע מאסע איז די אמת'ע וועלט, ווי דער שכל דעמטילירט זי ארויס פון דעם ל י כ ט י ג ע ן בעוואוסטזיין. נאָר וואו ניט וואו, אין דער פינסטערער מאסע, דאָרטען, וואו די אטאָמען גרופּירען זיך צונויף אין נערוועז־ און מאַרך־שטאָף, — ריכטיגער נאָר אין דעם מאַרך־שטאָף, — קומט פּאָר עפּעס אזוינס,

וואָס רופט זיך אָן בעוואוסטזיין, וואָס שטעלט זיך פאָר ליכטיגע וועלטען, וועלכע האָבען אָבער באמת קיין ברעקעל ממשות ניט. וויבאלד איז די פינסטערע, שטומע, זיך שטענדיג טרייסלענדע, זיך שטענדיג בעוועגענדע מאַטעריעלע מאסע. דאָס איז דער אב־סאָלוטער אמת פון דער וועלט.

לאָמיר איצטער א פרעג טהאָן: איז דער מאַטעריאַליסטישער אבסאָלוטער אמת וועגען דער וועלט און די וועלט גופא, — איז די פארשטעלונג וועגען דער פינסטערער שטומער מאסע און די דאָזיגע פינסטערע שטומע מאַטעריעלע מאסע גופא איין־און־דיזעלביגע זאך? עס פערשטעהט זיך, אז יעדער דענקענדער מאַטעריאַליסט וועט אייך ענטפערען, אז ניין. דער אב־סאָלוטער אמת איז א געדאנק. א געדאנק איז אָבער א טיל פון דעם בעוואוסטזיין, א טיל פון דעם פסיכישען געשעהען אין דעם מאַרך. און אז מיר וועלען וויטער פרעגען: איז דער מאַרך, ווי ער איז אין קאָפּ, און די פארשטעלונג וועגען דעם מאַרך, ווי זי איז אין דעם מאַרך גופא, איין־און־דיזעלביגע זאך? וועט אייך וויעדער דער עהרליכער און קלאָר דענקענדער מאַטעריאַליסט ענטפערן, אז ניין. דער וירקליכער מאַרך איז א טיל פון דער פינסטערער, שטומער וועלט־מאסע. דער מאַרך וואָס מיר זעהען און שטודירען אין דער אנאַטאָמיע, דער, וועגען וועלכען מיר דענקען, איז א טיל פון דעם ליכטיגען פסיכישען בעוואוסטזיין.

הייסט עס, וועט איהר וויטער פרעגען, אז דער מאַטעריאַליסטישער אמת איז אויך ניט מעהר ווי א געדאנקען־וועלט? און די וועלט־מאַטעריע איז ניט מעהר, ווי א פסיכישער אקט, וואָס פערנעהמט ניט קיין איין ברעקעל פלאץ אין דעם וועלטען־רוים? און דער לעדיגער וועלטען־רוים אליין איז אויך ניט מעהר, ווי א פסיכישער אקט פון דעם בעוואוסטזיין? היינט וואו איז די נפקא מיניה צווישען דעם מאַטעריאַליזם און זיין געגנער, דעם אידעאַליזם? ניט דאָ דער מאַטעריאַליזם ניט אלץ אוועק דעם געגנער מיט די אייגענע הענד? וואָס לאָזט ער זיך?

די נפקא מיניה צווישען אידעאַליזם און מאַטעריאַליזם האַנגט פסיכאָלאָגיש אויף איין האָר, אָבער ערקענטנים־טעאָרעטיש און פילאָסאָפיש איז די האָר — א גאנצע ת ה ו ם, און דער

מאטעריאליזם לאָזט די האָר ניט ארויס פון דער האנד. נעווים מוז דער מאטעריאליזם צוגעבען, אז דער אבסאָלוטער מאטעריאליסטישער אמת, די וועלט־מאטעריע און דער וועלטען־רוים, זענען אין בעוואוסטזיין ניט מעהר, ווי געדאנקען, ווי פסיכישע אקטען. אָבער ער איז איבערצייגט, ווייל דאָס פאָדערט דער שכל, אז א חוץ דעם איז דרויסען פון „מיין" בעוואוסטזיין דאָ א וועלט, אז זי איז אן אויסגעשפרייטע און א מאטעריעלע, — א פינסטערע און שטומע מאסע פון אטאָמען, וואָס בעוועגען זיך אין רופען אין מיין מארך ארויס א פסיכישע פארשטעלונג פון דעם וועלט־געשעהען. דאָס עמפינדען די וועלט און די געדאנקען וועגען איהר, — אפילו די אבסאָלוט־ריכטיגע, — זענען ריין־פסיכיש, אָבער די אורזאכען, וואָס רופען ארויס אָט די עמפינדונגען און געדאנקען זענען מאטעריעל.

די נאנצע וועלט, וואָס איך זעה, געפינט זיך אין מיין קאָפ און פון דעסטוועגען געפינט זיך מיין קאָפ אין דער וועלט. ער איז א טייל פון דעם גרויסען וועלטליכען אטאָמען־פראָצעס, אָבער אין דעם טייל שפיעלט זיך אָב דער פסיכישער פראָצעס פון זעהן און דענקען א וועלט.

אין אונזער בעוואוסטזיין איז דאָס „זעהן א וועלט" איין אייניציגער אקט. אין דער אמת'ען אָבער בעשטעהט ער פון א מאסע פראָצעסען.

דער איין־אייניציגער בוים, וואָס איך זעה אין איין מאָל, וויעדערהאָלט זיך אין דער ערקענטנים לכל הפחות זעקס מאָל.

ער איז, ערשטענס, א גרופע פון ווירקליכע אטאָמען אין דער ווירקליכער וועלט, א פופציג קלאָפטער ווייט פון מיין אויג.

ער איז, צווייטענס, א גרופע פון עפיר־וועלען, וואָס בעוועגען זיך און שטויסען זיך אָן מיין אויג.

ער איז, דריטענס, א גרופע פון אנדערע אטאָמען, וואָס פיהרען אויס דעם נעירישען פראָצעס.

ער איז, פערטענס, די גרופע אטאָמען אין דעם מארך־פראָצעס.

ער איז, פינפטענס, דער „אבנעשפיגעלטער" נעזע־הענער בוים אין מיין קאָפ.

און ער איז, זעקסטענס, די ריכטיגע פאָרשטעלונג, אַז ער איז ניט מעהר ווי א גרופע פון אַטאָמען, פופציג קלאָפטער ווייט פון מיין אויג. אָט דאָס בעטייט די האָר, וועלכע דער מאָטעריאַליסט לאָזט ניט אַרויס פון האַנד.

אין דער צווייטער פאָרלעזונג וועלען מיר זעהן, אויף וואָס „די האָר" האַלט זיך און ווי שטאַרק איז איהר קראפט.

צוויי פאַרלעזונגען וועגען דעם נאַטור-פילאָסאָפישען מאַטעריאַליזם

צ ו ו י י ט ע פ א ר ל ע ז ו נ ג

די קריטיק פון דעם נאַטור־פילאָסאָפישען מאַטעריאַליזם.

חברים און פרייַנד!

מיין ערשטע פאַרלעזונג האָט זיך בעשעפטיגט מיט דעם נאַטור־פילאָסאָפישען און ערקענטנים־טעאָרעטישען מאַטעריאַליזם.

איך ווייס גאַנץ גוט, אַז דער מאַטעריאַליזם בעגרעניצט זיך ניט מיט יענע צוויי פעלדער פון דעם מענשליכען פאָרשען. מיר האָבען נאָך דערצו א פסיכאָלאָגישען מאַטעריאַליזם, וואָס לערנט, אַז די אַזוי אָנגערופענע נשמה איז ניט מעהר, ווי א פונקציע פון דעם גוף, — אַן עטישען און א געשיכטס־פילאָסאָפישען, און פיעלע גלויבען, אַז די אַלע אַרטען מאַטעריאַליסטישע פילאָסאָפיע זענען אַזוי ענג צונויפגעבונדען אין אייניעם אין איין סיסטעם, אַז קוים שלעפט איהר אַרויס פון דעם סיסטעם איין טהייל זיינעם, אַזוי מוז דער גאַנצער בנין לאָגיש פאַנאַנדערפאַלען.

דערהויפט האַלטען זיך פאַר דעם דאָזיגען געדאַנק די פילאָסאָפישע מארקסיסטען, וועלכע זענען זעהר אונצופריעדען, ווען זיי בעגעגענען זיך מיט דענקער, וואָס האַלטען פון דעם געשיכטס־פילאָסאָפישען, אַדער דעם אַזוי אָנגערופענעם „עקאָנאָמישען" מאַטעריאַליזם, און וויַלען גאָר נישט ניט וויסען פון דעם נאַטור־פילאָסאָפישען, ערקענטנים־טעאָרעטישען אַדער דעם עטישען מאַטעריאַליזם. פון דעם לעצטערען, לאָזט מיך, אגב אורחא, אייך זאָגען, האָט אויך קאַרל מארקס גאָר נישט ניט געהאַלטען.

ווי אַ געגנער פון דעם מאַטעריאַליזם בכלל, אין אַלע זיינע צווייגען, וואָלט פאר מיר זעהר געפּאַסט, אז דער דאָזיגער געדאַנק פון די פילאָסאָפישע מארקסיסטען וועגען דער ענגער אויסגע־בונדענקייט פון אַלע זיינע טהיילען וואָלט געווען דער ריינסטער אמת. ווי לייכט וואָלט מען יעכאָלט געקאָנט פארטיג ווערען מיט דעם גאַנצען סיסטעם, — אויך מיט דער גאַנצער מארקסיסטישער געשיכטס־פילאָסאָפיע! מען דארף נאָר צושטעלען דעם נאַטור־פילאָסאָפישען פונדאַמענט — און דער שטאַלצער טעמפּעל צו־פאַלט אין שטויב.

דער אמת מוז אָבער ארויסגעוואָגט ווערען, אז אזא גאַנצקייט, אזא אָרגאַנישע צונויפגעוואַקסענקייט פון זיינע טיילען איז אין דעם מאַטעריאַליסטישען סיסטעם ניטא. די כלומרשט'דיגע צו־נויפגענאָסענקייט פון אַלע מאַטעריאַליסטישע געדאַנקען אין אייך־אייניציגע וועלט־און־לעבענס־אַנשויאונג, איז, אגב, — ווי יעדער פילאָסאָפישער סיסטעם, — ניט מעהר ווי אַ היסטאָרישע אידעען־פערבינדונג אין די אייניצעלנע קעפּ פון די אייניצעלנע דענקער. מען קאָן גאַנץ גוט לאָגיש פאַנאַנדערנעהמען די אייניצעלנע טיילען פון דעם מאַטעריאַליסטישען גאַנצען, און יעדער טייל לאָזט זיך פון זיין זייט גאַנץ גוט לאָגיש צונויפבינדען מיט אַנדערע, ניט מא־טעריאַליסטישע טיילען צו אין־אייניציגען וועלטען־בילד.

דער בעריהמטער מאַטעריאַליסט ביוכנער, צ. ב., האָט אויף דעם גרונד פון אַ נאַטור־פילאָסאָפישען, ערקענטנים־טעאָרעטישען און פּסיכאָלאָגישען מאַטעריאַליזם אויפגעבויט אַן עטישען און געשיכטס־פילאָסאָפישען אידעאַליזם. און אויב איהר וועט ניט וועלען זיך לאָזען ברענגען אַ ראיה פון ביוכנער'ן, וויל איהר האַלט איהם אפשר פאר אַ צו שוואכען פילאָסאָף, — אַ פונקט, אין וועל־כען איך שטים מיט אייך אין גאַנצען איין, — וועל איך דער־מאָהנען אָן אַן אנדער דענקער, וועמעס קראפט עס איז נאָך קיין מאָל ניט אוועקגעשטעלט געוואָרען אין אָבפּרעג: איך מיין דאָ שאָפענהויער'ן.

שאָפענהויער האָט אויף דעם פונדאַמענט פון אַן אידעאַלים־טישער נאַטור־פילאָסאָפיע און ערקענטנים־טעאָריע אויפגעבויט אַ מאַטעריאַליסטישע פּסיכאָלאָגיע, וואָס שטעהט שטאָל און אייזען

פאַר דעם נעדאַנק, אז אַלע אונזערע בעוואוסטע פסיכישע פּראָ־
צעסען, דער גאַנצער אינטעלעקט, איז ניט מעהר, ווי א פונקציע
פון דעם מאַרך. דער מאַרך איז א פּראָדוקט פון דעם אומבע־
וואוסטען וועלט־ווילען, אָבער דער מענשליכער פערשטאַנד, מיט
אַלע זיינע טעאָריען, איז ניט מעהר, ווי אן אויסשיידונג פון דעם
מענשליכען מאַרך. שאָפענהויער האָט דאָס דער ערשטער אַרויס־
געזאָגט יענעם „שרעקליך" מאַטעריאַליסטישען זאַץ, וואָס האָט
שפּעטער אין דעם מויל פון די ביוכנער'ס און די קאַרל פאָגט'ס
אָנגעוואָרפען אזא אימה אויף דעם פרומען עולם: אז אקוראט ווי
די ניערען שיידען אָב אורין און די געניטאַליען — זרע, אזוי ווערט
„גדאַנק" אַרויסגעשיידט פין דעם מאַרך.

א קריטיק פון דעם נאַטור־פילאָסאָפישען מאַטעריאַליזם —
און מיט דער קריטיק דאַרפען מיר זיך בעשעפטיגען היינט — איז
דעריבער נאָך בשום אופן ניט קיין קריטיק פון דעם פסיכאָלאָ־
גישען, עטישען אָדער דעם געשיכטס־פילאָסאָפישען. דאָס איז
באמת אן ענגמת נפש, אָבער איך קאָן מיר ניט העלפען: עס איז
אזוי. עס בלייבט מיר ניט מעהר, ווי איין טרייסט, אז דער שכל,
איינמאָל זיך בעפרייט פון דעם מאַטעריאַליסטישען כשוף אין דער
נאַטור־פילאָסאָפיע, וועט זיך לייכטער קאָנען איינהערען אין יענע
ספּעציעלע אַרגומענטען, וואָס ווילען מאכען א תל פון דער מא־
טעריאַליסטישער פילאָסאָפיע אויך אין די איבעריגע פעלדער פון
דעם מענשליכען דענקען און פּאַרשען.

אָבער דערווייַלע האָבען מיר צו טהאָן נאָר מיט דעם נאַטור־
פילאָסאָפישען מאַטעריאַליזם אין זיין ענגען צונויפבונד מיט יע־
נער ערקענטנים־טעאָריע, וואָס איז אויסגעוואקסען דירעקט פון
מאַטעריאַליסטישע דענקער און פּאַרשער אָדער אונטער דער
שטאַרקער שליטה פון דעם מאַטעריאַליסטישען גרונד־פּרינציפּ.
אָט דער נאַטור־פילאָסאָפישער מאַטעריאַליזם זיצט נאָך פעסט אין
די מוחות פון א סך ראַדיקאַל דענקענדע מענשען, ווי דער אייני־
ציגער לאָנישער און וויסענשאַפטליכער פונדאַמענט פון אן אב־
סאָלוט ריכטיגער וועלט־אַנשויאונג, — אַלץ איינס, וואָס פאר
אויבער־שטיבלעך עס זאָלען ניט אויפגעבויט ווערען אויף יענעם
פונדאַמענט. אז אין דער נאַטור איז קיין זאָך ניטאָ און קאָן ניט

זיין א חוץ מאטעריעלע אטאָמען און בעוועגונג, איז פאר דאָס רוב פון אונזערע ראדיקאלען דער לעצטער אמת, צו וועלכען דער פרייער מענשליכער שכל איז געקומען, און דעם אמת קאָן ער שוין קיינמאָל ניט צריבערשפרייזען.

אויף דער גרויסער שאלה, מיט וועלכער מיר האָבען אָנגעהויבען אונזער פאָריגע פאָרלעזונג, דער שאלה פון „זיין" און „וועלען", פון „אייביגקייט" און „פערענדערליכקייט", פון ענטשטעהן" און „פערגעהן" אין דער וועלט, — דעם גרויסען פראָבלעם, וואָס איז אריינגעבראכט געוואָרען אין דער פילאָסאָפיע פון די עלעאטען פון דער אראקליט אין וואָס הערט ניט אויף צו בעשעפטיגען דעם מענשליכען שכל ביז הייט, גיט דער מאטעריאליסט אזא'ן ענטפער: אייביג אין דער וועלט פון דעם „זיין" זיינען די אטאָמען און זייער בעוועגונג, אלע פערענדערונגען זענען ניט מעהר ווי פערשיידענע קאָמבינאציעס פון די אייביגע אטאָמען. און אקוראט ווי די מאטעריע איז אייביג אין דער וועלט, אזוי איז דער מאטעריאליזם אייביג אין דעם מענשליכען גדאנק. איינמאָל „ענטשטאנען", קאָן ער שוין ניט „פערגעהן".

איז דאָס אמת?

מיר וועלען היינטיגען אָוונט בעקאנט ווערען מיט אייניגע פאקטען און ארגומענטען, וואָס מאכען, אז דער מאטעריאליזם זאָל „פערגעהן" פון דעם פילאָסאָפישען גדאנק, וועלן אפילו אלע מאטעריאליסטען גלויבען, אז זייער סיסטעם איז דער לעצטער אייביגער אבסאָלוטער אמת, וואָס קאָן שוין אויף קיין אנדער גדאנק ניט פערביטען ווערען. די גאנצע בעטראכטונג וועגען דעם אייביגען פערענדערונגס־גזעזעץ, וואָס איך האָב אויף פאָרגעבראכט אין דער ערשטער לעקציע, האָט געהאָט אין זינען דעם ציעל, ניט נאָר צו דערמאָהנען אויף אָן יענעם גזעזעץ, פון וועלכען עס איז ארויסגענאנגען דער מאטעריאליזם, נאָר אויך א ביסל נעהנטער צו ברענגען איהם צו דעם גייסטיגען אויג, וויל שוין פון איהם אליין קאָן קלאָר ווערען א שטיק אמת ניט נאָר בנוגע צו דעם „מאטעריאליזם", נאָר אויך בנוגע צו אלע אנדערע „איזמען" פון דער מענשליכער פילאָסאָפיע. עס קאָן קלאָר ווערען, — וואָס פאר א חוצפה־דיגע העזה דאָס איז פון דעם שכל צו גלויבען, אז א וועלכער עם

איז מענשליכער געדאנקען־סיסטעם קאָן זיין א לעצטער, אייביגער, אבסאָלוטער, ניט פערענדערליכער אמת.

אויב אין דער נאַטור, וואָס גיט אונז טעגליך דעם בילד פון אָפּטע וויעדערהאָלונגען, פון „אייביגע" אייגענשאפטען, אונ־ פערענדערליכע פאָרמען, האָט פון דעסטוועגען דער שכל דערקענט די אונגעהויערע שליטה פון דעם „ענטשטעהן" און „פערגעהן", היינט א פשיטא שוין אין דער וועלט פון דעם מענשליכען דענקען, וואו זיינע געשטאַלטונגען בייטען זיך פון דור צו דור און כמעט ווי פון מענש צו מענש, — דאָ האָט שוין, כלעבען, דער שכל געמאָגט איין מאָל פאַר אַלע מאָל זיך אויסאייגען מיט דעם געדאנק, אז קיין אבסאָלוטע לעצטע, אייביגע אמת'ען האָט מען פאַר איהם ניט אָנגעגרייט און אז עס קאָן ניט ליגען אין זיין מאכט — אָבצושטע־ לען דעם שטראָם פון דער אייביגער גייסטיגער ענטוויקעלונג. ביי קיין פונקט אין דער ענטוויקעלונג טאָר מען ניט מיינען, אז עס איז שוין דערגרייכט געוואָרען דער לעצטער ציעל פון דעם גייסט'ס שטרעבען.

א חדוש נפלא! גראָד דער ראדיקאַלער געדאנק פון אונזערע טעג, וואָס איז אזא הייסער חסיד פון דעם ענטוויקעלונגס־געדאנק סאי אין דער נאַטור־פילאָסאָפיע, סאי אין די מאַראַלישע פראָב־ לעמען, סאי בנוגע צו די פאָרמען פון דעם געזעלשאפטליכען לעבען, — גראָד ער איז נאָך עד היום איינגעגלויבט אין יענעם קינדערשען דמיון פון אז אבסאָלוטען אמת, וועלכען ער געפינט אין דעם מאטעריאַליזם!

דערקלעהרען — דערקלעהרט זיך דאָס פסיכאָלאָגיש גאנץ פשוט. דער ראדיקאַליזם האָט זיך ה י ס ט א ר י ש פערבונדען מיט דעם מאטעריאַליזם אין א קאמפף אנטקעגען א בשותפות'שען פייגד: אנטקעגען דער הערשענדער קירך און דעם מיטעלאַלטער־ ליכען גלויבען. דער אַלטער פיהר פון לעבען, מיט די אַלטע אנשוי־ אונגען, וואָס זיינען אויסגעוואקסען פון איהם און ארום איהם, איינגעזעסען אין די וואַרעמע ערטער, וואָס ער האָט זיך בעשאפען, האָט זיך ניט געוואָלט ריהרען פון אָרט, האָט, פער'עקשנ'ט, ניט געוואָלט נאכגעבען די פאָדערונגען פון דעם ראדיקאַלען געדאנק. אין דער פאַלעמיק אנטקעגען איהם שטיצט זיך די אַלטע וועלט

אויף דעם רעליגיעזען גלויבען, וואָס האָט הייליג געמאכט אלע איהרע יסודות, און האָט זיי פעסט צונויפגעוועבט אין געדאנק מיט דעם שטרעבען פון דעם מענשען׳ס נשמה נאָך אייביגקייט און אונענדליכקייט.

דער ראדיקאליזם האָט גאנץ לייכט זיך געקאָנט אריינלאָזען אין א ויכוח מיט דער אלטער וועלט וועגען דעם מהות פון אייביגקייט, הייליגקייט און אונענדליכקייט און בעווייזען איהר, אז דער „רוח הקודש" האָט זיך שוין לאנג אבגעטהאָן פון איהרע הייליגע יסודות; אז, אפילו ווען מען זאָל אריינגעהמען אין די טיעפענישען פון געמיטה דעם גאנצען תמצית פון אן איבער־נאטירליכער רעליגיאָן, — דעם גלויבען אין א גאָט און אין א פרייע, אונשטערבליכע נשמה, — אז אפילו יעמאָלט קאָן מען נאָך בשום אופן ניט אויפזעהן די „הייליגקייט" פונ׳ם פריוואָט־אייגענטום, פון דעם שטאָאט און געזעץ. פון דער אנגענומענער געזעלשאפטליכער מאָראל און פון דעם גאנצען פיהר פון דעם איצטיגען לעבען. דער ראדיקאלער געדאנק האָט דאָס אבער ניט געטהאָן. אנשטאָט אנצופאלען אויף די פאָזיציעס פון דעם געגנער מיט יענע כלי־זין, וועלכע ער אליין געברויכט, האָט זיך דער ראדיקאליזם בעסער געלוינט אין גאנצען מבטל צו זיין די קראפט פון יענע כלי־זין, און פאר דעם ציעל איז שווער געווען צו געפינען א בעסערען מיטל, אויפער די מאטעריאליסטישע פילאָסאפיע. וואָס לויקענט לגמרי אָב דאָס זיין פון א וועלכען עס איז גייסטיגען, ניט מאטעריעלען פרינציפ אין דער וועלט.

ניט קיין קלייניע ראָלע האָט דערביי געשפיעלט אויך יענער פאקט. וואָס דער מאטעריאליזם איז נאָר־וואָס ארויסגעטרעטען אין דעם גאנצען גלאנץ פון זיין יוגענד, אין דער גאנצער מאכט פון זיין שפרודעלנדער ענערגיע, וואָס האָט איהם געבראכט א נצחון נאָך א נצחון אויף דעם פעלד פון דער וויסענשאפטליכער פאָרשונג. עס האָט זיך יעמאָלט אזוי לייכט געגלויבט, אז די מענשהייט האָט סוף־כל־סוף אויסגעפונען דעם אזוי לאנג געזוכטען אמת! א דאנק דעם איז די היסטאָרישע אידעען־פערבינדונג פון מאטעריאליזם און ראדיקאליזם געוואָרען נאָך טיעפער און פעסטער.

אבער די גייסטיגע לאגע האָט זיך אין דער איצטיגער צייט

אין גאַנצען איבערגעביטען. אויך דער מאַטעריאַליזם, ווי אַלע סי־סטעמען, וואָס האָבען געהערשט ביז צו איהם, האָט שוין לאַנג גענומען גוסס׳ען און האַלט שוין ביין לעצטען עטהעמען. עס איז דעריבער צייט זיך א פּרעג צו טהאָן : זאָלען מיר זיך נאָך האַלטען פּאַר יענער היסטאָרישער אידעענ־פערבינדונג? קאָנען מיר זיך נאָך אַרומשלעפּען אין אונזער וועלט־אַנשויאונג מיט א בר־מינן? לוינט זיך נאָך צו פערבינדען אין דער וועלט־אַנשויאונג דעם גורל פון אונזערע אידעאַלען מיט דעם גורל פון א פּערזאַלטעטען וועלט־בילד, וואָס האָט שוין ניט קיין קראָפט אין זיך צו בעהערשען דעם מענשליכען גייסט?

מיר דוכט, איינס איז לכל הדעות זיכער : מיר מוזען בעקאַנט ווערען מיט זיין לאַגע. מיט דער סכנות נפשות, אין וועלכער ער שטעהט. איז זיין צושטאַנד אין דער פילאָסאָפיע אזא, אז קיין „מאַשכעם" קאָן איהם שוין ניט רעטטען? העלפען אייך פערעט־פערען אָט די פראָגע איז די אויפגאַבע פון מיין היינטיגער פאָרלעזונג.

איך וועל אייך אין גאַנצען פערשפּאָרען די געשיכטע פון זיינע מאָדערנע ליידען. ווי אזוי איין דענקער נאָך דעם אנדערען האָבען איהם פערלאָזען, — די איינע מיט פרייד, די אַנדערע מיט אמת׳ן צער : ווי אזוי איין נאַטור־פאָרשער נאָך דעם אנדערען האָבען פריהער געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ אויף זיינע רעזולטאַטען, דערנאָך העפליך דערקלעהרט, אז מען קאָן גאַניץ גוט אויסקומען אָהן זיין הילף, דערנאָך געגעבען איהם, דעם אַלטען, אויסגעדינטען זקן, — די „קאַפּולער אַנצוהערענים", אז מען וויים ניט, וואו אהינצוטהאָן איהם אין דער וויסענשאַפט, ביז מען האָט איהם אָפּען און עהרליך פענסיאָנירט אין דער געשיכטע פון דער פילאָסאָפיע. איך וועל אייך אויך ניט שילדערן, ווי דער אַלטער זקן וויל זיך נאָך אַלץ ניט אונטערגעבען, ווי ער ציהט ארויס זיינע אמאָל געזונטע און שארפע, איצטער אבער צופּוילטע און אַלטע צייהן און שטעלט אריין אָנשטאָט זיי פּאַלשע, ניט ז י י נ ע, ווי ער טהוט אָן פרעמדע פּאַרוקען אויף זיין שוין גאָר גלאַטען קאָפּ, ווי ער פּארבט זיך און פּוצט זיך, כדי אויסצוזעהן ווי זיינע יונגע קאָנקורענטען און ווי עס קאָן איהם קיין זאַך ניט העלפען.... די געשיכטע איז

זעהר אינטערעסאַנט אוֹן פּיעל קאָנען לערנען פון איהר די, וואָס בעטראַכטען מיט די אויגען פון א פּילאָסאָף די שיקזאַלען פון דעם מענשליכען דענקען. אָבער זי איז צו לאַנג, צו ענג פערבונדען מיט די פּראַבלעמען פון דער ספּעציעלער וויסענשאַפּטליכער פּארשונג, מען זאָל קאָנען פּארטיג ווערען מיט איהר אין די גרענעצען פון א פּאָרלעזונג.

מיר וועלען זיך אויך ניט פערנעהמען מיט דעם פערגלייך צווישען דעם מאַטעריאַליזם און זיינע אינגערע קאָנקורענטען, וואָס האָבען איהם אַרויסגעשטופט פון זיין פריהערדיגער שטעל, און מיר וועלען ניט פּרואווען מעסטען זיין אָהנמאַכט אָן זייער שטאַרקייט. מיר וועלען האָבען צו טהאָן נאָר מיט איהם אַליין. עס מוזען קלאָר געמאַכט ווערען יענע א י נ ג ו ע נ י ג ס ט ע חלאַת'ן זיינע, וואָס פיהרען איהם אין קבר אַריין. דאָס קאָנען מיר איצטער טהאָן נאָכדעם, ווי מיר האָבען געוואונען א קלאָרע, ריכטיגע פּארשטעלונג פון זיין מהות: פון זיינע גרונד־פּרינציפּען און דער עיקר פון דעם צענטראַלען פונקט אין זיין סיסטעם: דער מאַטעריאַליסטישער ערקענטנים־לעהרע.

מיר האָבען דאָס פּאַריגע מאָל געזעהן, אז די נפקא מיניה צווישען דעם מאַטעריאַליזם און דעם אידעאַליזם העננט ערקענטנים־טעאָרעטיש אויף א האָר. אויך דער מאַטעריאַליזם גיט צו, אז אלץ, וואָס מיר קאָנען געוואָהר־ווערען פון דער וועלט אָדער וויסען פון איהר, איז ניט מעהר ווי א פּסיכישער, „אידעעלער" פּראָצעס אין אונז; אז אפילו דער מאָרך וואָס מיר זעהען איז ניט מעהר ווי אונזערער א „בילד" פון דעם אמת'ען מאָרך. אין דעם פונקט געהט זיך דער מאַטעריאַליזם לגמרי פאַנאַנדער מיט דעם נאַיוון דענקען פון דעם פשוט'ען בשר ודם, וואָס מיינט, אז ער זעהט אָדער טאַפּט די מאַטעריע בחוש. אויך די טאַפּ־עמפּפינדונג איז ניט מעהר, ווי א פּסיכישער פּראָצעס אין דעם בעווואוסטזיין. מיר שפּירען די טאַפּ־עמפּפינדונג ניט אין דער מאַטעריע, נאָר אין אונז, און אויב אונז דוכט זיך, אז דער טיש איז „הארט", אז די „הארטקייט" לויגט אין דעם טיש, איז דאָס אקוראט אזא דמיון, ווי וען א מאן מיט אָבגעשניטענעם פּוס שפּירט דעם שמאַרץ אין דעם שפּיץ פון דעם פינגער,

און פון דעסטוועגען איז פאר דעם מאַטעריאַליסט קיין ברעקעל ספק ניט, אז די גאַנצע „בילדער־וועלט" פון אונזער בעוואוסטזיין, די אייניציגע, וועלכע מיר ווערען געוואָהר „בחוש", ווערט ארויסגעבראכט פון א מאַטעריעלער וועלט, א פינסטערער אויסגעשפרייטער מאסע. וואָס קאָן קיין מאָל ניט אַרײַנדרינגען אין מיין בעוואוסטזיין, און, — וואָס נאָך וויכטיגער, — אז דער מאַטעריאַליסטישער גערַאנק וועגען איהר איז די ריכטיגע קאָפּיע פון דעם וועלט־געשעהען.

אַט דאָס איז „די האָר", וואָס טיילט אָב דעם מאַטעריאַליזם פון דעם אידעאַליזם.

פאר וואָס האַלט זיך דער מאַטעריאַליזם פאר איהר? ניט וויל איהר אמת איז איהם אנטפלעקט געוואָרען פון א וועלכען עס איז איבערנאַטירליכען גאָט. אויך ניט דערפאר, וויל דער שכל איז דוקא מחייב די מאַטעריאַליסטישע סברה.

ער האַלט זיך פאר איהר, א דאנק דער גלענצענדער רַאַלע, וועלכע דער מאַטעריאַליזם האָט בעראַרפט שפּיעלען אין דער מענשליכער דערקענטנים, און אז מען טראכט זיך אַריין אין דער רַאַליע, וואָס ער האָט געראַרפט שפּיעלען און באמת אָנגעהויבען שפּיעלען אין דער פילאָסאָפּיע און אין דער וויסענשאפט, איז גאָר קיין חדוש ניט, וואָס ער האָט אזוי אַלעמען פער'שכור'ט.

דער מאַטעריאַליזם האָט געהאָלפען פערטרייבען פון דעם מענשליכען גערַאנק און פון דער וויסענשאפט די אַלע שדים און רוחות, מלאכים און לענטעכער, „סימפּאַטישע" און „אַנטיפּאַטישע" כחות, גליקליכע און אונגליקליכע צופֿעלען, מזל'דינע אדער ניט־מזל'דינע טעג, צייטען און צייכענס, „עין הרע'ס" און דבוקים און די גאַנצע מחנה ציטערניסען און פחדים, וואָס האָבען געלעבט און לעבען נאָך אין דעם מענשען'ס נשמה, ווי א ירושה פון די אַלטע צייטען. זיי זענען, אמת, נאָך ניט אין גאַנצען פערטריבען געוואָרען פון אונזער „אונבעוואוסטען" שכל. אָבער פון דעם שכל און פון דעם קלאָרען גערַאנק זענען זיי שוין ארויסגעיאָגט געוואָרען און קיין סיסטעם אין דער וועלט האָט ניט אזוי גרינדליך אויסגעריניגט זיי פון אונז, ווי דאָס האָט געטהאָן דער מאַטעריאַליזם,

וואָס האָט אין גאנצען מבטל געווען די זעלבסטשטענדיגע עקזיסטענץ פון א וועלכען עס איז „רוחניות'דיגען" פרינציפ.

אָבער ניט נאָר נענאטיוו, ניט נאָר ווי א שארפע דעזינפעקציע פאַר דעם מענשליכען גערַאנק, האָט דער מאטעריאליזם געווירקט. ער האָט איהם נענעבען די ריינע שמארקענדע פרייד פון דעם א ב ס א ל ו ט ע ן א מ ת. עס האָט זיך געדוכט, אז דער מאטעריאליזם האָט ענדליך געפונען דאָס פערפעלענע „בוך מיט זיבען זיגעלען", — דאָס בוך פון די לעצטע סודות. מיט א זיכערער האנד האָט ער אראָבגעריסען די חתימות, אויפגעעפענט די טאָווליען און הויך פאַר דער גאנצער וועלט איבערגעלייענט זיין שער־בלאט: „מאטעריע און בעווגונג!"

די פרייד פון דעם אבסאָלוטען אמת האָט די דענקענדע מענשהייט איבערגעלעבט ניט אין מאָל, אָבער קיין מאָל איז דאָס דאָזיגע געפיהל ניט געווען אזוי לעבעדיג, ניט אזוי טיעף, ווי ווען דער מאטעריאליזם האָט אָבגעעפענט די גאנצע וויטע אונענדליכע וועלט פאַר דעם מענשענס שכל. ער האָט זיך ניט געבריהמט, אז ער האָט אלץ אין דער וועלט שוין דערקלעהרט, אז עס איז שוין מעהר ניטא וואָס צו זוכען און צו פאָרשען. ער האָט נאָר געוויעזען, אז ער האָט אנטפלעקט דעם שווערען, אָבער דערפאַר אבסאָלוט זיכערן ווענ צו דעם ריכטיגען פערשטעהן פון דער וועלט. דער וועג איז אונענדליך, ווייל דעם מענשען׳ס שכל וועט אפשר קיין מאָל ניט ארומנעהמען דעם גאנצען סכום פון די אטאָמען און די גאנצע רייכקייט פון די פראָצעסען, וואָס זענען ארויסגעוואקסען און וועלען נאָך ארויסוואקסען פון זייערע בעווענגונגען. אָבער ער האָט אונז געגעבען די ג ע צ י י ג, מיט וועלכע מיר זאָלען אין יעדער אייגצעלנ־וויסענשאפט זיך קאָנען דערגראָבען ביז צו דער לעצטער טיעף.

און ווען אפילו אונזערע מענשליכע כחות מוזען זיך אויף א ווייל אבשטעלען אויפ׳ן האלבען וועג, איז זיך אויך ניטא, וואָס מיאש צו זיין: אין׳ם פרינציפ האָט מען שוין דעם געוכטען ענטפער סיי ווי סיי. מיר וועלען אפשר קיין מאָל ניט וויסען, וויפיעל אטאָמען עס שפיעלען א ראָליע און וועלכע ארטען בעווענגונגען זיי פיהרען אויס, בעת אין דעם מאָרך וועלט געבוירען א געדאנק.

אָבער, אז דער נעדאנק איז, לויט זיין בעהאלטענעם עצם נאָך, ניט מעהר ווי א סכום אטאָמען, וואָס געפינען זיך אין א געוויסער ארט בעווענגונג, — אין דעם האָט שוין גאָר קיין ברעקעל ספק ניט נעקאָנט זיין, ווייל קיין אנדער זאָך, א חוץ אטאָמען און בעווענגונגען, קאָן ניט נעמאָלט זיין אין דער וועלט. ביי אזא לאָגע ווערט דעם מענשענס שכל ווי מיט א כשוף־מאכט אָנגענטריעבען — ניט צו רוהען אין דער איינצעלנער פּאָרשונג, ביז מען דערגרייכט דעם לעצטען ציעל, וואָס שטעהט אזוי קלאָר פאר די אויגען, ביז מען איז ניט אין דער לאָגע, ווי טהאָמסאָן זאָגט, „אויפצובויען א מעכאנישען מאָדעל פון דער ערשיינונג".

אין דער קלאָרקייט פון דעם ציעל, וואָס דער מאַטעריאַליזם שטעלט אווען פאר דער פּאָרשונג, אין דער אבסאָלוטער בעפריעדיגונג, וואָס דער שכל מוז דורכלעבען, ווען דער ציעל ווערט דערגרייכט, ליגט דער הויפּט־צויבער פון דעם מאַטעריאַליזם. דער מענש יאָגט זיך אין זיין דענקען קודם כל נאָך קלארקייט: ער ווייל דאָס, וואָס ער זוכט, זעהן ווי א לעבעדיגע ווירקליכקייט פאר זיינע אויגען. נאָנץ קלאָר ווערט איהם אָבער אן ענין ערשט יעמאָלט, ווען ער זעהט איין זיין אינווענדיגסטע נוט־זוענדיגקייט, ווען ער זעהט בחוש, פארוואָס די זאך קאָן בשום אופן ניט זיין אנדערש, איידער זי איז. און אָט די נויט־ווענדיגקייט קומט ארויס אם קלארסטען, ווען די זאך ווערט צוריק־געפיהרט צו די געזעצען, וואָס הערשען אין דער מאַטעמאַטיק; ווען די גאנצע פערפלאָנטערטקייט פון דעם פּראָצעס וויקעלט זיך פאנאנדער, און איך זעה, ווי איין רינגעלע איז אריינגעטהאָן אין דעם אנדערן און ווי זיי אלע לויפען ארויס פון אזא אבסאָלוט זיכערען און קלארען זאטץ, אז צוויי מאל צווייי איז פיער, אָדער אז איין און דריזעלביגע ליניע קאָן אין דעם רוים ניט נעהן אין דערזעלביגער צייט אין צוויי פערשיידענע ריכטונגען.

די נאָהענטקייט פון דעם מאַטעריאַליזם צו דער מאַטעמאַטיק, — אָט דאָס האָט איהם פערשאפט אזוי פיעל פריינד און אָנהענגער צווישען די ערנסטע פאָרשער. אייניגע האָבען געגלויבט, אז דער אטאָם, מיט וועלבען זיי ארבייטען אין זייער וויסענשאפט, איז א רעאלער פאקט, וועמעס עקזיסטענץ איז

אקוראט אזוי זיכער, ווי עס איז אבסאָלוט אונצווייפעלהאפט דער געדאנק, אז פון גאָר נישט קאָן גאָר נישט ארויסקומען. אנדערע ווייזעדער האָבען קלאָר געזעהן, אז דער מאטעריאליזם איז ניט די רייניע ווייסענשאפט, אבער ער האָט זיך אויסגעווייזעזן אין זייערע אויגען עפעס ווי א מין דינע, דורכזיכטיגע פילאָסאָפישע הייטעל, וואָס לעגט זיך ארום אלע ערשיינונגען פון דער וועלט אזוי נאָהענט און ענג, אז זי פערשווינדט אין גאנצען פון די אויגען. עס בלייבט נאָר דער צונויפבונד פון די פאקטען גופא, וואָס ווערען צונויפגעהאלטען אין איין אייניגען סיסטעם, א דאנק יענער דינער, דורכזיכטיגער פילאָסאָפישער הייטעל, וואָס נעהמט זיי אלעמען ארום.

פערגעסען מיר אויך ניט יענע פילאָסאָפישע מעלה, וואָס מען האָט געזעהן אין איהם, — יענעם צענטראלען בריליאנט פון א פילאָסאָפישער קרוין, — דעם מ א נ י ז ם. אלע ערשיינונגען פון דער וועלט, אלע „קרעפטען", וואָס ווירקען אין זיי, אלע פראָצעסען וואָס שפיעלען זיך אָב אין דער וועלט, ווי פערשיידען זיי זאלען ניט זיין, ווי עס זאל זיך ניט אויסדוכטען, אז זיי שליעסען איינע די אנדערע אויס, ווי לעבען און טויט, ווי מאטעריע און נייסט, — זיי אלע זענען אין תוך אריין איין אייניגער „מאנאן": די בעוועגליכע וועלט־מאטעריע.

היינט דער ש ט א ל ץ, וועלכען דער מענשליכער שכל האָט דערשפירט, וועו איהם איז קלאָר געווארען זיין מאכט אראָבצוריסען דעם אייביגען צודעק, וואָס האָט פערשטעלט פון איהם דעם אמת ביז אהער!

דער מאטעריאליזם, וועו ער וואָלט געקאָנט אויספיהרען אלץ, וואָס ער נעהמט זיך אונטער, וואָלט געווען אן א י ד א ל פון א פילאָסאָפישער וועלט־דערקלעהרונג. און עס איז דעריבער קיין חדוש ניט, וואָס ער איז בעגעגענט געווארען מיט אזא התפעלות אין דעם פראָגדעסיוועו געדאנק פון דעם נייגצעהנטען יאָהרהונדערט.

אוו נאָך א זאך איז גלעגען אין דעם מאטעריאליזם, וואָס האָט איהם געמאכט אזוי טהייער פאר יעדען פרייען דענקער: דער טריאומף פון פראָגרעס! ער איז געגאנגען גגגען אלע אלטע הער־

שענדע מיינונגען, און קיין אײַן הערשענדע פאַרטיי האָט אײַם ניט געוואָלט אויפשרײַבן אויף אירער פאָהן. מען האָט אין אײַם נעזוכן די נייסטיגע קווינט־עסענץ פון אַלע צושטערענדע מעכטן, און דעריבער האָבן זיינע אָנהענגער געמוזט קוקן אויף אײַם, ווי אויף די נייסטיגע קווינט־עסענץ פון דער נעזעלשאפטליכער רעוואָלוציאָן. א פרייַע וועלט, אַן אָפענע וועלט האָט ער אנט־פּלעקט פאַר דער מענשליכער ערקענטנים, און א פרייַע וועלט, אַן אָפענע וועלט איז געשטאַנען פאַר דעם מענשליכן שאַ־פען און דער פערווירקליכונג פון זיינע שטרעבונגען. און סיי אין דעם וועלט־געשעהן, סיי אין דעם מענשליכן שאַפען האָט ג־ע־הערשט ניט דער קאַפּריז פון א וועלכן עם איז „פרייַען וויליען", נאָר דער נויטוועדיגער „מוז", דער אָביעקטיווער, אַבסאָלוטער אמת פון דעם אייביגען וועלט־פּראָצעס.

נאָך קיין פילאָסאָפישער סיסטעם אין דער וועלט האָט ניט פאַנאַנדערגעפּעפּנט אַזוינע ליכטיגע האָריזאָנטען פאַר דעם פאָר־שענדען גייסט און דעם קעמפּענדען רעוואָלוציאָנער, ווי דאָס האָט געטהאָן דער מאַטעריאַליזם, — אזא גייסטיגען גן־עדן פאַר דעם דענקען און שאַפען.

און אָט פון דעם גן־עדן ווערט די דענקענדע מענשהייט איצ־טער פערטריבען. פאַר וואָסערע „זינד"? פון וועלכען עץ־הדעת האָט זי וויעדער פערזוכט, וואָס זי מוז איבער א נייעם פערלאָזען איהר רוה און פרייד?

א שלל פון ארגומענטען צווינגען זי דאָס צו טהאָן; אנדערע שטאַנדפונקטען, וואָס האָבן אפשר ניט געהאַט אין זיך דעם חן פון מאָניזם, נויטוועדיגקייט און קלאָרקייט, האָבן דאָך געצויגען צו זיך דעם נעדאַנק דורך דער שארפקייט פון זייער אַנאַליז און דערהויפט דורך דעם טיעפערען אריינדרינגען אין יענעם פּראָצעס, וואָס מען רופט אָן די מענשליכע ערפאַהרונג. סוף־כל־סוף ליעגט דאָך דער אמת פאַר דעם מענשען אין דער מענשליכער ערפאַהרונג, און אויף וויפיעל די ערפאַהרונג און דאָס דענקען, וואָס ווירד איהר בלייבען טריי, האָבן זיך געזומען ארויסרייסען פון דעם מאַטער־יאַליזם, אויף אזוי פיעל האָט געזומען פערשווינדען זיין מאַכט און זיין וואָג אין דער פילאָסאָפיע.

מיר וועלען זיך אָבער דאָ ניט אָבגעבען מיט די נייע טעאָריען פון דעם ערפאָהרונגס־פּראָצעס, ווי אויך ניט מיט יענע וועלט־בילדער, וואָס זענען אַרויסגעבראַכט געוואָרען פון אַנדערע, ניט־מאַטעריאַליסטישע סיסטעמען. דאָס וואָלט געהייסען קריטיקירען דעם מאַטעריאַליזם פון דרויסען. מיר ווילען אָבער דערווייזען זיין אינוועניגסטע שוואַכקייט. דעריבער מוזען מיר האָבען צו טאָן מיט איהם אַליין, מיט די אויפגאַבען, וועלכע ער האָט זיך געשטעלט, און מיט די פערזיכערונגען, וועלכע ער מאַכט.

זיין צענטראַלע פערזיכערונג, — די ערקענטנים־טעאָרעטישע, — בעשטעהט אין זיין פעסטער געוויסהייט, אז דער מאָניזם, די נויטוועניגקייט און די מאַטעמאַטישע אויפאַבקייט און קלאָרקייט זענען ניט נאָר אידעאַלען פון דעם מענשליכען שכל, — אידעאַלען, וועלכע איהם וויל זיך אַרייַנטראָגען אין די נאַטור, — נאָר אויך אָביעקטיוון, ווירקליכע יסודות פון דעם גאַנצען וועלט־געשעהען.

אָבער — אָבער פון וואַנען וויים דאָס דער שכל אויף נעווים? אויף וואָס בויט ער זיין זיכערקייט?

אָט דאָס איז די הויפט־פראַגע, וועלכע מיר מוזען איצטער אַוועקשטעלען. א קלאָרען און בעפריעדיגענדען ענטפער אויף דער שאלה געפינען מיר ערגעץ ניט אין דער מאַטעריאַליסטישער ליטעראַטור. דער טיעפסטער מאַטעריאַליסטישער דענקער פון דעם נייַנצעהנטען יאָהרהונדערט איז געווים געוועזען קאַרל מאַרקס. זיין תלמיד ענגעלס האָט אונז אין דער פאָלעמיק אַנטקעגען דיוהרינג'ען און אין דער ארבייט וועגען פייערבאַך'ען איבערגעגעבען דעם תמצית פון זייער ביידענ'ס מאַטעריאַליסטישער אַרגומענטאַציע.

מחמת דריי טעמים בויען זיי אויף דער מאַכט פון דעם מענשליכען שכל. לאָמיר זיך צוהערען צו זיי:

די פילאָסאָפיע, דערקלעהרט אונז ענגעלס, איז א געשיכטליכער פּראָצעס, ניט קיין אייביגער, נאָר א צייטווייליגער. דער אבסאָלוטער פילאָסאָפישער אמת איז לעצטע ענטוויקעלונגס־

פאַזע פון דער פילאָסאָפיע, וועלן זי הערט אויף צו זיין א בעזונדער צווייג פון דער מענשליכער קולטור און גיסט זיך צונויף מיט דער ווייסענשאפט. אין דער וויסנשליכער געשיכטע פון דעם מענשליכען געדאנק איז די לעצטע פאַזע פון דער פילאָסאָפיע נעוואָרן דער מאטעריאַליזם פון דעם 19טען יאָהרהונדערט און די גאַנצע נאַטור־ווייסענשאפט שטעהט אונטער זיין שליטה. ממילא איז דער מא־טעריאַליזם דער אבסאָלוטער פילאָסאָפישער אמת.

דער בעוויזן, ווי מען זעהט, איז זעהר טיעף און אָריגינעל. דער אמת ווערט דאָ ניט בעטראכט ווי עפעס, וואָס שטימט איבער־איין מיט דער וויסנשליכער וועלט. ער איז דאָס, וואָס מיר מענשען מוזען דענקען, ווי אַן אבסאָלוטען אמת, לויט די געזעצען פון דער געדאנקליכער ענטוויקעלונג. די צרה מיט דעם בעווייז איז אבער, וואָס ער האָט פערנעסען פריהער צו בעווייזען, אז די פילאָסאָפיע איז ניט קיין אייביגער צווייג אין דער נייסטינער קולטור און אז דער מאטעריאַליזם מוז זיין די לעצטע פאַזע אין איהר ענטוויקע־לונג. די צייט האָט דוקא בעווייזען דעם היפּך פון דעם, וואָס עננעלס האָט געזהען אין דער נייסטינער וועלט פון זיין דור. נאָך א קלייגעם שטילשטאנד אין זיין שאפען, האָט זיך איצטער אומע־דום וויעדער אויפגעוועקט דער פילאָסאָפישער נייסט און האָט אריבערגעשפרייזט דעם מאטעריאַליזם. פון דער אנדערער זייט בעפרייט זיך די וויסנשאפט אלץ מעהר און מעהר פון איהם. אויב מיר זאָלען זיך האלטען פאר דעם היסטאָרישען בעווייז, קאָן מען איצטער גאנץ זיכער זאָגען, אז דער מאטעריאַליזם האָט שוין אויפגעהערט צו זיין דער אבסאָלוטער אמת אין דער פילאָסאָפיע.

אבער לאָמיר לאָזען די היסטאָרישע ארגומענטען אָן א זייט! לאָמיר בעסער זעהן, וועלכע ל א ג י ש ע ארגומענטען ענגעלס קאָן אונז געבען פאר דעם מאטעריאַליזם אָדער פאר דער אבסא־לוטער מאכט פון דעם מענשליכען שכל.

דער צווייטער בעווייז איז אזא. היות ווי די נאַנצע וועלט איז מאטעריע און דער מענשליכער מארך איז דאָך אויך מאטעריע, איז דעריבער קיין חדוש ניט, נאָר אדרבה נאטירליך, וואָס די פראָדוקטען פון מארך שטימען איין מיט די פראָצעסען פון דער וועלט. אויך דער ארגומענט האלט זיך אויף היהנערשע פיסלעך.

מיט דעם זעלביגען רעכט קאָן זיך אויך דער אידעאַליזם בערופען אויף איהם, און אין דער אמת'ען האָט איהם צום ערשטען מאָל ארויסגעבראכט ה ע ג ע ל, וואָס האָט איהם אויפגעבויט צוליעב זיין אידעאַליסטישען סיסטעם. היות, ארגומענטירט העגעל, ווי די נאַנצע וועלט איז שכל און דער מענשליכער שכל איז ניט מעהר ווי א טייל פון דעם וועלט־שכל איז יעמאָלט קיין חדוש ניט, נאָר אדרבה נאַטירליך, וועז אונזער מענשליכער שכל דערקענט דעם שכל אין דער וועלט. די ערקענטנים־טעאָרעטישע שוואכקייט פון ענגעלס'עם בעווייז האָב איך שוין א מאָל פאַנאַנדערגעקליבען אין מיין דייטשער ארבייט: „די ווידערשפרוכס־לאָגיק ביי העגעל און מארקס". *) אין קורצען קאָן איך דאָ נאָר זאָגען, אז מען קאָן אבסאָלוט ניט איינזעהן, פארוואָס איין שטיקעל פינסטערע מאַטעריע זאָל איבערהויפט קאָנען אָבשפיגעלען אין זיך עפעס, וואָס לייגט דרויסען פון איהר, און נאָך וועניגער לעגט זיך אויפ'ן שכל, אז א שטיקעל פינסטערע מאַטעריע, געוופען מארך, וואָס האָלט אין איין פאַנטאַזירען וועגען פארבען און קלאַנגען, אין איין חלום'ען אויפ'ן וואָהר, אז גראָד זי זאָל אין דעם שכל ארויסברענגען דעם לעצטען קלאָרסטען אמת וועגען דער וועלט. אפשר שפיגעלט זיך אָב די וועלט אין דעם שכל נאָך א סך „פערהויקערטער", איידער אין דעם זינליכען בעוואוסטזיין?

אויב דער „אמת" איז ניט מעהר ווי א פראָדוקט פון דעם מענשליכען מארך, יעמאָלט קאָן ניט זיין קיין אבסאָלוטער אמת, ווייל ער מוז זיך ענדערן, לויט דער צונויפשטעלונג פון דעם „דענקענדען" שטאָף. א ביספל מעהר פאַנאַנדערגעראָקט אָדער צונויפגעראָקט די אטאָמען פון מארך, א ביספל אן אנדער בעווענונג אין זיי — און דער שכל וועט אונז „מחייב־זיין" זאכען, וואָס זענען א פשוט'ער אונזין אין אונזערע איצטיגע אויגען.

זאָגט ניט: עס איז דאָ א נארמאַלער מארך און ניט קיין נארמאַלער, און דער אבסאָלוטער אמת וועלט ארויסגעבראכט פון אזא שטאָף, וועמעס צונויפזעצונג און ווירקונג איז אבסאָלוט נאָר־

*) אין רוסיש אין א בעזונדער ביכעל: „מאַטעריאַליזם אי דיאַלעקטישעסקאַיא לאָגיקאַ", מאָסקוא, 1906.

מאל: פאר דער טויטער, שטומער, ניט עמפּפינדענדער און ניט טראכטענדער וועלט איז יעדער שכל ניט „נאַרמאל", ווייל דער מאַרך איז איבערהויפּט א זעלטענע אויסנאַהם אין דער נאַטור. און פאר דעם מאַרך אליין, וואו וועט איהר געפינען א מאָס כדי אויס־צומעסטען דעם גראד פון זיין נאַרמאַלקייט, אויב ניט אין איהם גופא? קאָן ער דען זיין דער שופט איבער זיין אייגענער נאַטור? אויב מען וואָלט געפרעגט ביי א גלייכן שפּיגעל און א צילינ־דרישען, ווי איז נאַרמאל אבצושפּיגלען די וועלט, — אין גלייכע ליניעס אַדער אין קרומע, וואָלט יעדער שפּיגעל געפּונען זיין אַרט אבשפּיעגלען פאר דאָם אבסאָלוט אמת'ע און נאַרמאַלע. וועהָ קאווירט אונז, אז דער מאַרך איז ניט אזא מין צילינדרישער שפּיגעל, אין וועלכען אלץ, וואָם קוקט אריין, מוז וועדען פערֿ־הויקערט?

א טייל מאַטעריאַליסטישע דענקער, וואָם ווילען מיט אלע מיטלען רעטען די מאַטעריאַליסטישע ערקענטנים־טעאָריע און דעם נאַטור־פילאָסאָפישען מאַטעריאַליזם, כאפּען זיך אָן, — ווי צ. ב. דער רוסישער מארקסיסט געאָרג פּליעכאַנאָוו, — פאר ספּענסער'ס אגנאָסטישע ערקענטנים־טעאָריע און גיבען אויף אונזער שאלה אזא מין ענטפער:

„לאָז זיין, אז אונזער מאַרך איז טאקע ווי א קרומער, צי־לינדרישער שפּיגעל. אָבער אויך א צילינדרישער שפּיגעל „פערֿ־הויקערט" דאָך די גלייכע ליניען נאָך בעשטימטע געזעצען. פאר וואָס זאָלן מיר ניט קאָנען אויסשטודירען די געזעצען פון דער פערהויקערונג און אויף אזא'ן אופן וויעדער אויסגלייכען די קרומע ליניעס אין געדאַנק? די רויטע פּאַרב, ווי יעדע פּאַרב און יעדע קוואַליטאַטיווע אייגענשאפט איבערהויפּט, איז געווים א פערהוי־קערונג, ניט מעהר ווי א פּאַרשטעלונג אין אונז. זוכט דאָך טאקע דער מאַטעריאַליזם אויסצוגלייכען זי אין זיין סיסטעם און פערֿ־וואַנדלען זי אין מעכאַנישע בעוועגונגען.

דער ביישפּיעל, וועלכען פּליעכאַנאָוו נעהמט אריבער פון ספּענסער'ן, כדי נאָך בעסער מסביר צו זיין דעם געדאַנק, איז אזא:

„לאָמיר זיך פאָרשטעלען א צילינדער און א קוב. דער צילינדער איז דער סוביעקט", — דער וואָם דערקענט, — „דער

קוב איז דער אָביעקט", — דאָס, וואָס דאַרף דערקענט ווערן, — „און דער שאָטען־בילד, וואָס ווערט געווארפען פון דעם קוב אויף דעם צילינדער רעפרעזענטירט די פּאַרשטעלונג. דער שאָטען־בילד, געווארפען פון דעם קוב, איז אין קיין זאַך ניט גלייך צו דעם קוב: די גלייכע ליניען פון דעם קוב קומען ארויס אין דעם שאָטען־בילד אויסגעקרימט, פּלאַטשיגע פלעכען ווערען רעפרעזענטירט דורך געבויגענע. פון דעסטוועגען וועט יעדע פּערענדערונג אין דעם קוב ארויסרופען איהר אייגענע פּערענדערונג אין דעם שאָטען. סיין זאַך שטערט אונז ניט אָנצונעהמען, אז בנוגע צו דעם פּאַר־גאַנג אין דער פּאַרשטעלונג קומט אויך פּאַר אן עהנליכעם: די „ווירקונגען", וואָס ווערען אין דעם סוביעקט ארויסגערופען דורך די טהעטיגקייט פון דעם אָביעקט, זענען דורכאוים פערשיידען סיי פון דעם אָביעקט, סיי פון דעם סוביעקט, אָבער פון דעסטוועגען מוז מיט יעדער פּערענדערונג אין דעם אָביעקט פּערענדערט ווערען זיין ווירקונג אויף דעם סוביעקט", און ממילא קאָן מען פון די דאָזיגע פּערענדערטע ווירקונגען אויף אונזער ערקענטנים ארויס־ברענגען דורך ערפאַהרונג און דענקען די טבע פון דעם אָביעקט. *)

איך וויל מיך דאָ ניט אָבשטעלען אויף דעם פּאַקט, וואָס מאַרקס און ענגעלס וואָלטען בשום אופן ניט מסכים געווען מיט דעם נייעם ערקענטנים־טעאָרעטישען פּאַרוק, וועלכען פּליעכאַנאָוו וויל אָנטהאָן אויף דעם מאַטעריאַליסטישען, גלאַט געוואָרענעם קאָפּ. לאָמיר בעסער זעהן, אויף וויפּיעל דער פּאַרוק קאָן אינגער מאַכען די כחות פון דעם מאַטעריאַליזם ארויסצוברענגען דעם אב־סאָלוטען אמת וועגען דעם תוך פון דער וועלט.

אין פּליעכאַנאָוו־ספּענסער'ס ביישפּיעל שפּיעלט זיך די זאַך אָב זעהר גלאַט, וויל מיר זענען לכתחילה בעקאַנט מיט דער טבע פון „אָביעקט". מיר וויסען: דאָס איז א קוב, מיט גלייכע ליניעס; און אזוי וויי מיר קענען אויך דעם „סוביעקט", איז שוין יעמאַלט קיין קונץ ניט, ארויסצוגעפינען זייער שיכות איינער צו דעם אנדערן. וואו עס איז אין דעם „סוביעקט" א קרומע ליניע,

*) זעה זיין ארטיקעל: מאַטעריאַליזם אָדער קאַנטיאַניזם? „די נייע צייט", 1908—1909, ז. 629—630.

איז ממילא אין דעם אָביעקט א גלייכע. אָבער אין דעם פּראָצעס פון דער דערקענטנים זענען די אומשטענדען גאַנץ אנדערע. „געגעבען" איז אונז נאָר אין זאַך: די פּסיכישע פּאָרשטעלונג. דער מאַטעריאַליזם פערזיכערט אונז בלויז, אז די פּאָרשטעלונגען שטאַמען פון געוויסע אָביעקטען אין דער דרויסענדיגער וועלט. בענעהמען זיי דירעקט קאָנען מיר בשום אופן ניט. מוז מען אָנקומען צו א מאַטעמאַטישער אויסרעכענונג, איז — קוקט זיך צו, ווי די מאַטעמאַטישע אויסרעכענונג קאָן אן ערך אויסזעהן:

1). די גרינע פּאַרב בעציטט זיך צו אן אונבעקאַנטער זאַך, גלייך ווי די רויטע פּאַרב צו אן אנדער אומבעקאַנטער זאַך; ממילא

2). בעציטט זיך די גרינע פּאַרב צו דער רויטער פּאַרב, גלייך ווי איין אומבעקאַנטע זאַך צו אן אנדער אומבעקאַנטער זאַך.

און אפילו, אז איהר זאָלט אָנשטאָט פּאַרבען נעהמען די הילפּאַטישע עפּיר־וואָלען, וועט איהר אויך מאַטעמאַטיש און ערקענטנים־טעאָרעטיש ניט כאַפּען קיין מציאה, ווייל די עפּיר־טרייסלונגען זענען דאָך אויך פּאָרשטעלונגען אין דעם סוביעקט. איהר וועט יעמאָלט האָבען:

1) איין צאָהל עפּיר־טרייסלונגען בעציהט זיך צו איין אונבעקאַנטער זאַך, גלייך ווי אן אנדער צאָהל טרייסלונגען צו אן אנדער אומבעקאַנטער זאַך, אָדער

2) איין צאָהל טרייסלונגען בעציהט זיך צו אן אנדער צאָהל טרייסלונגען, גלייך ווי איין אומבעקאַנטע זאַך צו אן אנדער אומבעקאַנטער זאַך.

וויפיעל נייע גלייכונגען איהר זאָלט דאָ ניט אויפשטעלען, וועט איהר אלץ מוזען אריינגעהמען אין זיי וויעדער און וויעדער נייע אומבעקאַנטע זאכען. איהר וועט זיך דעריבער ארומדרעהען נאָר אין די פּאָרשטעלונגען (דעם „סוביעקט") און צו די זאכען (דעם „אָביעקט") וועט איהר קיין מאָל ניט קאָנען קומען.

און פון וואַנען קאָן מען נעהמען די זיכערקייט, אז די „בילדער" בעציהען זיך, איינס צום אנדערן, „גלייך ווי" די זאכען. אפשר: „פונקט פערקעהרט ווי". דאָס אויג זעהט, אז די ערד שטעהט און די זון געהט. דער שכל דענקט, אז די „מאַטעריע"

איז דאָס ערשטע און דער „גייסט" — א פּראָדוקט פון דער מא־טעריע. אפשר איז די מעשה מיט בוידע זאכען „פונקט פערקעהרט ווי" דאָס אויג זעהט און דער שכל דענקט?

צווישען דעם „סוביעקט", דעם וואָס דערקענט, און דעם „אָביעקט", וואָס דאָרף דערקענט ווערען, הענגט, לויט דעם דאָזיגען ביישפּיעל, א דיקער־דיקער שלייער פון אונזערע פּאָרשטעלונגען, פון די פּסיכישע פּראָצעסען, וואָס קומען אין אונז פּאָר, און מען קאָן על פּי דער מאָטעריאליסטישער טעאָריע ניט דורכרייסען דעם שלייער אין קיין אייניציגען פונקט.

אין דער מענשלעכער דערקענטנים זענען געגעבען געוואָרען נאָר די „שאָטענס פון דעם קוב אויף דעם צילינדער". זיי, די שאָטענס, קאָנען וויסען נאָר זיך אליין. פון א „קוב", אָדער א „צילינדער", קאָנען זיי גאָר נישט ניט וויסען. על כל פּנים האָבען זיי א רעכט צו מיינען, אז זיי זענען ניט די אָבשפּיעגלונג פון א קוב אין א צילינדער, נאָר פונקט פערקעהרט: — די אָבשפּיעגע־לונג פון א צילינדער אין א צילינדער, — ווייל די „שאָטענס" בלויבען דאָך דערביי דיזעלביגע. ספּענסער'ס ערקענטנים־טעאָריע פּאסט טאקע צו זיין אגנאסטיציזם, צו זיין לעהרע, אז דעם אמת'ען תוך פון דער וועלט קאָנען מיר קיין מאָל ניט דערגעהן, — וועז אפילו ער בלייבט איהם ניט אלע מאָל טרייו. אָבער וויי אזוי מען קאָן זיך איינשמועסען, אז מען קאָן דורך איהר קומען צו דעם מאָטעריאליזם, צו דעם אבסאָלוט זיכערען גלויבען, אז די אומ־בעקאָנטע זאכען זענען מאָטעריע און בעוועגונג, — דאָס איז פּאר מיר דער גרעסטער וואונדער.

פּריהער מוז מען פון ערגעץ אן אנדערש קומען וויסען אויף זיכער, אז די וועלט איז נאָר מאָטעריע און בעוועגונג, אז דער שכל איז אויך ניט מעהר ווי מאָטעריע, און אז ער שפּיגעלט אָב ריכטיג די וועלט. און ערשט יעמאָלט קאָן מען מיינען, אז עס איז קיין חדוש ניט, וואָס די מאָטעריע פונ'ם מאַרך שטימט אין איהר ערקענטנים אזוי שעהן צונויף מיט די ווירקליכע פּראָצעסען פון דער וועלט. אָבער מעהר נישט ווי מיינען! אין דער אמת'ען וואָלט אויך יעמאָלט די זאך גאָר נישט נפלא, א ניט צו־דערקלעהרענדער וואונדער. עס איז א סך לאָגישער צו

זאָגען אַזוי : היות ווי די גאַנצע וועלט איז א טויטע, שטומע, פּינ־סטערע מאַטעריע אָהן א ברעקעל פונק פון ערקענטנים, און היות ווי די מאַטעריע פון דעם מערך איז אויך בעצם אזא טויטע שטיק שמאָף, איז דעריבער קיין וואונדער ניט, נאָר אדרבה, זעהר נאַטיר־ליך, וואָס די וועלט ווערט פון איהם אזוי אומגעלומפּערט פער־הויקערט, וואָס ער זעהט רוה דאָרטען, וואו עס איז בעווענונג, בעווענונג דאָרטען, וואו עס איז רוה, געזעצען דאָרטען, וואו עס הערשט אייביגע פרייהייט, און אורזאכען דאָרטען, וואו עס זענען נאָר דאָ ציעלען, און מאַטעריע דאָרטען, וואו עס איז דאָ נאָר א פּסיכישער פּראָצעס. און אזוי ווי דער מערך קאָן ניט פערריכטען זיינע אייגענע גרייזען, נאָר קאָן אויסטראַכטען פערשיידענע מעג־ליכקייטען, איז דעריבער זיין חוב, אין גאַנצען צו מאַכען א שווייג וועגען דעם תוך פון דער וועלט, אין וועלכען ער קאָן ניט אַרייני־דרינגען...

איהר זעהט, וואוהין דער מאַטעריאַליזם פיהרט? צו סקעפּ־טיציזם און אגנאָסטיציזם, צו אייביגע ספיקות אָדער אבסאָלוטען נישט־וויסען. לאָזט מיך דאָ, אגב אורחא, בעמערקען, אז די טבע פון דעם מאַטעריאַליזם אויסצולאָזען זיך מיט ספיקות, אָדער מיט זיכערן ניט־וויסען, קאָן מען אויפווייזען אויף יעדען פעלד פון דער מענשליכער גייסטיגער טעטיגקייט, וואו ער וועלט נאָר אָנגעוועגדט. נעהמט דעם אזוי אָנגערופענעם „וויסענשאפטליכען סאָציאַליזם", וואו דער סאָציאַליזם וועלט דער־פאר דערקלעהרט פאר אונזער ענדציעל, וויל ער וועלט כמו־מאַטעריאַליסטיש כמו־צוריקגעפיהרט צו א כמו־בעווענונג, — דער „עקאָנאָמישער" בעווענונג פון דער גענזלשאפט. כל זמן עס איז בנוגע דעם „נאַטירליכען ענטוויקלונגס־גאַנג פון דער גענזלשאפט" ניט נעווען קיין ספק, אז ער נעהט נאָכ'ן שנירעלע, וועלכען מארקס האָט אויסגעפונען, איז דער סאָציאַליזם געווען דער ענד־ציעל פון אונזער טעטיגקייט. קוים אָבער איז דער גאַנג פון דער עקאָנא־מישער בעווענונג פערטונקעלט געוואָרען, אזוי האָט זיך אויך דער סאָציאַליזם איינגעוויקעלט אין פינסטערע וואָלקענס. א מאַסע רעווויזיאָניסטישע מארקסיסטען האָבען גענומען צווייפלען ניט נאָר אין דעם, צי דער סאָציאַליזם מוז „על פּי נויטוועניגקייט" מקוים

וועלן אין לעבען. דאָס וואָלט, אדרבה, נאָר ניט געווען קיין ווייסענשאפטליכע עולה. ביי זיי האָבען זיך בעוויעזען ספיקות, צי זאָל דער סאָציאָליזם בלייבען דער אידעאָל, צו וועלכען מיר זאָלען בעוואוסטערהייט שטרעבען. און אזוי ווי אַן אַנדערן זיכערן ענדציעל קאָן מען פון דער טונקעלער עקאָנאָמישער בעוועגונג אויף ניט ארויסברענגען, זענען זיי געבליעבען סקעפטיקער אָדער אַגנאָסטיקער פאר דעם סאָציאָליסטישען אידעאָל.

נאָך א בעווייז ברענגט ענגעלס, וואָס דארף, נאָך זיין מיינונג נאָך, פערטרייבען אָלע ספיקות אין דער מאַכט פון דעם מענשליכען שכל. דורך דער פראקטיקע, ד. ה. דעם עקספעריימענט און דער אינדוסטריע, זענען מיר ביכולת אויפצובויען אַן ערשיינונג אויף א קינסטליכען אופן פון איהרע נאַטירליכע בעדינגונגען. דאָס וואָלט געווען בשום אופן אונמענליך, וועו מיר וואָלטען אין אונזערע פאָרשטעלונג און בענריפען ניט געקאָנט בעשאפען „א ריכטינען שפינעל־בילד פון דער וועירקליכקייט". *)

אויך דעם בעווייז האָב איך שוין א מאָל פאנאנדערגעקליבען אין דער ארבייט, וואָס איך האָב פריהער דערמאָהנט. דאָ לאָזט מיך נאָר ברענגען דעם רעזולטאַט. די פראקטיקע קאָן אין בעסטען פאַל בעווייזען, אז מיר קאָנען דערקענען אייניגע נויטוועגדינע שייכות'ען, וואָס הערשען צווישען אייניגע אייגענשאפטען פון דער אזוי אָנגערופענער קערפער־וועלט. אז מיר פלאָנצען איין אַן ארבעם אין דער ערד, וועיסען מיר אויף זיכער, אז דערפון וועט ארויסוואקסען אַן ארבעם־פלאָנץ. אויף אזא'ן אופן בויען מיר שוין איצטער „קינסטליך" אויף א „לעבעדיג וועזען" פון דער „טויטער" מאטעריע, וואָס געפינט זיך ארום דעם ארבעם. הייסט דאָס שוין, אז מיר וויסען אָלץ, וואָס עם טהוט זיך אין יענער „טויטער" מאטעריע און וויי אזוי זי וועירט לעבעדיג אין דעם נע־וויקס? פרינציפיעל דאָס אייגענע וועט אויך זיין, וועו מיר וועלען אין א פאָר „טויטע" „וועסערלעך" ארויסשיטען א פאָר „טויטע" „פולווערס" און דערפון וועט אויפזידען א לעבען. וויסען מיר דען, וואָס עם קומט פאָר אין דער מאטעריע בעת צווויי נאזען

*) פר. ענגעלס, לודוויג פייערבאך (1888); ז. 17—19.

פעראייניגען זיך צו איין וועסערע? די כעמישע בעוועגונג איז פאר אונז אקוראט אזא סוד, ווי דאָס לעבן און ביידע — ניט מעהר וואונדער, איידער די מעכאַנישע בעוועגונג גופא, צו וועלכער דער מאַטעריאַליזם פיהרט צו אַלץ אין דער וועלט. קינסטליך בעשאפען וואָס עס איז, הייסט אין בעסטען פאַל, אויסנוצען אייביגע געזעצען, אָבער דאָס הייסט נאָך ניט — פערשטעהן די נאַטור פון די דאָזיגע געזעצען. וואו איז די ראיה, אז זיי זענען א פּראָדוקט פון א וועלכער עס איז טויטער, אונבעוואוסטער מאַטעריעלער בעוועגונג און ניט דער רעזולטאַט פון א וועלכען עס איז בעוואוסטזינינען פסיכישען געשעהען? אזא בעווייז קאָנען די אינדוסטריע און דער עקספּערימענט ניט ברענגען. דאָס שפּרייזט בכלל אריבער די גרענצען פון דער וויסענשאפט. דער שכל דארף דאָס בעווייזען. און דער שכל קאָן דאָס ניט בעווייזען. דאָס ווערט איהם אבסאָלוט אונמעגליך אויף דעם באָדען פון דער מאַטעריאַליסטישער פילאָסאָפיע. אויב ער איז ניט מעהר ווי א פּראָדוקט פון דער „טויטער" מאַטעריע, מוז ער פערליערען דעם נאַנצען צוטרוי צו זיך אליין.

אָנשטאָט צו געבען אונז א שליסעל אין די הענד, וואָס זאָל אונז עפענען אלע טויערען פון דער נאַטור און אנטפלעקען דעם אבסאָלוטען אמת, האָט דער מאַטעריאַליזם, — לאָזט זיך אויס, — פערבראנט אלע בריקען, וואָס קאָנען פיהרען צו א זיכערער ערקענטנים. וועניגער ווי יעדער אנדער פילאָסאָפישער סיסטעם האָט ער א רעכט צו פאָדערן דעם מיטעל: „דער אבסאָלוטער אמת". העכסטע נס, וואָס ער קאָן פערלאַנגען, איז, מען זאָל דערלויבען איהם צו פיהרען דעם נאָמען פון אן ערנסטער פילאָסאָפישער היפּאָטעזע. אָבער אויך די דערלויבנים קאָן מען איהם ניט געבען אזוי לייכט.

וואָס זענען זיינע פילאָסאָפישע מעלות?

מיר האָבען שוין פריהער דערמאָהנט: דער מאַנזן, — די דערקלעהרונג פון דער נאַנצער וועלט דורך איין־אייניציגען פרינציפ, — און די נויטווענדיגקייט, — דאָס קלאָר־מאַכען פון יעדער זאך אזוי, אז מען זעהט זי דורך ביז צום גרונד

און מען פערשטעהט דורך־און־דורך, פאר וואס זי קאן ניט זיין אנדערש, אויסער זי איז.

דער אידעאל פון א פילאסאפישען סיסטעם וואלט אין דעם מאטעריאליזם ווירקליך מקוים געווארען, ווען איהם וואלט זיך איינגעגעבען צוריקצופיהרען אלץ צו דער מ א ט ע ר י ע, צו יענעם פערבארגענעם עפעם, וואס האט ניט קיין אנדערע אייגענ־שאפטען, א חוץ אויסגעשפרייטקייט, אונדורכדרינגליכקייט און בעווועגליכקייט. אין דער אמת'ען אבער האט זיך דעם מאטעריא־ליזם ניט איינגעגעבען און איהם קאן זיך ניט איינגעבען אפילו אין גערואנקען צו פערוואנדלען אלץ אין דער וועלט אין אטאמען און בעווועגונג.

שוין די ערשטע הנחה זיינע, אז ס'איז דא אן אונענדליכער רוים, רייסט דורך דעם מאטעריאליסטישען מאניזם. איז דען דער רוים מאטעריע און קאן דער רוים צוריקגעפיהרט ווערען אויף מאטעריע? לגמרי ניט! אבסאלוטע לעדיגקייט איז א נעראנק, וואס שליעסט אוים פון זיך יעדע מאטעריעלע ממשות. און פון דעסטוועגען מוז דער מאטעריאליזם צוגעבען, אז עס איז דא אין דער וועלט אזא אבסאלוטע לעדיגקייט און ער וויים גאנץ גוט, אז אהן איהר וואלטען לחלוטין געווען אונמעגליך ניט די מאטעריע און ניט די בעווועגונג.

אבסאלוטע לעדיגקייט איז א גאר נישט, און דער זעלבינער מאטעריאליזם, וואס בויט אלץ אויף דעם כלל, אז פון „גאר נישט קאן גאר נישט ארויסקומען", מוז צוגעבען די עקזיסטענץ פון אן אונענדליכען „גארנישט". איך האב אויף איהם קיין פאראיבעל ניט דערפאר. די עקזיסטענץ פון אן אונענדליכען, אויסגעשפרייי־טען „גארנישט" איז א נויטווענדיגע פארשטעלונג אין אונז. מיר קאנען אבער יע פאראיבעל האבען אויף דעם מאטעריאליזם, ווען ער מיינט, אז דאס איז קיין ברעקעל סתירה ניט צו זיין סיסטעם. ער קאן זיך דא ניט אויסדרעהען פון זעהר א שווערען ממה נפשך: אויב אן אויסגעשפרייטער גאר נישט קאן עקזיסטירען פון זיך אליין, איז יעמאלט האבען מיר א פאל, וואו עפעם עקזיסטירט, וואס קאן בשום אופן ניט זיין קיין מאטעריע. אדער: די אונ־ענדליכע אויסגעשפרייטקייט קאן ניט עקזיסטירען פון זיך אליין,

איז יעמאָלט קיין אַנדער ברירה ניטאָ, סיידען אָנצונעהמען, אַז זי עקזיסטירט ווי א פֿאַרשטעלונג אין א וועלטען עס איז פּסיכישען נעשעהען. אַז דער בוים קאָן עקזיסטירען ווי א גייסטיגע פֿאָר־שטעלונג, דאָס ווייסען מיר, סיי פון דער ערפֿאַהרונג, סיי פון דער מאַטעריאַליסטישער ערקענטנים־טהעאָריע. דער רוים, וואָס מיר זעהען אין חלום, די אונצעהליגע מיליאָן אויסגעשפּרייטקייט, וואָס מיר האָבען יעמאָלט פֿאר אונז, זענען גאָנץ בעשטימט ניט רעאַל, נאָר אידעאַל, גאָנץ בעשטימט ניט דרויסען פון אונזער אויג, נאָר אינוועניג אין אים. און: און אַלץ איינס, צי איהר וועט אָנ־נעהמען, אַז דער טרוים איז א פּראָדוקט פון א גייסט, אָדער אַז ער ווערט אַרויסגעבראַכט פון א מאַרק־סובסטאַנץ, — אין בידע פאַלען איז דער גענעראַלע בוים א זאַך, וואָס פערנעהמט ניט קיין בערעכענ פּלאַץ אין דעם אַזוי אָנגערופענעם ווירקליכען אָדער רעאַלען רוים. אויך די טיעפענים, וואָס מיר זעהען אין שפּיגעל, איז אַזא פּסיכישער אידעאַלער רוים און אונזערע פינגער קאָנען אונז דורך ערפֿאַהרונג פערזיכערן אין דעם. אָבער אויך יענער רוים, וועלכען מיר זעהען אויפֿן וואַהר, איז לויט דער מאַטעריאַליסטישער היפּאָטעזע גופא, ניט דער ווירקליכער רעאַלער רוים פון דער וועלט, נאָר אן א י ד ע ע ל ע ר, א פּסיכישער, וואָס ווערט בעשאפען אין דעם זינליכען בעוואוסטזיין. אן אידעאַלע, פּסיכישע פֿאַרשטעלונג פון לעדיגקייט איז פערשטענדליך און האָט אין זיך קיין בערעכענ וויידערשפּרוך ניט, ווי אויך דער געדאַנק וועגען א „גאַרנישט" איז ניט קיין וויידערשפּרוך אין זיך. צוריק איז די רעאַלע עקזיסטענץ פון א לעדיגען גאַרנישט אבסאָלוט ניט פערשטענדליך און איז א פּשוט'ער וויידערשפּרוך. על כל פּנים, לאָזט זיך דער רוים בשום אופן ניט אַריינקוועטשען אין דער מא־טעריאַליסטישער סכעמע.

מיר לאָזען דאָ אין גאָנצען אַרוים די פּראָגע, אויף וויפיעל די בעוועגונג קאָן צוריקגעפיהרט ווערען צו דער מאַטעריע; און אויף וויפיעל דאָס קאָן געטהאָן ווערען דורך דער פּשוט'ער פער־זיכערונג, אַז די בעוועגונג איז דער אייניגער צושטאַנד, אין וועלכען דער אַטאָם קאָן זיך געפינען; אַז זי איז אַזוי צו זאָגען ניט מעהר ווי אן א ט ר י ב ו ט, א סמן מובהק פון דעם אַטאָם גופא.

איך וויל זיך אויף דעם פונקט פון דער בעוועגונג ניט אָבשטעלען, וויל די שוויריגקייטען פון דעם בעוועגונג־פּראָבלעם זענען אזוי פיעל און אזוי פערפלאָנטערט, אז דאָס וועט ביי אונז אוועקגענהמען צו פיעל צייט. מיר וואָלטען שוין ג ע מ ו ז ט נעהמען זיך די צייט, ווען פון יענע שוויריגקייטען וואָלט נאָר דער מאטעריאליזם אליין געהאט אזוינע צרות. אין דער אמת'ן אָבער איז נאָך קיין פילאָסאָפישער סיסטעם ניט פאַרטיג געווארען ווי דער סדר איז מיט דעם פּראָבלעם און עס איז פארהאן מענשען וואָס גלויבען, ווי צ. ב. די אגנאָסטיקער, אז מיט דער שאלה, ווי אזוי וואָס עס איז קאָן זיך בעוועגען, און מיט די פערשוידענע ווידערשפּרוכען וואָס וואקסען אויס, ווי נאָר מען טראכט זיך אריין אין דער מענ־ליכקייט פון בעוועגונג, — אז מיט דעם וועט די מענשליכע פילאָ־סאָפיע קיין מאָל ניט פארטיג ווערען. עס וואָלט געווען אונגע־דעכט ארויפצושטעלען די אלע שוויריגקייטען נאָר אויף דעם חשבון פון דעם מאטעריאליזם, ווען אפילו מיר וועלען שפּעטער צושטעלען איהם א קליינעם „פּראָטעסטירטען וועקסל" זיינעם אויף אין דעם פונקט.

איצטער איז פאר אונז וויכטיג צו זעהן, צי איז ער פארטיג נעווארען מיט דער ה ו י פ ט־א ו י פ ג א ב ע זיינער, מיט דער צוריק־פיהרונג פון אלע פסיכישע ערשיינונגען צו ריין־מאטעריעלע פּראָצעסען.

לאָמיר זיך וויערער דערמאָהנען אָן דעם פּראָצעס פון דעם זינליכען בעוואוסטזיין, פון זעהן פארבען, הערען קלאַנגען, פיהלען א טעם. מיר זעהען מיט די אויגען די האלבע מויל גרינעם בארג. מיט וואָס איז די גרינע פארב א מאטעריעלער פּראָצעס און וואו איז דער מאטעריעלער פּראָצעס — גרין? מיר האָבען פריהער פאר אלץ די וואלען־בעוועגונג פון דעם וועלט־עפיר, וואָס שלאָגען זיך אָן אָן דאָס אויג. אפולע מיינען, אז די גרינע פארב זענען אָט די וואלען־בעוועגונג, וויל מען קאָן בעווייזען מיט אינסטרו־מענטען, אז א געוויסע צאהל עפיר־טרייסלונגען אין א סעקונדע און א געוויסע ארט וואלען־בעוועגונג זיינע ברענגט ארויס א גרינע פארב. אבער עס איז קלאָר, אז ניט די מאטעריעלע עפיר־טרייס־לונגען האָט דער מאטעריאליזם אין זין, בעת ער פערזיכערט, אז

די עמפּפינדונג פון דער גרינער פּאַרב איז א מאַטעריעלע בעווע־
גונג, ווייל די עפּיר־טרייסלונגען זענען בעצם פּינסטער און האָבען
אין זיך קיין ברעקעל פּאַרב ניט, און ווען אפּילו זיי וואָלטען דאָס
נעהאַט, וואָלט די פּאַרב געבליעבען דרויסען פון אויג. דאָס איי־
גענע איז אויך מיט די בעמישע בעווענגונג אין דער זעה־סובסטאַנץ
און מיט די נעירישע בעווענגונגען אין די זעה־פּעדימער, ווייל אין
זיי ווערט נאָך ניט געבאָרען די עמפּפינדונג פון גרין. זי וואקסט
אויס פּלוצלונג אין מאַרך. און נאָר די מאַרך־בעווענגונגען מיינט
דער מאַטעריאַליזם, בעת ער זאָגט, אז זיי זענען די גרינע פּאַרב.
אָבער מיט וואָס פּאר א רעכט טהוט ער דאָס? לאָז זיין, אז א
געווויסע פּאַרב ווערט געבוירען נאָר יעמאָלט, ווען א סכום פון
אטאָמען אין דעם מאַרך־שטאָף בעווענגען זיך אויף א בעשטימטען
אופן. בעווייזען איז דאָס קיין מאָל ניט געווען און עס איז
אויך זעהר שווער צו דענקען, אז דאָס זאָל ווען עס איז בעווייזען
ווערען. אָבער, לאָז זיין, אז ס'איז אזוי. מיר פרענען אָבער:
מיט וואָס איז א סכום פון טאַנצענדע אטאָמען — א האַלבע מייל
גרינע פּאַרב? פּערגלייכט קלאָר און פּינקטליך די צוויי פּאַרשטע־
לונגען אין אייער געדאַנק. פון איין זייט האָט איהר א קאַראַקטער
פון קייקעלאָך, וואָס דרעהען זיך וויי א ווירבעל־ווינד. פּערגרע־
סערט זיי אין אייער געדאַנק, — ווי דאָס האָט אונז אן עצה
געגעבען לייבניץ, — אזוי, אז איהר זאָלט קאַנען אריינגעהן אינ־
וועניג אין דעם קאַראַקטער. פּאַרשט דורך אטאָם פּאר אטאָם;
שטודירט געוויס דורך די פּערדרעהטע ליניען, וועלכע זיי בעשרייבען
אין דעם לעריגען רוים; ערגעץ איז דאַרטען ניטא קיין שמיץ פון
גרינע פּאַרב און ערגעץ איז דאַרטען ניטא קיין פּ א ר ש ט ע ל ו נ ג
פ ו ן ר ו י ם. די פּאָר קובישע דעצימעטער, וואָס דער רוים
פון די טאַנצענדע אטאָמען פּערנעהמט איז לגמרי פּערשוויידען פון
יענעם האַלבען מייל גרינעם רוים, וואָס ווערט געבאָרען, בעת די
אטאָמען טאַנצען. און דאָס אייגענע איז, ווען אין דעם זינליכען
בעוואוסטזיין ווערט געבוירען א טעם פון זיס, אָדער א נחת פון
ליעבע, אָדער א שמערץ פון הונגער. מיט קיין מיקראָסקאָפּ אין
דער וועלט קאַנט איהר דאַרטען, אין די טאַנצענדע אטאָמען ניט
בעמערקען ניט איין שמיץ פון א וועלבער עס איז פּסיכישער עמ־

פּפֿינדונג, ניט קיין שמיץ פון „זיס" אָדער „נחת", אָדער „שמערץ", אָדער „הונגער", אָדער „ליעבע". און פון דעסטוועגן זענען די דאָזיגע עמפּפֿינדונגען — פּאַקטן, א סך רעאַלערע פּאַקטן, — ווייל מיר האָבן זיי אין אונזער טאָג־טעגליכן בעוואוסטזיין, — איידער די גאַנצע טעאָריע פון די אטאָמען און זייערע טענץ, וועלכע קיין מענש האָט ניט געזעהן. איהר קאָנט די פּסיכישע פּאַקטן בשום אופן ניט אָבלייקענען; זאָגען אָבער, אז דער נחת פון ליעבע, אָדער דער זיסער טעם א ז, לאָמיר זאָגען, א קרייז־בעוועגונג פון אטאָמען, איז אַקוראַט אזוי ווי גלויבען אז צוויי מאָל צוויי איז א שטרויענער דאַך. צווישען דעם מאטעריעלען „שטרויענעם דאַך" פון איין זייט און דעם געדאַנק: „צוויי־מאָל־צוויי" פון דער אַנדערער, איז ניטאָ קיין ברעקעל לאָגישע שייכות.

דאָס איינציגע, וואָס איהר קאָנט אפשר זאָגען, איז, אז ביי יעדען אַקט פון דעם פּסיכישען בעוואוסטזיין שפּיעלט זיך אָב א נאַנץ בעזונדער „טאַנץ" פון די אטאָמען, אז זיי ביידע זענען אויף א געהיימניספֿולען אופן אויף אייביג פערבונדען אויינע מיט די אַנדערע. אָבער דאָס הייסט דאָך ניט, אז זיי זענען איין־און־דיזעלביגע זאַך.

אויף פּסיכישע עלעמענטען איז ניט שייך צו זאָגען קיין זאַך, וואָס מיר קאָנען זאָגען אויף מאטעריעלע. דער טעם פון זיס פערנעהמט ניט קיין פּלאַץ אין דעם לעדינען וועלטען־רוים, ער קאָן ניט האָבען קיין לענג און קיין בריים און קיין טיפֿע. און ווען אפילו די גאַנצע וועלט האָט צרות אויפ'ן פּוד, קאָן מען פון איהר ניט צונויפּזאַמלען קיין איין מיליאָנטל נראָן „וועלט־שמערץ", ווייל וועלט־שמערץ איז א ג ע פּ י ה ל, א פּסיכישער געשעהען, און א פּסיכישער געשעהען האָט קיין ברעקעל סמן ניט אין זיך, וואָס זאָל איהם אין א וועלטען עס איז פונקט גלייך מאכען מיט א מאטעריעלען אטאָם, אדער מיט א רוימליכער בעוועגונג. פון א מאַטעריעלען פּראָצעס קאָן מען בשום אופן ניט אריבערשפּרינגען אויף א פּסיכישען געשעהען, פון אַן אטאָמען־טאַנץ אויף אַן עמפּפֿינדונג. דער דואָליזם פון מאטעריע און עמפּפֿינדונג בלייבט בעשטעהן און שטאַרצט ארוים אין דער מאטעריאליסטישער פילאָסאָפּיע נאָך שארפער, איידער ערגעץ וואו אַנדערש. שוין לייבטער איז דורכ־

צופּיהרען דעם מאָניזם אויף דעם אידעאַליסטישען וועג. מיר זעהען קערפּער און רוימליכע בעוועגונגען, מיר זעהען זיי אין שפּיגעל, אין חלום און אויפֿן וואַהר, ד. ה. אין דעם זינליכען בעוואוסטזיין. זיי אלע זענען בלי ספק ניט רעאל, נאָר אידעעל, ניט מאַטעריעל, נאָר פּסיכיש. דאָס מוז צוגעבען אויף דער מאַטעריאַליסט. עס בלייבט נאָר ביי איהם דער גלויבען, אז ערגעץ וואו דרויסען פון דעם זינליכען בעוואוסטזיין איז דאָ א מאַטעריע, וואָס איז דער אויבער־האַרר איבער אלע פּסיכישע פּראָצעסען. וואַרפט מען אָבער אַראָב דעם דאָזיגען גלויבען, בלייבט די וועלט ווי זי איז געווען, ווי מיר האָבען זי אין אונזער בעוואוסטזיין, — א גרויסער, אונענדליכער פּראָצעס. אז דער פּראָצעס איז א פּסיכישער, אָדער אן אידעעלער, ווי דער אידעאַליזם וויל, — פּערווויקעלט איהם ניט אין קיין ווידערשפּרוך. אדרבה! עס שטימט זעהר גוט מיט די פּאַקטען פון דעם בעוואוסטזיין, ווייל אלץ, וואָס מיר ווייסען פון דער וועלט, יעדער אקט פון ווייסען, איז פון פּסיכאָלאָגישער נאַטור, און דאָס וואָס איז ניט פּסיכיש, קאָן זיך ניט געפינען אין בעוואוסטזיין. דער אידעאַליזם קאָן דעריבער אויסקומען אָהן דער מאַטעריע. ער האָט נאָר איין פּרינציפּ: דאָס פּסיכישע געשעהען. דער מאַטעריאַליסט קאָן אָבער ניט אויסקומען מיט זיין מאַטעריע אליין, אָהן דעם פּסיכישען געשעהען, אָהן דעם פּאַקט פון בעוואוסטזיין, ווייל דאָס איז א פּאַקט, וואָס יעדער איינער לעבט דורך אין זיך. אַראָבווארפען איהם פון חשבון טאָר ער ניט, און ארויפשטעלען איהם אויף דעם חשבון פון דער מאַטעריע קאָן ער ניט און ממילא מוז ער בלייבען דואליסט. זיין מאָניזם געהט באַנקראָט.

ניט פּיעל גליקליכער איז דער מאַטעריאַליזם מיט דעם פּרינציפּ פון נויטוועניגקייט.

שוין ביי דעם ערשטען שריט זיינעם קאָן ער אונז ניט דערקלעהרען, פּאַר וואָס די וועלט מוז על פּי נויטוועניגקייט בעשטעהן פון רוים, מאַטעריע און בעוועגונג און נאָר פון זיי, און פּאַר וואָס דאָס קאָן ניט זיין אַנדערש, בעת די אידעאַליסטישע אויסטייטשונג פון דער וועלט ליעגט דאָך אזוי נאָהענט. די דערקלעהרונג פון דער וועלט'ס נויטוועניגקייט בלייבט א חוב. און לאָזט מען דעם

מאַטעריאַליזם בעצאָהלען דעם חוב אין אייגצעלנע ראַטעם, דורך דער דערקלעהרונג פון דער נויטוועגדיגקייט אין די אייגצעלנע זאַכען און פאַסירונגען פון דער וועלט, קומט מען ערשט ניט אויפֿן קרן.

פאַר וואָס מוזען איבערהויפט זיין נעזעצען פאַר דער בעווע־גונג? פאַר וואָס זאָל זיין ריכטיג דער זאַץ, אז פון נאָר נישט קאָן נאָר נישט ארויסקומען? פאַר וואָס זאָלען אטאָמען ניט קאָנען ווערען „נאָר נישט"? איז דען דאָס א גרעסערער וואונדער איידער די עקזיסטענץ פון אן אויסגעשפרייטען „נאָרנישט", דעם אונ־ענדליכען לעדיגען רוים?

פאַר וואָס זאָל זיך דער אטאָם מוזען בעווענען אייביג? פאַר וואָס זאָל זיין בעווענונג ניט קאָנען ווערען אַלץ קלענער און קלענער, ביז זי זאָל אין גאַנצען פערשווינדען און איבערגעהן אין רוה?

פאַר וואָס מוז די בעווענונג זיך אַבשפיעלען אין די פאַרמען, אין וועלכע זי שפּיעלט זיך אָב? פאַר וואָס מוז ארויסקומען פון זיי א צוציהונגס־קראַפט צווישען אטאָמען? מיר קאָנען זיך גאַנץ גוט פאָרשטעלען, אז אָנשטאָט א צוציהונגס־קראַפט זאָל אומעטום הערשען אן אַבשטויסונגס־קראַפט, און יעמאָלט וואָלט דער סכום וועלט־אטאָמען זיך פאַנאַנדערגעטראָגען אין דעם אונענדליכען רוים. יעדער אטאָם וואָלט אזוי געפֿלויגען און געפֿלויגען עד סוף כל הדורות. זונען, שטערען און לבנות וואָלטען יעמאָלט געווען אונ־מעגליך. אין דעם פאַקט פון דער בעווענונג און דער מאַטעריע קאָנען מיר זייער נויטוועגדיגקייט ניט איינזעהן. ממילא פער־דאַנקען זיי זייער עקזיסטענץ א פשוט'ן צופאל.

פאַר וואָס „האָט זיך עס געמאַכט", אז ביי א „געוויסער ארט בעווענונג" זאָל פלוצלונג ארויסשפרינגען לעבען? פאַר וואָס „האָט זיך עס געמאַכט", אז ביי א געוויסער אנדער ארט זאָל ארויס־שפרינגען אזא מין משונה'דינע זאַך ווי עמפּפינדונג, בעווואוסטזיין און געדאַנק, וואָס לאָזט זיך אין קיין אטאָם ניט אריינשטופען? ווי אזוי קאָן עפּעס (די עמפּפינדונג) ארויסשפרינגען ביי א גרופּע פון אטאָמען, בעת קיין איין איינצינער פון זיי פאַר זיך קאָן ניט האָבען קיין עמפּפינדונג אין זיך?

דער מאַטעריאַליזם מוז אויף אַלע די שאלות ענטפערן, ווי

יענער איד, וואָס האָט זיך געלאָזט אויפרופען צו דער תורה, ווי א כהן, ווי א לוי און ווי א ישראל. „ווי אזוי איז דאָס מענליך?" האָט מען ביי איהם געפרעגט. „אָט זעהט איהר דאָך!" — האָט ער נעענטפערט. אָבער אונזער איד האָט דאָך, במחילה, געלייגט און דער מאַטעריאַליזם קאָן זיך ניט בענוגענעם מיט דעם תירוץ, אפילו ווען דאָס וואָלט געווען אמת, וואָס ער דערצעהלט, וויל ער האָט זיך אונטערגענומען צו ד ע ר ק ל ע ה ר ע ן די וועלט, צו בעווייזען די אבסאָלוטע נויטווענדיגקייט פון אלע פראָצעסען, וואָס קומען אין איהר פאָר.

אָנשטאָט צו נעבען מאָניזם האָט ער נאָך שארפער נעמאכט דעם דואַליזם פון „פיזיש" און „פסיכיש"; אָנשטאָט „נויטווענדיג" האָט ער נאָך בולט'ער געמאכט דעם צ ו פ א ל. ס'איז א צופאל, וואָס ס'איז דאָ א מאטעריעלע וועלט, א צופאל, וואָס עס זענען דאָ געוועזען אין איהר, וואָס עס זענען דאָ זונען און שטערען און לבנות, וואָס עס איז דאָ לעבען אויף דער וועלט, וואָס ערגעץ־וואו אין איהר דענקט זיך, און פיהלט זיך, און בענקט זיך.

וואָלט נאָך דער מאטעריאַליזם, ווי דער סדר איז, פארטיג געווארען מיט דער דערקלעהרונג פון די אייגצעל־ערשיינונגען אין דער נאטור, וואָלט מען איהם גלאָזט רוהען לכל הפחות אין דער וויסענשאפט. „א שלעכטער פילאָסאָף אָבער אן אויסגעצייכענטער וויסענשאפטליכער פאָרשער, דער עיקר אויף דעם געביעט פון דער ניט לעבעדיגער וועלט", — אזא'ן אטעמטאט האָט איהם נאָך פרידריך אלבערט לאַנגע ארויסגעטראָגען אין די זעכציגער און זיעבעציגער יאָהרען! מען וואָלט זיך נעווענהנט צו דעם געדאנק, אז אקוראט ווי מיר מוזען אין דעם מאָג־טעגליכען לעבען ז ע ה ן די זון — די נרוים ווי א טעלער און ז ע ה ן, ווי זי בעווענט זיך איבער'ן הימעל, בעת אין דער אמת'ען בעווענט זיך נאָר די ערד, — אקוראט אזוי וואָלטען מיר מוזען ד ע נ ק ע ן וועגען קערפער־וועלט, אז זי בעשטעהט נאָר פון אטאָמען און מעכאַניש בעווע־נונג. ו ו י ס ע ן אָבער וואָלט מיר נעוואוסט אין ביידע פעלען, אז דאָס איז ניט מעהר ווי א דמיון, וועו אפילו א נויטווענדיגער דמיון פון די חושים אין דעם טאָג־טעגליכען לעבען, א נויטווענ־דיגער דמיון פון דעם שכל און דער פיזיקאלישער ערקענטנים.

קאָן מען אָבער דעם מאַטעריאַליזם אויך אין דער וויסענשאפט ניט לאָזען בלייבען אויף דעם פריהערדינגען פלאַץ.

הערט זיך צו צו דעם פער'צער'טען זיפץ, וואָס רייסט זיך ארויס פון א וויליאם טהאָמסאָן, דעם זעלביגען טהאָמסאָן, וואָס האָט נעהאָפט, אז פאר אַלע ערשיינונגען אין דער פיזיק וועט מען וועז עס איז קאָנען אויפבויען א מעכאַנישען מאָדעל.

„איך מוז מיט ענמת נפש צוגעבען", שרייבט ער, „אז אַלע אייגענשאפטען פון דער מאַטעריע קאָן מען ניט ערקלעהרען בלויז מיט דער טהעאָריע פון ווירבלענדע אַטאָמען — דאָס הייסט נאָר דורך דער בעוועגונג פון א ניט צונויפדרייקבארער פליסינקייט" — ער מיינט דאָ יענעם פינסטערען טויטען „ים", מיט וועמען מיר האָבען נעהאט אזוי פיעל צו טהאָן. „די היפאָטעזע", זאָגט ער ווייטער, — בעמערקט, אגב, אז טהאָמסאָן איז אן עהרליכער פאָרשער, וואָס וויים, אז די מעכאַנישע בעוועגונג איז ניט קיין אבסאָלוטער אמת, נאָר ניט מעהר וויא ווייסענשאפטליכע היפאָטעזע, — „די היפאָטעזע האָט זיך ארויסגעשטעלט נוצלאָז ביי דעם אויספאָרשען פון דער פראַגע, ווי אזוי די קריסטאַלען ווערען געבויט, אָדער אויך ביי די עלעקטרישע פראַבלעמען, כעמישע קרעפטען און די צוציהונגס־קרעפטען". אין דעם אטאָם גלויבט נאָך טהאָמסאָן. ער האָפט, עס וועט זיין א צייט, וואן מען וועט בעסער פארשטעהן די טבע פון דעם אטאָם. אָבער „מיט גרויס בעדויערן", הייסט עס ווייטער, „זאָג איך מיך אָב פון דעם נעדאַנק, אז דערצו איז גענוג נאָר א געוויסע פאָרם פון בעוועגונג".

איך ווייל נאָך דאָ דערמאָנען, אז ביי נעווייסע פיזיקאַלישע פראָצעסען האָט זיך לויט מאַטעמאַטישער אויסרעכענונג ארויסגעשטעלט, אז די מאַטעריעלע מאַסע וועדט דערביי פערוואַנדעלט אין רייגע בעוועגונג, — א פאקט, וואָס שטעלט אוועק אין געפאָהר דעם מאַטעריאַליסטישען פרינציפ פון שטאָף־ערהאַלטונג, ווי איהר קאָנט לייענען וועגען דעם נענויער אין דעם אינטערעסאַנטען ארטיקעל פון דר. א. הימאָוויטש: „א שטאַנדפונקט ווי צו בעטראַכטען די נאַטור־געזעצען"*).

*) זעה „דאָס נייע לעבען", דריטער באנד (1911), ז. 128.

מוז, הייסט עס, דער אַטאָם, דער אייביגער און אונפֿערטיליג־בארער זיך אין גאַנצען לאָזען אַוועק'חשבונ'ען פון דער וועלט!

היינט, אז אין די פּיזיקאַלישע וויסענשאַפֿטען קאָנען פֿאַסירען אַזעלכע אונגלויבען מיט דעם מאַטעריאַליזם, מעגט איהר שוין פֿער־שטעהן, ווי למשל ער האַלט אין דער ביאָלאָגיע, אין די וויסענשאַפֿ־טען, וואָס בעשעפֿטיגען זיך מיט דעם פֿראָבלעם פון לעבען.

אויף דעם ענין מוזען מיר זיך א ביסל לענגער אָבשטעלען, ווייל דאָס איז אייגער פון די וויכטיגסטע פונקטען אין דער נאַטור־פילאָסאָפּיע.

פֿאר א סך מאַטעריאַליסטישע דענקער און פֿאָרשער איז גע־וועז נאָך קלאָרער, איידער דער טאָג, אז אויב דער כעמיע זאָל זיך איינגעבען צו בעשאַפען קינסטלעך אין דעם לאַבאָראַטאָריום א שטיקעל לעבעדיגע מאַטעריע פון ריין „טויטע" שטאָפען, וועט דאָס זיין א בעווייז ניט נאָר פֿאר דער מאַכט פון דעם מענשליכען שכל אַרייַנצודרינגען אין די סודות פון דער נאַטור, נאָר אויך א בעווייז פֿאר דעם מאַטעריאַליסטישען גראָנק, אז די לעבענס־פֿראָצעסען זענען אין תוך אריין ניט קיין אַנדער זאָך, ווי פיזיקא־ליש און כעמישע בעוועגונגען, ד. ה. אין דער לעצטער שורה, ריין מעכאַניש בעוועגונגען, וואָס שפּיעלען זיך אָב אין די טויטע, אַב־סאָלוט בעוואוסטלאָזע אַטאָמען.

איך האָב שוין פֿריהער בעמערקט, אז די בעשאַפונג פון לע־בעדיגע מאַטעריע אויס ניט לעבעדיגע שטאָפען קומט פֿאר טאָג־טעגליך פֿאר אונזערע אויגען סיי אין דער נאַטור, סיי אין דער מענשליכער פֿראקטיק, און צוליעב דעם דארף מען באמת ניט וואר־טען, ביז פון די פֿולווערלעך און די וועסערלעך וועט פלוצלונג אויס־זיעדען א לעבען אין דער רעטאָרטע פון דעם כעמיקער. אז מיר זעיען איין א קערעכדעל, וואָס וועגט א גראָן, און מיר בעקומען פון איהם א לעבעדיגען בוים, וואס וועגט עטליכע הונדערט פונט, האָבען מיר פון דער „טויטער" לופט, דעם „טויטען" וואסער און דער „טויטער" ערד אויפגעבויט אייניגע הונדערט פונט (מינוס איין גראָן) לעבעדיגע מאַטעריע. און וואָלט דער לעבענס־פֿראָצעס בעשטאַנען ניט מעהר ווי פון א ריין פֿאסיוון אַנוואקסען פון לע־בעדיגע מאַטעריע, וואָלט דאָס אפשר ניט געווען קיין גרעסערער

וואונדער, ווי דאס אריסקריסטאליזירען פון זאלצען אין אן איבער־געזעטיגטער פליסיגקייט (אויב דער קריסטאליזאציאנס־פראצעס קאן ווען עס איז צוריקגעפיהרט ווערען צו ריין מעכאנישע בע־ווענונגען).

די „צרה" פון דעם לעבען פאר דעם מאטעריאליסט בעשטעהט ניט אין דעם, וואס מען האט ביז אהער ניט בעשאפען קינסטליקע קיין לעבעדיגע מאטעריע פון דער טויטער נאטור. ס'איז דא א גרעסערע צרה. די לעבענס־פראצעסען זיינען ניט פאסיוו, נאר אקטיוו. אין דער נאטור קומט פאר ניט נאר אן איבערגאנג פון טויטע מאטעריע אין לעבעדיגע, נאר אויך א קאמפף פאר אזא איבערגאנג און פאר דער דערהאלטונג פון דעם לעבען. ווי זאל אט דער אקטיווער קאמפף, — לכל הפחות, אט די אקטיווע בעזונדערקייט, כדי זיך צו דערהאלטען, — דערקלערט ווערען ריין מעכאניש?

נעהמט די פשוט'סטע פיזיאלאגישע ערשיינונג, דעם דערנעה־רונגס־פראצעס. אלץ וואס לעבט, מוז אריינעהמען שפייז אין זיך, כדי וויטער צו לעבען. וואס טרייבט דאס לעבעדיגע וועזען אריין־צונעהמען שפייז אין זיך? ביי די העכער ענטוויקעלטע חיות, ווי ביי דעם מענשען, איז דאס דער הונגער, אבער דער הונגער איז א גע פי הל, א פסיכאלאגישע, א רוחניות'דיגע זאך, וואס טויג בשום אופן ניט פאר א מאטעריאליסטישע דערקלערונג. מיר מוזען זיך ארבעלאזען גאר טיף, אויף דער לייטער פון לעבעדיגע וועזענס, צו די ערשטע היה'לעך, אפשר גאר צו דער מאנערע, אדער נאך ניעדעריגער, צו דעם גאר ערשטען שטיקעל לעבעדיגע פראטא־פלאזמא, וואס האט זיך, מיר ווייסען ניט ווי אזוי, ארויסגע־„ביא־לאגירט" אין דעם אבסאלוט טויטען ים. וואלט די פראטאפלאזמא געהאלטען זיך נאר אויף איין ארט, וואלט איהר אנוואקסען דורך שטאף־וועקסעל ניט געווען — ווי געזאגט — קיין גרעסערער וואונדער, איידער דאס וואקסען פון א קריסטאל.

אבער די פאקטען צווינגען אונז אנצונעהמען, — און די ביא־לאגען נעהמען דאס אן, — אז די פראטאפלאזמא, אדער על כל פנים די מאנערע, איז שוין ניט פאסיוו צו איהר גורל, צו דער דערהאלטונג פון איהר לעבען. געפינט זי זיך אין בערינגונגען, וואס זענען גינסטיג פאר אויפנעהמען די נויטיגע שפייז פאר איהר

וואקסען, בלייבט זי אין זיי. ווערען די בעדינגונגען אונגינסטיג, פערלאָזט זי זיי. די מאָנערע האָט שוין געוויסע ר ע פ ל ע ק ס־בעווענונגען. זי ציהט זיך צונויף און ציהט זיך אויס, כדי אויף אזא'ן אופן צו ענדערן איהר לאָגע אין דעם „ארום" און אויסצונוצען די נעלעגענהייטען : אויסצומיידען געפאהר און צו פערשטארקען די גינסטיגע בעדינגונגען.

און אָט מיט די פּרימיטיוון בעווענונגען, וואָס דוכטען אויס צו זיין רײַן מעכאַניש, הויבען זיך אָן די ערגסטע שוויעריגקייטען פאר דעם מאטעריאליזם. די בעסטע, ריין מעכאַנישע דערקלעהרונג וואָלט געווענען אזא : עס האָבען זיך „ארויסגעביאָלאָגירט" א סך פּראָטאָפּלאַזמא־שטיקלעך אין פערשיידענע שטעלען פון דעם ים. די, וואָס זענען געווען אין גינסטיגע בעדינגונגען, האָבען געקאָנט וואקסען; די, וואָס דער וועלען־גאנג האָט אריינגעבראכט אין אונגינסטיגע, ווי צ. ב., ווען ער האָט זיי צוגעשלאָגען צו שארפע שפיצען פון א ים־פעלז, זענען וויעדער פאנאנדערגעפאלען אין טויטע מאטעריע. ריין מעכאַניש האָט געמוזט אויסקומען, אז בייַם לעבען זיינען געבליבען נאָר די, וואָס זענען געווען אין גינסטיגע אומשטענדען. און מיט די, וואָס זענען געבליבען בייַם לעבען, איז די מעשה געווען אזוי : א טייל האָט ניט געהאט די אייגענשאפט ארויסצוברענגען רעפלעקס־בעווענונגען, זענען זיי ביי יעדער אונגינסטיגער געלעגענהייט פערשוואונדען. ביי אן אנדער טייל אָבער האָט זיך געמאכט, אז זייערע אטאָמען און מאָלעקולען האָבען בעקומען א ריין מעכאַנישע אייגענשאפט, ארויסצוברענגען רעפלעקס־בעווענונגען. די רעפלעקס־בעווענונגען זענען אפריהער געווען פון אלערליי ארט. א טייל האָבען געקאָנט זיין ש ע ד־ל י כ ע פאר דער דערהאלטונג פון לעבען. האָט זיך, צ. ב., די פּראָטאָפּלאַזמא אָנגעריהרט אן דעם שארפען שפיץ פון דעם פעלז, איז זי דורך איהר רעפלעקס־בעווענונג צוגעטריבען געווארען נאָך נעהנטער צו דעם שפיץ, ביז ער האָט זיך אריינגעשטאָכען אין איהר לייב. עס פערשטעהט זיך, אז אזעלכע פּראָטאָפּלאַזמא־שטיקלעך האָבען געמוזט וויעדער פערלירען זייער לעבען.

ביי אנדערע אָבער איז די רעפלעקס־בעווענונג ריין צופעליג געווען א צוועק־מעסיגע, ד. ה., אזא, וואָס האָט בעסער געפאסט

פאר דער דערהאלטונג פון לעבן, וועלן אפילו ניט די פראָטאָפלאזמא, ניט די רעפלעקס־בעוועגונג האבן דערפון געהאט קיין ברעקעל השגה. א דאנק אָט דער ריין צופעליגער צוועק־מעסינקייט, איז בעשאפען געוואָרען די בעדינגונג פאר א וויטערדינגען לעבן. קומט די מאנערע צו נאָהענט צו א שארפען שפּיץ (מערשטהט זיך, א מיקראָסקאָפּיש קלייגעם), וועלן איהר קערפער ריין מעכאניש צוגופ־און צוריקגעצויגען; קומט זי צו נאָהענט צו א מיקראָסקאָפישען פּיצעלע שפּייז, וועלט איהר נוף ריין מעכאניש אויסגעצויגען, נעהמט ארום די שפּייז און ציהט זיך וויעדער אריין מיט איהר צוריק אין גוף אריין. אויף אזא'ן אופן בלייבט זי „ריין מעכאניש" בייט לעבן.

אָבער דאָ פרעגט זיך די שאלה: פאר וואָס האָט זיך דאָס אזוי געמאכט? „דורך א צופאל!" — מוז ענטפערן דער עהרליכער מאטעריאליסט. „דורך א צופאל", דאָס איז דער טייטש, אז וועלן מיר טראכטען זיך אריין אין דעם מהות פון די „טויטע" אטאָמען און די טויטע, מעכאניש בעוועגונגען, וואָס שפּיעלען זיך מיט זיי אָב, געפינען מיר קיין איין טעם ניט, פאר וואָס דער לעבענס־צושטאנד, פון וועלכען די טויטע אטאָמען האָבען קיין בערעקל השגה ניט, זאָל פאר וועמען עס איז זיין טהייערער, ווינשענס־ווערטהער, חשוב'ער, איידער דער טויט־צושטאנד. אָהן א ברעקעל אינווענינע נויטווענדיגקייט, אָהן א שום פּאָרשטעלונג, אז די לעבענס־פּראָצעסען זענען בעסער איידער די געשעהענישען אין דער טויטער וועלט, האָבען זיך די מעכאניש, כעמישע און פיזיקאליש בעוועגונגען צונויפגעפּאָנטערט אזוי, אז פון זיי איז געוואָרען א פיזיאָלאָגישער פּראָצעס פון דערנעהרען זיך און פון אקטיוו יאָגען זיך נאָך שפּייז, — און על פּי צופאל האָט זיך דאָס דאָזיגע פּלאָנטערנים דערהאלטען און פאנאנדערגעוואקסען...

וויעדער דער הייליגער צופאל! און אלץ כדי צו רעטען דעם מאטעריאליזם, וואָס וויל פערטרייבען יעדען צופאל פון יעדער דערקלעהרונג! די פיזיאָלאָגישע פּראָצעסען זענען אזא זעלטענע אויסנאהם אין דער אונז בעקאָנטער, ניט לעבעדיגער וועלט; זייער גלייכגעוויכט איז אזוי שווער אויפצוהאלטען צוויישען די בילי־ביליאסען בעדינגונגען, וואָס זענען פיינדליך פאר דער ענטוויקעלונג

פונ׳ם לעבען, אז עס איז פון דער טהעאָריע פון וואהר־שיינלעכקייט, — די איינציגע טהעאָריע, וואָס קאָן אריינ־טראָגען נויטוועגדיגקייט אין דעם צופאל, — וואָלט א צופעליגע קאָמבינאַציע פון ריין מעכאַנישע בעווועגונגען צו א דעפֿלעקס־בעווועגונג, — אפילו צו א שעדליכער, — נעהאַט זעהר וועניג וואהרשיינליכקייט פאר זיך. און להיפך צו יעדער וואהרשיינליכ־קייט איז דאָס, ווען מען נעהמט אָן, אז די ריין־מעכאַנישע בעווע־גונגען האָבען זיך צופעליג נעקאָנט צוזוויפֿלאָנטערן צו א צוועק־מעסיגער רעפֿלעקס־בעווועגונג.

אין דער אמת׳ען האלטען דאָס רוב ביאָלאָגען זעהר וועניג פון אזא דערקלעהרונג. אין דער ביאָלאָגישער וויסענשאפט שטעהט שוין פון לאנג אָן פעסט דער פאקט, אז די פראַצעסען פון דעם איני־דיווידועלען לעבען, — דער עיקר דאָס יאָגען זיך נאָך שפייז, — קאָן ניט דערקלעהרט ווערען אָהן א נעוויסען אומבעווואוסטען איני־סטינקטיוון זעלבסט־דערהאלטונגס־טריעב, אָהן א שטרעבען צו זיין אויף דער וועלט אין דער פאַרם פון לעבע־דיגער און ניט פון טויטער מאַטעריע. ווי זאָלען מיר דעם דאָזיגען דערהאלטונגס־טריעב דערקלעהרען מאַטעריאליסטיש? וואו ליעגט ער? אויב אינוועניג, אין דער פראָטאָפלאַזמא, איז יעמאָלט די שאלה: ווער האָט איהם דאָרטען ארויסגעבראכט? פאר וואָס זאָל דער פראָטאָפלאַזמא זיין ניט אלץ איינס: לעבען אדער ניט לעבען? פון א וועלטען עס איז פסיכישען צושטאנד, וואָס זאָל פערבינדען אנגענעהמע עמפֿינדונגען מיט לעבענס־גינסטיגע אומשטענדען און אונאנגענעהמע מיט לעבענס־שעדליכע אומשטענדען, רעדען מיר נאָך דערווייל ניט. דערווייל פלייסען מיר זיך אויסצוקומען אָהן יעדע פסיכישע אריינמישונג. מיר ווילען נאָך ריין מאַטעריא־ליסטיש דערקלעהרען דעם אָנהויב פון דעם לעבענס־פראָצעס אויף א ריין מעכאַנישען אופן. איז דאָס אבער לחלוטין אונמעגליך. די דורך־און־דורך אומבעווואוסטע פראָטאָפלאַזמא, וואָס וויים ניט פון דעם חיות פון לעבען, קאָן ניט פון זיך אויס, ארויסברענגען דעם טריעב צו דערהאלטען זיך. וואָס איז איהר דאגה, אז ניט? פאר א ריין אומבעווואוסטען צושטאנד איז קיין נפקא מיניה צווישען מויט און לעבען.

זאָלען מיר אפשר אָננעהמען, אז דער זעלבסט־ערהאַלטונגס־טריעב לעבנט ניט אין דער פּראָטאָפּלאַזמא, נאָר ערגעץ וואו דרויסען פון איהר? אז עס איז דאָ אזא קראפט אין דער נאַטור, וואָס וויים די נוטסקייט פון לעבען, וואָס שטרעבט, — לאָז זיין אין א האַלב־פּער'חלום'טען צושטאַנד, — צום לעבען און צו דער דערהאַלטונג, און אָט די קראפט טרייבט די פּראָטאָפּלאַזמא אריינצונעהמען שפּייז אין זיך אָדער אָבצורוקען זיך פון א סכנה. א סברה איז דאָס, און דוקא ניט קיין מאוס'ע, — אָבער דאָס וואָלט דאָך שוין געהייסען אין גאנצען צו צוקריענען זיך מיט דעם מאַטעריאַליזם. וויל יעמאַלט וואָלט אויסגעקומען, אז מיר האָבען אין דער נאַטור, א חוץ די ריין מאַטעריעלע פּראָצעסען, נאָך א רוחניות'דיגע קראפט, — די לעבענס־קראפט, — וואָס וויים עפּעס פון דעם לעבען, נאָך איידער דאָס לעבען האָט זיך בעווייזען אין דער וועלט, און וואָס בערענגט ארוים דאָס לעבען פון דער ניט לעבעדיגער מאַטעריע.

ניין, אזוי פריה האָבען מיר נאָך קיין רעכט ניט איבערצוגעבען די מאַטעריאַליסטישע פּעסטונג דעם שונא אין די הענד. לאָמיר פּרובען זי רעטען דורך דאָס אריינבערענגען אין שפּיעל א ריין פּסיכישען פּראָצעס. אמת, פּסיכישע געשעהעניסען קאָנען, ווי מיר האָבען אויבען געזעהן, בשום אופן ניט צוריקגעפּיהרט ווערען צו ריין מאַטעריעלע פּראָצעסען, אָבער דאָס מאַל לאָמיר פּערמאכען די אויגען אויף די פּריהערדיגע שולד. לאָמיר אָננעהמען אויף א וויילע, אז דער מאַטעריאַליזם וועט ווען עס איז בעצאַהלען דעם פּראָטעסטירטען וועקסעל, און לאָמיר זעהן, ווי וויים דער מאַטעריאַליזם קאָן פּיהרען זיין באַלעבאַטישקייט אויף קרעדיט, ווי וויים ער קאָן דורך איהם דערקלעהרען די וויכטיגסטע פּראָצעסען פון דעם לעבען.

איין קלייניע הנחה פערלאַנגט פון אונז דער מאַטעריאַליזם צולייב דעם. ער זאָגט: אין דעם מאָמענט, וועו דער גוף פון דער מאָנערע האָט אויסגענעבען צו פיעל שפּייז, שפּיעלט זיך אין איהר אָב א נייער מאַטעריעלער פּראָצעס, — שוין א מעהר אָדער ווייניגער בעוואוסטער, — א פּסיכישער. די מאָנערע שפּירט הונגער און דער געפּיהל איז איהר אונאָנגענעהם. אויף אזא'ן אופן

ווערען געבוירען אין דער נאַטור ווי צוויי נייע „קרעפטען" : אַנ־
נעמען און אונאַנגענעהם, — פּרייד און לייד, — וואָס ווירקען
אויף די בעוועגונגען פון דעם ביאָלאָגישען אינדיווידיאום, ווי די
אָנציהונגס־קראפט און די אָבשטויסונגס־קראפט אין דער נאַטור.
עס ווערט בעשאפען א צ י ע ל אין דעם לעבען, וואָס איז פריהער
געווען רײַן צופעליג, רײַן צווקלאָז. יעדער אינדיווידואום
שטרעבט פון דעמאָלט אָן צו הנאה און אָנטלויפען פון ליידען. די
בעדינגונגען און צושטענדען, וואס זענען גינסטיג פאר דער דער־
האַלטונג פון לעבען (ווי צ. ב. דערנעהרונג), רופען ארויס הנאה און
ממילא יאָגט זיך דאָס אינדיווידואום נאָך זיי. די בעדינגונגען
און צושטענדען, אָבער, וואָס זענען שעדליך פאַר'ן לעבען (צ. ב.
הונגער), רופען ארויס ליידען און ממילא אנטלויפט פון זיי דאָס
לעבעדיגע וועזען. אויף אזא'ן אופן ווערט די דערהאַלטונג פון
לעבען, וועניגסטענס אינ'ם אָנהויב פון דעם ביאָלאָגישען פּראָצעס
אויף דער וועלט, דערקלעהרט, אויב מען קאָן זיך אזוי אויסדריקען,
פּ ס י כ א ־ מ ע כ א נ י ש, און מאָהנט מען ניט דעם פּסיכא־
לאָגישען חוב, — איז די דערקלעהרונג א ריין מאטעריאליסטישע.

אויף דעם ערשטען בליק לעגט זיך די דערקלעהרונג נאָענט גוט
אויפ'ן שכל, אָבער איך בעט אייך, טראכט זיך א ביסעל טיעפער
אריין אין דעם ענין. מאָלט אייך וועדער אוים אין געדאַנק דעם
אינוועניגסטען צושטאַנד פון דער פּראָטאָפּלאַזמא אין יענעם מא־
מענט, וועו זי האָט זיך נאָר וואָס „ארויסגעביאָלאָגירט" פון דער
טויטער וועלט. מאכט נאָך א וויכטיגען שריט אוו ניט צו, אז
דורך דעם גופא איז בעשאפען געוואָרען די מעגליכקייט, אז געוויסע
אטאָמען זאָלען קאָנען אויסטאַנצען א פּסיכישען טאַנץ פון לוסט־
געפיהלען אוו אונלוסט־געפיהלען, פון הנאה אוו שמארץ. בלייבט
דאָך נאָך אלץ ניט פערענטפערט די גרויסע שאלה: פ א ר ו א ס
זאָלען די גינסטיגע לעבענס־בעדינגונגען
זיין פערבונדען מיט לוסט אוו די אונ־
גינסטיגע מיט אונלוסט? פאר וואָס זאל דער
פּראָטאָפּלאַזמא זיין א נפקה מיניה — לעבען אדער ניט לעבען?
פאר וואָס זאל דער פיזיאָלאָגישער צושטאַנד פון לעבען איהר זיין
אנגענעהמער, איידער דער ריין פיזישער פון „טויט"?

אז די פאַרשטעלונג פון „טויט־זיין" איז פערבונדען מיט ניט־אנגענעהמע געפיהלען, קאַנען מיר ביי העבער ענטוויקעלטע ברואים אפשר דערקלעהרען אויף אזא'ן אופן. זיי האַבען געמערקט אין דער ערפאַהרונג פון זייער לעבען, אז דער טויט קומט נאָך א צו־שטאַנד פון ליידען און קראַנק־זיין. ממילא האַבען זיך די ביידע פאַרשטעלונגען פערבונדען אין איינעם, און פון דער ערפאַהרונג: „ליידען ברענגט טויט", איז אויסגעוואַקסען אן אומגעקעהרטע אידעען־פערבינדונג: „טויט איז ליידען". די דאָזיגע אידעען־פערבינדונג איז איבערגעגאַנגען בירושה פון דור צו דור, און אַזוי ווי זי האַט זיך ארויסגעוויעזען זעהר ניצליך אין דעם קאַמפף פאַר'ן לעבען, איז זי פערוואַנדעלט געוואָרען אין דעם פערערבונגס־פראַצעס אין אן אינסטינקטיוואר מורא פאַר'ן טויט, וויל ער איז פסי־כיש פריהער געווען פערבונדען מיט דער פאַרשטעלונג פון יסורים.

אָבער — פערגעסט ניט, אז מיר האָבען איצטער צו טהאָן ניט מיט הויך־ענטוויקעלטע ברואים, וואָס האָבען שוין געוואָמעלט ערפאַהרונגען פון זייער לעבען, נאָר מיט דער נאָר־נאָר תם'עוואָטער פראָטאָפּלאַזמא, וואָס איז ערשט ארויס פון דער ניט־לעבעדיגער נאַטור. זי וויים נאָך לחלוטין ניט קיין נפקא מיניה צוויישען לעבען און טויט, צוויישען אנגענעהם און ניט אנגענעהם. איז — נאָך א מאָל: פאַר וואָס זאָל דער מאנגל אין שפייז זיין נ י ט־א נ־ג ע נ ע ה ם, פאַר וואָס זאָל איהר ניט זיין אנגענעהמער צו פער־הונגערן, צוריק אומצוקעהרען זיך צו דער מעכאניק, דער פיזיק און דער כעמיע?

דער מאַטעריאַליסטישער ענטפער וועט וויעדער זיין, וויי פריהער, אן אַנווייזונג אויף דעם צופאל: „ביי א טיל פון די ערשטע פראָטאָפּלאַזמא־שטיקלעך איז טאַקע דער הונגער־צושטאַנד אפשר געווען פערבונדען מיט אנגענעהמע געפיהלען. זענען זיי טאַקע פערהונגערט געוואָרען און זיינען פערשוואונדען. לעבען האָבען געקאָנט בלייבען נאָר די, ביי וועמען עס האַט זיך געמאכט, אז די הונגער־געפיהלען זענען געווען אונאנגענעהם און די זאַט־געפיהלען — אנגענעהם, וויל נאָר אָט די חיה'לעך האָבען געקאָנט שטרעבען צו זאַטקייט און אנטלויפען פון הונגער, — האָבען זיי ממילא נאָנץ צופעליגערהייד דערהאַלטען זייער לעבען..."

וויערער: „עס האָט זיך געמאַכט!" וויעדער דער צופאַל, וואָס האָט שוין געדארפט צאָהלען אזוי פיעל חובות פון דעם מאַטעריאַליזם, ער, וועמען דער מאַטעריאַליזם וויל אָבשניידען יעדען ברעקעל קרעריט! דער צופאַל איז ניט קיין דערקלעהרונג. אויב די פּראָטאָפּלאַזמא האָט מיט דעם מאָמענט, וואָס זי האָט אָנגעהויבען צו לעבען, ניט בעקומען קיין לעבענס־אינסטינקט, קיין שטאַרקען דראַנג צו לעבען און אַן אינסטינקטיוון מורא פאַר'ן טויט, וואָלט דאָס, וואָס פערשטאַרקט איהר לעבען, ניט געווען פערבונדען פאַר איהר מיט הנאה, און דאָס, וואָס שוואַכט אָב איהר לעבען, וואָלט בשום אופן ניט פערבונדען געווען מיט לייַדען און וועהטיג.

דאָס איז אזוי קלאָר, אז א סך מאַטעריאַליסטישע פּאַרשער, וואָס טראַכטען ניט דורך זייערע געדאַנקען ביז'ן סוף, וועגדען אָן דעם נאָר וואָס ארויסגעזאָגטען כלל, כדי צו דערקלעהרען דעם אָנהויב פון דעם פסיכישען לעבען. אָלע פסיכישע פּראָצעסען, זאָגען זיי, קאָנען צוריקגעפיהרט ווערען צו האַלב מטושטש'ע עמפינדונגען פון הנאה און צער, און זיי קאָנען צוריקגעפיהרט ווערען צו ריין ביאָלאָגישע פּראָצעסען, און דערקלעהרט ווערען דורך זיי. דאָס וואָס פערשטאַרקט דאָס לעבען, ברענגט הנאה; דאָס, וואָס מאַכט איהם שוואַכער, ברענגט לייַדען.

דער מאַטעריאַליזם, וואָס נעהמט אָן די דאָזיגע ביאָלאָגישע דערקלעהרונג פון פסיכישע ערשיינונגען, פאָלט דאָ אריין אין א פער'כשופ'טען קרייז. כדי צו דערקלעהרען, פאַר וואָס עפּעס איז אָנגענעהם, מוזען מיר אָננעהמען א לעבענס־אינסטינקט, וואָס האָט זיך בעוויזען נאָך איידער עפּעס האָט געקאָנט זיין אָנגענעהם. און כדי צו דערקלעהרען, וויי אזוי אזא לעבענס־אינסטינקט האָט זיך געקאָנט בעווייזען, מוז מען אָננעהמען, אז עפּעס (צ. ב. זאַט־זיין) האָט געקאָנט זיין אָנגענעהם, נאָך איידער עס איז געווען אויף דער וועלט א שמיץ פון א לעבענס־אינסטינקט.

כדי ארויסצורייסען זיך פון דעם דאָזיגען פער'כשופ'טען קרייז, איז דאָ נאָר איין וועג. די פּסיכישע ערשיינונג פון הנאה און צער מוז ערקלעהרט ווערען פון דער ביאָלאָגישער ערשיינונג,— דעם לעבענס־אינסטינקט, — און ניט אומגעקעהרט, די ביאָלאָגישע

ערשיינונג, — דער אינסטינקט צום לעבען, — פון דער פסיכא־לאגישער. אויב אבער אזוי, זענען מיר לאגיש געצוואונגען אנ־צונעהמען, אז דער אינסטינקט צום לעבען וועלט גערירט אין איינעם מיט דעם פאקט פון דעם לעבען, — א שלום, וואס שטייגט אריבער די גרעניצען פון דעם מענשליכען וויסענשאפטליכען פער־שטאנד, — א פשיטא שוין די ענגע ד' אמות פון דער מאטעריאליס־טישער וועלט־אנשויאונג.

וועלכע איז פעראינטערעסירט, דאס לעבען זאל זיך דערהאל־טען? ניט די לעבעדיגע שטיקלעך פראטאפלאזמא: זיי ווייסען פון קיין זאך ניט. ווייל מען ניט בלייבען שטהן ביי די גרעניצען פון דעם מענשליכען פערשטאנד, ווייל מען דערקלערט זיך די ערשיינונגען פון דעם לעבען, כדי צונויפצובינדען זיי אין איין וויסענשאפטליכען סיסטעם, מוז מען דאס, אין דער ביאלאגיע, אין גאנצען פערלאזען דעם מאטעריאליזמום. דאס לעבען וועלט דער־קלערט דורך דאס לעבען און ניט דורך פערפלאנטערטע דרעה־בעווענונגען פון ניט לעבעדיגע אטאמען. הערט מען זיך גוט איין אין די שפראך, וועלכע די ביאלאגישע פאקטען רעידען, און האט מען קיין מורא ניט פאר קיין „אפקורס'ישען" געדאנק, מוז מען אננעהמען, אז די לעבענס־קראפט (א בעזונדער קראפט, אדער א צונויפנעגאסענע פון אנדערע, — דאס איז קיין נפקא מיניה ניט), — שטרעבט צו דעם, עס זאל זיין לעבען אויף דער וועלט. דאס איז דאס ציעל פון דער דאזיגער קראפט, און, ווי א מיטעל צום ציעל, ברענגט זי, די קראפט, ארויס די פסיכישע געפיהלען פון הנאה און צער, מיט וועלכע זי קאנטראלירט דאס לעבען פון דעם איינצעלנעם אינדיווידואום, מיט וועלכע זי קעהרט אין וועגדט דעם לעבענדען יחיד, ער זאל אויספיהרען איהרע ציעלען, ער זאל בלייבען ביים לעבען. איהם טאר ניט זיין אננענעהם דאס הונגערן, ווייל, אז ניט, וועט ער באמת אויפהערען עסען, און אויף אזא אופן אויפהערען לעבען. איהם זאל זיין אננענעהם די זאטקייט, ווייל, אז ניט, וועט ער זיך ניט יאגען נאך איהר.

אז אין די געפיהלען פון הנאה און צער קאנען ניט לייגען די ציעלען פאר דעם אינדיווידואום, אז זיי זענען נאר מיטלען צוליעב א העכערען ציעל, וואס דאס לעבען שטעלט אוועק און פיהרט דורך

דורך דעם יחיד, ווערט נאָך קלאָרער, ווען מען האָט אין אויג די וואונדערבארע געהיימניספאָלע ערשיינונג פון פערמעהרען זיך, — דער צווייטער, וויכטינסטער פּראָצעס פון אלע ביאָלאָגישע ערשיינונגען.

איך וואָלט נעקאָנט אויספילען א נאנצען ווינטער־סעמעסטער מיט בעשרייבונגען פון דעם נאַטור־לעבען פון פלאנצען און חיות, ווי אזוי דער אינדיווידואום אין זיך תמיד מקריב פאר די דער־האלטונג פון דעם מין; ווי אזוי אלץ איז אזוי קונציג אויסגערע־כענט אין דעם בוי פון דעם יחיד, כדי ער זאל קאָנען איבערלאָזען יורשים נאָך זיך; ווי אזוי — ביי די העכערע חיות — זענען די גרעסטע קרבנות פאר דעם צוקונפטיגען דור פערבונדען מיט דער גרעסטער הנאה פאר זיך אליין; ווי אזוי די געשלעכטליכע תאוה, וואָס נעהמט אַוועק ביי דעם לעבעדיגען אינדיווידואום זיינע בעסטע כחות, קאָן דערקלערט ווערען נאָר יעמאָלט, ווען מען דערמאָהנט זיך, אז דער אינדיווידואום איז אין דעם נאַטור־לעבען ניט מעהר, ווי אן אונבעוואוסטער געצייג אין די הענד פון א מאכט, וואָס שטעהט העכער פאר איהם, — אין די הענד פון דער לעבענס־קראפט. איך ווייל אייך דאָ נאָר דערמאָהנען בלויז מעטערלינק'ס וואונדערבאר פּאָעטישע און דערזעלביגער צייט נעניי ריכטיגע בעשרייבונג פון דעם פלוג, וועלכע די ביהנען־קעניגין מאכט אין דער הויף, כדי זיך אַוועקצוגעבען דעם קרעפטיגסטען ביהן. הויף, אין די בלאָהע הימלען, פליהט די קעניגין ארויף און נאָך איהר טויזענטער דראָהנען, וואָס ווייסען זי דעריאָגען און פעראייניגען זיך מיט איהר. אלץ העכער און העכער פליהט די ביהן און אלץ מעהר ־דראָהנען שטעהען אָב, האָבען קיין כהות ניט, זי צו דעריאָגען. באלד בלייבען נאָר אייניגע געצעהלטע ביהנען אין דעם געיעג נאָך דעם ליעבע־גליק. באלד בלייבט נאָר אין איינציגע ביהן, — דער שטארקסטער, — וואָס קאָן אניאָגען די קעניגין אין דער שווינד־לעדער הויף. אט יאָגט ער זי אָן, אט גיסען זיי זיך צונויף אין דער שכרות פון ליעבע און ווי נאָר דער ביהן שפּריצט אריין אין דער קעניגין די גאנצע צוקונפט פון דעם ביהנען־שטאָק, אזוי איז שוין זיין גורל בעזיעגלט, זיין טויט־אורטייל געחתמה'ט. אין דעם מאָמענט, ווען ער האָט אלץ איבערגעגעבען דער היטערין און

דער מוטער פון דעם צוקינפטיגען דור, פלאַצט אויף זיין בייכעל, עס פאַלען ארויס זיינע אינגעווייד, און דער לעדיגער גוף זינקט אראָפ פון די הויכע הימלען אין דעם תהום. די נאַטור האָט פון איהם אויסגעזוינט, וואָס זי האָט געדארפט, און דאָס לעדיגע טויטע חייטעל — דער אינדיווידואום — ווערט ארויסגעשפיגן.

איך קאָן מיך דאָ ניט ארויסלאָזן אין א פערגלייך צווישען דער ראָליע פון דעם מענשליכען אינדיווידואום אין דעם קולטור־לעבען און דער ראָליע פון דעם ביאָלאָגישען אינדיווידואום אין דעם נאַטור־לעבען. צווישען מענש און חיה, צווישען קולטור און נאַטור זיינען געווים דאָ געואַלטיגע אונטערשיידען, וואָס מוזען אַרויסגעבראכט ווערען אין א בעזונדער אונטערזוכונג. איך האָב דאָ די פראַגע בעריהרט נאָר דערפאַר, וויל די ביאָלאָגישע וויסענשאפט פון אונזערע טעג ווערט אַלץ מעהר און מעהר געטריעבען אייגצוזעהן, אז ס'איז דאָ אין דער נאַטור אן א י ב ע ר ־ א י נ ד י ו י ד ו ע ל ע קראפט, וואָס בעהערשט די ביאָלאָגישע פראָצעסען פון דעם אייגצעלנעם אינדיווידואום. טראכט זיך אריין, צ. ב., אין יענעם פאקט, וועלכע בערגסאָן ברענגט אין זיין בוך: „די בעשאפערישע עוואָלוציאָן". ס'איז דאָ אזא פליעג, וועמעס אייעלעך עס דארפען זיך שפייזען און ענטוויקלען אין א פיעלפיסיגען פאראַליזירטען וואָרעם, וואָס לעבט נאָך, אָבער קאָן זיך ניט ריהרען פון אָרט. די פליעג האָט דעם וואָרעם קיין מאָל אין איהר לעבען ניט געזעהן און די אנאטאָמיע פון דעם וואָרעם האָט זי אויך גאַנץ געווים אין קיין אוניווערזיטעט ניט געשטודירט. אָבער ווי נאָר זי דערזעהט איהם צום ערשטען מאָל אין דער צייט פון איהר אייער־לעגען, אזוי פאַלט זי פלינק אויף איהם אָן, אין איין הרף־עין שטעכט זי איהם דורך אַלע זיינע אכט בעוועגונגס־צענטרען, וואס בעהערשען זיין נערוון־סיסטעם, פאראַליזירט איהם און לעגט אריין אין זיין גוף איהרע אייעלעך.

פון וואַנען וויים די פליעג, אז דאָס איז דער בעל־דבר, וועמען זי דארף? פון וואַנען וויים זי, אז דורך א שטאָך אין דעם נערוון־צענטר קאָן מען איהם פאראַליזירען און אז דער וואָרעם האָט אכט אויעלכע צענטרען? פון וואַנען וויים זי די אנאטאָמיע פון דעם וואָרעם'ס נערוון־סיסטעם?

זי וויים דאָס אַלץ ניט. זי טהוט דאָס א י נ ס ט י נ ק ט י ו.

און איהר אינסטינקט קאָן ניט זיין קיין פּועל־יוצא פון פּריהערדיגע לעבענס־ערפאַהרונגען, וועלכע איהרע עלטערן האָבען געזאָלט מאַכען און וואָס האָבען געזאָלט אַריבער אין פליש־און־בלוט צו דעם גאַנצען מין, וויל... וויל אויב אזא זעהר פערפלאָנטערטע ערפאַהרונג וואָלט אפילו געווען א „פליענען־מעגליכקייט", על פּי צופאל פאר איין־אויגיגער פליעג, וואָלטען דערפון די אייעלעך ניט געוואוסט, און זיי וואָלטען דאָס ניט געקאָנט איבערגעבען צו די איבעריגע דורות. דער אינסטינקט האָט דאָ אלע מאָל געאַרבייט אומבעוואוסט, אפשר, אפשר מיט א קליינער הילף פון העלע בעוואוסטע מאַמענטען, א ו י ב א פליעג קאָן האָבען בעוואוסטזיין. אומבעוואוסטער אינסטינקט הייסט אָבער ניט מעהר, ווי אומבעוואוסט פאר דער פליעג, און ניט פאר דעם אינסטינקט. אין דעם אינסטינקט, וואָס איז צונויפגעבונדען מיט דער גאַנצער לעבענס־קראפט פון דער ערד, וועלכע האָט ארויסגעבראכט סיי די פליעג, סיי דעם פיעל־פיסיגען וואָרעם, מוז אויף וואָסער עס איז אופן זיין לעבעריג דאָס בילד פון דעם וואָרעם׳ס אנאַטאָמיע און דאָס בילד פון אלע יענע בעוועגונגען, וואָס די פליעג מוז אויספיהרען, כדי צו פּאַראַליזירען דעם וואָרעם. און געטריעבען פון יענעם געהיימנים־פולען וויסען, פון וועלכען זי וויים גאָר נישט, טהוט די פליעג דאָס, וואָס איז נויטיג פאר דעם קיום פון איהר מין.

אזעלכע ביישפיעלען זענען פול און פיעל סיי אין דער באַטאַנישער, סיי אין דער זאָאָלאָגישער וועלט, און אפילו אויך אין דעם אינסטינקטיוועז לעבען פון דעם מענשען.

און וואָס מעהר מען פערטיעפט זיך אין זיי, אלץ מעהר וועהרט קלאָר, אז וואו־וואו, — אָבער אין דער ביאָלאָגיע זענען די שאנסען פון דעם רייגעם מעכאַנישען מאַטעריאַליזם, וואָס פיהרט א לץ צוריק אויף מאַטעריע און בעוועגונג און וואָס וויל פון קיין זאַך ניט וויסען, א חוץ מאַטעריע און בעוועגונג, זעהר און זעהר קליין ; אפשר גלייך נול.

ס׳איז דערביבער קיין חדוש ניט, וואָס אין דער ביאָלאָגיע האָט דער פרינציפ פון מאַטעריע און בעוועגונג קיינמאָל ניט געקאָנט וועהרען אזוי הערשענד, ווי אין דער פיזיק. אָבער גראָד אין די

לעצטע צעהן־פופצעהן יאהר האָט מען נעגומען קלאָר איינזעהן, ווי נויטיג עס איז אַרייגצופיהרען אין איהר אַנדערע, ניט מאַטעריאַליסטישע פּרינציפּען, וואָס זאָלען העלפען דערקלעהרען אלע ערשיינונגען ביז צו זייער גרונד. מען רעדט פון אן „אונבעוואוסטער פסיכע", פון א פּראָצעס, וואָס שפּיעלט זיך אָב ציעלמעסיג און צוועק־זוכענד, אָבער אָהן דעם העלען בעוואוסטזיין, וואָס איז אונז בעקאַנט פון אונזער אייגענער ערפאַהרונג; מען רעדט פון „פּאַרמאַטיוועס פּרינציפּען", פון בילדער און אידעען, וואָס טרייבען די מאַטעריע צו פערווירקליכען זיי אין לעבען, מען הויבט אן אלץ מעהר צו רעדען מיט שאָפּענהויער'ן וועגען דעם אונבעוואוסטען וועלען און מיט האַרטמאַן'ן וועגען דעם אונבעוואוסטען דען קען אין דער נאַטור. און דאָס טהוט מען ניט כדי אויף די פאַקטען אַרויפּצוואַרפען א מאַנטל פון פילאָסאָפּיע, נאָר כדי פון די פאַקטען אַרויסצודעמטילירען זייער וויסענשאַפּטליכען תוך.

אָבער — לאָמיר זיך דאָ אָבשטעלען.

איך גלויב, אז שוין די פּאָר ארגומענטען, וואָס איך האָב היינט פאָרגעפיהרט פאָר אייך, זיינען גענוג, כדי צו דערקלעהרען, פאָר וואָס מען וועלט אלץ מעהר און מעהר נעצוואונגען צו פערלאָזען דעם „גן־ערן" פון דעם מאַטעריאַליזם. מיט יעדען שריט אין דער וויסענשאפט און אין דער פילאָסאָפּיע שטעלט זיך אלץ קלאָרער אַרויס, אז דער מאַטעריאַליזם איז ניט נאָר ניט קיין וויסענשאַפּטליך אַבסאָלוט בעגרינדעטער אמת, אז ער איז אפילו ניט קיין דינע, דורכזיכטיגע פילאָסאָפּישע הייטעל, וואָס בינדט צונויף אלע ערשיינונגען אין אייגעם און לאָזט זיי, ווי זיי זיינען. דאָס איז א דיקע מעטאַפיזישע הויט, וואָס וועלט אויסגעצויגען צווישען דעם פאַרשער און דער ווירקליכער וועלט, ווי מיר קענען זי אין אונזער בעוואוסטזיין, — א הויט, וואָס מוז דורכגעריסען וועלען, כדי צו דערנריכען דעם ריכטיגען תוך פון דער וועלט, אויב מען קאָן איהם איבערהויפּט דערגרייכען.

און מיט דער דאָזיגער מעטאַפיזישער הויט שלעפען מיר, ראַדיקאַלען, איבערהויפּט די אידישע, זיך נאָך אלץ ארום, ווי מיט דעם אייביגען אמת, וואָס דארף בעשיצען אונזערע אידעאַלען פון דעם שונא'ס אנפאַל.

איך וויל מיט מיין היינטיגער פאַרלעזונג דורכאוים ניט ארויס־

ברענגען דעם איינדרוק, אז אויב דער מאַטעריאַליזם האָט באַנק־
ראָטירט אין דער פילאָסאָפיע, הייסט עס, אז מען מוז באין ברירה
צושטעהן צו דעם אידעאַליזם. עס זיינען דאָ נאָך אַנדערע סיסטע־
מען, וואָס נעהמען זיך אָן צו בעפריעדיגען אונזער בערערפענעם
אין א נאַנצער, אייגהייטליכער פילאָסאָפישער וועלט־אַנשויאונג.
ניט וועניג ארבייט ווערט איצטער אָנגעווענדעט פון דעם פאָרשענ־
דען גייסט, כדי איבערהויפּט ארויסצורייסען זיך פון יענעם אייביגען
סכסוך, וואָס האָט ביז אהער געהערשט אין דער פילאָסאָפיע, —
דעם סכסוך צווישען אידעאַליזם און מאַטעריאַליזם. מען זוכט צו
בעגרינדען א שטאַנדפונקט, פון וועלכען מען זאָל ניט זיין געצוואונ־
נען אָנצונעהמען, אז די ווירקליכע וועלט מוז זיך פריהער אריינ־
זוארפען אין א ים פון בעוועגונג, זיך דאָרטען אין גאַנצען פערליע־
רען און דערנאָך ערשט וויעדער ארויסשווימען א געדאָפּעלטע,
אן „אָבגעשפּיגעלטע“ אין אונזער בעוואוסטזיין. מען וויל פּטור ווע־
רען פון די פינף אייביגע רעפּרעזענטאַנטען פון יענעם אינצעלנעם
בוים, וועלכען מיר האָבען פאָר די אויגען. מען וויל וויעדער, ווי אין
די קינדער־יאָהרען פון דעם מענשליכען געדאַנק, האָבען דעם בארג
און דעם בוים, דאָרטען וואו ער איז מיט אַלע זיינע פארבען און
שאַטירונגען. מען וויל פּטור וועלט ווערען פון די צוויי וועלטען,
דער ווירקליכער דרויסען פון אונז און דער געדאַנקליכער אינוועניג
אין אונז און פערוואַנדלען זיי אין אין אייניציגע וועלט, די וואָס
מיר קענען פון אונזער בעוואוסטזיין.

די נייע סיסטעמען האָבען זיך, אמת, נאָך ניט אין גאַנצען אָב־
נעקלעהרט. עס טרעטען ערשט איצטער ארויס יענע שווערע ערשטע
ווידערשפּרוכען, וואָס זיינען ווי די „פּאָקען“ און „מאַזלען“ פון א
יונגען סיסטעם, זיינע קינדער־קראַנקהייטען, וועלכע כמעט יערע
פילאָסאָפישע ריכטונג האָט געמוזט דורכמאַכען. אָבער עס איז דאָ
נעניג אין דעם מענשליכען געדאַנק, פון וואָס אויסקלייבען, וואָס
אַוועקצושטעלען אָנשטאָט דעם מאַטעריאַליזם.

נאָר וועלכע פילאָסאָפיע מען זאָל ניט אויסקלייבען, טאָר מען
דערביי ניט אַריינפאַלען אין דעם טעות, אין וועלכען מיר זיינען
אַריינגעפאַלען ביז אהער. מען טאָר פון אונזער פילאָסאָפישע וועלט־

אנשויאונג ניט מאכען קיין אָבגאָט, קיין „א ב ס א ל ו ט ע ן א מ ת", וואָס איז א חוב פאר יעדען דענקענדען מענשען. די פילאָסאָפיע איז ווי די רעליגיאָן: א פריוואַט־זאַך. און וואָס עס זאָל ניט זיין איהר נורל ביי דעם איינצעלנעם, וועלכע פילאָסאָפיע עם זאָל איהם ניט האַלטען דעם פאקעל, כדי צו בעלייכטען זיין וועג, — דעם וועג גופא דארף יעדער איינער א ל י י ן אויסקלייבען, און אויב מיר אַלע האָבען שוין נעפונען א ו נ ז ע ר וועג, אויב מיר אַלע וויסען שוין, וואו עס ליעגט אונזער ציעל, וועט דאָס אונז אבסאָלוט ניט שטערען, וועז יעדער איינער פון אונז וועט נעהן מיט ז י י ן פאקעל אין דער האַנד און בעלייכטען דעם נעמיינזאמען וועג.

צוויי פאַרלעזונגען וועגען איד און מענש

צוויי פאַרלעזונגען וועגען איד און מענש

ערשטע פאַרלעזונג

חברים און פרײַנד!

אַן ערך מיט אַ דריי־פערטל יאָהרהונדערט צוריק, וועַן ביי די רוסישע און גאַליציש אידען איז אויסגעוואַקסען די השכלה־בעוועגונג, דאָס שטרעבען צו בילדונג און אייראָפּעאישע קולטור, איז ביי דאָס רוב משכילים אויסגעאַרבייט געוואָרען אַ פאַרמעל, ווי אַזוי צו פערענטפערען די פראַגע וועגען איד און מענש. די פאַרמעל האָט געהייסען: „היה אדם בצאתך וישראל באהליך", „זיי אַ מענש, מיט מענשען גלייך, אין גאַס, אַון בלייב אַ איד ביי זיך אין דער היים".

שוין פון דער פאַרמעל האָט מען געקאָנט זעהן, אַז צוויישען איד און מענש איז ביי דעם משכיל געווען אַ שאַרפער סכסוך. „איד" און „מענש" האָבען ניט געקאָנט הויזען איינער מיט דעם אַנדערן אַון מען האָט זיי געמוזט פאַנאַנדערפיהרען אין בעזונדערע ערטער, כדי איינער זאָל דעם אַנדערן ניט איבערבייסען דעם גאַרגעל. אַון אויך דאָס איז געלעגען איינגעוויקעלט, וועַן אפילו ניט קלאָר ארויס־געוואַגט, אין דער משכילים'שער פאַרמעל, אַז „איד" איז בשום אופן ניט אַזאַ מיוחס, ווי „מענש". מיט „מענש" מענט איהר פראַנק אַון פריי שטאַלצירען אין דער אָפענער גאַס; מיט „איד" דארפט איהר זיך שטיקען אין דער פערבאַרגענער היים. על כל פנים, האָבען די משכילים געוואָלט מאַכען אַ פשרה צוויישען צוויי פיינדליכע פרינציפען, איינשטילען אַ „ויתרוצצו" אין דער נשמה פון יעדען געבילדעטען אידען.

עס איז אָבער זעהר לייכט צו פערשטעהן, אַז די משכילים'שע פשרה איז געווען ניט גאָר פון די גערָאטענע. איהר קאָנט דעם מענשענס נשמה ניט פאַנאַנדערריסען אויף צוויייען, אַון איין האַלבע

לאָזען שפּאַצירען אין גאַס, די אַנדערע העלפט אָבער צווינגען זיצען אין דער היים. ממה נפשך! איז „איד" א בעסערע זאַך, איידער „מענש", — איז דער אַלטער יהודה הלוי נעווען גערעכט, אז איד־זיין איז די העכסטע מדרגה פון מענש־זיין; אָדער נאָך מעהר: האָבען אונזערע חסידישע פּאָטערס און זיידעס געטראָפען דעם אמת, וועו זיי האָבען געמיינט, אז איר־זיין איז א ה י נ ל י נ ע ז א ך, — איז יעמאַלט אונזער חוב צו זיין א איד ניט נאָר אין דער היים, נאָר אומעטום, אין דער גאַנצער וועלט. און וועו אפילו דער „איד־זיין" זאָל אונז ברענגען די ערגסטע צרות און רדיפות, טאָרען מיר איהם יעמאַלט פון קיינעם ניט בעהאַלטען, מוזען מיר אויסשטעהן אַלץ, וואָס עס זאָל ניט אויספאַלען צולייעב איהם אויף אונזער נורל. קיין קרבן טאָר ניט זיין שווער פאר א זאַך, וואָס דארף אוועקגעשטעלט ווערען — נאָר א קלייניגקייט! — העכער, איידער דער מענש. און צוריק: איז „מענש" מעהר מיוחס, איידער „איד", האָבען מיר איינמאָל איינגעזעהן, אז זיין א איד איז ניט נאָר ניט קיין הייליגקייט, נאָר עס הייסט גאָר — ארַאָבפאַלען אויף א ניעדעריגערער שטופע, איידער „מענש", איז יעמאַלט געווים וויעדער אונזער חוב, אין גאַנצען אויסצוראַמען מיט דעם „איד", וואו מיר זאָלען איהם ניט אָנטרעפען: אין גאַס, אָדער אין שטוב; מבער צו זיין די חמצ'דינ געוואָרענע קדושה פון אַלע ווינקעלעך, וואו זי האָט זיך נאָר געקאָנט פערוואַלגערן.

די ראַדיקאַלע אידישע יוגענד, וואָס איז אויסגעוואַקסען פון די משכילים, איז דעריבער געווען זעהר קאָנסעקווענט און פון איהר שטאַנדפונקט אבסאָלוט גערעכט, וועו זי האָט דערדעד דאָס לעצטע וואָרט, אויף וואָס די משכילים האָבען אין זייער פשרה נאָר אָנגעטייט ברמיזה. א סוף צו דעם אידען אין דעם נאָמען פון דעם מענשען! — דאָס איז געווארען דער ראַדיקאַלער קריעגס־געשרייי אין דער אידישער מחנה.

איך מוז מיך מודה זיין, אז אין מיין נאָר גרינער יונענד, וועו איך בין מיט'ן גאַנצען הארצען צוגעשטאַנען צו דעם ראַדיקאַלען לאַגער, האָב איך אויך, ווי אַלע, געגלויבט, אז צוויישען „איד" און „מענש" ליעגט א טיעפער, מיט קיין בריק ניט צו פערבויענדער תהום; אז מען מוז אויסקלייבען „אהין אָדער אהער" און אז דער

„איך" דארף נעבראכט ווערען פאר א קרבן צו דעם מענשען. ווע־ניגסטענס איז איין זאך געווען קלאָר פאר מיין יונגען מוח און הארץ, אז וואָס מעהר מענש איינער איז, אלץ וועניגער איך איז ער, אלץ וועניגער האָט ער זיך צו קימערען וועגען דעם שיקזאל פון זיין פאָלק, אלץ וועניגער האָט ער צו טראכטען וועגען דער אידישר לאגע און וועגען דער אידישער צוקונפט. און צוריק, וואָס וועניגער איך איך בין, וואָס פרייער איך בין פון אידישע טראדיציעס, וואָס וויייטער פונ׳ם אידישען לעבען, וואָס גלייכגילטיגער צו די נויטען און די אינטערעסען פון מיין פאָלק, וואָס איבערגעבענער צו דעם אלגעמיין־מענשלעכען פראָגרעס, — אלץ העכער שטייגט מיין „איך" אויף דער לייטער פון דער מענשלעכקייט.

איך ווייל איך דאָ ניט שילדערן די גאנצע פסיכאָלאָגיע פון יענעם אידישען ראדיקאלען דור, צו וועלכען איך געהער. איך ווייל אייך דאָ ניט דערצעהלען, ווי אזוי און פאר וואָס מיר זיינען גע־ווארען בעלי־תשובה׳ם, וואָס זענען מיט׳ן גאנצען הארצען נעבליבען טרייו צו די בעסטע מענשלעכע אידעאלען און זענען פאָרט — אויף מיט׳ן גאנצען הארצען — צוריק געווארען הייסע איבערגעבענע קינדער פון דעם אידישען פאָלק. יענע פסיכאָלאָגיע איז געווען א פערפלאָנטערטע, א קרענקליכע. אבצושאפען דעם תהום פון „איך" און „מענש" איז באמת געווען ניט אזוי לייכט, ווייל ער איז גע־לעגען ניט נאָר אין דער לאָגיק, אין דעם טהעארעטישען דענקען, נאָר אויך גופא אין דעם לעבען און אין דעם געפיהל. און אויב דאָס אידישע בעוואוסטזיין גלויבט, אז פאר די בעלי־תשובה׳ם איז אנגעגרייט נאָר א בכבוד׳ער פלאץ אויבען־אן, אז „במקום שבעלי־תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד", — פערדיענען די בעלי־תשובה יענעם כבוד אפשר שוין דערפאר, וואָס זייער נשמה האָט דורכגעלעבט אזוי פיעל ליידען און פיין, — ליידען און פיין, פון וועלכע דער איצטיגער פראָגרעסיוו־נאציאָנאלער דור האָט, גע־לויבט איז דער אויבערשטער, קיין ברעקעל בענריף ניט.

ניט יענע, זעהר אינטערעסאנטע פסיכאָלאָגיע ווייל איך דאָ פאר אייך שילדערן. מיין צוועק איז מעהר ניט, ווי איבערגעבען אייך א פאָר פון יענע לאָגישע ארגומענטען, וואָס האָבען אונז גע־האלפען צו פערשיטען דעם תהום צווישען איד און מענש.

דרינגט מען א ביסעל טיעפער אריין אין דעם זין פון דער ראדיקאלער פּאַרמעל: „וואָס מעהר מענש, אלץ וועניגער איד", אזוי מוז מען באלד איינזעהן, אז די זאך איז נאָר ניט אזוי פּשוט, ווי עס דוכט זיך אויף דעם אויבערפלעכליכען בליק. און וואָס מעהר איך האָב נעטראכט וועגען דעם ענין, אלץ מעהר האָט מיר געמוזט ווערען קלאָר, אז די פּאַרמעל קאָן ניט זיין אומעדום גלייך ריכטיג. נאָנץ געווים זענען דאָ פעלען אין לעבען — און זעהר הארבע פעלען — וואו איך האָב א רעכט צוצוגעהן צו דעם אידען און זאָגען איהם: „איד, הער אויף צו זיין איד און וועד מענש; און וואָס מעהר מענש דו וועסט ווערען, אלץ וועניגער איד וועסטו זיין". עס זענען אָבער דאָ אנדערע פעלען, אפשר נאָך וויכטיגערע, וואו די פּאַרמעל „וועד מענש און הער אויף צו זיין איד" פערלירט אין גאנצען איהר זין. און דערנאָך האָבען זיך אנטפלעקט נאָך אנדערע פונקטען, — אפשר נאָר די וויכטיגסטע פון דעם מענשליכען לעבען, וואו יענע פּאַרמעל, ניט נאָר זי וועהרט אָן איהר גאנצען זין, נאָר זי מוז גאָר פערוואנדעלט ווערען אין איהר אייגענעם היפּך, אז וואָס מעהר מענש מען איז, אלץ מעהר איד איז מען.

פּאנאנדערצוקלייבען זיך אין די דאָזיגע פערשיידענע פעלען, וואו דער „מענש" איז גובר דעם „אידען", וואו ער מוז איהם לאָזען אין גאנצען צורוה און וואו ער פערשטאַרקט איהם און מאכט נאָך בולט'ער זיין מהות, — דאָס זאל זיין, וועניגסטענס אין די וויכטיגסטע שטריכען, די אויפגאבע פון מיינע איצטיגע פּאַרלעזונגען.

און כדי לייכטער צו מאכען די ארבייט, לאָמיר קודם כל נעמען א קלאָרען בעגריף וועגען די צוויי ענינים, — „איד" און „מענש", — וועמעס שייכות אייגער צום אנדערן מיר דארפען נעהנטער בעלייכטען.

וואָס אזוינס איז „מענש"?

עס פערשטעהט זיך, אז מיר האָבען דאָ ניט צו טהאָן מיט דער אנטראָפּאָלאָגישער בעדייטונג פון דעם מין מענש בכלל. אין אונזער היינטיגען פאל איז ניט יעדער מענש א „מענש". אנטראָפּאָלאָגיש איז נעמען איז יעדער לעבעדיגער נפש, וואָס נעהט אום אויף צוויי פים, טראָגט א פּאָר הויזען אָדער א קלייד אל און רעדט אויף א מענשליכער שפּראָך, — שוין א „מדבר", שוין א מענש. אָבער

אויך אין אונזער טאָג־טעגליכער שפּראַך, וועגדען מיר אָן אויס־דריקען, וואָס מאכען ביי די מענשען גופא א שארפען חלוק צווישען „מענש" און „ניט־קיין־מענש". דעם חלוק מאכען מיר דערפאר, ווייל אין יעדער מענשליכער ברוסט לעבט די פֿאַרשטעלונג, וואָס און ווי א מענש דארף זיין און זאָל זיין, און ניט נאָר ווי דער אָדער יענער קומט פֿאָר אין דער טאָג־טעגליכער ווירקליכקייט. ווי פֿער־שיידען דער אידעאל פון דעם מענשען זאָל ניט זיין ביי פערשיידענע פעלקער און פערשיידענע קלאַסען, געפינען מיר פֿאַרט אין איהם בשותפות'ע שטריכען, וועלכע מיר אלע נעהמען אָן, אז זיי זענען נויטיג, כדי א מענש זאָל זיין א מענש.

א מענש איז קודם כל א בעל־ש כ ל. דורך זיין רייכען און שטאַרקערען דענקען האָט זיך דער מענש ארויסגערוסען פון דער נאַטור און איז געוואָרען דער אויבערהאַרר איבער איהרע פֿראָ־צעסען ; און אומעדום, וואו מיר בעמערקען אן אָבשוואָכונג פון דער מענשליכער דענק־קראפט, זעהען מיר אין דעם א שטיק פערשוואונ־דענע מענשליכקייט. אויף א גאָר נעראָטענעם נאר פלעגט מען פריהער זאָגען, אז ער איז „א בהמה בצורת אָדם", דערנאָך האָט מען פון איהם די „צורת אָדם" אויך אוועקגענומען און אָנגעהויבען רעדען ווי פון „א בהמה בצורת פערד", — קורץ, ווי פון א לעבעדינער זאַך, וואָס איז ניט מעהר „בבחינת אָדם", וואָס פאַלט ארויס פון דעם נדר מענש.

כדי צו זיין א „פולער" מענש איז אָבער נאָך ניט genug צו זיין קלוג. מען דארף אויך האָבען א געוויסען מאָס פון ו ו י ל ע ן. „ס'איז גאָר קיין מענש ניט", זאָגט מען אויף אייניגס, וואָס האָט קיין ברעקעל אייגענעם ווילען ניט און לאָזט זיך פיהרען, וואוהין מען פיהרט איהם. „ס'איז א קאַלב".

„גאָר ניט קיין מענש" איז אויך דער, אין וועמעם הארצען עס איז אויסגעלאָשען יעדער פונק פון יושר און „מענשליכקייט", און אויך דער, וואָס היט ניט אָב יענע מיניטאַלע פאַדערונגען פון ש ע ה נ ק י י ט, ריינליכקייט און עלעמענטארע העפליכקייט, וועלכע מיר שטעלען צו יעדען מענשען. דעם עהרליכען „בטלן", וואָס קוקט ניט אויף זיין אויסזעהן, זיין קליידונג און זיין בענעהמען זיך מיט מענשען, זענען מיר אפט מוחל זייגע ניט שעהנע מדות

צוליעב די העבערע מענשליכע מעלות, וואָס ער בעזיצט; אָבער אויך דאָ נעהט די מחילה נאָר ביז צו א נעוויסען גראָד. ווערט אין דעם פונקט פון שעהנקייט אריבערגעטראָטען א נעוויסער גרעניץ, רופט דער מענש אין אונז ארויס א געפיהל פון עקעל און רחמנות. „א קלוגער מענש און א פרומער מענש און א בר־אורין, אָבער עפעס נאָר קיין מענש ניט", זאָגען מיר אין דעם פאל.

פון דעם גרד „מענש" געהט ארויס אויך דער, וואָס האָט ניט אין זיך קיין ברעקעל „י ש", קיין ברעקעל אייגענעם שטאָלץ, קיין ברעקעל מענשליכע חשיבות; דער, וואָס לאָזט זיך שפייען אין פנים, טרעטען מיט די פיס, און דערביי זאָל וועניגסטענס אין דער נשמה ביי איהם ניט אויפציטערען דער געפיהל פון פראָטעסט. „א הינטישע פעל", זאָגט מען אויף איהם. „שפּיי איהם אין פנים, זאָגט ער: א רעגען גיסט". אויף וויפיעל טהייער דעם מענשען איז דער געפיהל פון אייגענער חשיבות, פון אן אייגענעם „יש", וואָס קאָן און זאָל בעשטעהן זיין שטערקער, וואָס קאָן און זאָל זיך ניט לאָזען קריכען אויפ'ן קאָפּ (פערשטעהט זיך, אין וויכטיגע ענינים), קאָן מען זעהן פון א זעהר אינטערעסאַנטען, כאראקטעריסטישען פאקט. עס איז אפשר ניטאָ אויף דער וועלט — א חוץ דעם מענשען — קיין איין בריאה, וואָס זאָל שטעהן צו איהם אזוי נאָהענט דורך איהרע כמעט מענשליכע מעלות, ווי דער הונד. זיין קלוגשאפט, זיין איבערגעבענקייט און טרייקייט, זיין נענוגזאמקייט, זיין אמת'ע מסירת נפש פאר די מענשען, וואָס זענען איהם ליעב און טהייער, רופען ארויס בעוואונדערונג, ניט זעלטען התלהבות ביי יעדען ערנסטען פּארשער פון דעם הונד'ס לעבען און כאראקטער. אייניגע, ווי, צ. ב., דארווין, און נאָך פריהער אָגיוסט קאָנט, געהען אזוי ווייט אין דעם פרט, אז זיי גלויבען אין דעם הונד דעם ערשטען אָנהויב פון א רעליגיעזען געפיהל, וואָס איז ביז אהער בעטראכט געווען, ווי די אוינציגע, ריין מענשליכע מעלה. אָבער די אלע מענשליכע מעלות אין דעם הונד ווערען אין גאנצען בטול אין אונזער אָבשעצונג דורך דער „הינטישער" צוגעלאָזטקייט, צוגעבונדענקייט און אונטערטהעניגקייט. דאָס הינטישע „זוכען חן אין די אויגען" פון דעם בעל־הבית, דאָס לאָזען זיך בעהאַנדלען, ווי א הונט", קאָן דער מענש גאָנץ לייכט — און נאָך מיט דאַנקבארקייט

אַריבערטראָגען אין דער חיה ; ער קאָן דאָס אָבער בשום אופן ניט ניט מוחל זיין, וועט ער געפינט דאָס אין דעם מענשען. אויך דעם הונד׳ס האַרטקייט צו אַלעמען, וואָס איז ניט זיין באַלעבאָס אָדער ניט דעם באַלעבאָס׳ מקורב, זיין שלעכטע חבר׳שאפט מיט די „מיט־הינד", — אַלץ גרויסע, הינטישע מעלות, וואָס שטאַמען פון דער הויפּט־מעלה זיינער, זיין ל י ע ב ע, זיין אמת׳ער טרייער ליעבע צו די „זייניגע", — אויך דאָס רופט אין א ו נ ז ארויס דעם ביטער־סטען געפיהל פון פּראָטעסט, וועט מיר זעהען עס אין א הונט בצורת מענש. „געמיינער הונד!" איז דער ערגסטער זידעל־וואָרט, וואָס מיר קאָנען איינעם שלייַדערן אין פּנים.

ווי קליין און אַרעם עס זאָלען ניט זיין די אַלע פאָדערונגען, וואָס א געוועהנליכער מענש שטעלט צו א געוועהנליכען מענשען, דרוקען זיי פּאַרט אויס דעם אינוועניגסטען תוך פון דער בחינה־„מענש". פּרינציפּיעל האָבען זיי אין זיך שוין אַלץ, וואָס הויבט אויף דעם מענשען צו דער קרוין פון דער שעפּפונג, אַלץ, וואָס שיידט איהם אָב פון דער חיה, לאָז זיין מעהר נישט ווי דורך דעם, וואָס דער מענש האָט די אַלע מעלות אין א גרעסערער מאָס און אין א רייכערער ארט, אייַדער זי. לאָז זיין, אז פון אַנהויב איז דער חלוק צווישען מענש און חיה נעווען ניט גאָר נרויס ; אז אין דער ערשטער צייט האָט דער מענש זיין שטאַרקערען שכל אויסנענוצט צוליעב ריין פּראַקטישע לעבענס־צוועקען פונ׳ם „קאַמפּף אומ׳ם דא־זיין", וואָס בעהערשט אויך דאָס לעבען פון דער חיה. אָבער אין זיין ענטוויקעלונג האָט זיך דער שכל אויפּנעהויבען איבער די ריין־מאַטעריעלע נויטען און האָט בעשאפען א וועלט פון נעדאַנקען, וואָס ברענגט דעם מענשען אַן אַנדער מין הנאה, וועלכע קיין חיה אין דער וועלט קאָן ניט משיג זיין, — די הנאה פון דער ש כ ל ׳ ד י נ־ק י ט, וואָס שטעקט אין א וועלכען עס איז נעדאַנק, אַלץ איינס, צי ער קאָן אונז ברענגען נוצען, צי ניט. די ליעבע צום שכל און זיינע פּראָדוקטען איז נעווארען א ריין מענשליכער שטריך.

דאָס איינענע איז אויך מיט אַלע אַנדערע מעלות. זיי זענען אפשר פריהער ארויסנעוואקסען פון די פּשוט׳ע, מאַטעריעלע בע־דערפענישען, וואָס דער מענש האָט נעהאַט און האָט נאָך אין איינעם מיט דער חיה. אָבער אין זייער ענטוויקעלונג האָבען זיי אַריבער־

נעווּאקסען די נויט, וואָס האָט זיי אַרויסגערופען, און זיי זענען נעווּאָרען טהייער דעם מענשען צוליעב זיך גופא, ווייל אין זיי דערקענט ער זיין איינענע מענשליכע נאטור.

דער ו ו י ל ע ן, וואָס האָט פריהער נעהאט דעם צוועק נאָר צו בעהערשען די דרויסענדיגע נאטור צוליעב א בעסערען לעבען פון דעם גוף, ווערט ביי א העכערען טיפ מענש א געצייג, וואָס מיט איהם בעהערשט ער די תאוות און בערערפענישען פון דעם איינענעם חומר, צוליעב א טיעפערען און שעהנערען לעבען פון דער נשמה. די ליעבע צו ש ע ה נ ק י י ט, וואָס איז אין אָנהויב געווים נעווען פערבונדען מיט דעם סעקסועלען אָבקלייב און האָט געדארפט ניט מעהר ווי שטאַרקער מאכען די מאגנעטישע קראפט צווישען דעם „ער" און דער „זי", האָט זיך אַרויסגערישען פון אלע ליידענשאפטען און איז נעווּאָרען א ריינע ליעבע צו דער שעהנער פּאָרם אין דער בעטראכטונג פון דער נאטור, אין דער בעוואונדערונג פון דער קונסט, — א ריינע ליעבע, וואָס האָט ניט קיין איין מאטעריעלע פּניה אין זיך.

די געפיהלען פון יושר, פון רחמנות און מענשען־ליעבע זענען אויך אפשר פריהער ארויסגעוואקסען פון די פּראקטישע נויטען פון דעם נעזעלשאפטליכען לעבען און האָבען נעבראכט נוצען יעדען איינצעלנעם אינדיווידיאום. אָבער אין דעם משך פון דער ענט־וויקעלונג האָבען זיי פּאר דעם מענשען בעקומען א זעלבסטשטענ־דיגען זין, און אָפטמאל איז דער מענש מקריב זיין איינענעם לעבען, כדי דורכצופיהרען פּאר אַנדערע די אידעאלען פון יושר, רחמנות אָדער מענשען־ליעבע.

און אויך דער מענשליכער שטאָלץ איז נעווּאָרען אַן אַנדערער, א העכערער. ביי די שעהנערע מענשען, ד. ה. ביי די וואָס זענען מעהר מענש, יאָגט ער זיך שוין ניט נאָך דעם ביסעלע כבוד, וואָס איינער קען קריגען אין לעבען פּאר זיך. עס וואקסט אויס דער בעגריף פון דעם כ ב ו ד ה ת ו ר ה, דער עהרע פון א העכערער זאַך, וואָס איז מיר טהייער און וואָס פערדיענט די דאָזיגע עהרע, — מיין פּאָלק אָדער מיין רעליגיע, אָדער מיין סאציאלער אידעאל, — און דער מ ע נ ש, ביי וועמען יענער עהרגעפיהל איז ניט אָבגע־שטאָרבען, קאָן ניט בליבען גלייכגילטיג, וועז ער זעהט צו, ווי דאָס

איהם טהייערע ווערט געטראָטען מיט די פּיס, ווען אפילו ער אליין ליידט דערפון ניט א ברעקעל.

קורץ, א מענש איז דער, ווועמען עס איז טהייער די „מענש־ליכקייט" אין דעם מענשען, וואָס ליעבט און שעצט די ריין מענש־ליכע מעלות פון דער נשמה. א מענש איז דער, וואָס ליעבט שכל און ווייסענשאפט, מענשען־ליעבע און יושר, שעהנקייט און שטאַרקע שטאָלצע מענשליכע חשיבות. און וואָס מעהר איינער איז דורכ־נעדרונגען מיט די דאָזיגע מעלות און מיט דער ליעבע צו זיי, אלץ מעהר מענש איז ער.

דאָס איז „מענש". און וואָס איז „איד?"

אויף דער בעגריף נויטיגט זיך אין א ביסעל א טיעפערער בעטראַכטונג, ווייל ער נעהמט אָרום דריי גאַנץ פערשיידענע אר־טען פון אידען: דעם רעליגיעזען איד, דעם ראַסען־איד און דעם נאַציאָנאלען איד.

עס איז גענוג א צייט, וועו די אלע דריי אַרטען זענען נאָך ניט געווען פאַנאַנדערגעשיידט, און יעדער איד, וואָס האָט געשטאַמט פון אידישע עלטערן (דער „ראַסען"־איד,) איז אין דערעלבינער צייט געווען א רעליגיעזער איד, וויל ער האָט געגלויבט אין דעם אידישען גלויבען, און אויך א נאַציאָנאלער איד, וויל ער האָט געלעבט מיט די אלגעמיינע אידישע האָפענונגען אויף די וויעדערגעבורט פון דעם אידישען פאָלק.

איצטער, בעונותינו הרבים, איז די „דריי־איניקייט" פון דעם אידען צושפּאָלטען געוואָרען. עס זענען דאָ אידען, ביי וועמען די „אידישקייט" ליגט גאַנץ קלאָר אויסגעקריצט אויפ'ן פּנים, וואָס האָבען אָבער רעליגיעז גאָר נישט ניט צו טהאָן מיט דעם „יודאַיזם" און ליקענען לגמרי אָב זייער סאָלידאַריטעט מיט דער אידישער נאַציאָן. אנדערע זענען נאַציאָנאל געשטימט, אָבער ווילען גאָר נישט ווייסען פון דער אידישער רעליגיע.

קאָנען נאָך די דאָזיגע ליקענער פון דעם אידישען גלויבען אריינגענומען ווערען אין דעם גדר „איד"?

דאָס רוב מיינט עד היום, אז א איד איז נאָר דער, וואָס גלויבט אין א געוויסען רעליגיעזען סיסטעם, וואָס רופט זיך „יודא־איזם", אידישקייט. „ישראל ואוריתא חד נינהו", — דאָס אידישע

פאָלק און די אידישע תורה איז איין־און־דיזעלביגע זאך. א אידזיין איז דעריבער עפעס אזוינס, וואָס העננט אָב פון אונזער איינענעם וויל־ען. גלויבען מיר אין די אידישקייט, זענען מיר אידען; הערען מיר אויף צו גלויבען, זענען מיר אוים אידען. דאָס איז אקוראט ווי מיט יעדער אנדער רעליגיאָן, אָדער פּארטיי, אָדער פילאָסאָפישער ריכטונג. איינער איז א קאטאָליק, אָדער א סאָציאָליסט, אָדער א העגעליאָנער, כל זמן ער גלויבט אין דעם קאטוילישען גלויבען, אָדער אין דעם סאָציאָליסטישען אידעאָל אָדער אין העגעל'ס פילאָסאָפיע. אזא אויסטייטשונג פון דעם מהות איז קאָן שוין אָבער אין דער איצטיגער צייט ניט אויסהאלטען קיין ברעקעל קריטיק. די איצטיגע מענשהייט איז איינגעהיילט ניט נאָר אין רעליגיאָנען, פּארטייען, און פערשיידענע ריכטונגען. נאָך איידער אלע אנדערע איינטהיילונגען, אין וועלכע מיר קאָנען אריינטרעטען דורך אונזער וויל־ען און אונזער גלויבען און פון וועלכע מיר קאָנען אריסטרעטען, אויב אונזער מיינונג וועגען זיי האָט זיך נעביטען, איז דאָ נאָך א מענשליכע איינטהיילונג, אין וועלכע מען טרעט ניט אריין, נאָר מען וועט אריינגעבוירען און פון וועלכער מען קאָן ניט אריסטרעטען, סיידען אריסשטאַרבען. איך מיין דאָ די איינטהיילונג פון דער מענשהייט אין איינצעלנע פ ע ל ק ע ר. יעדער איינער מ ו ז בעלאָנגען צו א וועלכען עס איז פאָלק, צי ער וויל, צי ער וויל ניט, וויל מען קאָן ניט זיין „נאציאָנס־לאָז", וי מען איז צ. ב. „קאָנפעסיאָנס־לאָז", וועו מען בעלאָנגט ניט צו קיין רעליגיע, אָדער וי מען איז „פּארטיי־לאָז", וועו מען געהערט ניט צו קיין פּארטיי. נעהערט איינער ניט צו ד ע ם פאָלק, מוז ער נעהערען צו אן אנדערן.

עס איז ניט מיין היינטיגע אויפגאבע, אויסצופּארשען, צי עס איז גוט אזוי, וואָס די מענשהייט איז איינגעטהיילט אין איינצעלנע פעלקער. וואָלט דער רבונו־של־עולם, בעת ער האָט בעשאפען די מענשהייט, זיך מיט אונז אלעמען מישב געווען, וי אזוי צו בעשאפען זי, וואָלט איהר אפשר געקאָנט נעבען איהם די עצה, ער זאָל חס־ושלום ניט צולאָזען איהר צושפאלטונג אין פערשיידענע נאציאָנען. איך, פון מיין זייט, וואָלט, מחמת א סך און א סך טעמים, אדרבה, געשטאַנען שטאָל און אייזען, ער זאָל ניט צולאָזען צו איין

אייניגינגער מענשהייט מיט אין אייניגינגער קולטור. אָבער מיר קאָנען אונז דאָס מאָל אין גאַנצען פערשפּאַרען די סכסוכים וועגען דעם ענין. די נאַטור האָט געטהאָן איהרם און האָט ביי אונז קיין עצות ניט געפרעגט, און כּל זמן זי האָט ניט אָבגעשאפט די פעלקער, מוז יעדער אייגער, ווי איך האָב שוין בעמערקט, געהערען צו א וואָסער עם איז פאַלק, אפילו אַנטקעגען זיין אייגענעם ווילען.

אָט דער פּאַקט איז נאָך ניט אין גאַנצען קלאָר פאר א סך און א סך פון די אזוי אָנגערופענע „קאָסמאָפּאָליטען". דעם קאָסמאָפּאָליט'ס אידעאל איז, — אז אַלע פעלקער זאָלען פערשווינדען און עם זאָל בלייבען איין־אייניגע מענשהייט. דאָס איז אפשר א גאַנץ גוטער אידעאל און קאָן אפשר אויך מקוים ווערען — במהרה בימינו — אין א פאַר־צעהנדליג טויזענד יאָהר אַרום, — הגם איך לייקען ביידע זאַכען: סיי, אז דאָס איז א וואונשבאַרער אידעאל, סיי אז ער קאָן וועז עם איז מקוים ווערען. דאָס איז זיך א טהעאַרעטישער סכסוך. דער קאָסמאָפּאָליט מאַכט אָבער אן אַבסאָלוטען טעות שוין היינטיגען טאָג, וועז ער מיינט, אז דורך דעם גופא, וואָס ער גלויבט אין דעם דאָזיגען אידעאל, טרעט ער שוין איצטער ארויס פון דעם נאַציאָנאַלען גדר און ווערט פאַלק־לאָז. דאָס איז אקוראט אזוי אונמעגליך, ווי עס איז אונמעגליך דעם בארג אויפצוהערען צו זיין א בארג, כּל זמן עס זענען נאָך דא טהאַלען ארום איהם, און ווי עס איז אונמעגליך דעם טהאל אויפצוהערען זיין א טהאל, כּל זמן ארום איהם שטעהען נאָך בערג. ערשט וועז דער בארג ווערט אראָבגעגראָבען, אדער דער טהאל פערשאָטען, פערשווינדט דער חלוק צווישען זיי. און איידער דער חלוק איז פערשוואונדען, מוזען זיי בלייבען וואָס זיי זענען.

א פאַלק איז א גרופע פון מענשען, וואָס האָט אין א משך פון דורות געלעבט אין א בשותפות'ער קולטורעלער אטמאָספערע און האָט דעריבער אויסגעארבייט אין דעם לעבען, אין דעם קערפער און אין דער נשמה געווישע סמנים, — אַלץ איינם וואָסערע, — וואָס דורך זיי שיידט זי זיך אָב פון אַנדערע מענשליכע גרופען, וועלכע האָבען אויך אין א משך פון דורות געלעבט אין זייער קולטורעלער סביבה און ממילא אויסגעארבייט זייערע אייגענע סמנים. וואָלטען ניט געווען קיין פערשיידענע פעלקער, וואָלט

קיין פאלק קיין פאלק ניט נעווען. איין אייגציג פאלק אין דער וועלט איז שוין קיין פאלק ניט, נאר די גאנצע מענשהייט, און אלע זיינע פאלקס־סמנים הערען אויף צו זיין פאלקס־סמנים און ווערען פשוט שטריכען פון דער אלגעמיינער מענשליכער נאטור. זאלען אלע פעלקער פערשווינדען און זאל נאר בלייבען, צ. ב., דאס ענגלישע פאלק, וועלען יעמאלט די ענגלענדער אויפהערען צו זיין ענגלענדער, נאר ס ת ם־מ ע נ ש ע ן און יעדער שטייף־ענגלישער כאראקטער־שטריך וועט ווערען א סמן פון דעם „מענש בכלל". אבער ווי נאר עס זאל דורך א נס ארויסשפרינגען נאך א פאלק לעבען דעם ענגלישען, צ. ב., דאס דייטשע, אזוי וועט תיכף פערשווינדען דער „סתם־מענש" און דער „מענש בכלל", און געווינט מענשליכע שטריכען, וואס מיר געפינען ביי דעם דייטשען, וועלען יעמאלט ווערען דייטשע נאציאנאלע סמנים, און די מענשליכע שטריכען, וואס זענען דא ביי דעם ענגלענדער, אבער פעהלען ביי דעם דייטשען, וועלען יעמאלט וויעדער ווערען ענגלישע נאציאנאלע סמנים.

כל זמן עס זענען דא פעלקער אויף דער וועלט, מוז יעדער ניי־געבארענער מענש, פון דעם מאמענט אן פון זיין געבורט, צוגעריכטעט ווערען צו א בעשטימטען פאלק. און ווען פון אלע פעלקער זאלען בלייבען נאר צוויי, וועט אויך יעמאלט יעדער ניי־געבארענער מענש מוזען ברענגען מיט זיך אויף דער וועלט א געוויסען טהייל פון נאציאנאלע סמנים, יענעם טייל, וואס געהט איבער בירושה דורך די בלוט פון די עלטערן, פון דור צו דור. ער וועט אויך תיכף צוגעצוהלט ווערען צו אין גרופע אדער צו דער אנדערער.

שטעלט אייך אפילו פאר אזא פאל: אלע קאסמאפאליטען פון דער וועלט טהיילען זיך אוים פון זייערע פעלקער און בעשאפען אן אייגענע גרופע, וואס זאל זיך רופען „סתם־מענשען". כל זמן יענע פעלקער וועלען נאך בלייבען בעשטעהן, וועט אט די נייע קאסמאפאליטען־גרופע, וואס וויל נאר ניט וויסען פון דעם ענין פאלק, שוין דורך דעם פאקט גופא פון איהר ארויסטהיילען זיך, מוזען שפיעלען די ראלע פון א בעזונדער אומה, דעם „סתם־מענשען־פאלק", און יעדעם קינד, וואס וועט געבארען ווערען ביי איהר, וועט נאציאנאל מוזען געהערען צו דער נייער אומה אזוי

לאנג, ביז עס וועלען נאָך עקזיסטירען אַנדערע אומות, וואָס שיידען זיך אָב פון איהר. און אקוראט אזוי לאנג וועט אויך ניט קאָנען זיין קיין אַלגעמיינע מענשהייט, וואָס זאָל ליגען ערגעץ וואו דרויסען פון די עקזיסטירענדע פעלקער ,און וואוהין מען זאָל קאָנען אריינשפרינגען, וועו מען פערלאָזט דאָס איינענע פאָלק. טרעט מען אַרויס פון איין נאציאָנאַלער גרופּע, מוז מען תוך כדי דבור אריינטרעטען אין אַן אַנדערע און איידער מען איז אריינגעטראָטען אין די אַנדער גרופּע, האָט מען פאקטיש נאָך ניט פערלאָזען די ערשטע. וועלען פאָלק־לאָז, הייסט עס, קאָן אפילו דער קאָסמאָפאָליט ניט אין דער איצטינער צייט. העכסטענס, וואָס ער קאָן, איז ארויסגעהן פון איין פאָלק און זיך אסימילירען מיט אן אנדערן. אין דעם פראקטישען לעבען זענען דעריבער די קאָסמאָפאָליטען, וואָס פאָדערן מען זאָל זיך אָבזאָגען פון דער אייגענער נאציאָן, ניט קיין אַנדער זאך ווי אסימילאטארען, וואָס פערלאָנגען מען זאָל צושטעהן צו אן אַנדער נאציאָן, — ד. ה. מיט אַנדערע ווערטער : זיי זענען, — ניט אין דער טהעאָריע, נאָר אין דעם פראקטישען לעבען, — ניט קיין קאָסמאָפאָליטען, נאָר נאציאָנאליסטען פון יענער אַנדער נאציע.

איך האָב דאָ פון אויבען אויף בעריהרט דעם וויכטיגסטען דעזולטאט, צו וועלכען די מאָדערנע פאָרשונג איז געקומען בנוגע צו דעם נאציאָנאלען פראָבלעם. און דער רעזולטאט וועט אונז העלפען פאָנאַנדערקלייבען זיך אין דער פראגע, וואָס אינטערעסירט אונז איצטער : הייסט „איד־זיין" נאָר בעלאָנגען צו א געוויסען גלויבען, אָדער דאָס הייסט אויך בעלאָנגען צו א געוויסען פאָלק, אפילו וועו ער פערלאָזט אין נאָנצען דעם אידישען גלויבען ?

אויב יעדער מענש מוז געהערען צו א וועלכען עם איז פאָלק און אויב די אידען זענען ניט קיין פאָלק, נאָר א רעליגיעזע סעקטע, מוז מען אוועקשטעלען די פראגע : צו וועלכען אַנדער פאָלק בעלאָנגען זיי ? און אויף דערויף איז דאָ נאָר איין ענטפער : צו קיין אַנדער פאָלק אין דער וועלט, ווייל קיין אַנדער פאָלק אין דער וועלט קאָן אין זיי ניט זעהן די קינדער פון זיין אייגען פלייש און בלוט. אין קיין לאָנד, וואו אידען וואוינען, — אפילו אין יענע לענדער, וואו די אסימילאציע האָט זיך געמיהט דורכצופיהרען

איהר פּראָגראָם גאַנצע הונדערט יאָהר, — און נאָך מעהר — נאָכ־אַנאַנד. אפילו אין פראַנקרייך, אין האָלאַנד, אין איטאַליען, — האָבען די אידען נאָך ניט פערלאָרען זייערע נאַציאָנאַלע אייגענ־שאפטען אויף אזויפיעל, אז די ארומיגע בעפעלקערונג זאָל זיי ניט דערקענען און זאָל ניט מאכען א חלוק צווישען זיך און זיי. וועד רעדט שוין וועגען די אידען אין רוסלאַנד, פוילען, רומעניען און אמעריקא, וואו די אידישע סמנים וואַרפען זיך נאָך אזוי בולט אין די אויגען. אמת, אונזערע אסימיליאטאָרען ווילען דאָס ניט איינזעהן און זיי שמועסען זיך באמת אין, אז די אידען געהערען נאַציאָנאַל צו יענע פעלקער, צווישען וועלכע זיי וואוינען, אָבער זאָגען אזוי הייסט פּשוט ניט האָבען קיין אין פונק פון וויסענ־שאפטליכען יושר, אָדער אין בעסטען פאַל קיין ברעקעל חוש ניט פאר דעם פאקטישען אמת. וואָס פון די אידען זאָל ניט ווערען אין דער צוקונפט, לעת־עתה געהערען זיי ניט צו יענע פעלקער, און יענע פעלקער זענען אבסאָלוט געראכט, ווען זיי ווילען זיי ניט בעטראכטען פאר זייער „אייגען בלוט".

אָבער: אויב די אידען געהערען ניט צו זיי, אויב זיי זענען ניט קיין פוילען, ניט קיין רוסען, ניט קיין טאָטערן און אזוי וויי־טער, איז יעמאָלט מוזען זיי ממילא פ א ק ט י ש געהערען צו זיך אליין, — ד. ה. זיין א בעזונדער פאָלק. און ווילט איהר גאָר שטאַרק מקפיד זיין אין דעם ענין, לענט זיך אייך ניט לייכט אויפ'ן זינען, אז דער מאראָקאַנער איד און דער רוסישער איד זאָלען גע־הערען צו אַיין און דערזעלביגער אידישער אומה, קאָנט איהר זאָגען, אז אלע אידען פון דער וועלט בילדען א גרופע פון אידישע פעלקער, ווי די רוסען, פוילען און רוטענען בילדען א גרופע פון סלאַווישע פעלקער. איהר קאָנט אָבער בשום אופן ניט צוריק־כענען דעם רוסישען אידען צו דער סלאַווישער פעלקער־גרופע.

נאַציאָנאַל געהערען די אידען צו זיך אליין. און עס איז קיין חדוש ניט, וואָס עס איז אזוי! די אידען האָבען אין א משך פון דורות און דורות געלעבט אין איין איינציגער קולטורעלער אטמאָספערע, אין איין איינציגען בעשטימטען לאנד. זיי האָבען דעריבער געמוזט אויסארבייטען געוויסע סמנים פון קערפער און נייסט, וואָס געהען איבער בירושה פון דור צו דור, אלץ איינס,

צי זיי גלויבען אין זייער אידישקייט, אָדער ניט. אַ קינד, וואָס ווערט געבוירען פון גע'שמד'טע אידישע עלטערן, ברענגט מיט זיך אויף דער וועלט דעם אידישען „מוח" און די אידישע „הארץ", — אַ בעשטימטען בוי פון זיין נוף און זיין נשמה: ע ר א י ז א י ד, וועט אפילו אַלע אידען וועלען פון איהם נאָר נישט ניט וויסען און ער אַליין האָט פיינד זיין פאַלק בתכלית השנאה. וועט די גע'שמד'טע אידען הערצענשטיין און פערגאמענט האָבען זיך אין דער „גאָסודארסטוונאיא דומא" פערשריעבען: „רעליגיאי פראוואסלאוונאי, נאציאָנאל'נאסטי יעווריסקאי", — איז דאָס דעריבער ניט געווען קיין פיינער וויץ פון זייער זייט, נאָר אַ פשוט'ער קאָנסטאטירען פון אַ פשוט'ען פאקט. ישראל לחוד ואוריתא לחוד, די אידישע רעליגיע איז אין זאַך און דאָס אידישע פאַלק איז אַן אנדער זאַך. יעדער איד קאָן אָנגעהערען צו בויידע, אָבער ער מוז אָנגעהערען צו אויינער, צו דעם אידישען פאַלק. איז ער אויסמאַל געבוירען געוואָרען פון אידישע עלטערן, קאָן מען אין קיינע וואָסערן ניט אָבוואַשען זיין „אידישקייט", זיין בע־שטימטען נאציאָנאל־אידישען טיפ, וואָס טרעט ארויס מעהר אָדער וועניגער בולט אין זיין פיזיאָנאָמיע און זיין כאראקטער, ווי אויך אין זיין אָרט צו בעשאפען גייסטיגע גיטער.

אַ איד איז ניט נאָר אַ רעליגיעז־גלויביגער „איזראַעליט". אַ איד איז אויך דער, וואָס געהערט דורך זיין געבורט צו דעם אידי־שען פאַלק, — און האָט דעריבער אַריינגענומען אין זיך אַלע סמנים פון דער אידישער ראַסע.

אָבער דאָס איז נאָך ניט גאָר: מיר האָבען שוין געזאָגט, אַז עם איז דאָ נאָך אַ דריטער מין איד, דער נ א צ י א נ א ל ע ר, ד. ה. אַזא וואָס געהערט ב ע ו א ו ס ט ע ר ה י י ד צום אי־דישען פאַלק, וואָס וויל געהערען צו איהם, וואָס בעטראַכט זיך סאָלידאריש מיט זיין גאנצער געשיכטע און קעמפּפט אָדער וויל קעמפּפען פאר דעם פאַלק'ס וויטערדיגען קיום אויף דער וועלט.

אָט די דריי ארטען „איד" מוז מען האָבען אין זין, — דעם רעליגיעזען, דעם ראַסען־איד און דעם נאציאָנאלען, — וועט מען וויל זיך גוט פאנאנדערקלייבען אין דער פראגע פון „איד און מענש".

מיר וועלען אָנהויבען מיט דעם נאציאָנאלען אידען, ווייל ער איז דער וויכטיגסטער פאַר אונז און ווייל די פערענטפערונג פון זיין פראָגע וועט אונז אויך העלפען אויסצוגעפינען דעם אמת בנוגע צו די צוויי אָנדערע ארטען.

איך האָב געזאָגט, אז א נאציאָנאלער איד איז דער, וואָס ווי ל גענערען צו דעם אידישען פאָלק און זיין סאָלידאריש מיט זיין נאָנצען היסטאָרישען גורל. איבערטרייבט מען דעם אידישען נאציאָנאליזם ביז צו דעם עקסטרעם, ווערט די דאָזיגע סאָלידאריטעט פערוואָנדעלט אין א בלינדע פערליעבטהייט צו אלץ, וואָס טראָגט אויף זיך דעם שטעמפעל פון „אידישקייט". אין דעם אידישען לעבען איז אלץ גוט און שענן. עס איז א „מה טובו"-שטימונג, וואָס פאלט אריין אין קעלבערנע התפעלות פון יערען שטריך, וואָס דער איד האָט אַרויסגעבראכט אין זיין כאראקטער און אין זיין קולטור. „מה טובו אוהליך, יעקב, משכנותיך, ישראל!" „ווי שענן זיינען דיינע געצעלטען, יעקב, דיינע רוה-פלעצער, ישראל!" אזא מין פער'שכור'טער נאציאָנאליזם געפינט זיך ביי די רעאקציאָנערע עלעמענטען פון יעדען פאָלק; דאָס איז יענער „אתה בחרתנו"-איזם, פון וועלכען קיין נאציע אין דער וועלט איז, ליידער, ניט פריי, און וועלכער טראָגט איצטער דעם אלגעמיינעם נאָמען פון „שאָווויניזם".

איך מוז מודה זיין, אז גראָד אין דעם ענין פון „מה טובו"-שטימונג האָט דער קאָסמאָפאָליטיזם, מיט זיין אבסאָלוטען אָב-לייקענען פון אלץ, וואָס איז נאציאָנאל, אַרויסגעבראכט א סך טיעפע, אייביגע אמת'ן, וואָס גיבען אונז א רעכט אין געוויסע פעלען צו בעטראכטען „דאָס נאציאָנאלע" ווי א היפּך צו דעם אלגעמיין-מענשליכען און צו קעמפען אנטקעגען איהם אין דעם נאָמען פון דער פראָגרעסיוער ענטוויקלונג. דאָס הייסט אָבער ניט, אז דער קאָסמאָפאָליטישער גערענק איז אומעטום און אין אלע פעלען גערעכט. א ניכטערע, אונפאַרטייאישע בעטראכטונג פון דעם ענין, וועט אונז, ווי איך האָף, בעווייזען, אז די ביידע עקסטרעמע ריכטונגען: דער קאָסמאָפאָליטיזם און דער שאָווי-ניזם האָבער אריבערגעשאָסען דאָס ציעל; אז זיי ביידע האָבען אָנגענאָפּט פונדאָמענטאלע אמת'ן פון דעם מענשליכען לעבען

און דעם פעלקער־לעבען, — אמת'ען, וואָס מוזען אַרײַנגעבראַכט ווערען אין האַרמאָניע, ווײל זיי קאָנען הויזען איינער מיט דעם אַנדערן נאָר אונטער געווויסע בעדינגונגען און אין געווויסע גרעניצען.

די ארגומענטאציע פון דעם קאָסמאָפּאָליט איז אזוי קלאָר און אײַנפאַך, לענט זיך אזוי גלאַט אויף דעם שכל הישר, אז ס'איז נאָר קיין חדוש ניט, וואָס יעדער דענקענדער קאָפּ מוז קומען כל בע־כשופ'ט ווערען פון דער קאָסמאָפּאָליטישער לאָגיק און פון יענע ליכטיגע האָריזאָנטען, וועלכע ער עפענט פאַנאַנדער פאר דער מענשליכער צוקונפט.

דער קאָסמאָפּאָליט זעהט דעם אונטערשייד פון פעלקער נאָר אין דער פערשיידענקייט פון זייער לעבען, אין דעם פאַנאַנדער־נעהן זיך פון זייער קולטור. קולטור איז אָבער א זאַך, וואָס ווערט ארויסגעבראכט פון דעם מענשליכען שכל, דעם מענשליכען יושר און דעם מענשליכען שטרעבען צו שעהנקייט. אויב צוויי קולטור־ערשיינען שטימען ניט אין איינע מיט דער אַנדערער, הייסט עס, אז דער אַלגעמיין־מענשליכער שכל האָט זיך אין זיי אָבגעשפּיגעלט ניט אין דער זעלביגער מאָס. די אַלגעמיינע מענשליכקייט האָט זיך פערקערפערט אין זיי אין א פערשיידענעם גראד פון קלאָרקייט און שטאַרקייט. אין איין קולטור־ערשיינונג, ביי איין פאָלק, איז דער מענשליכער שכל ארויסגעקומען מעהר בלוט און ריין, איידער אין דער אַנדער קולטור־ערשיינונג, ביי אַן אַנדער פאָלק.

צוויי פעלקער בעארבייטען די ערד: די גאָר וויילדע בוש־מענער און די ציוויליזירטע ענגלענדער. די ארט פון זייער אגרי־קולטור איז איינער פון יענע „נאציאָנאַלע" סמנים, מיט וועלכע דער גאָר וויילדער בושמען שיידט זיך אָב פון דעם אויסלענדער. דער בושמען אַדער דער באַטאַקור, אַדער דער פידזשיאַנער, — איך געדענק שוין באמת ניט, ווער פון די דאָזיגע בכבוד'ע פעל־קער, — נעהמט, אז ער וויל בעארבייטען די ערד, א פערשפּיצטען פלאָקען אין די הענד, שטעלט איהם צו צו דעם באַדען, שטרענגט אָן אלע זיינע כחות און קראצט אויף א קלייניעם שטח, אין וועלכען ער וואַרפט אריין די זרעיה און לאָזט זי איבער אויף גאָט'ס בע־ראָט. שוין אָט אין דער פּרימיטיווער ארט פון אַגריקולטור שטעקט

א היבשע ביסעל פון מענשליכען שכל און מענשליכער ערפאַהרונג. דער ציוויליזירטער ענגלענדער אָדער דער אַמעריקאַנער וועלט אָן אין זיין ערד־אַרבייט אָנשטאָט דעם פערשפּיצטען פלאָקען א שטאָ־לענעם דאַמפֿף־פלוג. וואו איז דאָ מעהר מענשליכער שכל, וואו טרעט ער ארוים קלאָרער און רייגער: אין דער בושמענישער ערד־ארבייט אָדער אין דער ענגלישער? נאָכן געווים אין דער ענג־לישער.

און דאָס אייגענע, וואָס מיט דער ערד־אַרבייט איז אויך — אַזוי מיינט דער קאָסמאָפּאָליט — מיט אַלע אַנדערע קולטור־ערשיי־נונגען פון דער מענשהייט. זיי אַלע האָבען נאָר איין ציעל אין זין — די בעפריעדיגונג פון מענשליכע נויטען און בעדערפניסען. געווים, איז שוין די פשוט׳סטע, ווילדעסטע בעפריעדיגונג נאָכן בעשטעמט א מ ע נ ש ל י כ ע, וואָס לאָזט ווייט הינטער זיך דעם שכל פון די חיות און בהמות. און א מענש איז אויך דער, וואָס וועלט אָן א פערשפּיצטען פלאָקען. אָבער כדי צו בעשטי־מען דעם ווערט פון די דאָזיגע בעפריעדיגונגען פאַר דעם מענשען און דעם מענשליכען פראָגרעס, דארפען מיר זעהן, צי זיי שטעהען אויף יענער הויך, צו וועלכער דער מענשליכער שכל האָט זיך אויפגעהויבען אין דער איצטיגער צייט. אויב זיי זענען געבליבען אזוי ווייט צורוק, ווי דער פערשפּיצטער פלאָקען איז געבליבען ווייט הינטער דעם דאַמפֿף־פלוג, טאָר מען נישט קוקען דערויף, וואָס די „פערשפּיצטע פלעקער" זענען ארומנערינגעלט מיט א שיין פון הייליגקייט, ווייל אונזערע טאַטעס און אונזערע זיידעס און אונזערע אָבות־אבותינו האָבען מיט זיי זיך בענוצט און קיין בעסערע זאַך ניט געוואוסט. עס איז די פליכט פון יעדען פאָלק, וואָס וויל ניט בלייבען הינטערשטעליג פאַר דער מענשהייט, אָב־צוראַמען דאָס פעלד פון זיין קולטור פון אַלע יענע „פערשפּיצטע פלעקער", וועלכע האָבען זיך אָנגעזאַמלט אויף איהם „משנים קדמוניות". ער מוז פערביטען זיי אַלעמען אויף יענע שכל׳דיגע ערפינדונגען, אויף יענע רעזולטאַטען פון שהנקייט און יושר, צו וועלבע דער מענש איז געקומען אין זיין פראָגרעסיוון שאפען.

אָבער — אויב אַלע פעלקער פון דער וועלט זאָלען זיך מיט התמדה נעהמען ראַדיקאַל דורכצופיהרען ביי זיך אין דער היים

דעם דאָזיגען הייליגען חוב פון דעם מענשליכען פּראָגרעס, — וואָס מוז דערפון ארויסקומען? דערפון מוז ארויסקומען — רעכענט דער קאָסמאָפּאָליט — ניט קיין אַנדער זאַך און ניט קיין קלענערע זאַך, ווי די פּאָלשטענדיגע, ראַדיקאַלע אויסגליכונג פון אַלע מענשליכע קולטורען. און מיט דער אויסגלייכונג פון אַלע מענשליכע קולטורען מוזען אויך פערשווינדען אַלע נאַציאָנאַלע אונטערשיידען פון פּאָלק צו פּאָלק.

עס איז — פּאַר דעם קאָסמאָפּאָליט — א פּשוט'ער ממה־נפשך. שטעהט א וועלכע עס איז קולטור־ערשיינונג פון מיין פּאָלק אויף דעם העכסטען שטאַפּעל פון שכל, יושר, שעהנקייט אַדער מענשליכע חשיבות, וועט זי יעמאָלט אויפהערען צו זיין א נאַציאָנאַלער סמן פון מיין פּאָלק, ווייל אַלע אַנדערע פעלקער וועלען זי מוזען אריבערנעהמען אין זייער לעבען. שטעהט זי אָבער, ווי א פערשפּיצטער פלאָקען, ניעדעריגער עהדער די פּאָדערונג פון דעם מענשליכען פּראָגרעס, וואָס איז פערווירקליכט געוואָרען ביי אן אַנדער פּאָלק, וועלען יעמאָלט מיר און אַלע אַנדערע צוריק־געבליבענע פעלקער זיך מוזען אָבזאָגען פון איהר און צושטעהן אין דעם פּרט צו דער פּראָגרעסיווסטער נאַציע. און וויבאַלד דער העכסטער שטאַפּעל פון דעם אַלגעמיין־מענשליכען שכל וועט אַנהויבען הערשען ביי א ל ע פעלקער אין אַלע ערשיינונגען פון זייער לעבען, וועט יעמאָלט, מיט דעם פערשווינדען פון די נאַציאָנאַלע אונטערשיידען, ממילא אויך אָבגעמאַכט ווערען די איינטהיילונג אין בעזונדערע פעלקער, און זיי אַלע וועלען זיך צונויפגיסען אין איין איינציגע מענשהייט? וואָס וועט גלייכמעסיג פּאַר אַלעמען ענטווויקלען די איין־איינציגע מענשליכע קולטור.

וואָס קאָן דערויף ענטפערן דער עקסטרעמער נאַציאָנאַליזם, דער שאָוויניזם? ביז אהער האָבען די שאָוויניסטישע טהעאָרעטיקער געוואָלט ארויסדרעהען זיך פון דער קאָסמאָפּאָליטישער נעץ דורך דעם, וואָס זיי האָבען פּשוט געלייקענט, אז עס איז דאָ אן אַלגעמיין מענשליכער שכל, אן אַלגעמיין־מענשליכער יושר, אן אַלגעמיין־מענשליכע חשיבות און שעהנקייט. ניטא קיין אַבסאָלוטער, אַלגעמיין־מענשליכער פּראָגרעס! — טענה'ט דער שאָוויניסט. שכל, יושר, שעהנקייט און חשיבות זענען פערשיידען ניט נאָר פון

עפאכע צו עפאכע, נאר אויך פון פאלק צו פאלק. און וואס פאר איין פאלק איז אמת, קאן פאר דעם אנדער פאלק זיין א קלאררער שקר; וואס פאר איינעם איז שהן, איז פאר דעם אנדערן העסליך; דער יושר פון איין פאלק קאן פאר אן אנדער פאלק זיין א היטלער־שרייענדע עולה; און דאס, וואס איין פאלק שעצט פאר דעם העכסטען אויסדרוק פון מענשליכער חשיבות, קאן פאר דעם אנדערן פאלק זיין א ניט צו פערטראגענדער ביזי בזיון! קורץ, — „טשטאָ ניעמצו זדאראווא, טא רוסקאמו סמערש" („וואס עס איז א גענוגט פאר'ן דייטש, איז א טויט פאר'ן רוס"), — אט דאס איז אייגענטליך די פארמעל, אין וועלכער דער שאוויניסט פון אלע פעלקער גלויבט מיט זיין גאנצען הארצען. אויב דער „ניעמיץ" געפינט, אז א קאנסטיטוציע איז א סך א גרעסערער פאליטישער יושר, איידער די אונבעגרעניצטע זעלבסט־הערשונג, אויב איהם דוכט זיך, אז די רעליגיעזע טאלעראנץ און די גייסטעס־פרייהייט זענען א סך חשוב'ערע מענשליכע ערשיינונגען, איידער די ענגהארציגע פערפאלגונג פון יעדען ניט „פראוואסלאווענעם גלויבען", איז דאס אפשר פאר איהם, דעם „ניעמיץ", א גאנץ פאסיגע זאך, וואס שטימט צו זיין כאראקטער און צו זיין נאציאנאלער נשמה. מיר, רוסען, אבער האבען פון דעם א ברעקעל ניט וואס מתפעל צו ווערען. אונזער כאראקטער, אונזער נאציאנאלע נשמה דיקטירט אונז א ו נ ז ע ר אמת און ער ווערט אם בעסטען בעפריעדיגט דורך די „סאמאדערזשאווויץ" און די „פראוואסלאווויע"...

איך ווייל זיך דא ניט אבשטעלען אויף דער ארגומענטאציע פון דעם שאוויניסט. מיר וועלען באלד זעהן, וואס פאר א קערעל אמת, — און דער עיקר, — וואס פאר א וויכטיגער דערצו, — עס ליעגט אין דעם נאציאנאליסטישען ארגומענט. דערווייל מוז איך בעמערקען, אז דער דאזיגער קערענדעל אמת, ווי וויכטיג ער זאל ניט זיין, ווערט אין גאנצען צוגאנגען אין יענעם גרויסען פון שקר, אין וועלכען עם שווימט אזוי לוסטיג ארום דער ריין־שאוויניסטישער גדאנק. אבצוליקענען, אז ס'איז דא אן אלגעמיין־מענשליכער אמת, וואס דיקטירט צ. ב. אז אלע מענשען זאלען גליך גלויבען אין דעם מאטעמאטישען זאץ פון „צוויי מאל צוויי איז פיער"; ניט צו־צוגעבען, אז אין געוויסע פונקטען שטעהען א

סך פעלקער ניעדעריגער, איידער אַנדערע ; ניט איינצוזעהן, אז אין דער שווייצאַרישער רעפובליק אָדער אין דער דעמאָקראַטישער ענגלישער קאָנסטיטוציע איז דער מענשליכער יושר א סך קלאָרער אוּן טיעפער פערקערפערט געוואָרען, איידער אין א דעספּאָטישער רעגיערונג, — צו די אַלע זאַכען דארף מען שוין האָבען אַזעלכע פערשטאַכענע אויגען, אז זיי פערדינענען באמת אויסגעשטאַכען צו ווערען מיט דעם „פערשפּיצטען פלאָקען". עס זענען דאָ אַזעלכע קולטור־ערשיינונגען ביי די פערשיידענע פעלקער, וואָס פאַטשען אַזוי העזה'דיג אין פנים אַלע פאַדערונגען פון דעם מענשליכען שכל אוּן יושר, אז מיר מוזען זיך דאָ אַוועקשטעלען אויף דער זייט פון דעם קאָסמאָפּאָליט אוּן אין איינעם מיט איהם פיהרען א פערבי־טערטען קאמפף אַנטקעגען אַלע, וואָס איז פויל אוּן פערשימעלט אין דעם לעבען פון אונזער פאָלק.

אומעטום, וואו זיין קולטור בעשטעהט פון „פערשפּיצטע פלע־קער", אומעטום, וואו אָנשטאָט „צוויי מאָל צוויי איז פיער", גלויבט ער, אז „צוויי מאָל צוויי איז א שטרוּיענער דאָך", האָבען מיר א רעכט צוצוגעהן צו יעדען איינעם פון אונזער פאָלק אוּן רעדען מיט איהם גאַנץ רייגע אוּן קלאָרע דבורים : „איד, פערבּרען דיינע פער־שפּיצטע פלעקער אוּן דיינע שטרוּיענע דעבער ! איד, הער אויף צו זיין איד אוּן ווער מענש, אוּן וואָס מעהר מענש דו וועסט ווערען, אַלץ וועניגער איד וועסטו זיין..."

איך וועל דאָ ניט אויסרעכענען בפרטיות אַלע יענע „שטרוּיענע דעבער" אוּן „פערשפּיצטע פלעקער", וואָס געפינען זיך אין דער אידישער קולטור. דער גאַנצער איבערגאַטירליכער גלויבען אין מלאכים, שדים, רוחות אוּן צדיקים ; די נאַרישע איינגעשמועסט־קייט, אז מען קאָן דורך וועלכע עס איז מצוות אוּן עבירות בין אָדם למקום, — צוויישען מענש אוּן גאָט, — געפינען חן אין דעם אויבער־שטעגס אויגען אָדער חלילה ארויסרופען זיין צאָרן אַנטקעגען זיך ; כמעט דער גאַנצער „שולחן־ערוך" מיט זיינע תרפ"ט אלפים דינים אוּן מנהגים, — זיי אַלע אָדער, ריכטיגער, כמעט אַלע, זענען ניט קיין אַנדער זאָך, ווי „פערשפּיצטע פלעקער" אוּן „שטרוּיענע דע־כער", וואָס קאָנען ניט אויסהאַלטען קיין ברעקעל קריטיק פון דעם פּראָגרעסיוון מענשליכען געדאַנק. אוּן ניט נאָר איז דאָס אונזער

פֿליכט צו דערקלעהרן עס דעם אידן, נאָר ביי דער גאנצער טאָל־
דאנץ, וואָס מיר האָבן צו דעם אנדערן׳ס מיינונגען און גלויבונגען,
— אָדער ריכטיגער: דוקא אין דעם נאָמען פון יענער טאָלעראנץ,
טאָרן מיר ניט צולאָזן, אז דאָס פאָלק זאָל צווינגען וועמען
עס איז צו גלויבן אין זיינע אויסגעוועבטע דאָגמען, אָדער
וויטער לעבן אין זיינע פערשימעלטע פֿארמען. און וען מיר
זעהן, אז א הויפן פאנאטיקער קלייבט זיך ארום ארום די אלטע
הילצערנע און שטרויענע „געטער" און טאנצט א ווילדען טאנץ
און שרייט אין התלהבות: מה טובו אוהליך, יעקב, פלעקענערעבא,
ישראל! — טאָרן מיר אודאי קיין פאראיבעל ניט האָבן, וען
ביי איינעם פֿלאָצט די געדולד און ער נעהמט זיינע פלעקער
און זיין שטרויענעם דאך, וואָס ער האָט בעקומען בירושה פון
זיינע עלטערן, און מאכט אויף זיי א שהנעם, לוסטיגען „להדליק"
בפני כל עם ועדה, ווי דאָס האָבן געטהאָן אונזערע אפיקורסישע
טאטעס. און אויב מיר זענען איצטער ניט צופריעדען מיט יענע
פרייד־פייערן, וועלכע אונזערע אפֿקורסים פלעגן אָנצינדען אי־
מעדום צוליעב דעם כבוד פון דעם פרייען מענשליכען געדאנק, איז
דאָס ניט דערפאָר, וואָס מיר האָבן וויעדער אָנגעהויבען גלויבען
אין „פערשפיצטע פלעקער" און „שטרויענע דעכער", נאָר דערפאר,
וואָס זיי האָבען אין יענע פרייד־פייערן ארייננעוואָרפען א סך
אזוינס, וואָס מען האָט בישום אופן ניט געטאָרט פערברענען, און
נאָך מעהר דערפאָר, וואָס דער וועג, וועלכען זיי האָבען אויסגע־
קליעבען, כדי צו פערטרעטען די אינטערעסען פון „מעהר מענש און
וועניגער איד" איז געווען אן אבסאָלוט פאלשער.

בעת דער אפיקורס פלעגט קומען צום פאָלק מיט דער טענה:
„„איד, הער אויף צו זיין איד און ווער מענש" און האָט איהם תוך
כדי דבור דעמאָנסטרירט, וואָס ער מאָג על פי מענשליכען שכל
טהאָן, האָט דאָס אין בעסען פאל געמוזט ארויסרופען א פער־
וואונדערונג, א פשוט׳ען ניט־אָנהויבען־צו־פערשטעהן אין די מוחות
און די הערצער פון אלע באמת פרומע אידען. מיט אן ערנסטען
טרויער אין האַרצען האָט דער פרומער איד געמוזט זיך חדוש׳ען
אויף דעם יונגען דור: הייסט עס באמת זיין מ ע ה ר מ ע נ ש,
וועז מען פרעסט טרפה קאָלבאס אום יום־כפור, זויפט ביער און

בראנפען און טאנצט מיט א שיקסע? זאָל אין דעם לויפען די טיפערע מענשליכע חשיבות, צוליעב וועלכער ער דארף זיך אָב־זאָגען פון זיין אידישקייט? און ער האָט גאָר נעמיינט, אז דער וואָס האלט זיין וויליען אין צוים, און זיין געדאנק ריין פון די תאוות הגוף און דאָס הארץ אָפּען פאר דער שטים פון הויליגקייט און אונענדליכקייט, איז א העכערער מהות מענש, איידער דער, וועמעס גאנצער שכל איז אריינגעטהאָן אין געשמאק עסען, געשמאק טרינקען און טאנצען מיט שיקסעס. איהם האָט זיך גאָר נעדוכט, אז וואָס מעהר מענש מען איז, אלץ א גרעסערען יחוס האָט ביי איינעם די „רוחניות", אלץ מעהר „איד" איז מען, און וואָס מעהר „גראָבער גוי" מען איז, אלץ וועניגער „מענש" איז מען...

דער פעהלער פון דעם אפיקורס איז בעשטאנען אין דעם, וואָס ער האָט אין דער אלטער אידישער רעליגיע געזעהן נאָר איהר שולחן ערוך'דיגע שאָלעכץ און האָט זיך ניט אריינגעטראכט אין איהר נ ש מ ה, אין יענע גרויסע, הויליגע און טיעף־מענשליכע נשמה, וואָס האָט זיך היסטאָריש פערבונדען מיט דער דרויסענדיגער שאָלעכץ פון דינים און מנהגים. און אויך אין דעם האָט ער געמאכט דעם טעות, וואָס ער האָט די גרויסע, הויליגע, טיעף־מענשליכע נשמה פון זיין אייגענעם נייעם אפיקורסישען גלויבען געוואָלט אריינטראָגען אין פאָלק דורך דער טריפה'נער קאָלבאס און דעם יום־כפור־טאנץ מיט א שיקסע. גאנץ אנדערע וועגען האָט מען בעדארפט אויסזוכען, ווי אזוי די גרויסע נשמה פון דעם אלטען דור זאָל אין דער גרויסער נשמה פון דעם נייעם דור דערקענען איהר אייגענעם מהות, איהר אייגענע אבשפיגעלונג אין א נייער פּראָגרעסיווערער פּאָרם. אבער — ווי די מעשה איז — איז דאָס ניט מעהר, ווי א פראָגע פון דעם ריכטיגען וועג, פון דעם מעהר צוגעפאסטען מעטאָד, ווי אזוי דורכצופיהרען דעם נייעם אמת אין לעבען. אין פרינציפ איז דער נייער קאָסמאָפּאָליטישער דור געווען גערעכט, וועהן ער איז צוגעגאנגען צו דעם אידישען לעבען מיט דער פּאָדערונג, אז אלץ זאָל פון דאָרטען אבגעשאפט ווערען, וואָס קאָן זיך ניט פערענטפערן פאר דעם מענשליכען שכל, דעם מענשליכען יושר און דער מענשליכער שעהנקייט. אין אלע פע־

לען, וואו ער האָט נעקאָנט בעשיינפערלעך אויפווייזען, אז דאָס אידישע לעבען, די אידישע קולטור שטעהט הינטער די פאָדערונגען פון דעם מענשלעכען פראָגרעס, קאָן קיינער ניט אָבלייקענען אונזער רעכט צו קומען צו דעם אידישען פאָלק און זאָגין איהם: „איד, הער אויף צו זיין איד און ווער מענש. און וואָס מעהר מענש דו ווערסט זיין, אַלץ ווענינער איד ווערסטו זיין."

אָבער — און דאָ הויבט זיך אָן דער גרעניץ, וועלכען דער קאָסמאָפאָליט האָט ניט בעמערקט און וועלכען ער האָט לגמרי ניט געהאָט קיין רעכט איבערצושרייטען: קאָן מען דען באמת אַלע קולטור־ערשיינונגען פון אַלע פעלקער איינטהיילען נאָר לויט דעם גראָד פון שכל, יושר, שעהנקייט און מענשליכע חשיבות, וואָס איז אויסגערעכט אין זיי? זענען די נאציאָנאַלע אונטערשיידען פון די פעלקער ניט קיין אָנדער זאָך ווי נאָר גראָד־אונטערשיידען פון מענשליכע מעלות, אזוי אז אויב זיי זאָלען זיך אַלע אויפהויבען אויף דערזעלביגער שטופע פונ׳ם פראָגרעס, וועלען זיי אַלע מוזען ממילא קומען צו דיזעלביגע רעזולטאַטען און לעבען, דענקען און שאַפען? זענען אפשר דאָ אזעלכע קולטור־ערשיינונגען, וואו די נאציאָנאַלע פערשיעדענקייטען שיידען זיך פאָנאָנדער ניט דורך דעם גראָד פון דער מענשליכקייט, וואָס אין זיי, נאָר דורך דער ארט פון דער מענשליכקייט, וואָס דריקט זיך אין זיי אויס, און וואָס איז בשום אופן ניט ערגער, איידער א וועלכער עס איז אָנדער מין?

לאָמיר א ביספל א טראכט טהאָן וועגען דעם.

פעלקער אונטערשיידען זיך אייגער פון דעם אָנדערן אויף לויט די שפראָך, וועלכע זיי רעדען. א שפראָך איז קודם כל א מיטעל, וויי אזוי דורך וועלטער אויסצודריקען אונזערע געדאָנקען און פאָרשטעלונגען. איין און דיזעלביגע פאָרשטעלונג פון דעם הפין, וואָס איך האַלט איצטער אין מיין האָנד, דריקט דער איד אויס מיט דעם וואָרט „זייגער", דער רוס זאָגט אויף דעם „טשאסי", דער דייטש רופט דאָס אָן „אוהר". וועלכער וואָרט איז מ ע נ ש ל י־כ ע ר: אין וועלכען איז פערקערפערט א גרעסערער גראָד פון שכל, יושר, חשיבות און חן? אין קיינעם ניט פון זיי! זיי זענען אַלע גלייך גוט, גלייך שעהן און גלייך מענשליך. אין זיי

זענען אָבער פערקערפערט פערשיידענע א ר ט ע ן פון דער מענשלעכער שפּראַך, פערשיידענע מ י נ י ם לשונות, ווי אזוי אין קלאַנגען אויסצודריקען געדאַנקען. קומט איהר דעריבער אין דעם ענין פון שפּראַך צו דעם אידישען פּאָלק און זאָגט איהם: „איד, הער אויף צו זיין איד און ווער מענש", האָט דאָס ניט קיין אַנדער טייטש, ווי: פערוואַרף דעם וואָרט „זייגער" און נעהם אַן אַנ־שטאָט דעם דאָס וואָרט... אָבער וואָסער אַנדער וואָרט זאָל מען אָננעהמען אַנשטאָט איהם? און מיט וואָס איז יעדער אַנדער וואָרט מ ע נ ש ל י כ ע ר, איידער דאָס וואָרט „זייגער"?

איהר זעהט: אין דעם פונקט פון דער שפּראַך, איינעם פון די וויכטיגסטע פונקטען אין דעם נאַציאָנאַלען לעבען, האָט די קאָסמאָפּאָליטישע פּאַרמעל: „וואָס מעהר מענש, אַלץ וועניגער איד" אין גאַנצען פערלאָרען יעדען שכל/דיגען מענשליכען זין. די שפּראַך איז א קולטור־צווייג, אין וועלכער עס דריקט זיך אויס דער מענשליכער שכל און די מענשליכע שעהנקייט, אָבער ביי יעדען פּאָלק אויף אַן אַנדער אופן, און עס איז ניטאָ אויף דער וועלט קיין איין אינציגער ריכטער, וואָס זאָל אָביעקטיוו קאָנען ארויסברענ־נען, וועלכע שפּראַך איז די שעהנסטע, קליגסטע און האָט אין זיך מעהר מענשליכע מעלות, איידער אַלע אַנדערע, אזוי, אז דער אַלגעמיין־מענשליכער שכל זאָל קאָנען פּאַדערן פון יעדען איינעם, ער זאָל אָננעהמען דוקא יענע אויסגעצייכענטע שפּראַך.

אמת, עס זענען דאָ איינצעלנע מענשען, וואָס זיי ד ו כ ט זיך, אז זיי האָבען „ע ל פ י ש כ ל" אויסגעפונען, וועלכע שפּראַך עס פערדיענט דעם שרביט הזהב, די קעניגליכע ווירדע איבער אַלע שפּראַכען. אָבער אויב איהר וואָלט געלאָזט די גאַנצע מענשהייט אָבשטימען איבער דער דאָזיגער פראַגע, וואָלט איהר אפשר צו אייער בעוואונדערונג בעקומען דעם רעזולטאַט, אז יעדעם פּאָלק וואָלט געשטימט פאַר זיין אייגענעם לשון: וויל „שעהנער פון אַלע בילדער איז מיר מיין מאַמעס פּנים; ליעבער פון אַלע לשונות איז מיר מיין מוטער־שפּראַך". דאָס איז אַן אַלטער כלל פאַר אַלע פּעלקער, — א כלל, פאַר וועמען דער אַלגעמיין־מענשליכער שכל מוז אונטערטהעניגסט אייגבויגען זיין קאָפּ.

עס איז אויך אמת, אז די אינטעליגענץ פון די אונטערדריקטע

אָדער צוריקגעבליבענע פעלקער, וואָס הויבט זיך ערשט אָן אויס־צומענשלעכן אונטער דעם איינפלוס פון א פרעמדער קולטור און א פרעמדער שפראַך, פאלט אפט אריין אין דעם רמיון, אז נאָר די פרעמדע שפראַך איז באמת א מענשליכע; דער אייגענער לשון אָבער איז נאָר ניט ווערטה, וואָס ער לעבט אויף דער וועלט. זי איז דעריבער נוטה צו קוקען אויף איהר אייגענעם לשון פון אויבען אראָב און האלטען פאר א חשוב'ערען מענשען יענעם, וואָס האָט אין גאנצען פערגעסען, ווי צו רעדען אין דער שפראַך פון זיין פאָלק. אזוי איז א צייט געווען אין רוסלאנד, וועו די רוסען האָבען מכוה געווען זייער שעהנעם רוסיש, און דעם אידעאל פון א חשוב'ען געבילדעטען מענשען האָבען זיי געוואהן אין יענעם, וואָס האָט געקאָנט רעדען און דענקען אין פראַנצויזיש. דאָס אייגענע האָט אויך פאסירט אין דייטשלאנד, וואו אזעלכע אמת געבילדעטע גייסטער ווי פריעדריך דער גרויסער האָבען זיך געקאָנט בעריהמען מיט דעם, וואָס זיי קאָנען ניט קיין דייטש, אָדער קאָנען עס ניט גוט. איצטער וועט קיין רוסען און קיין דייטשען ניט ארויף אויפ'ן זינען צו קוקען פון אויבען אראָב אויף זייערע שפראַכען, אָדער צו פאלען כורעים פאר דעם „פראַנצויז". אדרבה, ביי די צוויי פעל־קער האָט זיך אויסגעבילדעט אן אמת'ע טיעפע ליעבע און פער־עהרונג צו זייער לשון, צו דעם שכל און דער שעהנקייט, וואָס ליענט אייגענווייקעלט אין איהם.

ווי אזוי איז דאָס געשעהן? נאָר פשוט! בעת די דייטשען און די רוסען האָבען זיך געגומען אויסמענשלעכן אין פראַנצויזיש, זענען זיי נאָך געווען ק נ א פ ע מ ע נ ש ע ן. אליין אָרעם אין בילדונג און שעהנע, טיעפע געדאַנקען, האָבען זיי אויך ניט געקאָנט בעמערקען די פערבאָרגענע שעהנקייטען פון זייער אייי־גענעם לשון. אין גאנצען פער'כשופ'ט פון דעם פרעמדענם גע־שמאק און שכל, איז ביי זיי לגמרי אָבגענומען געוואָרען זייער אייי־גענער שכל און זייער אייגענער געשמאק. אָבער וואָס מעהר מ ע נ ש זיי זענען געוואָרען, וואָס זעלבסטשטענדיגער עס איז געוואָרען זייער טראַכטען און פיהלען, אלץ העכער האָט גענומען רעדען ביי זיי דער אייגענער דענקען און דער אייגענער פיהלען. מיט דער ענטוויקעלונג פון דער אינטעליגענץ האָט זיך אין דערזעלביגער צייט

אויך ענטוויקעלט איהר היימישער לשון, און וואָס מעהר וויסען און בילדונג עס האָבען געזומען אַרײַנדרינגען אין די מאַסען, אַלץ מעהר לעבענס־קראפט איז אַרײַנגעיאָגט געוואָרען אין זײַנע אָדערן, אַלץ פולער און גראציעזער זענען געוואָרען זײַנע פּאָרמען, אַלץ חנ׳עודיגער זײַנע בעוועגונגען. סוף־כל־סוף האָט די אינטעלי־גענץ נעמוזט אין דער אײגענער שפּראַך דערבּליקען דעם בעסטען, לייכטעסטען מיטעל צו שאַפען איהרע בעשאַפונגען, צו בעשרײַבען איהרע זעהונגען, צו בעזינגען איהרע געפיהלען, ארויסצובּרויגען איהר וועהטאָג און ארויסצושאַלען איהר פרײַד.

אויף אזא׳ן אופן איז די שפּראַך מיט טויזענדער פעדים צו־נויפּגעבונדען געוואָרען מיט דער נשמה — און אָנשטאָט דעם אַלטען דמיון, אז דער אײגענער לשון איז א מאוס׳ע דיענסט־מויד, וואָס טאָר ניט האָבען די העזה צו בעווײַזען זיך אין סאַלאָן, אויף וועלכער קיין אָנשטענדיגער מענש קאָן ניט אויסדריקען קיין איין אָנשטענדיגען גערַאנק, איז אויסגעוואָקסען די אָנדער אילוזיע, אז זי, די שפּראַך פון זייער פאַלק, איז די איינציגע קענגין צווישען אַלע שפּראַכען פון דער וועלט.

אמת, יעדער איינער פערשטעהט מיט׳ן שכל, אז די אי־לוזיע איז ניט מעהר ווי אַן אילוזיע, ניט מעהר ווי א דמיון און געפיהל, אָבער אזוי ווי דער דאָזיגער דמיון שאַדט קיינעם ניט, אזוי ווי די ליעבע צו דער אײגענער שפּראַך איז צו־נויפּגעבונדען מיט דער ליעבע צו אַלע יענע גרויסע קולטור־אוצרות, וועלכע דאָס פאַלק בעשאפט אי פאַר זיך, אי פאַר דער מענשהייט, האָט מען זיך ניט וואָס צו שעהמען מיט דער דאָזיגער היימער ליעבע צו דעם אײגענעם לשון און מען דאַרף ביי דעם אַלגעמיין־מענש־ליכען שכל ניט אויסבעטען קיין היתר אויף איהם, ווײל דער אַלגעמיין־מענשליכער שכל האָט ניט קיין אײגענע שפּראַך, וואָס ער זאָל קאָנען ארויפצווינגען אויף אַלע מענשען. אנב, פערשטעהט ער, דער אַלגעמיין־מענשליכער שכל, נאָנץ גוט, ווי אזוי מען קאָן זיך פערליעבען אין יענע קלאַנגען, וואָס זענען אזוי נאָהענט צו דער נשמה, אזוי ענג צונויפגעוואקסען מיט אַלע איהרע פערבּאַר־גענע פאַלדען.

וואָס לערנט אונז די דאָזיגע ערשיינונג? זי אנטפּלעקט אונז

זעהר א וויכטיגען אמת פאר אונזער ענין. בעת די רוסישע אינטעליגענץ איז אין איהר שפראך געשטאנען אונטער דער שליטה פון דער פראנצויזישער קולטור, האָט זי אפשר געקאָנט מיינען, אז וואָס מעהר מענש איינער איז, אלץ מעהר פראנצויז איז ער אין אלץ וועניגער רוס. אָבער מיינען אזוי האָט זי געקאָנט נאָר דער־פאר, וויל דער מענש אין דעם רוס איז נאָך געווען פון גאָר א שוואכער מדרגה; ער איז געווען א וויכער וואָקס, אויף וועלכען דער פראנצויזישער זשעני האָט געקאָנט ארויפלעגען זיין שטעמ־פעל. אָבער וואָס מעהר מענש דער רוס איז געווארען, וואָס וויטער זיין האריזאָנט, וואָס שטארקער זיין אייגענע שאפונגס־קראפט, אלץ מעהר „רוס" איז ער געווארען לכל הפחות בנוגע צו דעם אייגענעם רוסישען לשון.

און אקוראט די זעלביגע ערשיינונג שפיעלט זיך איצטער אָב פאר אונזערע אייגען ביי דעם אידישען פאלק מיט דער אידישער שפראך. וועז אונזער רוסיש־אידישע אינטעליגענץ האָט זיך נאָר וואָס גענומען „אויסמענשלען", איז זי געווען, ווי א וואקס אין די הענד פון דער פרעמדער קולטור און דער פרעמדער שפראך. רע־דען ווי א „מענש" האָט געהייסען רעדען רוסיש (אָדער פויליש אין פוילען). אָבער אָט איז די אינטעליגענץ א ביסעלע אונטערגע־וואקסען, אָט האָט זי גענומען שפירען אין זיך איהרע אייגענע כחות, און מיט דעם פאנאנדערבליהען פון די אייגענע כחות האָט זיך גענומען פאנאנדערבליהען אויך דער אידישער לשון. פער־גלייכט דעם מצב פון אידיש א יאָהר פינף־און־צוואנציג צוריק מיט איהר איצטיגען צושטאנד! דערמאָהנט זיך, ווי אומגעלומפערט, ווי בעריש עס איז געווען איהר יעדער ריהר, וויבאלד זי האָט גע־מוזט ארויסקריכען פון איהרע אייגענע פיער ווינקעלעך און אויס־דריקען א וועלכען עס איז מענשליכען גערענק. און בעטראכט ווי גראציעז, ווי זיכער עס זענען איצטער אלע איהרע בעווענונגען, ווי שנעל זי קאָן זיך צופאסען צו יעדער גייסטיגער לאָגע, און ווי פינקטליך זי קאָן איבערגעבען יעדען, לאָז זיין ווי פערוויקעלטען גערענק! די אידישע שפראך איז איצטער נאָנץ בעשטימט גע־ווארען מעהר „אידיש", אייזער זי איז געווען, און דער איה, וואָס רעדט און שרייבט איצטער אידיש, רעדט און שרייבט נאָנץ זיכער

א פיעל בעסערען אידיש, אויידער א מאָל. ער איז אין דעם פּרט פון דער שפּראַך געוואָרען מעהר א י ד. א דאַנק די טעגליכע צייטונגען, דעם טהעאַטער, דעם אידישען בוך, די פערזאַמלונגען, וואו געביל־דעטע מענשען דריקען אויס זייערע געדאַנקען אין אידיש, וועלכע אלץ רייכער אין ווערטער און אויסדריקען דער אוצר פון אונזער שפּראַך אוּן דער איד וועלט אלץ וועניגער געצוואונגען צו שעפּען פון א פרעמדען קוואל. הייסט עס, אז אין דעם פּרט פון דער שפּראַך איז דער איד געוואָרען מעהר איד, דער רוס מעהר רוס אוּן דער דייטש מעהר דייטש, ניט פּאַר קיין אַנדער זאַך, נאָר דער־פּאַר, וואָס זיי אלע זענען געוואָרען מעהר מ ע נ ש...

הייסט עס, אז לכל הפּחות אין דעם ענין פון דער שפּראַך, האָבען מיר פּאַר אונז א פּאל, וואו די אלטע פּאַרמעל: „וואָס מעהר מענש, אלץ וועניגער איד", איז — ניט נאָר זי פערליערט יעדען זין, נאָר אדרבה, זי ווערט פערוואַנדעלט אין איהר אייגענעם היפּך: וואָס מעהר מענש מען איז, וואָס רייכער עס ווערען די ענינים, וועלכע דער אידישער מענש דענקט; וואָס שטאַרקער אין איהם ווערט די קראַפט פון דעם אייגענעם שאפען, אלץ מעהר איד ווערט מען, אלץ בולט'ער אוּן שארפער ווערט יענער נאַציאָנאלער סמן זיינער, וואָס דריקט זיך אויס אין זיין לשון.

לאָזט מיך דאָ בעריהרען נאָך א פּאָר פונקטען, וואָס זענען פערבונדען מיט דער אידישער שפּראַך־פראָגע אין איהר שייכות צו „איד און מענש".

מיר האָבען געזעהן, ווי די געביל־דעטע קרייזען פון א צוריק־געבליבענעם פּאלק פערליערען דעם רעספּעקט צו זייער אייגענעם לשון אוּן פיהלען א מין יראת הכבוד פאר דער פרעמדער רייכערער שפּראַך. דאָס איז גאָנץ בעשטימט דער געפיהל פון דרך־ארץ, וואָס א ניעדריגערע קולטור האָט צו א העכערער. אָבער אזא מין אראָבפאלען אין די אייגענע אויגען האָט בעצם ניט געקאָנט אָנ־דיהרען ניט דעם פערזענליכען שטאלץ, ניט דעם שטאלץ פון דעם פּאלק. א רוסישער גראף אדער קניאז האָט אפשר נעשפּירט, אז זיין פראנצויזישער פאַריקמאכער, מיט זיינע עלענאנטע מאניערען, מיט זיין נעשליפענעם צינגל אוּן זיין גראציעזען פראנצויז, איז אין א געוויסען פּרט א העכערע, חשוב'ערע בריאה, אויידער ער

אַליין. אָבער נאָר אין א געוויסען פֿרט, — אין דעם פֿונקט פון שפּראַך און אויסערליכע קולטור. אין אַלע אַנדערע פֿונקטען איז ער, דער גראַף, פּאָרט דער מיוחס, דער גראַף, און יענער איז דער פּאַריקמאַכער. און אויך בנוגע צו דעם אייגענעם פּאָלק איז ער, דער גראַף, א קינד פון דער גרויסער, מעכטיגער רוסישער נאַציע, וואָס האָט פּאָליטיש און היסטאָריש אין קיין פאַל ניט וואָס אונטערצובויגען זיך אונטער פּראָנקרייך און וואָס איהר כבוד וועט בשום אופן ניט פערטונקעלט דורך דעם גלאַנץ פון דעם פּראָנצויזישען נאָמען. אפילו אין די ערנסטע צייטען פון דער רוסישער אסימילאציע האָט קיינעם פון די געבילדעטע ניט געקאָנט ארויף אויפֿן זין, אָבצוזאָגען זיך פון דעם אייגענעם פאָלק דערפּאר, וואָס ער שטעהט אויף א ניעדעריגערער קולטור־מדרגה, און אויפצונעמען די עקזיסטענץ פון דער רוסישער נאַציע מחמת דעם, וואָס איהר שפּראַך איז ניט אזא חשוב'ע, ווי די פראַנצויזישע.

א גאַנץ אַנדער פּסיכאָלאָגיע האָט נעמוזט הערשען — און הערשט נאָך עד־היום — ביי א גרויסען טהייל פון די אידישע גאַנץ געבילדעטע, האַלב־און פערטעל־געבילדעטע קרייזען. דער רום און זיין שפּראַך איז אין זייערע אויגען געווען א העכערע בריאה ניט נאָר מחמת זיין העכערער קולטור, נאָר ווייל ער איז אויך א חשוב'ערער מענש אין דער געזעלשאַפטליכער שטעלונג און אין דעם שטאַאָטליכען לעבען. א שכור'ער שרייבער'ל ביי דעם „סטאַנאָווּאי" אין א שטעדטעל איז געזעלשאַפטליך אין רוסלאַנד א סך א גרעסערער מיוחס איידער דער רייכער אידישער סוחר. אָבזאָגען זיך פון אידיש און רעדען די שפּראַך פון דעם שכור'ען שרייבער'ל הייסט דערייבער ניט נאָר אריינגענומען ווערען אין דער ספערע פון דער העכערער קולטור. די קולטור־פראַגע האָט דאָס רוב נעשפּיעלט נאָר א קליינע ראָליע אין דעם אסימיליאציאָנס־פראָצעס פון די בריטערע אידישע קרייזען. א סך א גרעסערע ראָליע האָט דאָ געשפּיעלט דאָס וועלען אויפהויבען זיך אויף א העכערער שטופע אין דעם געזעלשאַפטליכען לעבען, אויסגלייכען זיך אין יחוס מיט דעם גוי. די רוסישע שפּראַך איז געווען אַן אויסערליכער צייכען, אז מען געהערט שוין ניט מעהר צו יענעם פערווארפענעם, בעשפּיענעם פּאָלק, וואָס יעדער איינער האָט א רעכט צו טרעטען עם

מיט די פּיס. דורך זיין רעדען רוסיש, דורך דאָס נאָכמאַכען די מאַניערען פון דעם רוס, האָט דער אַסימילירטער איד געוואָלט אויפהויבען זיין מענשליכע חשיבות סיי אין די אויגען פון דעם רוס, סיי אין די אייגענע אויגען. דורך „וועניג איד" האָט ער געוואָלט פערריכטען וועלטן פאַר „מעהר מענש".

איהר וווּסט אַלע, ווי צדה'דיג עס האָט זיך אויסגעלאָזען יענער עקספּערימענט און וואָס פאַר א גרויסען טעות דער אַסימילאַטאָר האָט דאָ געמאַכט אין חשבון. דער אידישער נאַטען איז בשום אופן ניט אויפגעהויבען געוואָרען, א דאַנק דער רוסישער שפּראַך־אַסימילאַציע, און דער איד איז ניט געוואָרען מעהר מיוחס, וואָס ער האָט אָנגעהויבען צו רעדען „רוס".

וואו איז דאָ געלעגען דער טעות אין זיין חשבון?

דער אַסימילאַטאָר האָט זיך נעיאָגט נאָך א העכערער מענשליכער חשיבות, — נעווּוס א בערעכטיגטער און מענשליכער שטרעבען. אָבער ער האָט דאָ צונויפגעמישט צוויי זאַכען: מענשליכען שטאָלץ און וווּסטע נאוה. דער מענשליכער שטאָלץ רוהט אויף דעם בעוואוסטזיין פון מיין אייגענעם ווערטה, אַלץ איינס, וואָס די ארומיגע וועלט זאָל ניט האַלטען פון מיר. די וווּסטע נאוה האָט ניט קיין אייגענעם ווערטה־מאַסשטאַב, זי נעהמט איהם אַריבער פון דער פּרעמד. זי יאָגט זיך קודם כל נאָך דעם אַנדערן'ס אַבשעוונג, נאָך י ע נ ע ם ' ס גוטער מיינונג וועגען מיר. אין דער וווּסטער נאוה פערליערט דעריבער דער מענש דעם דרך־ארץ צו זיך אַליין. אין זיין נשמה מוז זיך אַריין'גנב'ענען א פונק פון יענער ח י נ ט י ש ע ר פּסיכאָלאָגיע, וועגען וועלכער איך האָב נערעדט אין דעם אָנהויב פון מיין פאַרלעזונג. מיט גליקזעלינע בליקען פון הינטישער אונטערטהעניגקייט קוקט דער אַסימילאַטאָר אויף זיין „נאַט", וועמען ער וויל נאָכמאַכען, דרעהט מיט'ן ווייַדעל, פאַר יעדען ביסעלע כבוד, וואָס דער „נאַט" קאָן איהם שענקען. וואָס פאַר אַן ע ה ר ע דאָס איז צו האָבען דעם „סטאַנאָוואי" אַליין ביי זיך אין שטוב, שפּיעלען מיט איהם סטוקעלקע און אפשר נאָך זיין מיט איהם „נא טי" און רעדען מיט איהם רוסיש הויך אויפ'ן קול אזוי, אז אַלע זאָלען הערען און פּלאַצען פאַר קנאה. עס פערשטעהט זיך, אז דאָס מוז ניט זיין דוקא דער „סטאַנאָוואי". וואָס

פאר אן ארט „אמת'ער רוס" דאָס דארף זיין, כדי זיין פריינדשאפט זאָל איינעם ברענגען כבוד, — דאָס הענגט אָב פון דעם בילדונגס־גראד און דער געזעלשאפטליכער שטעלונג פון דעם אידען. פאר איינעם איז דאָס דער „סטאנאָווּאי", פאר דעם אנדערן א גובער־נאטאר, פאר דעם דריטען א „פיסאטעל", פאר דעם פערטען א בעריהמטער געזעלשאפטליכער טהוער. דער עצם פון דער וויסטער גאוה בלייבט אָבער דערזעלביגער: דאָס איז דער אייגענער בטול היש, דאָס פערליערען פון דעם אייגענעם פנים, דאָס וועלען זיך באָדען אין יענע שטראהלען פון כבוד, וואָס די נאָהענטקייט פון דעם פרעמדען מיוחס קאָן איינעם געבען.

עס איז נאָר קיין ספק ניט, אז די פערזאכטונג צו דער אידישער שפראך איז ביי א גרויסען טהייל אסימיליאטאָרען אויסגעווּאקסען אָט פון דער וויסטער גאוה, אָט פון דעם הינטישען בטול היש, וואָס איז די סטרא אחרא פון דעם מענשליכען שטאָלץ. און עס איז קיין חידוש ניט, וואָס אָט די וויסטע גאוה האָט ניט געקאָנט דערגרייכען איהר ציעל: דרך־ארץ קאָן מען נאָר האָבען צו דעם, וואָס האָט דרך־ארץ פאר זיך אליין. און דער, וואָס שפייט זיך אליין אין פנים, פערדיענט אויך דעם שפיי פון דעם אנדערן. וואָלטען יענע אסימיליאטאָרען אנשטאָט וויסטער גאוה געהאט מ ע נ ש ל י כ ע ן ש ט א ל ץ, וואָס דעכענט זיך נאָר מיט דעם אייגענעם ווערט, און קעמפפט, אז די דרויסענדיגע וועלט זאָל אָנדערקענען מיין ווערטה, וואָלטען זיי באלד געקאָנט איינזעהן, אז אלע שפראכען זענען גלייכע מיוחסים און אז אבזאָגען זיך פון דער אייגענער שפראך צוליעב א פרעמדער, הייסט אומזיסט און אומנישט אָנשפייען זיך אליין אין פנים. א ביספל מעהר מענשליכער שטאָלץ אין דעם אידען וואָלט געמאכט אונמעגליך דאָס פערלאָזען פון אידיש. וואָס מעהר מענשען זיי וואָלטען געווען, אלץ מעהר אידען וואָלטען זיי געבליבען.

אזא בליק אויף דעם ענין פון דער שפראך איז אבער נאָך אין גאנצען פרעמד פאר א סך פון דער אידישער אינטעליגענץ, אפילו פון דער, וואָס האָט גאנץ געווים קיין ברעקעל שפור ניט פון הינטישער פסיכאָלאָגיע אין איהר נשמה. עס זענען דאָ ביי אונז מענשען, וואָס פערשטעהען בכלל ניט, וואָס מאכט מען דא פאר

אזא וועזן פון דער שפּראַך. איז דען די שפּראַך עפּעס מעהר, איידער א מיטעל אויסצודריקען געדאַנקען, און דאַרף אַן אמת'ער מענש האָבען ביי די געדאַנקען עפּעס מעהר אין זין, איידער אמת און יושר? וואָס איז די נפקא מיניה, אין וואָס פאר א קלאַנגען מען ברענגט קלאָר ארויס די דאָזיגע אידעאַלען? „קאָזאַלע־מאָזאַלע, אבי דאָברע מיינעלע".

איך וויים ניט, צי אייך איז בעקאַנט אַנ—סקי'ס „פּיאָנערי" און צי איהר געדענקט די סצענע, ווי דער קליינשטעדטעלדיגער משכיל, וואָס איז אנטלאָפען אין די גרויסע שטאָדט צולעב דער אמת'ער השכלה, לערנט זיך ביי א גימנאזיסט די רוסישע שפּראַך. נעבראָטענע ליידען שטעהט ער אויס פון דעם, וואָס ער קאָן ניט ארויסרעדען ריכטיג דאָס רוסישע וואָרט „טשיזש". ווי ער מאַטערט זיך ניט, קומט ביי איהם אלץ ארויס „ציזז" — און ער פערשטעהט ניט: וואָס איז דאָ דער אויפגעקלעהרטער גימנאזיסט אזוי מקפּיד אין דעם ענין? וואָס קאָכט ער זיך אין דעם „טשיזש"? קאָן דען פערענדערט ווערען דער ע נ י ן, ווען מען פערדרעהט א ביסעל זיין נאָמען? ווערט דער פויגעל אן אנדערער, ווען מען רופט איהם „ציזז" אנשטאָט „טשיזש"?

אזא פסיכאָלאָגיע איז זעהר פערשפּרייט ביי דער אידישער יוגענד און זי שטאָמט פון אן אנדער מין „בטול־היש", וואָס איז זעהר פערשיידען פון דעם הינטישען „בטול־היש", וועגען וועלכען איך האָב נאָר וואָס גערעדט. זי שטאָמט פון אונזער ב ט ל נ ו ת. דער אמת'ער אידעאַליסט בטלן האָט נאָר צוויי אידעאַלען אין האַרצען: אמת און יושר. שעהנקייט און מענשליכע חשיבות זענען ביי איהם קינדערשע זאכען, מיט וועלכע אן ערנסטער מענש טאָר זיך ניט אָבגעבען. אָבער דאָ מאכט דער בטלן דעם גרעסטען טעות. ער פערזעהט אין נאָנצען דעם פאקט, אז „אמת וצדק" איז נאָר א טהייל פון אונזערע העכסטע מענשליכע אידעאַלען, — דער פונדאמענט, אויף וועלכען זיי אלע דארפען אויפגעבויט ווערען. נאָך העכער איידער דער פונדאמענט, איידער אמת און יושר, הויבען זיך אויף פאר דעם מענשען די אידעאַלען פון שעהנקייט און מענשליכע חשיבות. זיי צו פערגעסען הייסט צוועקמאכען כלאחר יד אלץ, וואָס טראָגט אריין רייכקייט און פאַרב אין דעם מענשען'ס

נשמה, אלץ וואָס האָט א ווערטה צוליעב זיך אליין און ניט צוליעב אן אנדער זאָך.

מען קאָן זאָגען, אז אין קיין זאָך טרעט ניט ארויס אזוי קלאָר די מענשליכע נאַטור פון דעם מענשען, ווי אין זיין ליעבע צו שהנ־קייט, צו דער שהנער פאָרם גופא, ווייל נאָר זי אליין איז אן „אהבה שאינה תלויה בדבר", א ריינע ליעבע אָהן ענאָאיסטישע פניות און הינטער־געדאנקען. נעווים, אויך די ריינע אמת־ליעבע צוליעב דעם אמת גופא; אויך די איבערגעבענקייט צו די אידעאלען פון יושר צוליעב דעם יושר גופא טראָגען אויף זיך דעם זעלבינען שטעמפעל פון „אהבה שאינה תלויה בדבר", דעם העכסטען נע־פיהל, צו וועלכען נאָר די מענשליכע נשמה איז מסוגל. אָבער ערגעץ טרעט ניט ארויס דער נעפיהל אזוי ריין און קלאָר, ווי אין דער ליעבע צו שהנקייט, און אין דעם שטרעבען צו אינוועניר־סטער מענשליכער חשיבות, ווייל אמת און יושר קאָנען נאָך, א חוץ דער ריינער הנאה, וואָס זיי ברענגען מיט זיך, בערייכערן דעם מענשען מיט נוצליכע זאכען, בעת שהנקייט און אינוועניגסטע מענשליכע חשיבות קאָנען קיין ברעקעל נוצען פאר דעם מענשען ניט שאפען. זייער נאַנצער ווערטה בעשטעהט אות באות אין דעם, וואָס זיי זענען א פּאַאים ניט ווערטה. זיי וועלען דעם מענשען ניט מאכען נעזינטער, קליגער, רייכער, פעטער. אָבער זיי מאכען איהם מענשליכער, אין שאפען פאר איהם יענעם טיעפען גליק, יענעם צושטאַנד פון ריינער פרייד, צו וועלכער דער מענש דארף שטרעבען, וועו ער ווייל וויסען, וואָס הייסט לעבען ווי א מענש.

נאָר צווישן קלאָסען מענשען האָבען פערלאָרען דעם חוש פון שהנקייט און חשיבות, אָדער פערשטיקען איהם מיט א כיון אין זייער הארצען. דאָס איז דער גראָבער ענאָאיסט, וואָס איז ניט אוועק א סך וויייטער פון דער חיה, ביי וועמען די אידעאלען פון עסען, טרינקען, שלאָפען, סעקסועלע ליידענשאפטען און אפשר נאָך די ליידענשאפטען פון וויסטער גאוה פילען אויס אלע וויכטיגקייטען פון דער נשמה. און דאָס איז אויך דער עטישער בטלן, וועמעס הארץ עס קלאָגט, אמת, אויף דעם „צרת הכלל", אויף די ליידען פון דער מענשהייט, וואָס פערשטעהט אָבער ניט, אז די ליידען פון דער מענשהייט בעשטעהען ניט נאָר אין די שמארצען פון דער

הונגעריגער חיה אין דעם מענשען, נאָר אויך אין זיין שטרעבען צו א שעהנעם, חשוב'ען מענשליכען זיין.

גרייַלעך וואָלט איך מיך איצטער אָבגעשטעלט א ביסעל מעהר אויף דעם ענין פון עטישע בטלנות ניט נאָר ביי אונז אידען, נאָר אויך אין דער נעשיכטע פון דער גאַנצער מענשליכער וועלט. נאָר לייַדער וואָלט דאָס אונז אַוועקגעפיהרט צו וויַיט פון אונזער טהעמע. לאָמיר זיך בענוגענען מיט דער בעמערקונג, אז די קאַלטקייט צו די שעהנקייטען פון דער שפּראַך, — די גלייכגילטיגקייט, אין וואָס פאר א שפּראַך מען זאָל רעדען און ווי מען זאָל געברויכען איהרע אויסדרוקען, איז נאָר ניט אזא חשוב'ע מענשליכע מעלה, ווי עס קאָן זיך אפשר אויסדוכטען אויף דעם ערשטען בליק. א נאַרמאַלער מענש ליעבט זיין שפּראַך, — וואָס פאר א שפּראַך דאָס זאָל ניט זיין, און וואָס מעהר מענש ער איז, אַלץ שטאַרקער איז זיין ליעבע צו איהר.

איך האָב מיך אזוי לאַנג אויפגעהאַלטען אויף דעם ענין פון שפּראַך און שפּראַכען־ליעבע, ווייל דאָס איז איינער פון די וויכטיגסטע פעלזען, אָן וועלכע עס צושלאָגען זיך די וואַלען פון קאָסמאָפּאָליטיזם. אויב שפּראַך־פּאָרם איז ניט קיין גלייכגילטיגע זאַך פאר דעם מענשען, אויב די ליעבע צו איהר וואקסט מיט דער ענטוויקעלונג פון מענשליכקייט אין איהם און אויב דער אַלגעמיין מענשליכער שכל קאָן בשום אופן ניט ארויסברענגען, וועלכע שפּראַך איז די מענשליכסטע, איז יעמאָלט ניטא קיין ברעקל האָפנונג, אז דער קאָסמאָפּאָליטישער אידעאל, — די פערשווינדונג פון אַלע פעלקער־קולטורען אין איין מענשהייטס־קולטור און אין איין מענשהייטס־שפּראַך, — זאָל וועז עס איז מקוים ווערען.

אין דער אמת'ען! אונטערדריקטע, צוריקגעבליבענע פעלקער אַדער איינצעלנע שיכטען פערלאָזען אָפט זייערע שפּראכען ווייל אויס פיהישער גלייכגילטיגקייט צו מענשליכע אינטערעסען, ווייל אויס וויסטער גאוה, ווייל אויס עטישער בטלנות און נאָך א גרעסערער ווייל דערפאר, ווייל עס זענען דא הערשענדע שפּראַכען, צו וועלכע עס לוינט זיך בעסער צו־צושטעהן, ווייל פאר זיי ניט מען איצטער מעהר שמאַלץ. אָבער מיט דער ענטוויקעלונג פון דעם מענשליכען פּראָגרעס מוזען מיר דאָך דערלעבען אזא צייט,

וועז די איינטיילונג אין הערשענדע און בעהערשטע וועט אין גאנצען אָבגעשאפט ווערען. עס מוז דאָך קומען א מאָמענט, וועז קיין גרופע מענשען וועט ניט האָבען קיין שום איבערוואָג איבער קיין אַנדער גרופע און יעדע פון זיי וועט האָבען די פולע מעגליכקייט צו לעבען נאָך איהר הארצענס בעגעהר. און יעמאָלט, וועז די ניעדעריגערע בעדערפענישען פון דעם מענשען וועלען בעפריעדיגט ווערען דורך א קלוגען סיסטעם פון יושר, וואָס וועט ארייגעפיהרט ווערען אין דעם לעבען פון אלעמען, וועט דער מענש, בעפרייט פון דער דאגת חיונה, זוכען זיין גליק אין דער בעפריעדיגונג פון די העכערע בעדערפענישען, דער ליעבע צו אמת, שעהנקייט און מענשליכע חשיבות. וואָס מעהר גיטער פון העכערער קולטור א פאָלקס־גרופע וועט יעמאָלט אויסארבייטען אָדער אריבערנעהמען פון דער פרעמד, אלץ רייכער וועט וועלען איהר שפראָך און אלץ שטארקער — איהר ליעבע צו איהר.

פרעגט זיך די שאלה: וואָס וועט יעמאָלט קאָנען צווינגען די דייטשען, זיי זאָלען זיך אָבזאָגען פון זייער דייטש און פרייטען עס, לאָמיר זאָגען אויף פראנצויז? וואָס וועט דעם אידען צווינגען, זיך אָבצוזאָגען פון אידיש און אָננעהמען לאָמיר זאָגען רוסיש אָדער ענגליש? קיין זאך קאָן יעמאָלט קיינעם ניט צווינגען דערצו. אין די בעדינגונגען פון פאָלקאָמענער גלייכהייט מוזען זיך די שפראכען פאָנאנדערבליהען נאָך שטארקער, אייזער איצטער, — די קולטורען פאָנאנדערוואקסען זיך יעדע אויף איהר שטייגער, לויט איהר אינוועניגסטער טבע, און די נאציאָנאלע סמנים פון א פאָלק מוזען יעמאָלט ווערען נאָך בולט'ער און שטארקער.

דער קאָסמאָפאָליטיזם האָט פערזעהן, אז עס זענען דאָ א סך קולטור־צווייגען, וואָס דריקען זיך אויס ביי יעדען פאָלק אין א פערשיידענער נאציאָנאלער פאָרם, אָבער וואָס זענען פון דעסטוועגען אלע גלייך מענשליך, אלע פון גלייכען ווערטה און קאָנען אלע האָבען אין זיך דעם זעלביגען גראד פון אמת, יושר, חן און מענשליכע חשיבות. אויף אזא'ן אופן האָט נאָר קיין ברעקעל זיין ניט צוטרעטען צו א וואָסער עס איז פאָלק מיט דער פאָדערונג: „פאָלק, הער אויף צו זיין פאָלק און ווער מענש", ווייל עס איז אין דער

נאַנצער מענשהייט ניטאָ קיין איין איינציגע פּאָרס, איז וועלכער עס זאָל זיך אויסדריקען יענער קולטור־צווייג און וואָס זאָל האָבען מעהר רעכט אויף זיין לעבע, איידער זיין איינענע נאַציאָנאַלע פּאָרס.

די שפּראַך איז נאָר איין צווייג אַזאַ. עס זענען דאָ נאָך א סך אַנדערע. נעהמט, צ. ב. די שעהנע ל י ט ע ר א ט ו ר, וואָס איז אַזוי שטאַרק פערבונדען מיט דער שפּראַך. לאָמיר אַננעהמען, איהר לעבט יענעם מענשליכען גע‌לעכטער דורך טרעהרען, וואָס האָט אַרויסגעבראַכט אין ענגלאַנד דיקענסען, אין רוסלאַנד גא־גאָל'ן און ביי אונז, אידען, שלום־עליכם'ן. איך ווייס ניט, ווי איהר קוקט אויף שלום־עליכם'ן. עס קאָן זיין, איהר זייט נאָך ניט געווואוינט אַוועקצושטעלען א אידישען שרייבער אין איין ליניע מיט אַזעלכע גדולים פון דער אל־וועלטליכער ליטעראַטור. אָבער איך וואָלט אייך דורך א ליטעראַרישען אנאליז געקאָנט בעווייזען אַזוי קלאָר, ווי דער טאָג, אז דער מחבר פון אַזעלכע ווערק ווי „חוה", „ראבטשיק", „אויף פּסח אהיים" און נאָך א סך, א סך אַנדערע דארף בשום אופן ניט אַראָבלאָזען די אויגען פערשעהמ־טערהייט, וועלכע מען שטעלט איהם אַוועק לעבען גאַנאַל'ן און די־קענס'ן. און וואר רעדט שוין וועגען א מארק טוויין! מיט איהם קאָן שלום עליכם אויף אַלע פעל תמיד האַלטען די וואָג. על כל פּנים וועט מיר, דעם אידען, נעווויס זיין נעהנטער צום הארצען און טהייערער מיין שלום־עליכם, איידער דער רוסישער גאַגאָל אָדער דער ענגלישער דיקענס, — וואר רעדט שוין וועגען דעם אמעריקא־נער מארק טוויין.

נו? קאָנט איהר צוגעהן צו מיר און זאָגען: „איה, הער אויף צו זיין איד און וואר מענש; פערוואַרף דיין שלום־עליכם און קוויק זיך מיט מארק טוויין'ן!" מיט וואָס איז מארק טוויין חשוב'ער, איידער שלום־עליכם? זיי זענען בויידע אין בעסטען פאל — דעם בעסטען פאר טוויינ'ען — ג ל י ך חשוב. אין זיי, אין בויידען האָט זיך אויסגעדריקט איין און דערזעלביגער אלגעמיין־מענשליכער שטריך פון לאָבען דורך טרעהרען, אָבער ביי בויידען, ווי אויך ביי נאַגאָל'ען און דיקענס'ען, האָט זיך דער דאָזיגער אלגעמיין־מענש־ליכער שטראהל איבערגעבראָכען אין א בעזונדער נאַציאָנאַלער אט־

מאָספּערע, אויף א בעוונדער נאציאָנאלען שטייגער און אָנשטאָט איין הומאָריסטישער ארט האָט איצטער די מענשהייט גאנצע פיער.

צו דעם אייגענעם רעזולטאט קומט איהר, וועו איהר טראכט זיך אריין אין דעם ענין פון פּאָעזיע בכלל. איין־און־דיזעלביגע פּאָעטישע דיכטונג ברענגט ארויס פערשיידענע אייגענארטיגע טא־לאנטן ביי די פערשיידענע פעלקער, וואָס דריקען זי אויס אויף א פערשיידענעם, אָבער גלייך־ווערטיגען שטייגער. איהר קאָנט ניט פערלאנגען, וועו עס איז זאָל זיך אָבזאָגען פון זיין נאציאָנאלער פּאָעזיע און צושטעהן צו דער „אל־מענשליכער", ווייל קיין אל־מענשליכע פּאָעזיע, וואָס זאָל ליגען דרויסען פון די נאציאָ־נאלע פּאָעזיען, איז ניטא. די אל־מענשליכקייט ליעגט ניט דרוי־סען, נאָר אינווענינג אין די נאציאָנאלע בעשאָפונגען, און העכסטענס, וואָס איהר קאָנט זאָגען, איז: פערלאָז דיין נאציאָנאלע פּאָעזיע, אין וועלכער עס ווערט אויסגעדריקט א חוץ דעם אלגע־מיין־מענשליכען טיל, נאָך דער ספּעציפישער כאראקטער פון דיין אידישער נשמה, און שפּרינג אריין אין א פרעמדע נאציאָנאלע פּאָעזיע, אין וועלכער עס ווערט אויסגעדריקט אויך דער ספּעציפי־שער כאראקטער פון דעם פרעמדענם נשמה. אָבער ערשטענס איז דאָס שוין ניט קיין קאָסמאָפּאָליטיזם, נאָר א נאָר פשוט'ער, נאקע־טער שאָוויניזם פון דער פרעמדער נאציאָנאליטעט און א חוץ דעם דארף מען מיר נאָך בעווייזען, אז דעם פרעמדענם נשמה פאסט בעסער פאר מיר, איידער מיין אייגענע.

אזוי איז עס מיט דער פּאָעזיע, און אזוי איז עס מיט יעדען אנדער צוויינ פון דער מענשליכער קולטור, וואָס שטייגט אריבער די גרעניצען פון דער רייגער וויסענשאפט און דעם פשוט'ען, טאג־טעגליכען יושר, — די קונסט בכלל, די פילאָסאָפיע, די רעליגיאָן. וויי אלגעמיין־מענשליך עס זאָל ניט זיין זייער אינהאלט, מוז יעדע ריכטונג פון זיי בעקומען א גאנץ אנדער פּנים און פארב, ווי נאָר זי טרעט אריין אין א בעשטימטע נאציאָנאלע אטמאָספערע און וועקט דאָרטען אויף די שאפענדע כחות פונ'ם פאָלק. אפילו דער קאָסמאָליזיזם, וואָס לייקענט אין עצם די איינטהיילונג אין פעלקער, וואָס קומט צו דער גאנצער מענשהייט מיט איין־איינציינען רעלי־ניעזען גרונד־געדאנק, אפילו ער האָט בעקומען ביי יעדען פאָלק א

בעזונדער אויסזעהן, און דער קאַטאַליציזם פון דעם דייטש איז ניט אין נאַנצען דער, וואָס דער קאַטאַליציזם פון דעם פראַנצויז, אַדער דעם פויל אַדער דעם איטאַליענער. נאָך מעהר, אפילו אזא ריין אַלנעמיין־מענשליכע ריכטונג, ווי דער וויסענשאפטליכער סאָציאַליזם פון קאַרל מארקס, האָט בעקומען נאַנץ פערשיידענע נאַציאָנאַלע געשטאַלטען ביי די רוסען, דייטשען, פראַנצויזען, ענגלענדער, איטאַליענער, פוילען און אַלעגדער. נעהט, טענה'ט זיך אויס, ביי וועלכען פאָלק איז דער מארקסיזם דער מארקסיסטישסטער, צו־ליעב וועלכען אַלע איבעריגע פעלקער זאָלען זיך מוזען אָבזאָגען, און געהט, פאַדערט נאָך, זיי זאָלען זיך אָבשרייבען ביים רב, אז מהיום והלאה טאָרען זיי קיין אייגענעם מארקסיזם ניט אַרויס־ברענגען!

און נאַנץ געווים איז יעדען מענשען בעזונדערס טהייער די נאַציאָנאַלע פאַרם פון דעם אַלגעמיין־מענשליכען תוך, וואָס זיין פאָלק האָט ארויסגעבראכט. דאָס הייסט ניט, אז ער דאַרף זיך ניט אינטערעסירען מיט דעם, וואָס אנדערע פעלקער בעשאפען. אדרבה! ער מוז און זאָל בעקאַנט ווערען מיט די קולטור־פראַדוקטען פון דער פרעמד, ער זאָל זיי ליעבען און שעצען, וויל זיי בעריכערן זיין אייגענע נשמה און וועקען אין איהר איהרע כחות. אָבער ער דאַרף זיי ליעבען און שעצען, אויף דעם זעלביגען אופן, ווי דער קינסטלער אויף דער וויאָלין ליעבט דעם קינסטלער אויף דעם פיאַנאָ. ער פערשטעהט, אז זיין נשמה קאָן אויסדריקען איהר טיעפען און רייכען אינהאַלט נאָר אויף דער וויאָלין, ווי יענער נאָר אויף דעם פיאַנאָ, און איהם וועט זיין קונסט בלייבען טיעפער אייגענעבאקאַנט אין האַרצען, אַיידער די קונסט פון דעם פיאַניסט.

איך גיב צו, אז א מלאך, אַדער א ספינאָזא, וואָלט זיך נעקאַנט אויפהויבען אין געפיהל צו אזא הויך, וואו אַלע קולטור־פראַדוקטען פון דער מענשהייט זאָלען רעדען נלייך שטארק און גלייך ליעבליך צו זיין געמיטה; וואו ער זאָל אבסאָלוט ניט שפירען קיין איין ברעקעל איבערוואָג אין געפיהל צווישען איין נאציאָנאַלע פאַרם און דער אַנדערער. אָבער אויב מען וואָלט אויך אזא אבסאָלוט ספינאָזיסטישען קולטור־פריינד געזאָגט, אז איהר ווילט, צ. ב., די אידישע פידעל זאָל פערשטומען אין דער מענשליכער

סימפאָניע און אָנשטאָט איהר זאָל אָוועקגעשטעלט ווערען נאָך א דייטשער קלאַרנעט, ווען ער אייך נאָנץ העפליך אָבראָנקען פאַר דער טובה: איהם וואָלט געפעהלט א „כלי" אין דער סימפאָניע און ער וואָלט פּראָטעסטירט אָנטקעגען איהר פערשווינדען. — און גלאָט: ווער קאָן דאָס זיין א מלאך, אָדער א ספינאָזא? א חוץ דעם קאָנט איהר זיין זיכער, אז אויב אזא ספינאָזא זאָל אָנהויבען ניט נאָר גענייסען די אלגעמיין־מענשליכע סימפאָניע, נאָר אליין שפּיעלען אין איהר, ווען ער פון זיך נופא נאָנץ נאָטירליך אויס־קלייבען אזא „כלי", וואָס איז מעהר צוגעפאַסט צו זיין נ א צ י א־נ א ל י ע ן כאראקטער און זיינע נאציאָנאלע כוחות.

ליידער קאָן מען ניט לייקענען, אז עס איז דאָ איצטער אין לעבען אויך אזא טיפּ מענש, וועמען די גאנצע נפקא מיניה צוויישען די פערשיידענע נאציאָנאלע שאטירונגען אין די העכערע צווייגען פון דער קולטור ריהרט ווי די וואָנד, וויל די גאנצע העכערע קולטור, מיט איהר פאָעזיע, קונסט, ליטעראָטור, וויסענשאפט, פילאָסאָפיע און רעליגיאָן, ליעגט איהם אין דער לינקער פּאה. דאָס איז דער „פיך בצורת מענש", — וואָס וויים נאָר איין זאָך: גוט נעגעסען, גוט געשלאָפען און נאָך א פעטע עליה אין שוהל נעכאפט, — וואָס דאַרף מען מעהר? פון זיינט וועגען מענען אלע קולטורען זיך צונויפגיסען אין איין אייניגיג; עס וועט איהם דערנאָך זיין לייכטער, אין גאנצען ארויסצוגיסען זי אין רינשטאָק. אָבער — אונזער טעמע רופט זיך דאָך ניט „איד און פיך", נאָר: „איד און מענש"... און א מענש איז דער, פאר וועמען די העכערע צווייגען פון דער קולטור זענען דער גאנצער תמצית פון דעם זיין. און וואָס מעהר מענש איינער איז, אלץ א גרעסערען אָרט אין זיין נעמיטה פערנעהמען די העכערע צווייגען פון דער קולטור, אלע אין איינעם, אָדער נאָר אייניגע פון זיי. און וואָס מעהר ער איז פעראיינטע־רעסירט אין זיי, וואָס מעהר נשמה און הארץ ער לענט אין זיי ארייין, אלץ צוגעבונדענער וועלט ער צו יענער נאציאָנאלער פּאָרם, אין וועלכע זיין פאָלק האָט זיי בעשאפען, אין וועלכע עם שטעקט אויך א טייל פון זיין הארץ און פון זיין נשמה.

וואָס מעהר מענש דער איד וועלט, אלץ מעהר איד וועלט ער. די ליעבע צו דער אייגענער קולטור איז א מ ע נ ש ל י כ ע

ליעבע. זי בעגיסט מיט איהרע ווארימע, לייבטענדע שטראהלען ניט נאָר דעם איצטיגען מעמד פון דער פאַלקס־קולטור, נאָר אויך איהר גאנצע געשיכטליכע ענטוויקעלונג, דעם גאנצען אוצר פון גייס־טיגע גיטער, וואָס דאָס פאַלק האָט איהם אָננעזאַמעלט פון זינט עס איז געוואָרען א פאַלק אויף דער וועלט ביז אויף דעם היינטיגען טאָג.

נעווים, קאָן קיין מענש ניט זיין גלייך ענטציקט פון אַלע ערשיינונגען, וואָס זיין פאַלק האָט אַרויסגעבראכט אין זיין עבר. אין דעם נעפעכט פון דעם „היינט" טראָגען מיר אריבער אונזער ליעבע און אונזער האַס אויף אויף די ערשיינונגען פון דעם „נעכ־טען". און וואָס נעהנטער דער „נעכטען" איז צו אונזער צייט, אַלץ וועניגער קאָנען מיר איהם בעטראכטען אין דעם מילדען, קלאָ־רען און ריינעם ליכט פון דעם היסטאָריקער, וואָס פערשטעהט אַלץ, און וואָס קאָן דעריבער אַלץ און אַלעמען מוחל זיין. אָבער וואָס מעהר איינער לערנט זיך אויס צו בליקען ה י ס ט א ר י ש אויף דער פערגאַנגענהייט, אַלץ מעהר „ספּינאָזא" וועלט ער בנוגע צו איהר, אַלץ מעהר פלאַמט אין איהם אויף יענע געטליכע ליעבע, וואָס גיסט אוים איהרע שטראהלען אין גלייכער מאָס אויף דעם צדיק און דעם רשע.

נאָר, אפילו וועז מען זאָל זיך ניט אויפהויבען אויף דער הויך פון א ספּינאָזא, אפילו אז מען זעצט זיך אוועק אַל כסא הרבנות און מען נעהמט זיך משפּט'ען די פערגאַנגענע צייטען, איז, ווי שטרענג עס זאָל ניט זיין דער משפּט איבער דעם איינעם עבר, וועט ער אַלץ איבערלאָזען נעגוג העלדען, טהאטען און פאַסירונגען, וואָס מוזען אַרויסרופען בעגייסטערונג אין אונז. די בעקענטשאפט מיט דער אייגענער געשיכטע און די בעגייסטערונג, וואָס זי פלאַמט פאַנאַנדער אין אונז, פערשטאַרקט יענע בעהעפטונגס־פעדים, וואָס בינדען אונז צו צו דעם אייגענעם פאַלק, ווי די בעקענטשאפט מיט דער פרעמדער געשיכטע הויבט אויף אין אונזערע אויגען די חשיבות פון יענעם פרעמדען פאַלק און אונזער טיעפען רעספּעקט צו איהם, אן איטאַליענער, וואָס זאָל שטודירען די געשיכטע פון זיין נאַרי־באַלדי און די געשיכטע פון אונזערע מאַקאַבעער, וואָלט נעווים נעהאט דרך־ארץ פאר די העלדען־טהאטען פון די אידישע נאציא־

נאלע בעפרייער, אבער זיין אייגען בלוט וועט ער פיהלען ניט אין די מאקאבעער, נאר אין גאריבאלדי. דאס איינענע איז אויך מיט אונז. וועז מיר ציהען א פערגלייך צווישען גאריבאלדי און יהודה המכבי, וואקסט אין אונז גאנץ געווים דער רעספעקט צו דעם איטאליענישען פאלק און זיינע פרייהייטס־העלדען, אבער א גאנץ משונה־דיגע אומרוה דערוועקט אין אונזער נשמה דאס בילד פון דעם אייגענעם פרייהייטס־העלד. ווי מיט א מאגנעט ציהען צו זיך די אייגענע העלדען, די גיטער פון דעם אייגענעם אוצר, און פון דעם מאגנעט קאן זיך קיינער ניט בעפרייען.

וויכטיג איז נאך דאס צו נערענקען, אז דער אוצר פון א פאלק קאן נעהערען אין גאנצען נאר צו די קינדער פון דעם פאלק. פרעמדע קאנען אריבערנעהמען צו זיך נאר א טייל פון איהם. און ניט אלע מאל איז דער אריבערגענומענער טייל גראד דער בעסטער. פון דער ענגלישער ליטעראטור, צ. ב., וויים די גאנצע נעבילדעטע מענשהייט א סך נעמען פון גדולים, — א שעקספיער, א בייראן, א שעלליי, א דיקענס און נאך מעהר. אבער עם וואלט נעווען א טעות צו מיינען, אז זיי זענען די אייניציגע טרענער פון דעם ענגלישען גייסט און אז זיי בילדען דעם העכסטען שטאפעל פון זיין זשעניע. אין דער היים, ביי דעם ענגלענדער, זענען נעבליעבען נאך א סך זשעניען, וואס האבען ניט נעהאט די זכיה אריבערגענומען צו ווערען אין דער פרעמד, וואס שטעהען אבער ניט ניעדריגער, איידער די, וואס זענען בעריהמט נעווארען אין דער וועלט. א סך מבינים אין דער ענגלישער ליטעראטור שטעלען, צ. ב., א ראבערט בראונינג העכער איידער א בייראן. דער דייטש האט אין זיין ליטעראטור, א חוץ די לעססינגס, נעטהעם און שילער׳ס נאך א סך נעמען, וואס דער פרעמדער איז ניט מחויב צו קענען, אבער וואס זענען איהם, דעם דייטשען, ניט וועניגער טהייער, איידער זיינע וועלט־בעריהמטע גדולים. די רוסען שצעדרין, אסטראווסקי און אוספיענסקי וועלען אפשר קיין מאל ניט זיין אזוי פאפולער אין דער וועלט, ווי א מאקסים גארקי, וועז אפילו זייער טאלאנט איז בלי ספק העכער איידער זיינער. דאס רוסישע נעבילדעטע פאלק ליעבט זיי אבער ניט וועניגער און אפשר נאך מעהר, איידער זיין גארקי. אויך ביי אונז, איידען, האבען מענדעלי מוכר ספרים

און פּרץ א סך וועניגער שאנסען אריבערנעמען צו ווערען אין דער וועלט־ליטעראטור, איידער שלום אש, בעת דער גראד פון זייער טאלאנט איז ניט לפי ערך העכער, איידער דער פון שלום אש.

דורך די אייגענארטיגקייט פון דעם אידישען לעבען און שאפען איז גראד דער אידישער אוצר פול מיט אזעלכע גדולים, וועמעס גאנצער וועלט־בליק איז ניט פאלק קאן באמת שעצען און געניסען. אויף אזא אופן איז דער קולטור־אוצר פון א פאלק די גייסטיגע ה י י ם פון זיין נשמה, איהר רייכטהום, אין וועלכען דאס פאלק מוז זיין מעהר פעראינטערעסירט, איידער אין די עשירות פון דער פרעמד. אפילו אין די מיטלערע און גאר קלייגע טאלאנטען, פון וועלכע קיין פרעמדער איז ניט מחויב צו וויסען, איז דאס אייגענע פאלק פערינטערעסירט ניט נאר, וויל זיי זענען ז י י נ ע, נאר אויך מחמת אן אנדער טעם, וואס האט א גרויסע בעדייטונג פאר דער ענטוויקלונג פון דער אלגעמיין־מענשליכער קולטור, וואס דריקט זיך אויס אין איהרע העלדען און גדולים פון אלע פעלקער. מיר זעהען א פארטיגען שעקספּיער, א פארטיגען געטהע, ווי זיי שטעהען אין דעם פאנטאזיע פון דער מענשהייט. אבער זיי זענען דאך ניט פון העלער הויט ארויסגעשפרונגען אין זייער גאנצער גרויס. צעהנדליגער קלייגער און מיטלערע טאלאנטען האבען פריהער בעדארפט אין איינעם בעשאפען א בעשטימטע נאציאנאלע גייסטיגע אטמאספערע, איידער אין איהר האט געקאנט געבארען ווערען א גענהע אדער א שעקספּיער. אט די „קלענערע גענער", וואס דער פרעמדער זעהט ניט, שטעהען אבער פאר די אויגען פון דעם אייגענעם פאלק. דאס פאלק קען זיי, געניסט זיי און שעצט זיי, און וואס נעבידעטער אן ענגלענדער אדער א דייטש איז, ד. ה. וואס מעהר מענש ער איז, אלץ מעהר ענגלענדער אדער דייטש איז ער.

אויך דער איר האט אייגענטליך ניט געדארפט זיין קיין אויסנאהם פון דעם דאזיגען כלל. און וועז מיר זעהען, אז ער פיהרט זיך דא אויף פארט ניט ווי אנדערע; וועז מיר זעהען, אז ער איז בעקאנט מיט אלע אלוועלטליכע גדולים און וויים אפילו ניט די העלדען פון זיין אייגענער קולטור, זאלען מיר זיך ניט איילען

ארויסצוטראגען איהם דעם אטעסטאט פון „מ ע ה ר מ ע נ ש".
אפשר... אפשר... וועד וויים? אפשר איז ער דערפאר ו ו ע נ י ג ע ר
מענש, איידער אלע אנדערע געביל דעטע מענשען, וויל איהם פעהלט
יענע ז א פ ט, וואס וועלט ארויננעזויגען פון דער איינענער קול־
טורעלער אטמאספערע און גיט יעדען נייסט צו א בעזונדערען קא־
לאריט.

אבער — וועגען דעם ענין פון דעם אידישען קולטור־אוצר און
דער שטעלונג פון אונזערע ראדיקאלען צו איהם וועלען מיר נאך
מוזען רעדען אין דער נעכסטער פארלעזונג.

צוויי פאַרלעזונגען וועגען איד און מענש

צווייטע פאַרלעזונג

אין דער ערשטער פאַרלעזונג האָבען מיר אויסגעפונען דריי אַרטען אידען: דער רעליגיעזער, דער נאַציאָנאַלער און דער ראַסען־איד, און פאַר זיי האָבען מיר געדארפט ארויסברענגען די שייכות פון „איד און מענש".

מיר זענען פארטיג געווארען נאָר מיט א טייל פון דעם נאַציאָנאַל־אידען און זענען געבליעבען שטעהן ביי דעם ענין פון דעם אידישען קולטור־אוצר און ביי דער ארט, ווי אזוי א ראדיקאַלער איד שטעלט זיך צו איהם.

אויך דאָ מוז איך מודה זיין, אז אין דער צייט פון מיין יונגען קאָסמאָפּאָליטיזם האָב איך מיך אויך ניט בעסער בעגאַנגען מיט דעם גאַנצען גייסטיגען עבר פון אונזער פאָלק, איידער דאָס טהוען די איצטיגע ראַדיקאַלע קאָסמאָפּאָליטען. די פּיצלעך און ברעקלעך פון דער אַלטער קולטור, וואָס האָבען זיך נאָך געבאָמבעלט אין מיין מוח, זענען געווען פאַר מיר, ווי פאַר דאָס רוב פון מיין דור און מיין ריכטונג, ניט מעהר ווי א מאַטעריאַל פאַר שארפזיניגע אפיקורסישע און אַטעאיסטישע וויצען. אויך אין דער אפקורסישער העברעאישער ליטעראַטור, מיט וועלכער איך בין אויך געווען א ביסעל — גאַנץ אויבערפלעכליך — בעקאַנט, — אונזער ליעבלינגס־העלד איז געווען דער ווירקליך פרייער גייסט, משה ליב ליליענבלום, — האָבען מיר אויך ניט געקאָנט זעהן א שטיק אייגענע, ריין מענשליכע און פרייע קולטור, וואָס זאָל האָבען פאַר אונז א וועלכען עם איז נאַציאָנאַל־פראָגרעסיוון ווערטה. זי איז געווען אין אונזערע אויגען אויך ניט מעהר, ווי א טייל פון יענער קראפט, וואָס איז בערופען געווארען אויסצואוואַרצלען אין גאַנצען די עקסיסטענץ פון אידען און אידישקייט. די זעלביגע קראפט האָבען מיר געשפירט

און ווארם בעגריסט אין דער יונגער סאטירע, וואס האט זיך נאך פון די זעכציגער יאהרען אן נענומען וועבען אין דער אידישער שפראך: אין לינעצקי'ס „פוילישען אינגעל", אין מענדעלי'ס „קליין מענשעלע" און „מסעות בנימין השלישי".

אפילו שפעטער, אין די יאהרען 1883 און 1884, וועו איך האב אין גאנצען צוועקגעווארפען דעם קאסמאפאליטיזם און בין נע־ווארען א בעוואוסטוניגער נאציאנאל־ראדיקאלער איד, א אידישער, — ניט נאר אידיש שפרעכענדער, — סאציאליסט; ווען פאר מיר איז קלאר געווארען דער וועג, אין וועלכען די אידישע אינטעליגענץ דארף גיהן, — דער וועג פון דער אייביגער פעלקער אייניגונג מיט דעם פאלק אויף דעם יסוד פון דער אידישער שפראך, — אפילו אין דער צייט, זאג איך, האט דער אלטער קולטור־אוצר ניט געשפיעלט קיין ברעקעל ראלע אין מיינע געראנקען: איך האב געוואוסט, אז מיר דארפען האבען אן אייגענע קולטור, אבער זי איז גאלגען פאר מיר נאנץ אין דער צוקונפט, מיט קיין אינצינגען טיל ניט אין דער פערגאנגענהייט.

מען האט אפט פארגעווארפען דעם „בונד", אז ער הויבט אן די אידישע געשיכטע פון... זיך אליין. איך ווייס ניט, אויף ווי־פיעל דאס איז אמת פאר דעם „בונד" אין אלע זיינע טיילען, אבער פאר מיר, דעם „בונדיסט" פון דעם יאהר 1884, ווי איך האב א געוויסען רעכט מיך צו רופען, טרעפט צו דער פארוואורף אות באות. „זאלען די מתים בעגראבען זייערע מתים!" — דאס איז געווען די גרונד־שטימונג בנוגע צו דעם גאנצען אלטען יודענטום. מיר, די יונגע און די פרייע, מיר וועלען אויפבויען אן אייגענע אידישע קולטור, א ריין מענשליכע, אן אייראפעאישע. איך האב געטרוימט וועגען א גאנצע מחנה פון איבערזעצער, וואס זאלען צוועקגעגען דעם פונדאמענט פאר דער נייער אידישער קולטור אין דער פארם פון איבערזעצונגען אין אידיש פון אלע וויכטיגע מאדערנע אייראפעאישע ווערק. און דערנאך ערשט זאלען קומען די נייע בויערס און שאפערס, וואס וועלען פריי ארויסברענגען דעם לעבעדיגען אידישען גייסט אהן א ברעקעל שייכות צו זיין שוין לאנג געשטארבענער און אויף אייביג בעגראבענער פרייהייט.

וואלט מען ביי מיר יעמאלט געפרעגט: נישיים געפינסט דו

אין דעם גאַנצען גייסטיגען אוצר פון דעם אידישען פֿאָלק קיין איין ווערק ניט, וואָס זאָל ווערטה זיין, מען זאָל עס אריבערטראָגען אין דאָס נייע לעבען? — וואָלט איך אפשר א טראכט געטהאָן און וואָלט געמאכט אן אויסנאַהם פֿאַר צוויי שריפטען: דעם תנ"ך און ליליענבלום'ס „חטאת נעורים"; אָבער, וואָס צווישען זיי, וואָלט איך אָהן א ברעקל עגמת־נפש געלאָזט ליגען אָן א זייט.

מיר האָבען זיך בעגאַנגען מיט דער אלטער אידישער קולטור, ווי מיר האָבען זיך בעגאַנגען מיט דעם גאַנצען אידישען פֿאָלק, ווי מען בעגעהט זיך. לויט דעם אידישען פֿאָלק־לאָר, מיט א מת אין כף־הקלע: דאָס הייסט — א פלאָם מיט דער האַנד אין פנים אַריין „כלאחר יד" און אן אויסגעשריי: „גיה צוריק אין דיין רוה אריין!"

האָט דאָס די אידישע קולטור פערדיענט? דאָס וועלען מיר זעהן. איך, וועניגסטענס, האָב זי איגנאָרירט, ניט דערפאָר, וואָס מיין קריטישער גייסט האָט איינגעזעהן די נישט־וועדטיגקייט פון אלץ, וואָס אונזער פֿאָלק האָט געשאפען צווישען דעם תנ"ך און דעם „חטאת נעורים", נאָר פשוט דערפאָר, וויל איך האָב ניט גענאַט קיין ברעקל השגה פון יענעם ריין מענשליכען ווערטה, וואָס דער אלטער אידישער קולטור־אוצר פערמאָגט, און עס איז יעמאָלט קיין איין מענש ניט געווען, וואָס זאָל האָבען געקאָנט דערקלעהרען איהר בעדייטונג פאר א פרייד־ענקענדען אידען. די זיס־זויערע חן'דלעך, וועלכע די ליבראַלע השכלה־וועלט פלעגט אפט מאכען, סיי אין אידיש, סיי אין רוסיש, דעם אלטען יודענטום, זענען מיר געווען וועניג בעקאָנט, און אויב איך וואָלט געהאט די זכיה צו קענען זיי נעהנטער, וואָלטען זיי מיר שוין יעמאָלט געווען צו־ווידער, ווי זיי זענען מיר פער'נמאס'ט אויך היינטיגען טאָג.

אָבער קיינער האָט ביי מיר יעמאָלט גאָר נישט ניט געפֿרעגט, און דעריבער האָב איך אפילו אויך וועגען דעם תנ"ך און דעם „חטאת נעורים" ניט געטראכט ווי וועגען עלעמענטען, וואָס געהען אַריין אין דער אידישער קולטור. דער גאַנצער עבר — א בלאַנק, און ער האָט קיין ברעקל שייכות ניט צו דער גענענווארט און צו דער צוקונפט!

ערשט שפעטער אין דעם אָנהויב זומער 1885 האָבען מיך מיינע נאַציאָנאַל־ראַדיקאַלע אידעען ארויפגעפיהרט אויף די נויטוועניג־

קייט צו שטודירען די געשיכטע פון דעם אידישען פאלק, און ערשט פון יעמאלט אן האב איך נענומען איינזעהן מיין טעות. איך האב אבגעפרישט אין זכרון מיין חדר־לומדות, האב מיך ארייננעווארפען מיט דעם גאנצען וויסענס־דאָרשט פון דער יוגענד אין דעם גרויסען ים פון אונזער גייסטיגען עבר, און — אין דעם ליכט פון מיין סאציאליסטיש־אידישער וועלט־אנשויאונג — איז ביסלעכווייז ארויסגעוואקסען פון דעם דונקעל א וועלט, וואס האט מיך בעצוי־בערט דורך איהר אינוועניגסטער רייכקייט, קראפט און אונגעהויע־רער ראליע, וועלכע זי האט געשפיעלט אין דעם לעבען פון אונזער פאלק.

עס קאן איצטער ניט זיין מיין ציעל, צו בעשרייבען איך, ווי אזוי די נייע וועלט האט זיך אנטפלעקט פאר מיר. איך וועל אייך נאר זאגען, אז דער ערשטער שטראהל, וואס האט מיר א שיין געטהאן אין די אויגען, איז געווען א בלעטעל פון דעם „יוסיפון", — דעם פערפעלשטען, — וואו עס ווערט בעשריבען די אידיש־קא־מוניסטישע סעקטע פון די א י ס י י ם. עס איז אין מיר אויפ'ן שטעל געבאָרען געוואָרען א האלב אומבעווואוסטע, אבער פון דעסטוועגען זיכערע געוויסהייט, אז איך וועל געפינען נאך א סך שפורען פון ריינער מענשליכקייט אין דעם שטויב פון אונזערע פערגאנגענע דורות.

און וואס מעהר איך האב נענומען שטודירען אונזער אלטע געשיכטע, וואס מעהר איך האב מיך פערטיעפט אין די אומשטענדען און דעם לעבען פון די, וואס האבען זי געשאפען אדער אויסגע־ליטען, — אין זייערע געדאנקען, געפיהלען, חלומות און שטרעבונ־גען, — איז פאר מיר געוואָרען אלץ מעהר קלאָר, אז מיר האבען אין די פערגאנגענע דורות א סך מעהר אייביג לעבענדע מענשליכקייט, איידער פערשימעלטען שטויב.

איך וויל דאָ שוין אויפ'ן שטעל מאכען אייז וויכטיגע בעמער־קונג. וויי הויך מיר זאלען ניט שעצען דעם ווערטה פון אונזער גייסטיגען עבר, — ניט פון איהם הענגט אב אונזער בעוואוסט־זיניגער נאציאנאליזם, אונזער צוגעהעריגקייט צו דעם אידישען פאלק, אונזער גלויבען אין זיין ליכטיגע צוקונפט. זאל דורך א וועלכער עס איז קאטאסטראפע דער אידישער אוצר אין גאנצען

פערשוואונדען ווערען פון א מענשליכען געדענקענים, ווען דאָס ניט מאכען קיין תל פון אונזער פאָלק, ווען דאָס אונז ניט שטערען צו זוכען נייע וועגען כּאָר אונזער וווייטערדיגען קיום און נאציאָנאַלע ענטוויקלונג. אונזער געגענווארט איז נענוג זעלבסטשטענדיג, נענוג פול מיט לעבענס־קראפט, נענוג פול מיט דעם ניט איינצוהאַלטענדען אימפעט צו ז י י ן, צו עקסיסטירען, ווי א בעזונדער פאָלק, אז מיר וועלען קאָנען על פּי נויט אויסקומען אָהן יענע שטראָמען ענערגיע, — אמת, מעכטיגע, בערוישענדע, — וואָס פליסען אריין אין אונזערע אָדערן, בעת מיר ווערען בעקאַנט מיט אונזער געשיכטע. ניט די פערגאַנגענהייט גיט אונז די עקשנות צום זיין, דעם מוטה און די פרייד אין דעם קאַמפֿ, — אָבער די פערגאַנגענהייט דערקלערט אונז, ווי אזוי מיר זענען געווָארען דאָס, וואָס מיר זענען, און פון וואַנען עס שטאַמט אין אונז אונזער אימפעט צום לעבען. זי פערשטאַרקט אָבער אויך אונזער שטאָלץ און אונזער דרך־ארץ צו זיך אליין.

און עס איז באמת דאָ אין איהר, מיט וואָס צו זיין שטאָלץ.

איך וויים, אז א גרויסער צאָהל פון ראַדיקאַל דענקענדע מענשען איז זעהר שווער אריינצודרינגען אין דעם תוך פון אונזער קולטור־אוצר, וויל ער איז אין אלע זיינע טיילען דורכגעזאַפּט מיט צוויי עלעמענטען, וואָס זענען אזוי צו־וויידער דער נשמה פון א קאָסמאָפּאָליטישען אטאאיסט: דעם רעליגיעזען גלויבען אין א פערזענליכען גאָט, אין אן איבערנאַטירליכער וועלט פון נסים און נפלאות, און דעם נאציאָנאַלען גלויבען אין דער אויסדערוועהלטקייט און אייביגקייט פון דעם אידישען פאָלק.

איך וויל מיך דאָ היינט ניט אריינלאָזען אין א לאַנגען וכוח מיט דעם ראַדיקאַלען קאָסמאָפּאָליט און בעווייזען איהם, אז בנוגע צו דער פערגאַנגענהייט דארפען מיר קוקען גאַנץ אַנדערש אויף די דאָזיגע עלעמענטען, אפילו ווען מיר זאָלען זיי אָבליקענען לגמרי. איך וויל נאָר בעמערקען, אז מיר קאָנען ניט בעשולדיגען משה רבינו, פאַר וואָס ער האָט ניט געלייענט דארווין'ס ווערק, אָדער יהושע בן נון, פאַר וואָס ער איז געווען ניט בהבן אין קאָפּערניקס אסטראָנאָמיע. כדי צו פערשטעהן און צו שעצען די גרויס און דעם וועלטה פון א וועלכען עס איז גייסטעס־פראָדוקט אין דער פערגאַנגענהייט,

דארף מען קאָנען אין גאנצען צונויפגיסען זיך מיט דער נשמה פון יענעם פּעריאָד און עטהעמען דורכאויס מיט דער לופט פון זיין גייסטיגער אטמאָספערע. בעטראכטען מיר א וועלכען עם איז פּראָדוקט פון יענער צייט, דארפען מיר אונז קלאָר מאכען, וועלכע וייסטיגע קרעפטען האָבען איהם ארויסגעבראכט: שטאַרקע, רייכע, טיעפע אָדער שוואכע, אַרעמע, אויבערפלעכליכע; מיט וועלכע גע־פיהלען איז ער דורכגענליהט: איידעלע און מענשליכע, אָדער געמיינע, פיהישע; צוליעב וואָס וויל ער ווירקען אויף דעם ווילען פון זיינע הערער: צוליעב א פערבעסערונג פון זייער לאגע אָדער צוליעב א פערשלימערונג; וואוהין פיהרט ער: צו א פּראָגרעס אין די וויכטיגסטע פונקטען פון לעבען, אָדער צו א רעאקציע. און די פערבעסערונגען, פערשלימערונגען, דעם פּראָגרעס און די רעאקציע דארפען מיר מעסטען ניט מיט דער אייל פון אונזער איצט, נאָר מיט דער מאָס פון די יעמאָלטדיגע אומשטענדען.

שטודירט מען אזוי די געשיכטע פון אונזער קולטורעלען אוצר, יעמאָלט איז לייכט איינצוזעהן, אז צ. ב. דער סאָציאל־עטישער מאָנאָטעאיזם פון אונזערע נביאים איז אזא געוואלטיגער פּראָגרעס אין דער ענטוויקעלונג פון דעם מענשליכען גייסט, לגבי זיין פריהערדיגען צושטאנד, אז אפילו א וועלק, ווי „דאָס קאפי־טאל" פון קארל מארקס, וואָס איז געווים אין א סך פונקטען „אמת'ער" (פאר אונז!) איידער א סך לעהרען פון די נביאים, נעהמט זיך אויס לגבי זייער וועלק, ווי א זאמד־בערגעלע, צונויף־געטראָגען פון קינדער ביי דעם פוס פון א מעכטיגען בארג. און ניט נאָר די נביאים וואקסען אויס צו אזא גרויס. דורך די קראפט און די טיעף פון זייער גייסט, דורך די רייכקייט און איידעלקייט פון געפיהל, דורך די רייניקייט און עהרליכקייט פון דעם וויל־לען צייכענען זיך אויס א סך און א סך פּראָדוקטען פון דעם אידישען שאפען אין דעם משך פון די פאָר טויזענד יאָהר פון זיין עקזיסטענץ אויף דער וועלט.

יעדער מענש קאָן זיך אויסלערנען אריינצודרינגען אין זייער גרויס. איך רעד שוין ניט פון די, וועמעס נשמה עס קאָן דאָרשטיג שלינגען די לייד־ענשאפטליכע לעבע צו דעם אידישען פאָלק און צו דעם אידישען גאָט, מיט וועלכער די גאנצע אלטע קולטור איז

דורכגעדרונגען. אפילו די, וואָס זענען פריי פון א וועלכען עס איז רעליגיעזען בעדערפענים און אין גאנצען קאלט צו א וואָסער עס איז נאציאָנאלען געפיהל, אויך זיי קאָנען דורך דעם נאציאָנאלען און רעליגיעזען אינהאלט דורכדרינגען צו די אלגעמיין־מענשליכע כ ח ו ת, וואָס שטעקען הינטער איהם, צו די כחות פון נעדאנק, געפיהל און ווילען, וואָס האָבען בעשאפען דעם ספעציפישען אינהאלט, — דורכדרינגען און בעוואונדערן די פראכט פון דעם מענשען אין איהר אידישער פּאָרם.

אין דעם פונקט פון אונזער קולטורעלען אוצר קאָן מען געהן נאָך א שריט ווייטער. לאָמיר אראָבווארפען פון חשבון אלץ, מיט וואָס מיר קאָנען ניט איינשטימען היינט; לאָמיר אבשעצען זיין ווערטה נאָר לפי דעם, וואָס ער קאָן געבען א ו נ ז ע ר נשמה, נאָר אויף וויפיעל ער קאָן שטילען א ו נ ז ע ר דאָרשט נאָך אמת, יושר און שהנקויט. און אויך אונטער אזעלכע בעדינגונגען, אונטער אזא שווערער פייער־פּראָבע, בלייבט אונזער אוצר — אין זיינע וויכטיגסטע טיילען — בעשטעהן פאר אונז, ווי דער אוצר פון יעדען פאָלק בלייבט אייביג בעשטעהן פאר זיינע קינדער. שוין דער פאקט אליין, וואָס יעדער ווערק פון דער פערגאנגענהייט איז א דאָקומענט פון דער מענשליכער געשיכטע, — א דאָקומענט, וואָס העלפט אונז אויפבויען דעם ענטוויקעלונגס־גאנג פון דער מענשליכער קולטור און אריינדרינגען אין איהרע געזעצען, מאכט איהם פאר א ווערטפאָלען מאטעריאל פאר דער מענשליכער ווייסענשאפט, פאר א מיטל צו בעפריעדיגען דעם דאָרשט נאָך אמת. פון אט דעם ריין היסטאָרישׂ־וויסענשאפטליכען שטאנדפונקט, טאָרען מיר קיין אויג שורה פון אונזער גייסטיגען רייכטום ניט לאָזען געהן פערפאָלען, ווען אפילו די דאָזיגע שורה זאָל ניט האָבען אין זיך מעהר ווערטה פאר דער געשיכטע פון דער קולטור, אייידער א פערשפיצטער פלאָקען, מיט וועלכען וויל דע בעאקערן זייער ערד.

אָבער — קאָן דען באמת ווער האָבען די העזה צו זאָגען, אז אונזער גאנצער קולטור־אוצר האָט ניט מעהר, ווי א ריין היסטאָרישען ווערט? דער וואָס איז נאָר א ביסל בעקאנט מיט דער געשיכטע פון אונזער ליטעראטור, וועט מוזען ענטפערן, אז גאָר ניט.

א חוץ יענע ווערק, וואָס האָבען אפשר באמת ניט מעהר ווי א ריין היסטאָרישען ווערטה, זענען דאָ נאָך א סך אנדערע, וואָס רופען ארויס בעוואונדערונג, ווי פראָדוקטען פון מענשליכען שאפען און וואָס האָבען נאָך נענוג לעבעדינע פרישׂ־בליהענדע אמת'ען אין זיך. אויף אזא'ן אופן איז יעדער אלטער ספר, וואָס איהר נעהמט אין די הענד, א ווערטהפולער שאץ, וואָס מוז געשטודירט ווערען אדער צוליעב דער פראכט פון די מענשליכע כחות, וואָס האָבען איהם ארויסגעבראכט, אדער צוליעב יענע טיילען זייגע, וואָס זייער אמת, יושר און שעהנקייט קאָן נאָך לעבען אין אונזער היינטיגער וועלט, אדער לפחות צוליעב דעם, כדי ארויסצודעסטילירען פון איהם די ווערטפולע דאטען פאר דער אידישער געשיכטע און דער מענשליכער קולטור.

לאָמיר דורכגעהן אין געדאנקען די וויכטיגסטע עטאפען פון דער אידישער גייסטיגער ענטוויקעלונג און דער ענין וועט ווערען נאָך קלאָרער פאר אונז.

פון אלע דריי שטאנדפונקטען, וועלכע איך האָב נאָר וואָס אויפגעשטעלט, מוז שוין די ערשטע זאמלונג פון אונזערע ליטעראַרישע שריפטען, דער תנ"ך, בעפריעדיגען די שטרענגסטע פאדערונגען. דאָס וועט צוגעבען יעדערער, וואָס האָט נאָר א ביסעל גרינדליכער געשטודירט איהם. דאָס איז א קאָלאָסאלער קולטור־מאָנומענט, וועלכען דאָס אידישע פאָלק האָט אויפגעבויט פאר דער גאנצער מענשהייט. די רייכקייט און פראכט פון די מענשליכע בעשאפונגס־כחות, וואָס האָבען זיך אויסגערריקט אין איהם, ווירקען אזוי געוואלטיג שטארק אויף אונזער געמיטה, אז עס געפינען זיך נאָך עד־היום א סך ערנסטע מענשען, וועמען עס לעגט זיך נאָר ניט אויפ'ן שכל, אז ער זאָל באמת זיין ניט מעהר ווי א פראָדוקט פון א ריין מענשליכען זשעניע. א שטראָם פון איבערמענשליכען, ריין געטליכען שאפען האָט זיך נעמוזט אריינרייסען אין דער מענש־ליכער וועלט, כדי ארויסצוברענגען זיינע שעהנקייטען און טיעף־קייטען. אזוי גלויבען זיי. און וועז אפילו מיר קאָנען בשום אופן ניט צושטעהן צו זייער גלויבען, פערשטעהען מיר איהם אבער דאָך פסיכאָלאָגיש, וויל יעדער מענש מוז צוגעבען, אז אויב א געטליכע קראפט וואָלט זיך געהאט אריינגעמישט אין דעם מענשליכען קול־

טורעלען לעבען און וואלט דארטען איבערגעלאזען דירעקטע שפורען פון איהר שאפען, וואלטען צו איהרע שפורען בלי ספק געהערט אויך די בעסטע טיילען פון תנ"ך.

עסטהעטישע שעהנקייטען, וואס פרייגייסטיגע מבינים שטעלען אזוינע העכער, איידער די גאונות פון א שעקספיר, בייראן, גאטהע און א טאלסטאי; א זיטליכער פאטהאס, וואס ברענגט ארויס די אידעע פון ברידערליך־פעראיניגטע פעלקער צו איין אייניציגער מענשהייט, די אידעע פון סאציאלער גערעכטיגקייט, פון א גלענצענדער „משיח־צייט", פון א גן־עדן פאר דעם מענשען אויף דער וועלט אין דעם „אחרית הימים", מיט א נייעם הימעל און א נייער ערד; א ג י ס ט י נ ע ר פליה־ארויף פון דעם מענשליכען געראנק צו דער העכסטער שטופע פון מאנזם, וואס בינדט צונויף מענש, נאטור און גאט אין איין אייניציגען וועלט־בילד און בעשאפט דעם ערשטען פערזוך פון א געשיכטס־פילאסאפיע, — דאס אלץ געפינען מיר אין דעם תנ"ך; אין דעם, אין אלץ, קאנען מיר בעוואונדערן די פראכט פון דער מענשליכער נשמה אין איהר אידישער געשטאלט.

און די לעבענס־פילאסאפיע פון אן איוב, משלי און קהלת, וואס טיילען פון זיי לייענט איהר אקוראט, ווי צו אייך וואלט גערעדט א מאדערנער דענקער אויף דעם גרונד פון לעבענס־ערפאהרונגען, וואס ער האט אין אונזער צייט נאר וואס געזאמעלט! און די טיעפע, פארבענרייכע לירוק פון א סך קאפיטלאך תהלים, וואס פארמולירען אייך אייערע אייגענע זיפצען, די מאטערניסען און פלאגען, האפענונגען און חלומות פון אייער אייגענער נשמה!

דאס אלץ אין איינעם שטעלט אוועק דעם שהנסטען בריליאנט פון אונזער קולטור־אוצר אויף אזא ריעזיגער הויך, וואס נאר זעהר און זעהר וועניג פראדוקטען פון דעם מענשליכען שאפען קאנען דערגרייכען צו איהר.

און אויב מען זאל אננעהמען, אז אידישקייט איז דאס, וואס ווערט געפרעדיגט פון אונזערע נביאים, און אז א איד־זיין הייסט לעבען לויט דעם אידעאל פון די נביאים, וואלט מען געקאנט קומען צו גאר אן אנדער פארמעל אין הלכות „איד און מענש".

עס וואלט יעמאלט אות באות געווען ריכטיג צו זאגען, אז וואס

מעהר א י ד אייגער איז, — אלץ איינס פון וועמען געבאָרען, — אלץ מעהר מ ע נ ש איז ער, אלץ טיעפער איז אין איהם פערקער־פערט דער אייביגער אידעאל פון מענשליכקייט.

אויף דער צווייטער וויכטיגער עטאַפּ אין דער ענטוויקעלונג פון אונזער קולטור־אוצר ברענגט ארויס א זאמעל־ווערק, וואָס רופט ארויס אונזער בעוואונדערונג פאר די קאָלאָסאלע כחות פון דעם מענשליכען גייסט, וועלכע זענען אָנגעוועגדט געוואָרען אויף זיין אויפבוי. איך מיין דעם תלמוד אין זיינע צוויי שטראָמען: די הלכה, — דער ריין־יודישער טייל, און די אגדה, — דער עטישער, פילאָסאָפישער און עסטהעטישער.

עס טהוט מיר באמת לייד, וואָס איך קאָן מיך ניט אָבשטעלען אפילו בקיצור אויף דער כאראקטעריסטיק פון דעם תלמוד, אויף זיין בעדייטונג פאר אונז און אויף זיין אינוועניגסטען ווערט פאר דער מענשהייט. ער האָט גאנץ געווים געגוג שטרוי און שטויב, אָבער אויך אָט די שטרוי און שטויב האָבען א וויכטיגען קולטור־היסטאָרישען ווערטה.

איך געדענק, וואָס פאר א משונה'דיגען איינדרוק עס האָט אויף מיר געמאכט, וען איך האָב אין לעבאָק'ס „אָנהויב פון ציווי־ליזאציאָן" געפונען אָבגעדרוקט אין העברעאיש א גאנצע משנה, וועלכע ווערט געבראכט, ווי א בעווייז פאר דעם מחבר'ס טאָריע. איך געדענק, אז אין דעם איינדרוק, וואָס איך האָב דערשפירט, איז געווען אריינגעמישט א היבשער חלק פון פערשעהמטקייט. איך האָב מיך געשעהמט. פאַרוואָס און פאר וועמען? — פאר אונזער גאנצען דור, וואָס האָט לעבען זיך אזא רייכען קוואל פון קולטור־היסטאָרישע דאטען און ניט גאָר ניט א טראכט, ווי צו שעפען פון איהם? אדער אפשר גאָר פאר דעם גרויסען געלערנטען לעבאָק, וועלכער שעהמט זיך ניט צו שעפען זיינע מאטעריאלען פון אזא דיסקרעדיטירטען קוואל, ווי דער תלמוד, וואָס איז דאָך „הנה ידוע", אז ער איז פול מיט שקרים און וויסטע פלוידעריייען?...

מיר דאכט, אז די ב י י ד ע להיפך'דיגע שאהם־געפיהלען האָבען זיך פריהער צונויפגעפלאָנטערט אין איינעם. און סוף־כל־סוף האָט נעמוזט גובר זיין דער ערשטער שאהם־געפיהל, די ביזי־בזיונות פאר זיך אליין. סטייטש! יאָהרען און יאָהרען לאנג

געהאַלטען דאָס גרויסע בוך אין די הענד — און גאָר קיין אהנונג ניט געהאַט, וויפיעל מען קאָן פון איהם לערנען פאַר דער געשיכטע פון דער מענשהייט! א גוי דארף קומען און אויפווייזען, וועלכע אוצרות עס וואַלגערן זיך ביי אונז אומבענוצט!

די קולטור־געשיכטליכע אויספֿאַרשונג פון דעם תלמוד שטעהט נאָך ער היום אויף דער טאָגעס־אָרדנונג פון דער וויסענשאַפט און קיין געלערנטער קאָן דאָס ניט טהאָן אָזוי גוט, ווי דוקא דער א י־ד י ש ע ר, וואָס זאָל זיין פערטרויט מיט די פרינציפּען און די מעטהאָדען פון דער מאָדערנער פֿאַרשונג. די ארבייט הויבט זיך ערשט א י צ ט ע ר אָן, אָבער זי האָט שוין ארויסגעבראכט גאַנץ וויכטיגע קרעפטען. וועלן די ארבייט וועט ווייטער אזוי אָנגעהן און צוציהען צו זיך א גרויסע צאָהל פון זעלבסטשטענדיגע דענקער און פֿאַרשער, — ערשט יעמאָלט וועט מען קאָנען אין גאַנצען אָבשעצען ניט נאָר די מענשליכע גייסטעס־קרעפטען, וואָס האָבען ארויסגעבראכט דעם תלמוד, ניט נאָר דעם ווערטה זיינעם פאַר דער קולטור־געשיכטע בכלל און פאַר דער אידישער קולטור־געשיכטע בפרט, — נאָר אויך יענע עלעמענטען זיינע, וואָס האָבען נאָך א ווערטה פאַר אונזער לעבען, דורך דעם אמת, דעם יושר און די שהנקייט, וואָס איז אין זיי.

לאָזט מיך אייך דערמאָהנען, אז פון א קליינינקען שפּאַציר אויף דעם געביעט פון דער תלמוד'ישער ארבייטער־געזעצגעבונג, וואָס דר. דוד פֿארבשטיין האָט מיט א יאָהר צעהן־צוועלף צוריק געמאַכט, האָט ער אהיים געבראכט א גאַנצען הויפען פון פֿערעל, וואָס אייניגע פון זיי פעהלען נאָך ער היום אין דער פֿראַגרעסיווער סטער ארבייטער־געזעצגעבונג פון דער וועלט; און צווישען זיי — דאָס אבסאָלוטע רעכט פון דעם ארבייטער צו ווארפען די מלאכה, וועלן ער וויל, וואָס פאר א קאָנטראקטען ער זאָל ניט האָבען געמאַכט מיט דעם באַלאַבאָס, בעת דער באַלאַבאָס איז פון געזעץ ג ע־צ ו ו א ו נ ג ע ן פינקטליך אָבצוהיטען דעם קאָנטראקט. די דער־קלעהרונג פון דעם דאָזיגען געזעץ אין תלמוד איז נאציאָנאל־עקאָ־נאָמיש אזוי טיף, אז דר. פֿארבשטיין געהט ניט ווייט אוועק פון אמת, וועלן ער ווייזט אויף, אז אין איהר שלומערט שוין דער גרונד־געדאַנק פון מארקס'עם בליק אויף דעם מהות פון דער ארבייט. און

וויפיעל פערעל קאָן מען נאָך האָפען צו געפינען, וועו מען וועט זיך ערנסט נעהמען פאר דער בעארבייטונג פון אָט דער רייכער געפין־גרוב!

און דאָס איז אלץ אין דער זאמד־טרוקענער הלכה. וועגען דער עטישער, פאָעטישער און אפילו דער מעטאפיזישער רייכקייט פון דער אייביג גרינער, קוואלען־רייכער אנדה איז איבערינ צו רעדען: איהרע אוצרות הויבען אָן איצטער געשעצט צו ווערען מיט יעדען מאָג אלץ מעהר.

א גרויסער „בזי־בזיון" וואָלט באמת געווען פאר אונז, וועו אָט די אלע אוצרות פון דעם תלמוד וואָלטען געבליעבען אונאויס־געפאָרשט, ביז דער „גוי" וועט זיך מרחם זיין אויף זיי און ארויס־שלעפען זיי אויף דער ליכטיגער שיין. וואָלט איהר אזא בענעהן זיך אונזערן מיט די וויכטיגסטע קוואלען פון אונזער געשיכטליכען לעבען געקאָנט אָנרופען מ ע נ ש ל י ך? איז ניט ריכטיגער צו זאָגען, אז וואָס מעהר מ ע נ ש מיר ווערען, וואָס מעהר מיר נעהמען אין זיך ארײן די אירפאָעאישע בילדונג, אין אן אלץ רייכערער און שעהנערער בעלייכטונג בעווייזט זיך פאר אונז דער תלמוד, אלץ בעסער קאָנען מיר אבשעצען זיין ווערטה און אלץ טהייערער ווערט ער פאר אונז?

נאָך דער עפאָכע פון דעם תלמוד געהט די ליטעראטור פון די גאונים. זי איז נאָך וועניגער אויסגעפאָרשט, איידער די ליטעראטור פון דעם תלמוד, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס נאָר פון איהר קאָנען מיר — דורך ריכטיגע מעטהאָדען — ארויסדעמטילירען דעם תמצית און די איינצעלהייטען פון דעם אידישען לעבען אין יענער צייט. דער אויבערפלעכליכער אפקורס וועט אויך דאָ אבגעשטויסען ווערען ניט נאָר פון דעם נאציאָ־נאלען און רעליגיעזען גלויבען, נאָר אויך פון דעם בעוואוסטען קאמפף, וועלכען א רב האי גאון פיהרט אָן אנטקעגען דעם פרייען, פארשענדען געדאנק. אבער דער אויבערפלעכליכער אפקורס זינדיגט דאָ אנטקעגען די געזעצען פון דער היסטאָרישער פערספעקטיווע, וועלכע איך האָב פריהער בעריהרט. ער וועט זיך דארפען אויסלערנען צו ענטדעקען דעם מ ע נ ש ען, און אלץ, וואָס דער מענש האָט געשאפען, אפילו דאָרטען, וואו דעם מענשנ׳ס שכל

ווערט דורך די אומשטענדען געצוואונגען צו פאטשען זיך אליין אין פנים און אונטערצובויגען זיך אונטער דער אויבערהערשאפט פון דעם חלום, פון דער הארץ־בענקשאפט. און ווען אפילו קיין זאך זאל ניט ארויסרופען קיין וואַרעמען מיטגעפיהל אין דער ברוסט פון דעם אפקורס, — איינס וועט אפילו איהם מוזען ענטציקען — די וואונדערבאר שארפע לאגיק פון די נאונים, וואם וועט איהם אפשר דערמאהנען אן דער וואונדערבאר שארפער לאגיק פון קארל מארקס' „קאפיטאל". עס קאן זיין, אז דאם וועט אין איהם דערוועקען א געפיהל פון רחמנות צו זיי, פאר וואם זיי האבען נעבעך געמוזט אויסברענגען זייער שעצבארע קראפט אויף גיטין און כתובות, אויף כשר און טריפה און ניט אויף די פראבלעמען פון מעהר־וועדטה און קלאסען־פסיכאלאגיע. אבער שוין אט דער ר ח מ נ ו ת - געפיהל וועט זיין א מענשליכער געפיהל, און וואם מעהר מענש דער אפקורס וועט זיין, אלץ לייכטער וועט איהם זיין אריינצוטראכטען זיך אין די אומשטענדען פון דער צייט און אויפצוועקן, אז י ע מ א ל ט האבען די „שאלות" פון גיטין און כתובות ג ע מ ו ז ט צוציהען צו זיך די נאנצע אויפמערקזאמקייט מיט ניט קיין קלענערער מאגנעטישער קראפט, איידער דאם טהורן איצטער די פערווייקעלטסטע פראבלעמען פון דער מאדערנער טעאריע.

דער לעצטער פון די נאונים, סעדיה, איז אויך געווען דער ערשטער פון די אידישע רעליגיאנס־פילאסאפען. די אידישע רעליגיאנס־פילאסאפיע איז א גייסטיגער ענטוויקעלונגס־שטראם, וואם טראגט זיך אין א גלייכער ליניע פון סעדיה דורך אבן־גבירול, יהודה הלוי, דעם רמב"ם, חסדאי קרשקש, — איך רוף נאר אן די וויכטיגסטע נעמען, ביז דער קבלה, — און פון דארטען צושפאלט ער זיך אויף צווייען: איינער פיהרט צו ברוך שפינאזא'ס פאנטעאזם און דער אנדערער צו דעם פאנטעאיזם פון דעם בעל־שם, דעם בענרינדער פון דער חסידות.

די אבשעצונג פון דעם טיפל פון אונזער קולטור־אוצר האט אויך שטארק נעליטען פון דעם קאסמאפאליטישען ראציאנאליזם, מיט זיין ניט קאנען ארויסריסען זיך פון דער אייגענער סביבה און פון די בעדינגונגען, וואם בעשטימען אונזער איצטיגען דענקען, מיט זיין אונפעהיגקייט אריינצולעבען זיך אין דער גייסטיגער וועלט

פון א פריהערדיגער צייט. אין די לעצטע יאָהרען זיינען אויפ־
געשטאַנען נייע פערקלענערער פון דער אידישער רעליגיאָנס־פילאָ־
סאָפיע, שוין ניט קיין קאָסמאָפּאָליטען, נאָר דוקא היפּער־נאַציאָ־
נאַלע ציוניסטען. פּאַר זיי, פּאַר די אויבער־ציוניסטען, איז די
אידישע רעליגיאָנס־פילאָסאָפיע אין דער ערשטער לויניע א פּראָדוקט
פון דעם גלות און — ווי קאָן דען פון דעם גלות ארויסקומען עפּעס
רעכטס? ניט נאָר זיינען די רעזולטאַטען, צו וועלכע אונזערע
פילאָסאָפען זענען געקומען פערהויקערט און נישט־וועדטיג, נאָר
אויך די גייסטיגע קראפט, וואָס האָט זיי ארויסגעבראכט, ווערט
אוועקגעשטעלט אויף א ניעדעריגער מדרגה; עס ווערט לגמרי אב־
געלייקענט זייער א ר י ג י נ א ל י ט ע ט. דער גלות קאָן
ניט בעשאַפען קיין אָריגינעלע ווערק, דעריבער זאָלען מיר דאָך וואָס
גיכער ארוים פון איהם; דעריבער זאָלען מיר דאָך זיך אָבזוגענען
מיט יעדען גראַנק וויעדער אָבצופרישען די אידישע בעשאַפונגס־
כחות ניט אין דער אידישער היים.

איך ווייל נאָר ניט לייקענען, אז די אידישע רעליגיאָנס־פילאָ־
סאָפיע איז געשטאַנען אונטער דער שטאַרקער ווירקונג פון דעם
גלות, פון וועלכען נאָר איין ספּינאָזא האָט זיך געקאָנט ארויס־
רייסען, דער רעליגיעזעסטער און דער „אידישעסטער" פון זיי אַלע־
מען. איך גיב אויך דורכאוים צו, אז דער גלות האָט אין זייער
אַלעמענם גראַנק אריינגעלאָזען זיינע פערגיפטעטע נעגעל אזוי,
אז ריעזיגע גייסטער האָבען זיך געקרימט און געדרעהט זיך אין א
טראַגישען ראנגלען זיך פּאַר א וועלט־אַנשויאונג, וואָס זאָל ניט
אונטערגראָבען די יסודות פון דעם אידישען זיין אויף דער וועלט.

איך האָב וועגען דער ראָליע פון דער אידישער רעליגיאָנס־
פילאָסאָפיע און דער קבלה אין דעם גייסטיגען קאמפף פון דעם
אידישען פאָלק פּאַר זיין עקזיסטענץ גערעדט אין אן אַנדער אָרט, —
אין מיינע „מיסלי אָב איסטאָריטשעסקיף סוד'באָף יעווריייסטוויא"
פון דעם יאָהר 1887, און איך האָף אין גיכען נאָך א מאָל רעדען
וועגען זיי באריכות מיט דעם אידישען עולם. דאָ ווייל איך נאָר
איבערגעבען איינס פון די רעזולטאַטען, צו וועלכע איך בין געקומען
אין דעם פונקט פון איהר אָריגינאַליטעט.

די נעגעל פון דעם גלות האָבען געווים כמעט ווי איבערגעריסען,

על כל פנים שטאַרק צו־וואונדעט, די פּריוויליעגיעס פון דעם אידישען פאַרשענדען גייסט, אָבער ניט זיין אָריגינאַליטעט. שוין די צענט־דאַל־אויפגאַבע, וואָס די דענקער שטעלען זיך אוועק אין זייער פאַר־שען, דעם נאַציאָנאַלען ציעל, דעם קיום הלאום, האָבען זיי ניט אריבערגענומען און ניט געקאָנט אריבערנעהמען פון דער פרעמד, ווייל קיין פילאָסאָפישער געדאַנק, א חוץ דעם אידישען, האָט ניט געהאט און האָט ניט געקאָנט האָבען אזא פּראָבלעם. און דער וואָס פערשטעהט, וואָס עס בעדייט א צענטראַל־פונקט אין א וועלכען עס איז סיסטעם פון געדאַנקען, ווי אזוי ער דארף ווירקען אויף אַלע זיינע טיילען, ווי אזוי מען איז גענוואונגען אויסצוגעפינען נייע שייכות'ען צווישען געדאַנק און געדאַנק, כדי אָבצוואוועדען אַלע געפאַהרען פון דעם „קיום הלאום", און כדי אַלע ליניען פון דעם סיסטעם זאָלען זיך צונויפלויפען אין איין שפּיץ, אין דעם משיח־גלויבען, וואָס איז געווען אזוי נויטיג פאר דאָס אידישע פאָלק, — ווער עס קאָן נאָר דאָס גוט בענעהמען, יענעם וועט ממילא ווערען קלאָר, אז א געוואלטיגע מאַסע פון אָרגי־נעלען דענקען, פון אור־אייגענער אידישער גייסטעס־קראפט האָט געמוזט אָנגעווענדט ווערען, כדי ארויסצוברענגען די אידישע רעליגיאָנס־פילאָסאָפיע.

דער ציוניסט פאַלט דאָ אריין אין דעם זעלביגען פעהלער, וואָס דאָס רוב קאָסמאָפּאָליטישע ראציאָנאַליסטען. זיי זענען ניט בכח פאַנאַנדערצוקלייבען זיך אין דאָס, וואָס מען קאָן אָנרופען די פאַר־מאטיוועט קראפט פונ'ם דענקען, דעם געשטאַלטונגס־כח פון דעם דענקער, און דעם מאטעריעלען אינהאַלט, די איינצעלנע געדאַנקען, אויף וועלכע דער געשטאַלטונגס־כח בעווייזט זיין גבורה. און אויך פאַר זיי, הפּנים, איז וויכטיגער דער אינהאַלט, וואָס מוז זיך הים־טאַריש בייטען פון דור צו דור, איידער די לפּי־ערך אייביגע קראפט, וואָס ברענגט איהם ארויס, אָדער וואָס בעאַרבייט איהם, וועלן ער ווערט אריבערגענומען פון דער פרעמד.

וואָס בעווייזט מען דערמיט, וועלן מען ווערט ניט איינגעמא־טערט איבערצו'חזר'ן, אז ביי יהודה הלוי געפינען מיר א סך אַלע־מענטען פון אַל־גאַזאַלי, אז גבירול איז געווען א נייַ־פלאַטאָניקער, א גריעבישע רייבטונג, וואָס איז, אגב, ארויסגערופען געוואָרען פון

א גרויסען אידישען דענקער, פילאָן, אויף וועמען איך האָב היינט אין נאָנצען פערגעסען, — וואָס בעווייזט עס, וועז מען גענפינט אויס, אז די אידישע דענקער האָבען אַרייננעמומען אין זיך עלעמענטען פון יענער גייסטיגער אטמאָספערע, פון וועלכער זיי האָבען געוויגען זייער פילאָסאָפישע יניקה? האָט מען וועז עס איז, וואו עס איז געהאָט א דענקער, ווי גרויס אוז אָריגינעל ער זאָל ניט זיין, וואָס זאָל ניט האָבען געשטאַנען אונטער דער ווירקונג פון זיין גייסטיגער סביבה? געפינען מיר ניט ביי דעקאַרט'ן זיין ערגסטען פיינד, די סכאָלאַסטיק, אוז — דעם הייליגען אויגוסטין? האָט ניט ספּינאָזא אין זיך דעקאַרט'ן, אוז דושיאַרדאַנאָ ברונא, אוז די אידישע דענקער? איז ניט אפילו קאַנט ביז צו א גרויסען גראד א פּראָדוקט פון לייבניץ, יום אוז זשאָן זשאק רוססאָ?

מיט די אלע איינצעלע־פערגלייכונגען, — וואָס זענען, אנב, זעהר וויכטיג, כדי צו דערקלעהרען דעם ענטוויקלונגס־גאַנג פון דעם דענקער אוז די גייסטיגע סביבה, וואָס האָט געווירקט אויף איהם, — בעווייזט מען נאָך גאָר נישט פּאַר זיין אָריגינאַליטעט אוז פּאַר זיין שאָפונגס־קראפט. מען מוז קודם אָבוועגען די פּראָפּאָרציע, אין וועלכע די פּרעמדע געדאַנקען שטעהען צו זיינע אייגענע, אוז אויך דאָס איז נאָך וועניג. מען דאַרף זיך פּרעגען: וואָס האָט דער אידישער דענקער געמאַכט פון די דאָזיגע געדאַנקען, ווי אוז צולייב וואָס נוצט ער זיי אויס? מען דאַרף פערגלייכען די סיסטעמען אין זייער גאַנצקייט אוז אויסגעפינען, צו דער אידישער סיסטעם איז אין תוך אריין ניט מעהר, ווי א קאָפּיע פון דעם ניט־אידישען, אָדער ער האָט אין זיך זיין אייגענע נשמה, זיין אייגענע פערבאָרגענע טענדענץ, וועלכע דער פּרעמדער האָט נאָר ניט גע־קאָנט האָבען אין זיך.

אזא אינוועניגסטע אייגענע נשמה האָבען די אידישע דענקער געהאָט, יעדער לויט דער מאָס פון זיין אָריגינאַליטעט. אוז ווי האָט דאָס געקאָנט אַנדערש זיין! די נעשטאַלטונגס־כוחות פון א פאלק געהען אריבער בירושה פון דור צו דור. אויב די אידען האָבען געהאָט אור־אייגענע געשטאַלטונגס־כוחות אין דער היים, האָבען זיי נעמוזט מיטפיהרען זיי אויך אין גלות. געווים! כדי זיי זאָלען זיך קאָנען נאָנץ פריי ענטוויקלען, דאַרף מען האָבען גינסטיגע בע־

דינגונגען צום גייסטיגען שאפען, און א לפי ערך רוהיגען עקאָנא־
מישען און נאציאָנאַלען מעמד. אָבער וואו נאָר אזא לפי ערך
רוהיגער, גינסטיגער מעמד האָט זיך בעוויעזען, האָבען זיך די דאָזיגע
כחות ארויסגעריסען לפּועל: אין שפּאניען די גבירול, הלוי און
קרשקש, אין האָלאַנד אקאָסטא און ספּינאָזא, אין דייטשלאַנד —
היינע און בערנע און מארקס, און לאַסאַל, און הערמאַן קאָהען, און
לאזארוס און נייגער און... און... און...

מכח די אידישע געשטאַלטונגס־כחות וועלען מיר נאָך האָבען
צו זאָגען א פּאָר ווערטער, וועו מיר וועלען רעדען וועגען דעם
לאַסען־איד. דערווייַלע רעדען מיר וועגען דעם וועלט פון די
פּראָדוקטען, וואָס די אידישע כחות האָבען ארויסגעבראַכט. מיר
פּליהען ווי אין אן אַרבּ־פּלעין איבער דאָס גרויסע געביעט פון דער
אלטער אידישער קולטור, פון וועלכער מיר קאָנען זעהן נאָר גאָר
די וויכטיגסטע פּלעצער. און וועגען יעדען פון זיי מאכען מיר אין
אייַלענים קורצע בעמערקונגען, בעת מיר פּליהען פערביי.

מיר פּליהען איצטער אריבער צו דער אידישער פּאָעזיע, וואָס
האָט זיך פּאָנאַנדערגעבּליהט אין דערזעלביגער צייט ווי די אידישע
רעליגיאָנס־פילאָסאָפּיע. שוין דער פּאָקט אליין, אז די צוויי גרעס־
טע אידישע דענקער פון יענער צייט, — גבירול און הלוי, — זענען
אויך די צוויי גרעסטע פּאָעטען פון דעם שפּאניש־אראבישען פּעריאָד,
לאָזט אונז דענקען, אז די אידישע פּאָעזיע איז ניט נאָר אן אויסדרוק
פון דעם אידישען זין פאר שהנקויט, נאָר אויך א קלאָרער שפּיע־
געל, אין וועלכען דער גאַנצער „איד־מענש" שפּיגעלט זיך אָב.
אין דער אמת'ען איז ער דאָרטען אויסגעדריקט אין זיין גאַנצער
פּראכט. ער נויטיגט זיך ניט אין פּירושים. דאָ, אין דער פּאָעזיע,
דאַרפען מיר דעם מענשליכען קערן ניט ארויסשייַלען פון מעטא־
פיזישע, רעליגיעזע, יורידישע שאַלעכצען, וואָס האָבען איהם ארומ־
געוויקעלט אין דעם תלמוד, ביי די גאונים און ביי די רעליגיאָנס־
פילאָסאָפען. די אידישע פּאָעזיע איז לירי ק, — א לשון, וואָס
געהט דירעקט פונ'ם הארצען אין הארץ אריין. דאָס איז פּ ע ר־
ז ע נ ל י כ ע לירוק אפילו יעמאַלט, וועו זי רעדט אין דעם נאָמען
פון דעם פּאָלק. קודם כל, ריין מענשליכע, רעליגיעזע לירוק, וואָס
דריקט אויס דעם זיפץ פון דער נשמה, וויַל איהר איז ענג געווען אין

די גרעניצען פון דעם יעמאָלטדיגען געזעלשאפטליכען זיין אוך זי בענקט נאָך א העכערער וועלט, איידער אונזער זינדיגע ערד.

איך וויים ניט, עס קאָן זיין, אז דאָס וועלטליכע זיין פון דעם מענשען אויף דער ערד, וועו עס וועט מקוים ווערען דער טרוים פון די נביאים וועגען דער נייער ערד אוך די נייע הימלען, וועט א מאָל ווערען אזוי רייך, אז די „נייע ערד" וועט שטילען אלע בענקשאפטען פון דעם מענשענ'ס נשמה אוך די נייע הימלען וועלען נאָר צוליעב דעם זיין אויף דער וועלט, כדי זייער אונעגדליכער בלאָה זאָל זיך אבשפיגלען אין דעם קלאָרען, פריידיגען מענשליכען אויג. עס קאָן זיין, אז די מענשען וועלען זיך יעמאָלט אויסלערנען צו פיהלען אוך געניסען אונעגדליכקייט אין די ענדליכע גרעניצען פון זייער זיין אויף דער ערד אוך זיך לנמרי אנזעטיגען מיט איהר דא. יע־מאָלט וועט די בענקשאפט נאָך אן איבערוועלטליכער אונעגדליכ־קייט אין נאנצען פערשווינדען.

אבער — וועו וועט דאָס זיין? אויב נאָך איצטער, אין אונזער געבענשטער אוך הויך־געלויבטער צייט, וועו אונזער מאכט איבער דער נאטור געהט טאָג־טעגליך פאראוים מיט אזא שטאָלצען אוך זיכערען גאנג; וועו אונזערע גיסטיגע האריזאנטען האבען זיך פאנאנדערגערוקט אזוי ווייט; וועו די העכסטע אידעאלען, פון וועלכע נאָר די זעלטען־איידעלסטע מענשען האבען א מאָל געהאט דעם מוטה צו טרוימען, דרינגען מיט אן אימפעט אריין אין די מאסען; אויב נאָך אין אונזער צייט, זאָג איך, וואָס איז אזוי רייך אין אזוי פיעל פריידיגע, פראָגרעסיווע „וועו'ס", געהט פון דעסט־וועגען אוים די נשמה נאָך א ניט צו שטילענדען דאָרשט צו אונ־ענדליכקייט, וועלכע מיר קאָנען ניט געפינען דא, הויבט — ווי שטארק האָט נעמוזט זיין דער דאָזיגער דאָרשט אין דעם מיטעל־אלטער, וואו דאָס לעבען אוך דער גאדאנק זענען געווען פערבונדט אוך ארומגעצירקעלט פון אלע זייטען! די רעליגיעזע בענקשאפט נאָך איבער־נאטירליכע אונעגדליכע הימלען האָט זיך ביי דעם איידען אויסגעלעבט אין זיין רעליגיעזער לירויק.

נאָך א סך שטארקער, איידער די רעליגיעזע לירויק, קלינגט אין דער אידישער פאָעזיע די נ א צ י א נ א ל ע: די שוידער־ליכע קלאָג איבער דעם מצב אין גלות, די גליהענדע לייד־ענשאפט

צו א פרייען זעלבסטשטענדיגען לעבען, די צערטליכע קינדער־ליעבע צו דער אלטער היים אין ציון, דער טיעפער גלויבען אין דער נאָ־העגטער בעפרייאונג. און אין די אלע קלאַנגען מישען זיך נאָך אריין טענער פון ריין אינדיווידועלער לירית, דער קומער פון אייג־זאמקייט און דער לעבענס־צער, דאָס יובעלנדיגע אויפשאַלען פון לעבענס־פרייד און ליעבעס־גלויק.

פון אויבען, פון דעם אראָ־פלאַן, קאָן מען ניט זעהן די פאַרם־שעהנקייט און פאַרבען־פראכט פון יעדער איינצעלנער בלום. אָבער מיר פליהען פאַרבי אַן אונענדליך רייכען, אַן אונענדליך גרויסען פאָעזיע־גאַרטען און מיר זעהען, אז די בלוט־רויטע, מתים־וויסע און שוואַרץ־בלאָהע בלומען בעדעקען דעם גרעסטען טייל שטח, און מיר ווייסען, אז די טוי־טראָפענס, וואָס אין זיי, זענען אמת'ע מענשליכע טרעהרען.

נאָך די פאָעטען און פילאָסאָפען קומען די קאַבאַליסטען, די „מקובלים". א משונה'דיגע וועלט עפענט זיך פאַנאַנדער פאר אונז. א פער'כשופ'טער וואַלד. ביי טאָג זעהט מען איהם נאָר ניט. ער וועלט פערוואַנדעלט אין א סטעפ פון שמוציגע, ברוינע, פערוויאַלעטע גראָז. אָבער וען דער אָבענד־טוי פאַלט אראָב אויף דער סטעפ, וען די לבנה בעגיסט די וועלט מיט איהרע בלאַסע שטראַהלען, יעמאַלט גלייכט זיך אויס דאָס גראָז, וועלט גרין און פייכט, און הויבט זיך אָן שנעל־שנעל פאַנאַנדערצואַוואַקסען צו ריעזיגע בוימער, וואָס שטרעקען פאַנאַנדער אלץ ווייטער און ווייטער זייערע משונה'דיגע צווייגען אין דעם פלוצלונג גע׳ל און גרין געוואַרענעם שיין, וואָס פערבלענדט דאָס אויג... א פאַנטאַסטישע וועלט, פול מיט מיסטישע שעהנקייט!

און איז דען שווער אויך דא צו דערבליקען דעם מענשען? דעם מענשען און דעם אידען?

דער מענש פון דער קבלה בענקט נאָך דעם „אין־סוף", נאָך דעם אונענדליכען ליכט־קוואל, פון וועלכען עס שלאָגט, ווי פון א פאַנטאַן, דאָס וועלטליכע גשעשהען. אָבער ער בענקט נאָך איהם ניט ווי נאָך א דרויסענדיגען ציעל, צו וועלכען ער דאַרף דערפליהען. ער ווייל שפירען אין זיך, אז ער איז א פונק פון יענעם ליכט־קוואל, וואָס לעבט אייביג אין דער וועלט, און אז מיט איהם, דעם

„ניצוץ", קאָן קיינמאָל ניט געשעהן קיין בייז, וואָס איהם זאָל ניט טרעפען אין זיין אייביגען לעבען, — ליידען, פערוואָגלונג אָדער אפילו דער טויט.

און דער איד אין דעם מענשען בענקט אין דער קבלה נאָך אזא וועלט, וואו עס זאָלען ניט זיין קיין אונמענלישקייטען; וואו די אייזערנע קעטטען פון גלות זאָלען פלוצלונג קאָנען צוגעהן, ווי וואקם; וואו דער אידישער משיח זאָל זיין ניט נאָר א שעהנע, פאָעטישע צויבער־לעגענדע, נאָר א רעאָלע ווירקליכע קראפט, וועלכען מען קאָן קינסטלעך דערוועקען און דערנעהנטערן איהר בעפרייענדע טהאט.

מיר האָלטען שוין ביי דעם סוף פון דער אָלטער אידישער קולטור־וועלט. דער נעכסטער עטאַפּ איז די חסידות, — א וועלט, אין וועלכער דער מאָדערנער פאָרשער־גערַאנק האָט ערשט ניט לאָנג גענומען ארויינדרינגען. און וואָס מעהר מען דרינגט אהין אריין, אלץ נייע וועלטען פון מענשליכער שעהנקייט אנטפלעקען זיך דאָר־טען. פון זייער עטישען און פאָעטישען וועלט קאָן מען האָבען א השגה שוין פון פרץ'ס חסידישע מעשה'לעך. זייער רעליגיעזע, פילאָסאָפישע און נאַציאָנאָלע בעדייטונג וואָרט נאָך אויף א פער־שטענדיגען פאָרשער.

אָבער אונזער קולטור־וועלט ענדיגט זיך נאָך ניט מיט דער אָלטער, רעליגיעזער וועלט. דאָס ניינצעהנטע און צוואַנציגסטע יאָהרהונדערט, די צייטען פון דער אידישער היסטאָרישער פאָר־שונג, פון דער העברעאישער השכלה־ליטעראטור, פון דעם ציוניזם און דעם אידישען סאָציאָליזם האָבען אויפגעבויט נייע גייסטיגע בנינים, וואָס האָבען אן אונגעהויערען וועלט פאר דער מענשליכער ענטוויקעלונג פון דעם אידישען פאָלק.

איך וויים גאַנץ גוט, אז דער גאַנצער פעריאָד פון דעם גייס־טיגען שאפען פון דעם ניינצעהנטען יאָהרהונדערט ביז צו דעם ציוניזם האָט ניט געקאָנט ארויסברענגען אזעלכע גאונים, ווי די אלטע קולטור, ווייל דאָס איז אויך געווען די צייט פון דער אסימיליאציע, וואָס האָט אבגעצאפט פון אונז אונזערע בעסטע זעפטען, און אריינגעגאסען זיי אין די אָדערן פון די ארומיגע פעלקער. די וואונדען אין די אָדערן, וועלכע די אסימי־

לייצירן האָט געפּעפּנט, זענען נאָך ניט אַלע פערהייַלט, די עפּענונגען ניט אַלע געשלאָסען. נאָך איצטער רינט פון זיי ארויס דער קאָסט־בארסטער לעבענס־זאפט פון אונזער פּאָלק, דאָס גייסטיגע שאפּען פון זיינע קינדער. אָבער א דאנק דעם ציוניזם און דער נאציאָנאל־פֿראָגרעסיווער בעוועגונג בכלל, הויבט אָן דער אידישער גייסט וויעדער קומען צוריק צו זיך, און שוין שטראָהלען נייע שטערען אויף אונזער הימעל, פון וואָלכער יעדער לייכט מיט אַן אייגענעם, רייכען גלאַנץ. משה העסס, טהעאָדאָר הערצל און נאָרדוי, אחד העם און דר. בירנבוים, זשאבאָטינסקי און ראָטנער, און ביאַליק און טשערניחאָווסקי, און עס דרענגען זיך נעמען אויפֿן צונג כמעט אָהן א צאָהל, נעמען פון מענשען מיט אַן אייגענער פיזיאָנאָמיע און א בעדייטענדען טאַלאַנט, וואָס שפּינעז וויטער דעם פאָדים פון דער אָבגעפרישטער אידישער קולטור.

און עס וועלט געבאָרען די נייע אידישע ליטעראָטור, מיט א גרויסער צאָהל נעמען און טאַלאַנטען, וואָס האָבען ארויסגעבראכט בעדייטענדע ריין־מענשליכע ווערטהען, — א נייער קוואַל פון לעבענס־קראפט פאר אונזער פּאָלק, א נייער פעלד פאר זיין קולטורעלען שאפּען. די נעמען פון איהרע אינצעלנע טהוערם וועלן איך אין נאנצען ארויסלאָזען, ווייל זיי דארפען אייך אַלעמען זיין בעקאַנט.

איהר זעהט : דער מענש אין דעם אידען האָט זיך ניט וואָס צו שעהמען מיט דער גאנצער קולטור־ארבייט פון זיין פּאָלק. און אויב ער שעהמט זיך מיט איהר, אָדער ער האָט גאָר קיין אהנונג ניט פון איהר עקזיסטענץ און איהר מהות, איז דאָס נאָך ניט קיין סמן פון זיין גרעסערער מענשליכקייט. אז איהר וועט טרעפען א דייטשען אָדער אן ענגלענדער, וואָס וועט זיך פאר אייך בעריהמען, אז ער ווייס לחלוטין גאָר נישט ניט וועגען דער גייסטיגער פערגאַנגענהייט פון זיין פּאָלק און אינטערעסירט זיך ניט מיט דעם, וועט איהר איהם נעווים ניט האַלטען פאר א העכער שטעהענדען מענשען. איהר וועט פּשוט זאָגען : ס'איז אַן עם־האָרץ. ער וועט וועלן געבילדעטער, וועט ער וועלן מעהר מענש, וועט ער וועלן מעהר ענגלענדער אָדער דייטש אין דעם פונקט פון ליבע צו דעם אייגענעם קולטורעלען אוצר. זייט זיכער : איהר קאַנט

מיט דעם זעלבינען רעכט אָנוועגדען אייער אורטייל אויף אויף דעם אידישען מענשען. וואָס מעהר מ ע נ ש ער וועט ווערען, וואָס מעהר ער וועט זיך נעהמען אינטערעסירען מיט דעם, וואָס איז איהם נוגע מעהר איידער אַלעמען, מיט דער ענטוויקעלונג פון זיין אייגענער פּולטור, און וואָס טיפער ער וועט פֿארינדרינגען אין איהר, אַלץ מעהר וועט זי איהם ווערען טהייער און ליעב.

על כל פּנים, איין זאַך איז קלאָר. אז, וועניגסטענס, ביי די אומות העולם איז די ליעבע צו דעם אייגענעם קולטור־אוצר קיין מאַל ניט קיין סתירה צו דער מ ע נ ש ל י כ ק י ט. אדרבה, וואָס מעהר מענש איינער איז, אַלץ שטאַרקער איז אין איהם די איבערגעבענקייט צו די אייגענע קולטורעלע רייכקייטען. עס איז דעריבער ביי מיר נאָר קיין ברעקעל ספּק ניט, אז וועט מיר וועלען אויפעפענען פאָר אונזער פאָלק אַלע אוצרות, וואָס ליגען איצטער פערשלאָסען אין אונזער גייסטיגען עבר; וועט מיר וועלען צופיהרען צום פאָלק די אַלע הלוי׳ם, גבירול׳ם, אל־כאריזי׳ם און לוצאַטאָ׳ם, וואָס זענען איהם איצטער נאָך אזוי פרעמד, וועט אויך דער איד אויפהערען צו זיין א יוצא־מן־הכלל און אויך אין דעם פּרט פון דעם קולטור־אוצר וועט וועלען ריכטיג דער שפּרוך, אז וואָס געביל־דעטער ער וועט זיין, וואָס מעהר מענש ער וועט זיין, אַלץ מעהר א י ד וועט ער זיין.

לאָזט מיך דאָ בעריהרען נאָך א פונקט וועגען דעם נאציאָ־נאַלען אידען, כדי צו פערענטפערן יענע גרויסע עולה אונזערע, וואָס מיר, אידען, ווילען „מאכען שבת פאר זיך" און „אבזונדערן זיך פון דער מענשהייט". א מענש, קאָטאָרי וועלכער איז אן אמת׳ער מענש, — זאָגט דער קאָסמאָפּאָליט, — טאָר ניט טראכטען וועגען דעם אייגענעם פאָלק. ער דאַרף נאָר טראכטען וועגען דער גאַנצער מענשהייט.

אזוי נאָר? אמת׳ע מענשען טראכטען ניט וועגען זייער פאָלק? נאריבאַלדי האָט געשטריטען ניט פאר די איטאַליענישע פרייהייט, נאָר פאר די פרייהייט פון די פידזשיאַנער? מיכאי־לאָווסקי, פּליכאַנאָוו און לאַוראָוו האָבען געפערדינט סאָציאַליזם ניט פאר דעם רוסישען פאָלק, נאָר פאר די באַטאָקודען?

שטעלט זיך אין דער אמת׳ען פאָר, אז אונזערע „אמת׳ע"

מענשען וואָלטען געבאָלעבאַטעוועט אין דער נעשיכטע פון נאַריבאָלדי׳ס צייטען אָן. ווי וואָלטען זיי דאָס ארויפגעפֿאָלען אויף יענעם העלד, ווי וואָלטען זיי דאָס דערנומען זיינע יאָהרען פֿאַר זיין וועלען „אָבזונדערן זיך פון דער מענשהייט", פֿאַר זיין וועלען „מאכען שבת פֿאַר זיך"! גאַריבאָלדי, — וואָלטען זיי געפֿילדערט, — א קלאָג צו דיינע טעג! וואָס הייסט עס מאכען א רעוואָלוציע נאָר פֿאַר איטאָליענער? און וואו זענען די איבערינע מענשען, וואָס שמאכטען אונטער דער עסטערריכישער ווילד־הערשאפט? קאָנט איהר ניט וואַרטען, ביז זיי אָלע וועלען זיך א הויב מהאָן מיט א מאָל און אַראָבטרייסלען פון זיך דעם דעספּאָטישען יאָך? און פֿאַר וואָס עפּעס וואַרטען נאָר אויף די פּוילען און די רוטענען? און וואו זענען די רוסען אין רוסלאַנד און די כינעזער אין קיטי און — און — די וועדאה׳ס אויף דעם אינזעל ציילאָן, — זענען זיי נאָר קיין מענשען ניט?

און מיט דערזעלביגער לאָגיק קאָנען די „אמת׳ע מענשען" אויך פון היינטיגער צייט אַרויסטרעטען אַנטקעגען אָלע רעוואָלוציאָנערע פיהרער פון דער אייראָפּעאישער קולטור.

זיי קאָנען אויך איצטער נאָך טענה׳ן: אָן זעהט, די וועדאה׳ס לויפען נאָך אום אהן הויזען, און די בושמענער אין אפריקע וויסען נאָך ניט, וואָס אן אלף־בית איז, און זיי, די צולאָזענע „נאַציאָנאַליסטען", די גאַריבאָלדי׳ס, די מארקס און לאַסאַל, די מיכאילאָווסקי׳ס און פּליעכאַנאָוו׳ס קעמפּפען נאָר פאר א שטיקל פרייהייט פאר א פּיצעלע מענשהייט, שטרייטען נאָר פאר א סאָציאליזם אין א קליינינקען קאָנטינענטעלע, וואָס רופט זיך אייראָפּא. וואַרט, שקצים, ביז די וועדאה׳ס וועלען אָנטהאָן הויזען, ביז די בושמענער וועלען זיך אויסלערנען לייענען קאַרל מארקס׳ „מאניפעסט"; וואַרט ביז א לע מענשען־וועלען אויך אָניאָנען, ביז פון אָלע מענשען וועט ווערען איין מענש, און פון אָלע בוימער איין בוים, און פון אָלע העק איין האק, און פון אָלע טייכען איין טייך! אָט יעמאָלט וועט קומען דער גרויסער מענש מיט דעם גרויסען האק צו דעם גרויסען בוים און וועט איהם אַראָבשליידערן אין דעם גרויסען טייך! אָט יעמאָלט וועלען מיר ערשט האָבען דעם ריכטיגען „פּליאָך!"

דער פעהלער, אין וועלכען דאָ פאַלט אריין דער ראַדיקאַלער אידישער קאָמפּאַליט, בעשטעהט אין דעם, וואָס ער האָט זעהר א פאַלשען בעגריף וועגען דעם מהות מענשהייט. די מענשהייט איז, ווי איך האָב שוין ניט איין מאָל בעמערקט, ניט עפּעס אזוינס, וואָס זאָל לייגען ערנסט וואו דרויסען פון די פעלקער, און אין וועלכער מען קאָן אריינשפּרינגען, וועו מען פערלאָזט דאָס איינענע פאַלק. מענשהייט איז, קודם כל, מ ע נ ש ל י כ ק ו י ט, א זאָך, וואָס לייגט אינוועניג אין יעדען פאַלק און וואָס יעדער פאַלק דארף אָבהיטען מיט אַלע זיינע כחות. אָבער מענשליכקייט איז פ ר א־ג ר ע ס, א שטרעבען צו פערווירקליכען אין דער איינענער קולטור אַלץ מעהר אמת, יושר, חן און מענשליכע חשיבות, און אָט די פליכטען פון דעם פראָגרעס פערוועהרען יעדען פאַלק, אָבצושטעלען זיך, לאָז זיין אויף א וויילע, אין דער נעשיכטליכער ענטוויקעלונג און וואַרטען, ביז די אנדערע פעלקער וועלען עם אָנאָגען. ובפרט וועו עם האָנדעלט זיך וועגען בעפרייאונג פון א פרעמדען יאָך, ווי דאָס איז נעווען ביי די איטאַליענער אין די צייטען פון נאריבאַלדי, ווי דאָס איז איצטער ביי די פוילען, רומענער, פינלענדער און די אידען פון די היינטיגע טעג.

מענשליכקייט איז פ ר י ה י ט, א שטרעבען דורכצופּירען דעם איינענעם וויליען און פערשטאַנד אין אַלע יענע צוויי־נען פון דער קולטור, וואו קיין אַלגעמיין־מענשליכער שכל קאָן ניט דיקטירען קיין אויסהייטליכען מארשרוט פאר דער גאַנצער מענש־הייט. כדי דאָס דורכצופּירען, מוז מען זיין דער ב ע ל־ה ב י ת אויף דעם איינענעם נעשיכטליכען גורל און דערצו איז נויטיג א פאַלשטענדיגע אויטאָנאָמיע אין דעם קולטורעלען לעבען פונ׳ם פאַלק און אפטמאָל אויך א פ א ל י ט י ש ע זעלבסטשטענדיגקייט, אויב אויף אן אנדער אופן קאָן מען ניט מענליך מאכען אָדער זיכער שטעלען די פרייע ענטוויקעלונג פון דעם פאַלק׳ס קולטורעלע כחות.

דאָס איז ניט קיין אָבזונדערונג פון דער מענשהייט. דאָס איז די פ ע ר ו י ר ק ל י כ ו נ ג פון דעם אַלגעמיין־מענשליכען פראָגרעס, וואָס האָט ניט קיין אנדערע דורכפיהרער, סיידען די איינצעלנע פעלקער. נעווים זאָלען די פעלקער זיין סאָלידאַריש אייגע מיט די אנדערע. נעווים מוזען אויפהערען די מלחמות און

די רייסענישען צווישען זיי. נעווים מוזען זיי זעהן צו העלפען איינער דעם אַנדערן אין זייער פּראָגרעסיווער ענטוויקעלונג, אז זיי אַלע זאָלען ווערען ווי ברידער אין איין אייניגיגער משפּחה. אָבער די הילף, וואָס א פּאָלק קאָן ברענגען א פּאָלק, די סאָלידאַריטעט, וואָס קאָן זיי צונויפבינדען אין איינעם, די פּעלקער־פּער־ברידערונג צו איין מענשליכער משפּחה, קאָן נאָר יעמאָלט זיין א מענשליכע הילף און א מענשליכע סאָלידאריטעט, וועז זי איז נעבויט אויף דעם גרונדזאַץ פון אַלעמענס פרייהייט און אַלעמענס גלייכבערעכטיגונג. וועז די רוסען צוויינגען די פּויאַלען, די פינלענדער און אַלע אַנדערע פעלקער, וואָס וואוינען אין רוסלאַנד, צו זיין סאָלידאריש מיט זיי אין דער פּאָליטיק, אין דער שפּראַך, אין דער רעליגיאָן און אין דער קולטור, איז דאָס ניט קיין סאָלידאריטעט, נאָר פשוט'ע פערשקלאָפונג. וועז די אמעריקאַנער, דורך יענעם אונגעהייערן איבערוואָג, וואָס זיי האָבען בעשאַפען פאַר זייער שפּראַך און קולטור, צווינגען אַלע פעלקער, וואָס וואוינען אין די פעראייניגטע שטאַטען, זיי זאָלען זיך „אמעריקאַניזירען" מיט זיי, איז דאָס ניט קיין מענשליכע סאָלידאריטעט, ניט קיין פרייוויליגע פעלקער־פערבריידערונג, נאָר א פערמאָסקירטע שקלאַפערייי, אקוראט אזוי ווי אין רוסלאַנד, — א שקלאַפעריי, וואָס הערט ניט אויף צו זיין דאָס, וואָס זי איז, וועז אפילו זי טרייבט צו אמעריקאַניזאַציע אויף אן איידעלערען אופן, איידער אין רוסלאַנד: ניט מיט דער פּאָליטישער בייטש פון דעם קאָזאַק, נאָר מיט דער הונגער־ביטש און די פעטע „דזשאבס", וואָס מיט זיי קויפט מען אונטער די נשמה פון דעם פרעמדען פּאָלק.

דער קולטורעלער איבערוואָג פון איין פּאָלק איבער דעם אנדערן איז א וועלכען עס איז לאַנד, — אן איבערוואָג, וואָס וועט נעשטיצט דורך דער גאַנצער מאשינערי פון דעם מעכטיגען הערשענדען שטאַט, איז א פאַטש אין פנים יעדען צווישען־פעלקערליכען יושר, וואָס פערלאַנגט, אַלע זאָלען האָבען גלייכע שאַנסען פאר א פרייער נאַציאַנאַלער ענטוויקעלונג, דיזעלביגע מעגליכקייטען פאר דעם פאַנאַנדערבליהען פון זייערע שפּראכען און קולטורען. און וואָס מעהר מענש איינער איז, אַלע העכער רעדט אין איהם דער נעפיהל פון יושר, אַלע ברענענדיגער פיהלט ער די עולה פון דער

נאציאָנאלער אויבערהערשאפט; אלץ טיעפער איז ער דורכגעדרונ־
גען מיט דעם אידעאל פון גלייכע רעכט און גלייכע ענטוויקעלונגס־
מעגליכקייטען פאר יעדען פאלק.

קאן מען אבער באמת האפען, אז דאס הערשענדע פאלק זאל
פון זיך אליין אבזאגען פון זיין פריוויליגירטער שטעלונג, אז
די הערשער זאלען אליין נעהמען דורכפיהרען אין לעבען דעם אי־
דעאל פון צוויישען־פעלקערליכען יושר און אמת'ער פעלקער־פער־
בריידערונג? גאנץ זיכער ניט! אויב די פעלקער וועלען ניט קעמ־
פען פאר זייערע כשר'ע מענשליכע רעכט, וועט קיינעם ניט אארען
פאר זיי. אויב זיי וועלען ניט מאכען שבת פאר זיך, וועלען זיי
אייביג מוזען זיצען ווי בעטלער ביי א פרעמדען טיש. און אויף
וואס פאר א העכערער שטופע פון מענשליכקייט זיי וועלען זיך
נעפינען, וואס העלער עס וועט ברענען אין זייער האַרצען דער
אידעאל פון פרייהייט, זעלבסט־שטענדיגקייט און קולטורעלען פרא־
גרעס, אלץ טרייער וועלען זיי זיין צו די אינטערעסען פון זייער
אייגענעם נאציאנאלען לעבען.

אויב עס איז פאר יעדען פאלק א חוב אבצוהיטען די אייגענע
זעלבסט־שטענדיגקייט אדער שטרעבען צו איהר דאַרטען, וואו מען
האט זי נאך ניט דערגרייכט, איז דאס פאר אונז, אידען, א דאפעל־
טער חוב. זאל איך אייך אויסמאלען די לאגע, אין וועלכער דאס
אידישע פאלק געפינט זיך? זאל איך אייך שילדערן יענעם קול־
טור־חורבן, וואס דאס אידישע פאלק לעבט איצטער דורך
א דאנק דעם, וואס די געבילדעטע קלאסען זענען אנטלאפען פון
אונז? זאל איך דערמאהנען אן דער מאראלישער צופויל־
קייט, וואס האט זיך אריינגעריסען אין דעם לעבען פון די אידישע
מאסען פאר די לעצטע צוואנציג יאהר, — א מאראלישע צופויל־
קייט, וואס איז א נויטוועדיגער פראדוקט פון זיין אונמענליכער
עקאנאמישער און יורידישער לאגע אין די היים־לענדער און פון
זיין קולטור־חורבן אומעטום? דאס זענען אלץ צו בעקאנטע פאק־
טען, מען זאל זיך דארפען באריכות אבשטעלען אויף זיי. אבער
זאגט: וועמען זאל דאס אארען, אויב ניט אונז אליין? וואר זאל
טראכטען וועגען געזינטערע און בכבוד'ערע מענשליכע פרנסות פאר
דעם אידען, אויב ניט דער איד? וואר זאל זארגען פאר די גיים־

טיגע און מאַראַלישע ענטוויקלונג פון די אידישע מאסן, אויב ניט די אייגענע אינטעליגענץ, וואָס האָט בעדארפט איהר גאנצע ענערגיע אוועקגעבן אין דעם דיענסט פון דעם פּאָלק, — אזוי אַרעם איז דאָס פּאָלק און אזוי נויט־בעדערפטיג איז עס אין אינטעליגענטער הילף!

אָדער זאָל איך אפשר א ריהר טהאָן אונזער נאציאָנאלע לאָגע, די שטעלונג פון אַלע אַנדערע פעלקער צו אונז, ווי א פּאָלק, די חשיבות און דעם רעספּעקט, וואָס מיר האָבן פון זיי? אָך, דאָס האַרץ ווערט בעגאָסן מיט בלוט, ווען מען טראכט זיך אַריין אין דעם אידישען גורל צווישען די ניט־אידישע פעלקער, ווען מען דערמאָהנט זיך אָן דער טיעפער שמאָך און שאנד, אין וועלכער עס איז אריינגעוואָרפען אונזער נאָמען. אפילו ווען מיר וואָלטען געווען ניט מעהר ווערטה אידער די בולגאַרען, די סערבען, די טאַטארן, אָדער די הונדערטער אַנדערע מענשליכע פעלקער, וואָס ווי מיט זיי, אזוי אָהן זיי, אין דעם מענשליכען פֿראָגרעס, וואָלטען מיר אויך ניט געטאָרט לאָזען זיך טרעטען מיט די פיס, אויך ניט געטאָרט, אָהן א צאַרענדיגען פּראָטעסט, אריבערטראָגען די טויזענדער בעליידיגונגען פון אונזער כבוד, וואָס שיטען זיך טאָג־טעגליך אויף אונז. ובפרט, אז מיר האָבן א רעכט שטאָלץ אויפצוהויבען אונזער קאָפּ, אין דעם בעוואוסטזיין פון אייגענער חשיבות, פון דעם אייגענעם ווערטה פאר דער בעשאפונג פון דער אַלגעמיין מענשליכער קולטור! אונטער אזעלכע אומשטענדען זענען די בעליידיגונגען, וואָס מיר, אידען, טראָגען אריבער — דאָפּעלטע בעליידיגונגען, און אונזער שווייגען און דולדען איז א דאָפּעלטע שמאָך און שאנד פאר אונז.

און דאָ קומט דער עטישער בטלן, דער אידישער „סתם־מענש", וואָס — שפּיי איהם אין פּנים, ווישט ער זיך רוהיג אָב און טרייסט זיך מיט דעם, אז איבער־מאָרגען וועלען אַלע פעלקער פערשווינדען, און ווי זיין בטלנ'ישע, נישט־ווערטיגע פּסיכאָלאָגיע ארויפצווינגען אויך אויף אונז, אויך אונז איינשמועסען, אז וואָס מעהר מענש איינער איז, אַלץ וועניגער איד איז ער, ד. ה. אַלץ וועניגער דאַרף ער זיך נעהמען צום הארצען דעם שפּיי, וואָס ער קרינט אין פּנים, די צעבער'ס מיט שמוציגע זלזולים, וואָס וועלן

אויסנעמאָסען אויף זיין קאָפּ, און אלץ וועניגער איז בערעכטיגט זיין יאוש און צער, וואָס ער קאָן ניט בעשיצען, ווי א מענש, זיין איינעמם כבוד!...

וואָלטען מיר, אידען, באמת געוואָלט מענשען, ווי מענשען דארפען זיין, וואָלט אין אונזער ברוסט באמת געברענט דער פונק פון מענשליכע חשיבות און שטאָלץ, יעמאָלט וואָלטען מיר א מינוט ניט געקאָנט פערבלייבען אין די גלות־לענדער; מיר וואָלטען נע־פלויגען, וואו פעפער וואקסט, אין ים זיך געווארפען, דאָס לעבען זיך נענומען, נאָר ניט צו עטהעמען אין יענער אטמאָספערע, וואָס איז אזוי אָננעזאָפּט מיט האָס און פעראכטונג צו אונז. אָבער אונזערע מאסען זענען נאָך צו דערשלאָגען, דער מענש אין זיי זאָל קאָנען אויפהויבען דעם קאָפּ, פאָרדערן זיין מענשליך רעכט און פערטהיידיגען זיינע מענשליכע חשיבות, און ביי דאָס רוב פון אונ־זערע נעבילדעטע לעבט נאָך צו שטאַרק דער „פיך בצורת מענש", וואָס קאָן זיך אויפהויבען ניט מעהר ווי צו וויסטער נאוה, צו אויפ־נעבלאָזענער גדלות, וואָס שמעלצט פון נחת, וועו ער קאָן זיך אריינ־שטופען צווישען די ניט־אידען, און די ארומיגע וועלט מאכט זיך, אז זי דערקענט איהם ניט און וואַרפט איהם צו, ווי א הונד א ביין, א ביסל כבוד און רעספעקט. און ביי א טייל פון אונז בליהט נאָך אין זיין נאַנצער פראכט דער „בטלן בצורת סתם־מענש", וואָס ווערט ניט מיער, צו וויסען דעם שפיי פון דעם פנים, און צו טרייסטען זיך און אונז, אז איבער־מאָרגען בלי־יפונה קומט די סאָציאלע רעוואָלויציע. און נאָר לפי ערך א קליינער טייל נעהט אום מיט אן אייביגער וואונד אין דער ברוסט, דער אידישער וואונד פון אונזערע טעג, דעם ברענענדיגען שמארץ פון דעם בע־ליידיגטען כבוד און דער ניט אָבגעוואשענער שמאָך, און זיי — אָט די פון דעם קליינקען טייל — קריצען די צייהן אין זייער אָהנמאכט און בייסען זיך די ליפּען ביז צו בלוט.

אָבער אויך דער מצב וועט נעדויערען ניט לאַנג. דאָס אי־דישע פאָלק ווערט מעהר מענש, און וואָס מעהר מענש מיר ווערען, אלץ מעהר גלייכט זיך אויס אין אונז אונזער איינעבוינע־נער רוקען, אלץ מעהר אידען ווערען מיר, אלץ גרעסער און פעס־

טער און מוטהיגער ווערט די ארמעע, וואָס געהט ערשטערן די אידישע עהרע.

וואָס מעהר מענש א איד איז, אלץ מעהר נאציאָנאלער איד איז ער!

מיר בלייבט נאָך צו זאָגען א פּאָר ווערטער וועגען דעם רעליגיעזען איד און דעם ראסען־איד.

מיט דעם רעליגיעזען איד קאָנען מיר פּארטיג ווערען אין איינם און צוויי, ניט ווייל דער ענין איז אזא פּשוט'ער און קלאָרער. אדרבה, ער איז זעהר פערוויקעלט און פערפלאָנטערט, נאָר ווייל די פּראָגע פון „איד און מענש" איז דאָ ניט קיין ספעציפיש אידישע, נאָר איבערהויפּט א פּראָגע פון מענש און זיין שטעלונג צו רעליגיאָן.

גלויבט איהר, אז וואָס מעהר מענש איינער איז, וואָס מעהר ער איז דורכגעדרונגען מיט די אידאלען פון אמת, יושר, שעהנקייט און חשיבות, אלץ וועניגער נויטיגט ער זיך אין א רעליגיעזען גלויבען, איז יעמאלט גאנץ געווים „וואָס מעהר מענש, אלץ וועניגער איד", אָבער אויך: אלץ וועניגער קריסט און אלץ וועניגער מאָהאמעדאָנער, ווייל די אידישע רעליגיע שטעהט אין קיין פּרט ניט ניעדעריגער פון אלע אנדערע רעליגיאָנען פון דער ציוויליזירטער מענשהייט. אין זייערע גראָבע מגושם'דיגע פּאָרמען, וואָס הערשען ביי די אידישע און ניט אידישע מאסען מיט א ריין מענשליכען גאָט און מיט א סיסטעם פון סגולות וויי אונטערצוקויפען איהם און אוים'חנפה'נען ביי איהם זיין הילף, — זענען זיי אלע גלייך ווידערווערטיג פּאר דעם מענשליכען שכל. אין זייערע אידעלע מעטאָפיזישע און ריין רעליגיעזע געשטאלטען, וואָס ווערען ארויסגעבראכט פון זייערע רעליגיאָנס־פילאָסאָפען, זענען זיי אלע גלייך הויך און רייך.

גלויבט איהר אָבער אין איינעם מיט מיר, אז די רעליגיע איז אן אייביגער צווייג פון דער מענשליכער קולטור, אז א גרויסער טייל פון דעם מין מענש, — און גאָר ניט דער ערגסטער, — קאָן זיך ניט בעפריעדיגען מיט די אידאלען פון אמת, יושר, שעהנקייט און חשיבות אין זייער וואָכעדיגער, טאָג־טעגליכער געשטאלט; אז אָט דער טייל מוז זוכען די דאָזיגע אידאלען אויפצוהויבען אויף

א העכערע מדרגה דורך דעם שטרעבען צו אייביגקייט, אונענדליכ־קייט און הייליגקייט, וואָס שטאַמען ארויס ניט פון זיי, נאָר פון גאָר אַן אַנדער מקור אין זייער נשמה, — ניט איהר צו, זאָג איך, אז די רעליגיע האָט איהר אייגענעם קוואַל אין דעם מענשליכען גייסט, וואָס קאָן קיין מאָל ניט אויסטריקענען אונטער די שטראָה־לען פון דעם שכל, ווייל דער קוואַל ליענט א סך טיעפער, איידער דער שכל, — איז יעמאָלט וויעדער א ווילדע נאַרישקייט צו גלויבען, אז וואָס מעהר מענש איינער איז, אַלץ וועניגער איר איז ער. עס איז אין דער אידישער רעליגיע, אין איהרע העכערע מיסטישע פאַרמען פארהאַן געוגג הייליגקייט, אייביגקייט און אונענדליכקייט, אָדער ריכטיגער: עס איז אין איהר, ווי אין יעדער הויכער רעלי־גיעזער געשטאַלט, דאָ גענוג בענקשאפט נאָך דעם הייליגען אייביגען „אין־סוף", אז א רעליגיעזער געמיט, וואָס קאָן זיך איבער־הויפט צופריעדען שטעלען מיט די היסטאָריש־געוואָרענע רעלי־גיעס, זאָל ניט דארפען שטילען זיין דאָרשט ערגעץ וואו אין דער פרעמד. אָבער — לאָמיר איצטער לאָזען דעם רעליגיעזען אידען אָן א זייט: דער רעליגיעזער גלויבען איז א צו צארטע זאַך, מען זאָל קאָנען דאָ פאַרשרייבען וואָס עס איז פאר יעדען איינצעלנעם מענשען. דער „סתם־מענש" האָט זיך דאָ פשוט ניט וואָס אריינ־צומישען, וויל דער אַלגעמיין־מענשליכער שכל מוז דאָ אין גאַנצען איבערגעבען זיין ממשלה צו דעם אינדיווידועלען שכל און געפיהל, — און דאָס האָט שוין א ברעקעל ניט צו טהאָן, ניט מיט „איד" און ניט מיט „קריסט".

די רעליגיאָנס־פראָגע מוז אויך פאר דעם אידישען פאָלק בלייבען אקוראט אזוי אינדיווידועל, ווי זי איז פאר אַלע אַנדערע פעלקער. קלייבט אָבער דער אידישער גייסט אוים דוקא די אי־דישע רעליגיאָנס־פאָרם, קאָן ער, פערשטעהט זיך, זיין אין איהר ניט וועניגער מענש, איידער אין א וועלכער עס איז אַנדער פאָרם פון דעם רעליגיעזען גייסט.

ניט פיעל צייט וועט אונז אויך פערנעהמען דער ראַסען־איד און אויך דאָס ניט דערפאר, וויל די טהעמע איז זעהר אָרעם. אדרבה, זי איז נאָך רייכער און פערוויקעלטער, איידער דער ענין פון נאציאָן און רעליגיאָן, אָבער פאר דער אויפגאבע פון מיין הייל־

טינער פֿאַרלעזונג וועט זיין געזונ, וועו איך וועל נאָר אין א פֿאַר שטריכען כאַראַקטעריזירען פֿאר אייך יענעם שטאַנדפונקט אין דער פֿראַגע, וועלכען איך רעכען פֿאר דעם ריכטיגען.

אייך איז גאַנץ געווים בעקאַנט, אז אונזערע אַסימילְיאַטאָרען וועלען ניט מיער צו בעווייזען אין דיקע, כלומרשט וויסענשאַפֿטלִיכע ביכער, אז קיין אידישע ראַסע איז נאָר אויף דער וועלט ניטאָ. אונזערע סתם־מענשען וויעדער זענען נוטה צו גלויבען, אז „ראַסע", אָדער אזעלכע נאַציאָנאַלע סמנים, וואָס נעהען איבער ביי א פֿאָלק בירושה פון דור צו דור, איז בכלל אן אויסגעטראַכטע זאַך. על כל פּנים גלויבען זיי, אז וואָס איינער הויבט זיך אויף אין זיין אַלגעמיין־מענשלִיכער ענטוויקעלונג, אַלץ שוואַכער וועלען אין איהם די נאַציאָנאַלע סמנים, און אז ביי דעם נאָר גרויסען מענשען מוזען זיי אין נאַנצען פֿערשווינדען. דער עיקר איז דאָס אמת פֿאר יענע נאַציאָנאַלע פֿערשיידענקייטען אין דעם נייסטיגען שאַפען, אויף וועלכען מיר לעגען אזוי פיעל וואָג : אויף די בעזונדערע אַרט וויי אַרויסצוברענגען דעם אַלגעמיין מענשלִיכען אמת, אויף דעם „סטיל" פון דעם שאַפען, אויב מען קאָן זיך אזוי אויסדריקען. וואָס זעלבער די מענשען פון פֿערשיידענע פעלקער שטעהען אין דער מענשלִיכער ענטוויקעלונג, אַלץ מעהר — אזוי גלויבט דער קאָסמאָפּאָליט — וועלט ביי זיי אויסגעגליכען דער סטיל פון דעם נייסטיגען שאַפען, אָדער, לכל הפחות, פֿערשווינדט אין זיי אַלץ מעהר די אייגנעאַרענע נאַציאָנאַלע אַרט.

לאָמיר זעהן, צי אויך דאָס איז אמת.

אָט האָבען מיר אן אַלגעמיין־מענשלִיכע ווייסענשאַפֿט, די אַלגעמיין־מענשלִיכסטע פון אַלע, די מאַטעמאַטיק. דוכט זיך, וואָס פאר א ראַליע קאָן שפּיעלען דער „סטיל" פון דעם נאַציאָנאַלען דענקען אין דעם בעשאַפען פון אזעלכע אמת'ען, ווי צוויי מאָל צוויי איז פיער? און פון דעסטוועגען האָט מען אין דער לעצטער צייט אויסגעפונען, אז דער נאַציאָנאַלער גייסט האָט א גאַנץ גרויסען חלק אין דעם אַרויסברענגען פון דער מאַטעמאַטישער קולטור.

פֿראָפעסאָר מעביום אין דייטשלאַנד האָט אָנגעשריעבען א גאַנץ בוך „וועגען דער בעפעהיגונג צו מאַטעמאַטיק", וואו ער האָט אויסגעפונען, אז די דייטשען און די פֿראַנצויזען בעשאַפען זייער

מאטעמאטיק אויף א גאנץ פערשיידענעם שטייגער. דער דייטש איז אין אָט דעם צווייג פון וויסען מעהר א י נ ט ו א י ט י ו ו; ער האָט דאָס בעדערפענים צו ז ע ה ן מיט דעם שכל'דיגען אויג יענע מאטעמאטישע גרויסען און סכום'ען, וואָס זייערע שייכות'ן דארף ער ארויסבערענגען אין דער וויסענשאפט. א דורך און דורך אינטואיטיווער גייסט וועט זיך ניט בענוגענען מיט דעם ריינעם ט ר א כ ט ע ן צ. ב. אז א גאנצעם איז גרעסער, איידער א טייל פון איהם. ער וועט תוך כדי דבור זעהן פאר'ן שכל'דיגען אויג א גאנצע ליניע און א טייל פון איהר, א גאנצען צירקעל און א טייל פון איהם. און ניט נאָר פ ע ר ש ט ע ה ט ער די שייכות צווישען א גאנצען און א טייל, נאָר ער זעהט זי בחוש. דערפאר האָט דער דייטש בעוויעזען זיין גאונות דאָרטען, וואו ער קאָן אָנווענדען געאָ־ מעטריע. ער איז אין דער מאטעמאטיק א „געאָמעטריקער".

דער פראָנצויז וויעדער איז אין דער וויסענשאפט פון חשבון ניט קיין אינטואיטיווער, נאָר אָן אנאליטישער גייסט. ער איז א גרויסער בריה אין טראכטען די סכום'ען און פ ע ר ש ט ע ה ן זייערע שייכות'ען. ער דאַרף זיי ניט זעהן פאר זיין שכל'דיגען אויג. דעריבער איז ער א גרויסער גאון דאָרטען, וואו ער קאָן אָנווענדען אלגעבראישע מעטאָדען. ער איז דער „אלגעבראיקער" אין דער מאטעמאטיק און עס איז קיין חדוש ניט, וואָס ער האָט אפילו די געאָמעטריע געמומען בהאנדלען אלגעבראיש: דעקארט איז, אויב איהר וויסט, דער פאָטער פון דער אנאליטישער געאָ־ מעטריע.

פון וואנען שטאמט די דאָזיגע נפקא מיניה צווישען די דייטשע און די פראָנצויזישע גע'ערנטע? עס פערשטעהט זיך, אז קיין דייטשער מאטעמאטיקער האָט זיך ניט א זאָג געטהאן: „אזוי? — דער פראָנצויז איז אן אלגעבראיקער? וועל איך, איהם אויף צו־ פיקעניש, ווערען א געאָמעטריקער!" עס איז איהם אין זינען ניט געלעגען דער גראנק צו טהאָן וועמען עס איז א להכעיס. ער האָט זיך געשאפען, ווי עס האָט בעסער געפאסט פאר זיין נייסט און זיינע פעהיגקייטען. און אזוי האָט דאָס אויף געטהאָן דער פראָנצויז. ערשט נאָכדעם, נאָך דורות פון מאטעמאטישען שאפען און פאָרשען, האָט זיך ארויסגעוויזען, אז די דייטשע און פראָנ־

צויזישע מוחות ארבייטן אין דער מאטעמאטיק אויף א פערשיי־דענעם אופן ; אז איין און דעם זעלביגען פּראָבלעם נעהמען זיי ביידע פעלקער אויף אויף זייערע אייגענע „כלים" און די כלים זענען ניט גלייך די אייגענע ביי ביידען.

נאָר באמת א חדוש נפלא איז דאָ ארויסגעקומען מיט די א י ד י ש ע מאטעמאטיקער. דאָס רוב מאטעמאטיקער־אידען זענען ערצויגען געוואָרען אין דער דייטשער אטמאָספערע און האָבען געשאפען אונטער דער השפעה פון דער דייטשער וויסענשאפט. על פי סברה האָט מען געמעגט זיין זיכער לכתחילה, אז אין זייער שאפען וועט זיך אָבשפיגלען דער דייטשער אינטואיטיווער טיפּ. וואָס לאָזט זיך אָבער אוים? פּראָפעסאָר מעביוס געפינט, אז די אידישע מאטעמאטיקער געהען אין זייערע שעפּונגען ניט נאָך דעם דייטשען, אינטואיטיוון, נאָר נאָך דעם פראנצויזישען, אנאַ־ליטישען טיפּ. אויך זיי האָבען ליעב אין דער מאטעמאטיק יענע ארט פון דעם מאטעמאטישען שאפען, וואו דער שכל דארף נאָר טראכטען דעם ריינעם אבסטראקטען סכום און פערשטעהן זיין אינוועניגסטע טבע און שייכות צו די אנדערע סכום'ען. דער איד איז דאָ נעהנטער צו דעם פראנצויז, וועלכער ער לעבט אונטער דער גייסטיגער השפעה פון דעם דייטש. און דאָס איז ניט נאָר אין דער מאטעמאטיק אזוי. ס'איז גאָר ניט שווער צו בעווייזען, אז אויך אין דער פילאָסאָפיע און אין דער רעליגיע האָט דער אידישער מוח ליעב יענע גייסטיגע רעגיאָנען, וואו עס קאָן פּאַר איהם פערשווינדען יעדער „פּסל ותמונה", יעדער אנשוויליכער בילד, און זיין שכל קאָן זיך באָדען אין דעם ריינעם עפּיר פון דעם אב־סטראקטען געדאַנק, וואו ער קאָן טראכטען דעם ענין ריין פון יעדען בילדליכען שאָטען און פערשטעהן זיין אינוועניגסטען תוך. פון דער אנדער זייט האָט מען שוין א סך פריהער בעמערקט, אז אין פיעל פּרטים פון דעם אידישען כאראקטער גהט ער זיך א סך מעהר צונויף מיט דעם לעבעדיגען, קוועק־זילבעריגען, אונרוהיגען טעמ־פּעראַמענט פון דעם פראנצויז, אייידער מיט דעם רוהיגען, געזעצ־טען, וועלן אויך דורכאוים טיעפערען טעמפּעראַמענט פון דעם דייטש.

ליידער קאָן איך מיך ניט לאַנג אָבשטעלען אויף דעם ענין.

איך וועל מיר ערלויבען צו מאכען נאָר א פאָר בעמערקונגען, כדי איהם צו מאכען נאָך קלאָרער.

אין דער אידישער בעאַרבייטונג פון מיין „סאָציאליזם און די נאַציאָנאלע פראגע" האָב איך שוין געהאט די געלעגענהייט, ארויס־צוזאָגען דעם געדאנק, אז ווען מען זאָל נעהמען אזעלכע אידישע דענקער, ווי אבן־גבירול, וואָס האָט אין דעם עלפטען יאָהרהונדערט געשריעבען אראביש אין שפאניען וועגען טהעאָלאָגיע, כרוך ספי־נאָזא, וואָס האָט אין דעם 17טען יאָהרהונדערט געשריעבען לאטיין אין האָלאנד וועגען עטיק, און קארל מארקס, וואָס האָט אין דעם נייַנצעהנטען יאָהרהונדערט געשריעבען דייטש אין ענגלאנד וועגען נאַציאָנאל־עקאָנאָמיע, — וואָלט מען, ניט קוקענדיג אויף דעם גרויסען מהלך, וואָס לייגט צווישען זיי אין יאָהרען, שפראכען, לענדער און טהעמען, פּאָרט אַרויסגעפונען א פונדאמענטאלען סמן, וואָס בינדט צונויף אלע זייערע גייסטער צו איין און דעמזעלביגען טיפּ, דעם אידישען דענקער־טיפּ. דער פונדאמענטאלער בשותפות'שער סימן פון אלע זייערע ארבייטען בעשטעהט אין דעם, וואָס זיי נעהמען א וועלכען עם איז א י י נ ה י י ט ל י כ ע ן גרונד־פרינציפּ, שטעלען עם אַוועק אונטער זייער גייסטיג אויג, וואָס ווירקט ווי א ריעזיג פערגרעסערענדער מיקראָסקאָפּ, און דער־זעהען אין זיין איינהייטליכקייט א דאָפּעלטקייט. די דאָפּעלטקייט מאכט זיי פעהיג צו שטעלען נייע פראגען און זוכען נייע ענטפערם, ווי אויך אויף א גאַנץ אַנדער אופן פארטיג צו ווערען מיט די פראָ־בלעמען, וואָס האָבען אינטערעסירט דעם מענשליכען גייסט ביז צו זיי. די דאָפּעלטקייט פיהרט דערנאָך סוף־כל־סוף צו א מ א־נ י ז ם, צו אן איינהייטליכען, שטרענג אויסגעהאלטענעם געדאנ־קען־סיסטעם.

גבירול נעהמט די איינהייטליכע פּאָרשטעלונג פון דעם וועלט־גאַנצ, דעם „אל יחיד ומיוחד", און אונטער זיין מיקראָסקאָפּישען אויג ווערט ער פערוואַנדעלט אין א צווייהייט: גאַנצ און גאַנץ רצון. אויף דעם פונדאמענט פון דעם געדאנק בויט ער אויס אין זיין „מקור־חיים" אן איינהייטליכע פאַנטאזיסטישע מעטאפיזיק, וואָס קומט — א סך, א סך יאָהרען פּאר שאָפענהויער'ן — צו דעם רעזולטאט, אז דער תוך פון אונזער וועלט איז דער געטליכער וויללען.

ספּינאָזא נעהמט די פּשוט׳ע, אַיינהייטלעכע פּאַרשטעלונגען פון „לעבע" און „האס", לעגט זיי אַוועק אונטער זיין ריעזיגען מיקראָסקאָפּען־אויג, און באלד פּאלען זיי פּאַנאַנדער אין צוויי־הייטען : לעבע איז א געפיהל פון פרייד, פערבונדען מיט דער פּאַרשטעלונג וועגען דער אורזאַך, וואָס רופט זי ארויס ; האס איז א געפיהל פון טרויער, פערבונדען מיט דער פּאַרשטעלונג וועגען דער אורזאַך, וואָס רופט זי ארויס. אָט דער אַנאַליז פון די איינ־פּאַכע געפיהלען גיט ספּינאָזא׳ן די מעגליכקייט אויפצובויען אן איינהייטלעכען סיסטעם פון עטהיק, וואָס שליעסט אָב מיט דער לעהרע פון דער „שכל׳דיגער לעבע צו גאָט".

קאַרל מאַרקס האָט אין זיין פּאָליטישער עקאָנאָמיע געהאָט צו טהאָן מיט דער איינפּאַכער, איינהייטלעכער פּאַרשטעלונג פון „מענשליכער ארבייט". שוין פון אַדאַם סמיטה אָן וועלט דער פּרינציפּ פון ארבייט אָנגעוועגדט, ווי א פונדאַמענט פאַר דעם גאַנ־צען וויסענשאפטליכען בנין, אָבער נאָר אונטער מאַרקס׳ס מיקראָ־סקאָפּיש פערגרעסערנדען אויג פאַלט פּאַנאַנדער די איינהייטלעכע ארבייט אין א דאָפּעלטקייט : אין „א ר ב ע י ט" און „א ר־ ב ע י ט ס־ק ר א פ ט", און ווי דורך א כשוף עפענען זיך פאַר מאַרקס׳ען אויף נייע האָריזאָנטען און נייע פּאַרשונגס־וועגען, אויף וועלכע ער געפינט אויס די נפקא מיניה פון וועלטה און מעהר־ וועלטה און בויט אויף דעם שטאַלצעסטען בנין פון זיין איינהייט־ליכער, גערַאַנקען־רייכער נאַציאָנאַל־עקאָנאָמיע.

איך קאָן איצטער צוגעבענען צו זיי נאָך א בעדייטענדען אי־ דישען דענקער, וואָס איז אזוי בעריהמט געוואָרען אין דער לעצטער צייט. דאָס איז אַנרי בערגסאָן, וואָס שרייבט אין דעם סוף נייני־ צעהנטען און אָנהויב צוואַנציגסטען יאָהרהונדערט פּראַנצויז אין פּראַנקרייך וועגען פיל׳אָסאָפיע. בערגסאָן ווי׳ל אפשר גאָר ניט וויסען, אז ער האָט א שייכות צו דעם אידישען פאָלק. אָבער ביי קיינעם פון די אידישע דענקער איז אָט דער נייסטיגער שאָפונגס־ טיפּ, וועגען וועלכען איך רעד דאָ, ניט ארוים אזוי קלאָר, ווי גראָד ביי איהם. דער פונדאַמענט פון זיין גאַנצען פיל׳אָסאָפישען בנין איז א נייער געדאַנק וועגען דער צ י י ט. זינט אריסטאָטע׳ן מאַטערט זיך די דענקענדע מענשהייט אויף דעם פּראָבל׳עם פון דער צייט.

אויף אלע זייטען האָט מען זי געדרעהט, בעטראכט, געפילאָסאָפירט וועגען איהר, אָבער קיינעם איז ניט אַרויף אויפ'ן זין צו צווייפלען אין איהר אינהויטליכען כאַראקטער. ערשט בערגסאָן'ס שכל'דיג אויג געפינט אוים, אז די איינהויטליבע צייט, מיט וועלכע עם האָט צו טהאָן די מענשליכע ערקענטנים, איז באמת נאָר א צ ו ו י י ט ה י י ט: מען דארף האָבען שטענדיג אין זין די נפקא מיניה צווישען „צ י י ט" און „ר ע ע ל ע ד ו י ע ר". און כמעט אויף יעדען וויכטיגען שריט פון בערגסאָנ'ס פאָרשען, ביי איטליכען וועגדע־פונקט פון זיין געדאנק געפינען מיר דאָס זעלביגע כאַראָק־טעריסטישע שטיקעל גייסטעס־ארבייט: א פאָרשטעלונג, וואָס די פריהערדיגע פאָרשער האָבען בעהאנדעלט, ווי אן איינהייטליכקייט, צושפאלט זיך ביי בערגסאָנ'ען אין צווייען. און פון דעסטוועגען בלייבט בערגסאָן, ביי זיין גאנצען טעאָרעטישען קאָקעטירען מיט דעם דואליזם, א מאָניסט און טרייבט מיט זיין גאנצען סיסטעם צו א מאָניסטישער וועלט־אנשויאונג.

אָט די וואונדערבארע פעהיגקייט, — מאכען פון אן איינהייט א דאָפעלטקייט און דורך דעם וויעדער קומען צו א נייער איינ־הייט, — איז איינער פון די קלאָרסטע שטריכען, וואָס כאַראקטע־ריזירען די פיזיאָנאָמיע פון דער אידישער טעאָרעטישער שאָפונגס־קראפט. דער שטריך מוז, ווי מען קאָן זיך לייכט אנשטויסען, ענג צונויפגעבונדען זיין מיט יענער פעהיגקייט צו דעם אבסטראקטען אנאליז, וועלכען מעביוס האָט ענטדעקט ביי די אידישע מאטעמא־טיקער. דער אידישער אנאליז איז אזוי אנגעשטרענגט און שארף, אז קיין איינהייט קאָן ניט ארויסגעהן גאנץ פון זיין פראצעס. און די קראפט פון אבסטראקציע, פון ארבוואַרפען אלע פערשיידענ־קייטען און לאזען נאָר די איינהייט, איז פון איהר זייט אזוי שטארק און טריאומף־זיכער, אז סוף־כל־סוף שפאנט זי איין דעם אנאליז איז איהר רייט־וואָגען און צווינגט איהם, דעם שונא פון יעדען מאניזם, ער זאל דערפיהרען דעם גייסט צו דעם לעצטען איינ־הייטליכען ציעל.

א וואונדערבארער געפלעכט פון הי פּ כ י ם, פון ווידער־שטרייטענדע קרעפט איז דער אידישער שאפענדער גייסט. און איז נאָר דער טהעאָרעטישער גייסט אזא משונה'דיגע איינהייט

פון געגענוואַרטן? געפינען מיר ניט דיזעלביגע צונויפגעפלאַכטענקייט פון היפּכים אויף אין דעם כאַראַקטער פון דעם „עמא פּזיזא" און דעם עם „קשה־עורף", פון דעם פּאָלק, וואָס האָט שוין ניט איין כאָל אין זיין געשיכטע אין דערזעלביגער צייט אַרויסגעשטעלט אַן אַזאַף און אַ נערשוני? לויגט ניט אין אָט דעם קאַמפּף פון אינוועניגסטע היפּכים די אורזאַך פון דער אידישער אומרוה? קאַנען מיר אפשר אויף דעם וועג געפינען דעם שליסעל צו די סודות פון דער אידישער נשמה, וואָס איז ביי איהר גאַנצען אָפּטימיזם אין גרונט אַזוי טראַגיש, — אָדער וואָס איז אפשר ביי איהר גאַנצער טראַגיק פול מיט לעבען און מיט דאָרשט צום לעבען? איז אפשר די טראַגיק פון דעם אידען'ס נשמה א פּירוש אויף דער טראַגיק פון זיין געשיכטליכען גורל? אָדער איז זיין טראַגישער גורל א נויט־וועגדיגער פּועל־יוצא פון זיין צוריסענער נשמה?

א ברויזענדער ים מיט פראַגען עפענט זיך פאַר אונזערע אויגען. מיר מוזען אָבער איצטער בלייבען ביי זיין ברעג. עס איז נאָך כמעט גאָר נישט ניט געטהאָן געוואָרען, כדי אַרייננצודרינגען אין די טיעפענישען פון דעם אידישען דענקען, פיהלען און וועלען.

א סך, א סך אַרבייט מוז פריהער נאָך געטהאָן וווערען, איידער אונז וועלען קלאָר וווערען די סודות און יסודות פון דעם אידישען שאַפען. ניט נאָר דער היימישער אוצר מוז אויסגעפאָרשט וווערען, נאָר אויך דאָס, וואָס אידען האָבען געבויט אין דער פרעמד, מוז אַנאַליזירט וווערען, לויט דעמזעלביגען פרינציפּ, וועלכען מעביום האָט אָנגעוואַנדט אויף דער מאַטעמאַטיק. ערשט יעמאָלט וועלען מיר אויסגעפינען דעם אמת'ען מהות פון דעם ראַסען־איד. דער־פאַר קאַנען מיר אָבער שוין איצטער אַוועקשטעלען דרויסען פון יעדען ספק לכל הפחות דעם פונקט, אז אויך דער איד האָט אין זיך א גאַווייסען ראַסען־בוי פון זיין מוח, וואָס שפּרינגט ארויס אין דעם סטיל, אין דעם טיפּ פון זיינע גייסטיגע בעשאַפונגען. ווי מען דער־ריבער שטודירען די ראַסען־אייגענשאַפטען פונ'ם אידען, ווי אויך די ראַסען־אייגענשאַפטען פון א פאָלק בכלל, דאַרף מען זיך אָבגעבען ניט אַזוי מיט די אויגען און די האָר און דעם דרעה פון דער נאָז־ליניע, ווי א סך מעהר מיט די פראַדוקטען פון דעם פאָלקס־

שאפען אויף אלע פעלדער פון דער קולטור; און ניט אזוי מיט זייער אינהאלט, ניט אזוי מיט דעם „צוויי מאל צוויי איז פיער", וואָס זיי ברענגען ארויס, ווי מיט דעם וועג, אויף וועלכען זיי קומען צו דעם אמת, מיט דעם „סטיל", דעם טיפ דענקען, די ארט, ווי זיי בעארבייטען דעם מאטעריאל. נאָר דאָ קאָנען מיר ארויס־געפינען דעם בוי פון יענער „כלי", וואָס געהט איבער מיט'ן בלוט פון דור צו דור, און וואָס דריקט זיך אויס אין אלע שאפונגען פון דעם פאָלק.

מען דארף אָבער ניט מיינען, אז די דאָזיגע כלי, דער דאָזיגער גייסטיגער שאפענס־טיפ טרעט ארויס גלייך קלאָר און שארף ביי יעדען קינד פון דעם פאָלק. נעהמט איהר א פשוט'ען דייטש, א פשוט'ען פראנצויז, א פשוט'ען אידען, וואָס בעשעפטיגען זיך מיט מאטעמאטיק, וועט איהר אין זייערע חשבונות ניט בעמערקען זייער נאציאָנאלען „גייסט". דער אלגעמיין־מענשליכער כח פון מאטעמאטיק איז ביי זיי שוואָך, ער איז ניט ב ע ש א פ ע ר י ש און ממילא טהוט ער נאָך, וואָס און ווי אנדערע האָבען איהם נעלערנט. דער פשוט'ער מענש איז אין זיין מאטעמאטישען שאפען אפשר א הָאר ניט נאציאָנאל. דעם נאציאָנאלען כח אין דער מאטעמאטיק דארפט איהר שטודירען ניט ביי די מאסען, נאָר ביי די העלדען, ביי די גאונים פונ'ם מאטעמאטישען שאפען. ווייל דער מענש איז אין זיי שטארקער, איז ממילא אויך שטארקער אין זיי יענער טייל מענש, וואָס דריקט זיך אוים אין זייער נאציאָנאלען גייסטיגען טיפ.

נאָך דאָס אייגענע איז אויך מיט יעדען אנדער צווייג פון דער קולטור. פערגלייכט איהר צווי מיטעלמעסיגע פויערים פון צווי פעלקער, וועט איהר געפינען אין זיי א סך פערשיידענקייטען אין דער אויסערער קולטור, אָבער וועניג פערשיידענקייטען אין דעם גייסטיגען בוי. און נעהמט איהר אָנשטאָט פויערים ריינע אידיאָטען האָט איהר יעמאָלט אין גאנצען פאר זיך דעם קאָסמאָפאָליטישען אידעאל פון דעם „סתם־מענשען". אָן אידיאָט, איז אָן אידיאָט, — אלץ איינס פון וועלכע עלטערן ער שטאמט. אָבער קוים הויבט איהר אָן צו פערגלייכען שטארקע טאלאנטען אין זשעניען, אזוי טרעטען אין זיי קלאָר ארויס, א חוץ דער אינדיווי־

דועלער פערשיידענקייט, נאָך די פערשיידענקייטן פון זייער נא־
ציאָנאַלען טיפּ, פון זייער איינעמאַרטיגען סטיל אין שאפען.

צו די זעלבינע רעזולטאַטען קומען מיר, ווען מיר פערגלייכן
די ניעדערינגערע פעלקער צווישען זיך און די העכערע וויעדער
בעזונדער צווישען זיך. א בושמען פון אפריקע און א פּאפּואס
פון אויסטראַליען זענען א סך נעהנטער איינער צו דעם אַנדערן,
לויט דעם בוי פון זייער נשמה, איידער דער דייטש פון בערן און
דער פראַנצויז פון זשענעוע, וואָס וואוינען אין איין לאַנד און
רעכענען זיך צו איין פאָלקסטישען פאָלק.

אויף וואָס א העכערער קולטור־שטופּע א פאָלק שטעהט, און
וואָס שטאַרקער עס זענען די שאפונגס־כחות פון זיינע קינדער,
וואָס מעהר זייער נשמה האָט אָנגעזאפּט אין זיך די רייכע קולטור
פון דורות, אַלץ קלאָרער אויסגעקריסטאַליזירט איז אין זיי די פּאָרם
פון דעם נאציאָנאַלען שאפען. ממילא איז וואָס מעהר מענש א
איד איז, וואָס שטאַרקער אין איהם זענען די מענשליכע שאפונגס־
כוחות, אַלץ בולט'ער מוזען זיך אַרויסווייזען אויך זיינע נאציאָנאַלע
כחות, אַלץ מעהר „איד" מוז ער זיין.

די נאציאָנאַלע שאפונגס־כחות פון דעם אידישען פאָלק זענען
איצטער צובראָכען און צופיצעלט, צוריבען אויף פּולווער און צור־
שפרייט צווישען די פערשיידענע פעלקער. זייער שאפען קאָן ניט
זיין אין גאַנצען פריי. און פון דעסטוועגען קאָנען זיי אפילו
איצטער ניט אין גאַנצען פערטונקעלט ווערען. אָבער וואָס פאר
אַרינגענעלע און רייכע פּראָדוקטען פון דער מענשליכער קולטור
וואָלטען געקאָנט אַרויסקומען, ווען די דאָזיגע כחות וואָלטען זיך
צונויפגענאָסען אין איין באָסיין, בעפרוכט איינע די אַנדערע און
זיך פאַנאַנדערגענאָסען אין דער גאַנצער פריי! מיט וואָס פאר
פיעל־פאַרביגע פונקען פון גייסט וואָלט אויפגעבליצט יעמאָלט דער
אידישער בריליאַנט, וועלכען דורות און דורות האָבען געהאָלטען
אין איין שלייפען און שלייפען!

מיר קאָנען דעריבער אלע אונזערע היינטיגע בעטראַכטונגען
צונויפפּרעסען אין איין אייניגער פאָרמעל, וואָס זאָגט, אז וואָס
מעהר מ ע נ ש א איד איז, וואָס טייערער איהם זענען די רייכע אייי־
גענארטיגע פאָרמען פון דער מענשליכער קולטור, וואָס העלער אין

איהם לייבט דער פונק פון מענשליכע חשיבות און דרך־ארץ צו דעם מענשען אין זיך אליין, וואָס טיעפער אין איהם שטאַרצט די וואונד פון דעם אידישען שטאָלץ, אלץ מעהר איז איז ער, אלץ ברענענדיגער לעבט אין איהם דער וואונש צו דינענען דעם אייגענעם פאָלק און העלפען איהם מיט אלע כחות, אז ער זאָל בעשאפען פאר זיך די מעגליכקייט פון א רייכען, פרייען, שהנעם, שטאָלצען און חשוב'ען לעבען אין דער אייגענער היים!

זייט מעהר מענשען, וועט איהר זיין בעסערע אידען, וויל...

וואָס מעהר מענש, אלץ מעהר איד!

צוויי פאַרלעזונגען וועגן די צוקונפט פון די פעלקער אין אמעריקא

צוויי פֿאַרעזונגען וועגען די צוקונפֿט פון די פּעלקער אין אמעריקא

ערשטע פֿאַרזאַמלונג

דער מעלטינג פּאט

חברים און פֿרײַנד!

דער נאָמען פון די צוויי זאַקציעס, וואָס איך דאַרף האַלטן פֿאַר אייך, איז „די צוקונפֿט פון די פּעלקער אין אמעריקא". אָבער, אויב איהר מיינט, אַז איך קום צו אייך מיט א וועלכער עס איז נביאות, אין וואָס די דאָזיגע צוקונפֿט וועט בעשטעהן, האָט איהר א גרויסען טעות. אויב דאָס וואָלט געווען מיין ציל, וואָלט איהר געהאַט א רעכט צו האַלטען מיך פֿאר א טיפֿעפּען־טיפֿעפּען עם־הָאָרץ אין דער סאָציאַלאָגיע און דער געשיכטס־וויסענשאפֿט, אָדער, נאָך ערגער: פֿאר א שארלאטאַן, וואָס וויל ספּעקולירען אויף אייגענעם עם־הארצות אין יענע צווייגען פון דעם מענשליכען וויסען.

די סאָציאַלאָגיע און די געשיכטס־וויסענשאפֿט זענען נאָך גאָר אין אָנהויב פון זייער וועג און וואקסען. זיי הויבען זיך ערשט איצטער אָן צו בעפֿרייען פון זייערע קינדערשע אילוזיעס און פּאַנטאַסטישע חלומות. זיי האָבען נאָך פֿשוט ניט געהאט קיין צייט צונויפֿצוזאַמלען דעם גאַנצען מאַטעריאַל, פון וועלכען מען מוז אַרויסדעסטילירען א סאָציאַלאָגישען אָדער געשיכטס־וויסענשאפֿטליכען געזעץ. פֿערגעסט ניט: כדי אויף א כשר'ען, וויסענשאפֿטליכען אינדוקטיוון אופן אַרויסצוקריסטאַליזירען א וועלכען עס איז סאָציאַלאָגישען געזעץ, דארף מען אפשר האָבען ניט א קלײַנערען סכום מאַטעריאַל און ניט קיין קלענערע וויסענשאפֿטליכע געדולד, איידער מאַדאָם קיורי האָט געהאט, בעת זי האָט בעארבייט

טויזענטער פודען אוראניום־זאלצען, כדי ארויסצובעקומען פון זיי איין גראן ראדיום.

א חוץ דעם זענען נאָך גאָר ניט זיכער געשטעלט געוואָרען די מעטהאָדען, ווי אזוי צו בעגעהן זיך מיט דעם רויהען עמפירי־שען מאטעריאל, כדי ארייננצובליקען אין זיין אינוועניגסטען פער־בארגענעם סאָציאלאָגישען תוך. איך דארף אייך ניט לאנג דער־קלעהרען, אז די מעטהאָדע, ווי אזוי צו בעארבייטען די איינצעלנע פאקטען איז אין יעדער וויסענשאפט ניט וועניגער וויכטיג, איידער דער מאטעריאל גופא.

די אלטע בכבוד'ע נאטור־וויסענשאפטען האָבען אין א משך פון לאנג יעהריגע ערפאהרונגען און עקספערימענטען, נאָך א גאנ־צען צייל פון פעהלערן און טעות'ען, געקאָנט אויסארבייטען געוויסע זיכערע מעטהאָדען, ווי אזוי ריכטיג אוועקצושטעלען די שאלות, אויף וועלכע מען וויל אויסגעפינען אן ענטפער פון דער נאטור. און איינגעגעבען האט זיך עס דערפאר, וויל דער מאטעריאל גופא, וועלכען די נאטור גיט אונז, איז לפי ערך איינפאך אין זיין טבע און אונגעהייער רייך אין צאהל. וועגן מיר שטודירען צ. ב. די בעוועגונגס־געזעצען פון גאזען, האָבען מיר אין א גאנץ קליינעם גלעזעלע גאז, ניט גרעסער ווי א פינגער־הוט, מיליאָנען פון איינצעלנע גאז־טיילכעלעך, וואס האָבען נאָר איין־איינציגע טבע — צו פליהען אין א גלייכער ליניע. און אפילו דאָ האָט געקאָסט דער וויסענשאפט געוונג מיה, ביז זי האָט ארויסגעפונען די ריכטיגע מעטהאָדע, ווי אזוי אויסצורעכענען יענעם רעזולטאט, וואס מוז ארויסקומען פון זייער אלעמענס צונויפווירקען אין יענעם קליינעם חלק.

אזעלכע פעלען זענען אָבער אונמעגליך אין דער סאָציאלאָגיע.

א פופציג מיליאָן מענשען אין א לאנד איז א מאטעריאל, וואס איז מיליאָנען מאל קלענער אין צאהל, איידער די טרי־ליאָנען גאז־טיילכעלעך אין א פינגערהוט און איז לויט זיינע איי־גענשאפטען אפשר א מיליאָן מאל פערפלאָנטערטער איידער די איינצעלנשאפטען פון א גאז־מאלעקול. ווי וויל איהר דאָ, אהן א ריכטיגער מעטהאָדע, פאנאנדערקלייבען זיך אין דעם געוועב פון

מיליאָנען ערשיינונגען, וואָס פּלאָנטערן זיך טאָג־טעגלעך צוניוף דורך זייער אַלעמענס צונויפווירקען אין איינעם?

הייסט עס, אז אפילו ווען דער גאנצער מאטעריאַל פון א פּאָלקס־לעבען וואָלט געווען געזאמלט און וויסענשאפטליך פיקסירט, וואָלט אויך יעמאָלט קיין מענשליך אויג ניט געקאָנט אָרומנעהמען אַלע זיינע אייגענשאפטען מיט א מאָל און קיין מענשליכער שכל וואָלט ניט געקאָנט אויסרעכענען די גאנצע נעטץ פון נויטיגע שייכות'ען, וואָס הערשען צווישען זיינע איינצעלנע טיילען.

די ריכטיגע מעטהאָדע איז דעריבער אין דער סאָציאָלאָגיע נאָך וויכטיגער, אַיידער אין די נאַטור־וויסענשאפטען. זי דארף אונז געבען א פּרוב־שטיין אין די הענד, מיט וועלכען מיר זאָלען קאָנען אַלע מאָל פינקטליך אבשעצען, וועלכע אייגענשאפטען פון דעם מאטעריאַל זיינען ו ו י כ ט י ג און וועלכע ניט; וועלכע נויטוועניגע שייכות'ען שטאָמען פון די גרונד־געזעצען פון דעם סאָציאָלען לעבען און וועלכע זענען ניט מעהר ווי ש ט ע ר ו נ ג ע ן, וואָס זענען אַרייננעטראָגען געוואָרען אין דעם סאָציאָלאָגישען מאטעריאַל, דורך די ווירקונג פון אנדערע נ י ט־סאָציאָלאָגישע געזעצען, וויל אויך די ניט־סאָציאָלאָגישע געזעצען, — ביאָלאָגישע און פסיכאָלאָגישע, — האָבען, פערשטעהט זיך, זייער שליטה אויף דעם מענשען, דעם בויער פון מענשליכע געזעלשאפטליכע ערשיינונגען.

וועלכע מעטהאָדע אין דער סאָציאָלאָגיע איז אָבער די ריכטיגע? וועלכער זאָלען מיר אָנטרויען די ארבייט פון אַרויסגעפינען סאָציאָלאָגישע געזעצען? אויף דער שאלה קאָן מען ניט געבען קיין זיכערען ענטפער. דורך קיין מעטהאָדע האָט מען נאָך דערווייַלע ניט אַרויסגעפונען קיין איין איינציגען אבסאָלוט זיכערען סאָציאָלען גזעזע און עס איז אפשר א סברה, אז קיין איין איינציגע פון די, וואָס וועלען אָנגעוועندט אין דער איצטיגער וויסענשאפט, זענען ניט מסוגל דערצו.

און פערגעסט ניט אויך דאָס: מיר זענען אין אונזערע סאָציאָלאָגישע אונטערזוכונגען נאָך אזוי „גרין", אזוי ניט ווייט פון אָנהויב, אז די געלערנטע האָבען זיך נאָך ניט צונויפגערעדט וועגען דעם, וואָס אזוינס דאַרפען מיר פערשטעהן אונטער דעם נאָמען „א

סאציאלע ערשיינונג" און ווי אן ערך דארף אויסזעהן א סאציא־
לאגישער געזעץ. מען פילאסאפירט, מען איז זיך משער, מען בויט
סברות אויף סברות און וואס איין געלערנטער בויט אויף, קומט
דער אנדערער און צושטערט. מיר מוזען זיין צופריעדען דער־
וויילע, וואס אין דעם קאמפף פון טהעאריען און היפאטעזען ווערען
קריטישער בעארבייט די אנגעזאמעלטע פאקטען, אויסגעריניגט
פון גרייזען, וואס האבען זיך ארויסגע'גנב'עט אין אונזער פאר־
שטעלונג וועגען זיי; עס ווערען אנגעזאמעלט און געלייטערט
נ י י ע פאקטען, וועלכע דער געלערנטער זוכט אויס, כדי צו בע־
וויזען די ריכטיגקייט פון זיין היפאטעזע און עס ווערען בעשאפען
אלץ נייע און נייע געזיכטס־פונקטען, ווי אזוי צו בענעהמען דעם
סאציאלאגישען מאטעריאל און ווי אזוי זיך מיט איהם צו בעגעהן.
שפעטער, אין יאהרען און יאהרען ארום, ווען די צאהל פון אויס־
געלייטערטע פאקטען ווערט ענוג גרויס און די צאהל מעג־
ליכע געזיכטס־פונקטען ווערט זיך בערייכערען, קאן זיין, אז עס ווערט
קומען דער זשעניע פון דער סאציאלאגיע, איהר ניוטאן, וואס ווערט
דורך דעם „ברק המבהיר", דעם דורכלויכטענדען בליץ, וואס ער
ווערט ברענגען מיט זיך, אוועקשטעלען זי אויף א זיכערען וויסענ־
שאפטליכען יסוד. עס קאן אבער גרייליך געמאלט זיין, אז די
סאציאלאגיע זאל, לויט איהר אינוועניגסטער טבע נאך, אויף אייביג
מוזען בלייבען א ב ע ש ר י י ב ע נ ד ע וויסענשאפט, — א
וויסענשאפט, וואס ווערט אונז קאנען דערצעהלען און פינקטליך
אבשילדערען די פאקטען, וואס זענען געווען, און די פאקטען, וואס
שפיעלען זיך איצטער אב, אבער וואס ווערט קיינמאל ניט קאנען
איבערגעהן פון די איינצעל־פאקטען צו די געזעצען, וואס ליעגען
אויף זייער גרונד.

אט דער ניכטערער, קריטישער בליק אויף דעם איצטיגען
מעמד און דער מענליכער צוקונפט פון דער געזעלשאפטס־וויסענ־
שאפט, צו וועלכען איך שטעה צו, איז געווים ניט גאר קיין ראזע־
ווער. אבער ער האט געמוזט פריהער אדער שפעטער אריינדרינגען
אין דעם מוח פון יעדען ערנסט־דענקענדען סאציאלאג.

אין די ערשטע קינדער־יאהרען פון דער סאציאלער וויסענ־
שאפט האבען איהרע בעשאפער גאנץ געווים געהאט א רעכט צו

טרוימען וועגען אזא צושטאנד אין איהר, וועלן זי וועט קאָנען דער מענשהייט געבען די מעגליכקייט, פּאָראויסצוזעהן די ערשיינונגען אקוראט אזוי פינקטליך, ווי מיר טהוען דאָס אין דער אס־טראָנאָמיע און אין דער מעכאניק.

יעדע וויסענשאפט הויבט אָן, ווי א מוזיקאַלישע אָפּער, מיט א פּרעלודיע, אין וועלכער עס ווערען אויפגעפיהרט יענע מאָטיוון, וואָס דארפען זיך בעווייזען און פּאָנאַנדערווויקלען א סך שפּעטער, אין דעם פערלויף פון איהרע אקטען. און אזוי האָבען אויך די ערשטע סאָציאָלאָגען, — אָן אָנווסט קאָנט, א קארל מארקס, א קעטטלע, א ספּענסער, א שפּעלע, — בעת זיי האָט זיך גע־דוכט, אז זיי האָבען שוין אויסגעפונען די ריכטיגע מעטהאָדען ווי אזוי צו בעקומען סאָציאָלאָגישע געזעצען; אז זיי האָבען שוין אָנטפּלעקט די סודות פון דעם סאָציאָלען לעבען, און אז זיי קאָנען שוין פּאָראויס־זעהן די צוקונפט פון דער געזעלשאפט, — אין דער אמת'ען, ניט מעהר ווי אויסגעשפּיעלט פּאר אונז שעהנע פּרע־לודיעס, אין וועלכע יעדער געלערנטער האָט אויף זיין אופן אויסגעפּאנטאזירט א חלום פון א פּארטיגער וויסענשאפט, — א חלום, וואָס קאָן מקוים ווערען, אויב ער קאָן איבערהויפט מקוים ווערען, ערשט נאָך דורות און דורות פון ערנסטען זוכען און פּאָרשען.

איך וויים גאנץ גוט, אז מיר האָבען ער היום א סך סאָציא־לאָגען, וואָס חלומ'ען נאָך איצטער דעם זעלביגען חלום אויפ'ן וואהר. דערהויפט די מארקסיסטען, וואָס דער רוב פון זיי גלויבט נאָך ער היום, אז זייער לעהרער, קארל מארקס, האָט אויסגעשמידט אלע אייזערנע געזעצען פון דער געזעלשאפטליכער ענטוויקעלונג און האָט כמעט ווי מאטעמאטיש אויסגערעכענט די צוקונפט פון דער מענשליכער געזעלשאפט. דער מאדערנער קאפּיטאליזם, האָט ער „בעווייזען", „מוז" פריהער אדער שפּעטער ארוים־רופען א סאָציאָלע רעוואָלויציע אנטקעגען זיך און איבערגעהן אין א קאָלעקטיוויסטישע געזעלשאפטס־פאָרם. איך ווייל זיי אבער דערמאָהנען, אז זייער לעהרער, קארל מארקס גופא, ווי שטארק ער האָט ניט געגלויבט אין די וויסענשאפטליכע זיכערקייט פון זיינע פּאָרשונגען, האָט, אין די קריטישערע מינוטען פון זיין דענקען אליין צוגעגעבען, אז ער זעהט אין דעם ניט קיין אייזערנעם „מוז".

אלץ, וואם ער נעהמט זיך אונטער פאראויסצוזעהן אין זיין וויסענ־
שאפטליכער נביאות, בעשטעהט אין דעם, אז נאך דעם רעוואליו־
ציאנערען צונויפשטויס פון דער בורזשואזיע און דעם פראלעטאר־
יאט אין זייער אונפערמיידליכען קלאסען־קאמפף מוז אדער
ארויסשפרינגען א קאלעקטיווישטישע געזעלשאפט, אדער פון
דער גאנצער מאדערנער קולטור וועט וועלען א תל.

הייסט עס, אז אויך דא האבען מיר ניט קיין אבסאלוטע נביאות
פאר אונז. עס איז אן אדער יע, אדער ניט. און איז אויך די
איינציגע ברירה, וואם קארל מארקס האט איבערגעלאזען פאר דער
געזעלשאפט, באמת א ריין וויסענשאפטליכע? וועלט ניט די
אונפערמיידליכקייט פון דעם סאציאל־רעוואליוציא־
נערען צונויפשטויס ערנסט אבגעפרעגט אפילו פון סאציאליסטישע
פארשער? געווינט ניט מיט יעדען טאג אלץ מעהר וואג יעגער
געדאנק פרייעדריך אלבערט לאנגע'ס, אז דער „ריש", מצט וועלבען
די רעוואליוציאן שיידט זיך אב פון דער עוואליוציאן, ליעגט גאר
אין די הענד פון די הערשענדע קלאסען און אז זייער טאקטיק קאן
פיהרען צו א פריעדליכען איבערגאנג אין א העכערע געזעלשאפט־
ליכע פארם? און איז שוין דאם אזוי געווים, אז די העכערע פארם
מוז אומעטום און ביי אלע פעלקער זיין די קאלעקטיווישטישע, ווי
קארל מארקס האט זי ארויסגעפונען?

דער קאלעקטיווזים, קאן זיין, איז דער בעסטער אידעאל פאר
דאם געזעלשאפטליכע לעבען. דער רעוואליוציאנערער צונויפשטויס
פון פראלעטאריאט און בורזשואזיע, קאן זיין, איז דער בעסטער
וועג, ווי אזוי יענעם אידעאל אריינצופיהרען אין לעבען. אבער
דאם זענען אידעאלען, צו וועלכע מיר האבען א רעכט צו
צמרעבען, אויב מיר גלויבען אין זייער וועדטה פאר דער מענש־
לעכער ענטוויקעלונג, אבער בשום אופן ניט קיין וויסענשאפטליך
פאראויס־געזעהענע עטאפען, צו וועלכער די געזעלשאפט וועדט
געטריעבען „מיט אן אייזערנער נויטוועגדיגקייט".

מיט די פאר בעמערקונגען, וואם זענען זעהר נויטיג פאר אונ־
זער ענין, וואלט איך בשום אופן ניט געוואלט ארויסרופען אין אייך
דעם איינדרוק, אז אין דעם געזעלשאפטליכען לעבען זענען לחלוטין
קיין אייזערנע נויטוועגדיגקייטען. דאם קאן קיין מענש ניט

וויסען. איך זאָג נאָר, אז לעת־עתה קאָן אונזער יונגע וויסענ־שאפט ניט נעהמען אויף זיך די אויפגאבע, אויסצוגעפינען זיי, אויב זיי זענען דאָ, וויל אין בעסטען פאל פעהלט איהר נאָך דער נויטיגער מאטעריאל און די פּאסענדע מעטהאדען. ליידער קאָן איך מיך דאָ ניט אבשטעלען באריכות אויף דעם פונקט, וועלכען איך האָב א ביסעל נעהנטער בעטראכט אין מיין ארטיקל: „די געשיכטס־פילאָסאָפיע און דער ענדציעל". *)

אבער סיי פון די ארגומענטען, וואָס איך האָב געבראכט אין יענער ארבייט, סיי פון די, וואָס איך האָב פאר אייך איצטער ענט־וויקעלט, קומט ארוים מיט „אייזערנער נויטוועניגקייט", אז יע־דער איינער, וואָס טראָגט זיך נאָך ער היום ארום מיט קינדערשע פּראיעקטען פון נייע סאָציאלע נביאות, אדער מיט דעם גלויבען אין די סאָציאלע נביאות'ען פון דעם פאָריגען יאָהרהונדערט, האָט פּשוט קיין ברעקעל אהנונג ניט וועגען דעם, וואָס אזוינס איז וויי־סענשאפט און אין א וועלכען צושטאנד עס געפינט זיך איצטער די סאָציאלאָגיע.

איהר קאָנט דעריבער פערשטעהן, וויפיעל וויסענשאפטליכען וועדטה מיר קאָנען צושרייבען צו יענער נביאות וועגען די פעלקער אין אמעריקא, וואָס זאָגט אונז מיט אזא „אסטראָנאָמישער" זיכער־קייט, אז אין די „אייזערנע געזעצען" פון דער אמעריקאָנער ענט־וויקעלונג איז שוין אויף אייביג אָנגע'חתמ'עט געוואָרען דער גורל פון אלע פעלקער, וואָס וואוינען איצטער אין די פעראייניגטע שטאאטען; אז זיי אלע מוזען ניט נאָר בילדען איין איינציגע עקאָנאָמישע געזעלשאפט מיט די איינגעבוירענע אמעריקאָנער, ניט נאָר אויפבויען איין איינציגע מעכטיגע פּאָליטישע נאציאָן, — דאָס טהוען זיי שוין איצטער. ניין, זיי מוזען זיך נאָך צונויפגיסען אין איינעם מיט די אמעריקאָנער אין איין איינציגער פ א ל ק־געמיינשאפט, מיט איין שפּראך און איין ארט לעבען, — קורץ, אז זיי מוזען פריהער אדער שפּעטער פערשווינדען אין דעם שמעלץ־טאָפּ פון דער אמעריקאָנער קולטור.

לאָזט מיך דאָ, איידער מיר געהען ווייטער, א ביסעל קלאָרער

*) זעה באנד 3 פון דער יעצטיגער אויסגאָבע פון מיינע ווערק.

שטעלען די נפקא מיניה, וואָס איך מאַך דאָ צווישען פאָלק און נאַציאָן. דאָס וואָרט „נאַציע" ווערט געברויכט ביי פערשיידענע געלעגנהייטען אין א גאַנץ פערשיידענעם זין. אין דער דיפלאָמאַטיע, צ. ב., בעטייט נאַציע אזא קערפערשאפט, וואָס פיהרט א זעלבסטשטענדיגען פאָליטישען לעבען, וואָס איז שטאַאַט־רעכטליך סואווערען איבער איהר לאַנד. כל זמן איטאַליע איז געווען אונטערטאָן אונטער עסטעררייך, איז זי נאָך ניט געווען קיין נאַציע אין דעם פאָליטישען זין פון דעם וואָרט. דאָס פוילישע פאָלק, וואָס האָט פערלאָרען זיין פאָליטישע זעלבסטשטענדיגקייט, איז איצטער אויך נאָך ניט קיין נאַציע אין דעם זעלביגען זין. אידען זענען פון דעם שטאַנדפונקט נאָך אודאי ניט קיין נאַציאָן. אָבער דערזעלביגער אויסדרוק: „נאַציע" ווערט אויך אָנגעוועندט, כדי אָנצורופען מיט, איהם יעדען פאָלק, אפילו ווען עס האָט ניט קיין פאָליטישע זעלבסטשטענדיגקייט. אזוי רעדט מען, צ. ב., וועגען דער פוילישער נ א צ י א נ א ל־ליטעראטור, ד. ה. וועגען אלע ווערק, וואָס זענען בעשאפען געוואָרען אין דער פוילישער שפראַך. אזוי רעדט מען אויך פון אידישע נאַציאָנאַלע אייגענטימליכקייטען און אידישע נאַציאָנאַלע אינטערעסען, וועו אפילו מען האָט דערביי א ברעקעל ניט אין זינען די פאָליטישע זעלבסטשטענדיגקייט פונ׳ם אידישען פאָלק. פון דער אנדער זייט קאָן מען אָבער אויך אָנרופען „פאָלק" אלע בירגער פון איין מדינה, וועו אפילו זיי געהערען צו פערשיידענע נאַציעס, ווי צ. ב., דאָס שווייצערישע „פאָלק", וואָס נעהמט אריין אין זיך דייטשען, פראַנצויזען און רהעטאָראָמאַנער, אדער דאָס בעלגישע פאָלק, וואָס בעשטעהט פון פלאָמאַנדער, וואַלאָנען און א ביסעל דייטשען, אדער ווי דאָס אמעריקאַנער פאָלק, וואָס איז צונויפגעפלאָכטען פון „כל המינים שהוא".

איהר זעהט: די שפראַך האָט נאָך ניט ארויסגעקריסטאַליזירט קיין בעזונדערע ווערטער פאר די פערשיידענע בעגריפען, און מען האָט גאַנץ גוועוים א רעכט צו רעדען, צ. ב., וועגען די נאַציעס פון דעם בעלגישען פאָלק, ווי אויך פון די פעלקער פון דער בעלגישער נאַציע. און קיין גרויסער גרייז וואָלט ניט געווען, וועו מען וואָלט אויך געזאָגט: די פעלקער פון דעם בעלגישען פאָלק, אדער די נאַציעס פון דער בעלגישער נאַציע, אויב מען וואָלט דערביי געהאַט

גענוי דעם חלוק אין זינען, אז איין מאָל ווערט דאָס וואָרט געברויכט אין אַן עטנאָלאָגיש־קולטורעלען זין און דאָס אַנדער מאָל — אין א ריין פּאָליטישען זין.

עס וואָלט אפשר געווען ניט שלעכט, ווען מען וואָלט פאר דעם בעגריף פֿאָלק אין עטנאָלאָגישען זין אומעדום אָנגעוועندעט דעם אויסדרוק נאציאנאליטעט. א פֿאָלק מיט פּאָליטישער זעלבסטשטענדיגקייט זאָל מען יעמאָלט רופען נאציע און ניט „נאציאנאליטעט", און די סומע פון איהרע בירגער זאל הייסען: „פֿאָלק". אָבער געהט, מאכט עפּעס מיט דער מענשליכער שפּראך! איהר לאָגיק שטאָמט הפּנים ארויס פון דעם אוטאָפּיסטישען שטאַנד־פונקט, — וואָס איז א מאָל, א מאָל געווען א רעאָלע ווירקליכקייט, — אז יעדע נאציאנאליטעט דארף זיין א פֿאָלק פאר זיך און ממילא האָבען אַלע רעכט פון א פּאָליטיש זעלבסטשטענדיגער נאציע. דער־פאר מישט זי צונויף די אַלע דריי בעגריפען — נאציאנאליטעט, נאציע און פֿאָלק, — אין איינעם — און ביז יענע אוטאָפּיע וועט מקוים ווערען — אויב זי וועט איבערהויפּט ווען עס איז מקוים ווערען — וועלען מיר זיך מוזען רעכענען מיט דעם פאקט, אז א נאציע, ווי איינהייטליך זי זאָל ניט זיין פּאָליטיש, קאָן בעשטעהן פון א סך פעלקער, וואָס וועלען קיינמאָל ניט ווערען פּאָליטיש גאנץ זעלבסטשטענדיג אין די גרעניצען פון איהר לאנד. אזא נאציע איז, צ. ב., נאָך מיין מיינונג נאָך, אמעריקא, אדער ריכטיגער די פער־איניגטע שטאאטען, — אן איינהייטליכע פּאָליטישע קערפער־שאפט, וואָס בעשטעהט דערווייל אַ עטנאָלאָגיש און קולטורעל פון פערשיידענע פעלקער אדער נאציאנאליטעטען. אט די אַלע נאציאָ־נאליטעטען מוזען, לויט דער טהעאריע פון דעם „מעלטינג־פּאָט", זיך צונויפגיסען אין איין־איינציגע עטנישׁ־קולטורעלע קערפּער־שאפט, אין איין־איינציג פאָלק.

אומזיסט וועט איהר פערלאָנגען, מען זאל איהר אויפווייזען אויף יענע „אייזערנע געזעצען", וואָס פיהרען דערצו. איהר זאָלט, לכל הפּחות, קאָנען א פּרוב טהאָן, וואָס פאר אן ארט „אייזען" דאָס איז און ווי שטאַרק די געזעצען זענען געשמידט. אין קיין אונטער־זוכונג וועט איהר ניט געפינען קיין איין סאציאָלאָגישען כלל, פון וועלכען איהר זאָלט קאָנען ארויסדרינגען יענעם גזר־דין „למות",

וועלכען די דאָזיגע נביאות ברענגט ארוים פאר די ניט ענגלישע פעלקער, שפראכען און קולטורען, וואָס לעבען איצטער אין די פערציגטע שטאָטען.

און וועו איהר טרעט צו צו די דאָזיגע „נביאים" מיט אייער דרינגענדער פאָדערונג, מען זאָל אייך ברענגען ריינע עקזאקטע ווייסענשאפטליכע בעווייזען, גיבען אונז די ניכטערסטע פון זיי אזא מין ענטפער: מיר זענען אויך ניט קיין קליינע קינדער אין וויסענשאפטליכע ענינים; מיר ווייסען, ברוך השם, אויך גאנץ גוט די גרויסע נפקא מיניה, וואָס צווישען אסטראָנאָמיע און סאָציאָלאָגיע, און מיר ווילען נאָר קיינעם ניט פאָר־שווינדלען קיין „אייזערנע גע־זעצען". מיר בויען אונזער נביאות ניט אויף וועלכע עס איז אב־סטראקטע „געזעצען" פון דער אמעריקאַנער ענטוויקלונג, נאָר אויף די קאָנקרעטע אייזערנע „טענדענצען" פון דעם אמעריקאַנער לעבען. מען דארף זיין בלינד, זאָגען זיי, ניט איינצוזעהן, אז יעדעם פאָלק, וואָס קומט אין אונזער לאנד, פערלירט אלץ מעהר און מעהר זיין שפראך און זיין קולטור, נעהמט איין אין זיך אלץ מעהר און מעהר דעם שטייגער פון דעם אמעריקאַנער לעבען, — דעם אמע־ריקאַנער'ס קליידונג, שפראך, געוואָהנהייטען און אינטערעסען. און אויב דער אלטער דור טראָגט נאָך אפשר א בענקשאפט אין זיין האַרצען צום אלטען הייסישען לעבענס־פיהר, איז פול די ברוסט פון דעם יונגען דור מיט דעם נייעם פאָלקס־לעבען פון דעם נייעם לאנד. נעהמט ניט אזוי דאָס לעבען פון אלע פעלקער מיט אייזערנע טריט צו איין און דעם זעלביגען ציעל? „קאָן ווער עס איז, פרעגען זיי, אויפהאלטען אט דעם אייזערנעם גאנג?"

הייסט עס, ניט געזעצען, נאָר טענדענצען זיצען צום משפט אויף דאָס לעבען פון די פעלקער, און פון דעסטוועגען ברענגען זיי ארוים איין־און־דעמזעלביגען גזר־דין!

איך ווייס בשום אופן ניט לייקענען, אז אזעלכע טענדענצען זענען דא. די טאָג־טעגליכע ערפאהרונג אנטפלעקט זיי אויף יעדען שריט און טריט; און וועו אפילו מען קאָן נאָך זיין גרייל־עך אין ספק, אויב דער אמעריקאַנער טעפעל האָט שוין באמת אלץ איבער־געקאָכט, וואָס איז אריינגעפאלען אין איהם, מוז מען דאָך מודה זיין, אז עס שפיעלען זיך אב אין דעם אמעריקאַנער לעבען פראָ־

צעסטן, וואָס זענען זעהר נאָהענט צו די, וועלכע מען האָט כאַראַקטעריסטיש א נאָמען געגעבען „דער אמעריקאַנער שמעלץ־טאָפּ". מיר וועלען שפּעטער זעהן, אין וואָס עס בעשטעהט דער ריכטיגער תוך פון דער אמעריקאַנער אַסימיליאַציע. דערווייַלע מוזען מיר אָבער שארף אונטערשטרייכען, וואָס די ניכטערסטע אָנהענגער פון דער „מעלטינג־פּאָט"־טעאָריע גיבען אַליין צו: אז מיר האָבען דאָ צו טהאָן ניט מיט געזעצען, נאָר מיט טענדענצען. דאָס איז זעהר און זעהר א וויכטיגער פונקט, אויף וועלכען מיר מוזען קאָנצענטרירען אונזער גאַנצע אויפמערקזאַמקייט. די, וואָס זאָגען זיך אָב פון דעם „געזעץ", ווייל זיי בענוגענען זיך מיט דער „טענדענץ", און גלויבען פאָרט באמונה שלימה, אז די צוקונפט פון אַלע פעלקער אין אמעריקא איז דער „מעלטינג פּאָט", פערשטעהען נאָך הפנים אַליין ניט די נפקא מיניה, וואָס הערשט צווישען א געזעץ און א טענדענץ; זיי איז הפנים נאָך אַליין ניט אין גאַנצען קלאָר דער פאקט, אז דער גזר־דין פון א טענדענץ, ווי שטאַרק עס זאָל ניט זיין איהר ווירקונג אין לעבען, קאָן בשום אופן ניט טראָגען אין זיך אזא געוויסהייט פאר דער צוקונפט, ווי דער גזר־דין פון א געזעץ.

וואָס איז געזעץ? וואָס איז טענדענץ? וואָס איז דער חלוק צווישען זיי? מיר וועלען זיך דאָ ניט אריינלאָזען אין אבסטראקטע, לאָגישע און ערקענטנים־טעאָרעטישע אונטערזוכונגען און דעפיניציאָנען. מיר וועלען בעסער נעהמען א פאָר קאָנקרעטע ביישפּיעלען פון א געזעץ און א טענדענץ, און דאָס וועט אונז, האָף איך, קלאָר מאכען דעם מהות פון זייער חלוק.

עס איז דא א געזעץ, אז אַלע מענשען זענען שטערבליך. דאָס איז — לכל הפחות פאר אונזער איצטיגען וויסען — אן אייזערנער געזעץ. קיינעם וועט ניט ארויף אויפ'ן זינען צו זאָגען, אז דער מענש „האָט א טענדענץ" צו שטאַרבען. דער טויט איז ניט אזא ענד־סטאַנציע אין דעם מענשען־לעבענס־לויף, צו וועלכען ער קאָן זיך דערנעהנטערן מעהר אָדער וועניגער, וועלכען ער קאָן, אין אויסנאַהמס־פאַל, אפשר אין גאַנצען אויסמיידען. דער געזעץ פון טויט איז א ב ס א ל ו ט. די ענד־סטאַנציע מוז דערגרייכט ווערען

גאנץ, און ווערט די ענד־סטאַנציע דערגרייכט, איז מען יעמאָלט ניט „מעהר אָדער וועניגער טויט", נאָר טויט אַלע מאָל אויף דעם העכסטען, פֿאַלקאָמענסטען גראַד, „בתכלית השלמות". און עס איז ניטאָ קיין יוצא מן הכלל פון דעם דאָזיגען געזעץ. מען קאָן אפֿישר פערציהען זיין אריינטערעט אין „לעבען", — אָבשטאַלען איהם, אָבער אין נאָנצען פערהאַלטען איהם איז אַ זאַך פון דער אַבסאָלוטער אונמענליכקייט. יעדער געזעץ איז, וועו מען בעטראכט דאָס נעהנטער, אַ סכום פון קרעפטען, אַ סכום פון נויטוועניגיע אייגענשאַפטען, וואָס זייער מאַריטעט ווירקט אַלע מאָל אין איין און דער זעלביגער ריכטונג און וואו די לחיפֿ׳דיגע ווירקונגען בלייבען אַלע מאָל אין אַ מינאָריטעט, מוזען אַלע מאָל ווערען שוואַכער, ביז עס קומט דער לעצטער זיעג, וואָס טרעט אריין מיט אַ געוואַלטיגער קראפט, וואָס ווירקט מיט דער אונפערמיידליכקייט פון טויט. די ענד־סטאַנציע, צו וועלכער אַ געזעץ פיהרט, מוז דערגרייכט ווערען אָהן אויסנאַהם און מוז דערגרייכט ווערען גאנץ. דער סכום פון קרעפטען, אָדער נויטוועניגע אייגענשאַפטען, וועמעס ווירקונג עס דריקט זיך אויס אין אַ „געזעץ", איז אַלע מאָל אַ סיסטעם, וואָס איז אָבגעשלאָסען אין זיך גופא, און וואָס קאָן ניט צולאָזען קיין נייע קרעפטען, וואָס זאָלען אויף אַ וועלכען עס איז אופן קאָנען פערענדערן דעם ענד־רעזולטאַט.

איז דאָס אויך אַזוי מיט אַ מענדענץ?

בשום אופן ניט!

אַ טענדענץ איז אויך אַ סכום פון מעהרערע קרעפטען, פון מעהרערע אייגענשאַפטען, אָבער אַוא סכום, וואו די מאַריטעט, ווי שטאַרק זי זאָל ניט זיין אין אַ געוויסען מאָמענט, איז קיינמאָל ניט זיכער מיט'ן זיעג, ווייל דער גאַנצער סכום איז ניט קיין אָבגעשלאָסענער סיסטעם, אין וועלכען נייע קרעפטען זאָלען ניט קאָנען אריינדרינגען פון דרויסען. די מינאָריטעט, וואָס געהט לחיפֿ צו דער ריכטונג פון דער מאַריטעט, קאָן גאָר פלוצלונג און ניט פאָר־אויסגעזעהענערהייד פערשטאַרקט ווערען דורך נייע כחות, וואָס קאָנען אין דעם פערלויף פון דעם פראָצעס בעקומען אַזוי פיעל מאַכט איבער דעם פריהערדיגען מעמד, אז די גאַנצע טענדענץ ווערט אָבגעשוואַכט, און די ענד־סטאַנציע, אָדער דער ענד־צו־

שטאנד, צו וועלכען זי שטרעבט, ווערט דערגרייכט ניט אין גאנצען, נאר אין א געוויסען גראד פון פאלקאמענהייט, אין א געוויסען מעהר אדער וועניגער.

אבער דאס איז נאך ניט אלץ. די כחות פון דער מינאריטעט קאנען פערשטארקט ווערען אזוי, אז זיי זאלען אין גאנצען בעקומען די אויבערהאנד איבער די כחות פון דער מאיאריטעט און פריהער אדער שפעטער לגמרי אבהאקען זייער ווירקונג. דער ענד־צוׂ שטאנד, וואס איז געלעגען אין דער פריהערדיגער טענדענץ, ווערט ניט נאר דערווייטערט, ניט נאר אבגעשוואכט אין זיין מהות, נאר אין גאנצען אויסגעשלאסען, ווייל עס וואקסט אויס אן אומגעקעהרטע טענדענץ, וואס שלעפט דעם פראצעס אין אן אומגעקעהרטער ריכטונג. עס פערשטעהט זיך, אז אויב די נייע מאיאריטעט איז אויך ניט מעהר ווי א טענדענץ, אז אויב אויך זי קאן ניט אבגעשלאסען זיין פון נייע כחות, וואס זאלען בעווייזען זייער ווירקונג אויף איהר, איז אויך איהר טריאומף ניט קיין זיכערער, אדער ניט קיין זיכערער אויף אייביג. נייע קרעפטען קאנען אריינטרעטען אין שפיעל, זיי קאנען אין דער פער׳חלש׳טער מאיאריטעט אריינפליסען א נייעם אימפעט, און דאס שפיעל הויבט זיך אן פון דאס נייּ.

טראכט זיך אריין אין דעם פאלגענדען ביישפיעל פון א טענדענץ. אין די געבירגען קאן זיך א מאל טרעפען, אז אייגער פון די אייביגע בערג בעקומט פלוצלונג די טענדענץ פאנאנדערצופאלען. זיין מאסע בעשטעהט, לאמיר זאגען, פון גרעסערע און קלענערע פעלזען־שטייגער, וואס ווערען צונויפגעהאלטען אין אייגעם דורך שיכטען פון קאלך און לייּם. ער איז געווען בעדעקט מיט א געדיכטען וואלד, וועמעס וואָרצלען עס זענען געלענגען צונויפגעפלאכטען ארום די שטיינער און וואס האבען געצויגען זיך פון שטיין צו שטיין. אבער אט האט א וועלכע עס איז סבה צושטערט דעם גרעסטען טייל וואלדונג אויף איהם און ארום איהם. מענשען האבען אויסגעהאקט א טהייל בויטער, אדער שריפות האבען געמאכט פון זיי א תל, און דער גאנצער באלאנס פון קרעפטען, וואס האט אויפגעהאלטען דעם בארג, איז פלוצלונג געווארען צושטערט. ביסלעכווייז, ביסלעכווייז האבען די וואָרצלען געגומען פויליען, טריקע־

נען, צופּלוועט ווערען און האָבען אָבגעדעקט די שיכטען פון קאָלך און לייס פּאר דער פרייער ווירקונג פון ווינד און רענען. דער רענען האָט בישלעכווייז צושוועכט און דער ווינד האָט בישלעכווייז פער־ווייטערט דעם קאָלך־און־לייס־צעמענט, ווען האָט פעסט צונויפ־געהאָלטען די שטארקע פעלזען־שטיינער, און זייער גלייכגעווייכט האָט זיך גענומען האָלטען אויף א האר. א שטארקער דונער אָדער א פּלאץ־רענען קאָן יעמאָלט ברענגען מיט זיך א שרעקליכען בארג־שטורץ, ווען קאָן בעגראָבען אונטער זיינע ריזען־שטיינער גאנצע דערפער אין טהאָל.

אָפטמאָל קומט דער בארג־שטורץ ניט מיט א מאָל און ניט אין אזא קאטאסטראָפאָלער פלוצלינקייט. קלענערע בארג־שטורצ־לעך זאָגען אויף א פריהער אָן, אז מיט דעם בארג איז עפעס ניט גלאָט. יעמאָלט קומען די געלערנטע געאָלאָגען, מיט זייערע הע־מערלעך און גראָב־אייזענדלעך אין די הענד, און קריכען ארויף אויף דעם בארג, טאָפּען אויס זיין דופק, שטודירען געוני אויס, פון וואָס ער בעשטעהט, דרינגען קלאָר ארויין אין דעם איצטיגען באָלאָנס פון זיינע קרעפטען און טראָגען נאָך דעם ארויס דעם ווייסענשאפטליך אבסאָלוט ריכטיגען דיאגנאָז און פראגנאָז: דער בארג האָט בעקומען די „חולה־נופלים'דיגע", ער האָט די טענדענץ צו פערוויטטערן. פריהער אָדער שפעטער וועט פון איהם בלייבען נאָר א קליינער טהייל, אָדער זיינע פעלזען און ערד־מאסען וועלען אין גאנצען פערשיטען דעם טהאָל.

די געאָלאָגען זענען אין זייער ווייסענשאפטליכער נביאות דורכאויס געוועכט, און דורכאויס פערניכטיג איז אויך זייער פּאָ־דערונג, ווען זיי פאָדערן פון די טהאָל־אייגנוואוינער, זיי זאָלען זיך ניט פערלאָזען אויף גאָט'ס בעראָט, ווען גיכער אנטלויפען פון דער געפּאהרליכער שכנות, אָדער אפשר מיט קינסטליכע מיטלען נאָך שטארקער מאכען זיין טענדענץ, פאנאנדערריסען דעם בארג מיט דינאמיט, כדי אויף אייביג פּטור צו ווערען פון דער סכנה, ווען העכסט איבער זייערע קעפּ.

אָבער מיט דעם דאָזיגען, צום טויט פער'משפט'ען בארג קאָן א מאָל טרעפען אזא מין ניט פּראָויסגעזוהענע זאך. „געפּלוי־גען, געפּלויגען א גילדערנער פויגעל" — און אפשר ניט קיין גיל־

דערנער — איבער ווייטע־ווייטע ים׳ען און האָט זיך אויף א ווייל אַבגעשטעלט אויף א פערוואָרפענער אינזל. דאָרטען האָבען זיך צו זיינע פיסלעך צוגעקלעפט מיט דעם קייט פון דעם באָדען קלײַנינקע קערנדלעך פון א לעבעדיגן־קראפטיגער קלעטטער־פלאַנץ, וואָס ווארפט זיך פאַנאַנדער אין דער בריט און אין דער לענג, וואו נאָר זי געפינט א שטיקעל מקום־חיונה. פלוצעמדיג צוריק צו דעם מענשליכען ישוב, האָט זיך דער פויגעל אַראָבגעלאָזט רוהען אויף אונזער גוסס׳ען בארג און איבערגעלאָזען אויף איהם די קערנדלעך פון דעם מערקווירדיגען געוועקס. ביי דער ערשטער גלעזענהייט האָבען זיי זיך א נעהם געטהאָן וואקסען און וואקסען, און אין איינע פאָר יאָהר זיינען זיי פאַר אונזער בארג באמת גרויס־ווי א תחית־המתים פלאַנץ. וואו נאָר א שפּאלט, וואו נאָר א רים האָבען זיי אריינגעלאָזען זייערע וואָרצלען, וואו נאָר א פרייער פלאַץ האָבען זיי זיך צונויפגעפלאָכטען מיט זייערע אָדערן, וואָס זענען שטאַרק ווי דראָט, און אין א משך פון א פאָר פלאַנצען־דורות האָבען זיי ארומגענומען דעם קראנקען בארג ארום און ארום ווי מיט אן אייזערנעם רייף, וואָס ווערט אלץ שטאַרקער פון דור צו דור.

טהוט איהר איצטער א בליק אויף דעם בארג, וועט אייך שוין בשום אופן ניט ארויף דער געדאַנק, אז ער קאָן ווען עס איז פאַנאַנדערפאַלען.

וואָס איז געוואָרען פון דער פריהערדיגער טענדענץ? זי איז לגמרי פערשוואונדען, ד. ה. די כחות, וואָס האָבען זיי ארויסגעבראכט אין לעבען זענען איבערגעשטאַרקט געוואָרען פון אנדערע נייע כחות, וואָס האָבען געהאט אין זיך אן אומגעקעהרטע טענדענץ.

דערפון איז, האָף איך, קלאָר געררוננען, ווי פאַרזיכטיג מען מוז זיין, וועז מען ווילּ בעשטימען דעם צוקונפטיגען גאנג פון א וועלכער עם איז געשיכטליכער ערשיינונג אויף דעם גרונד פון יענע טענדענצען, וואָס מיר בעמערקען אין דער פערגאַנגענהייט און געגענווארט. וועד וויים, וועלכע קערנדלעך עס ליעגען פערבאָרגען אין דעם מאַרנעדיגען טאָג? וועד וויים, וואָס פאר אן ארט פלאַנץ זיי טראָגען מיט זיך און ווי וועט די פלאַנץ ווירקען אויף דעם גורל פון די הערשענדע טענדענצען?

קאָן מען דעם געדאַנק אָנווענדען אויף אויף דאָס לעבען פון די פעלקער אין אמעריקע און אויף דעם אזוי אָנגערופענעם „מעלטינג־פּאָט־פּראָבלעם?" קאָן מען אויך דאָ מיט א געוויסען רעכט צווייפלען אין דעם ענדליכען טריאומף פון דער „מעלטינג־פּאָט"־טענדענץ? און וואָס איך זאָג: „מיט א געוויסען רעכט", מיין איך דערביי ניט יענעם רעכט פון דער ריינער לאָגיק, וואָס קאָן זיך טרייסטען מיט דער אבסטראקטער מעגליכקייט, אז — ווער ווייס? — אפשר פאסירט מאָרגען עפעס אזוינס, וואָס קיין חכם און קיין נביא האָט ניט געקאָנט פאָראויסזעהן. איך מיין דאָ יענעם רעכט, וואָס אונז גיט דאָס א י י נ ז ע ה ן, אז אין דעם לעבען גופא זענען דאָ גאָנץ בעשטימטע טענדענצען, וואָס גיבן להיפּך צו דעם „מעלטינג פּאָט"; אז עס זענען דאָ גאָנץ בעשטימטע טעמים, פאר וואָס מיר זאָלען אָננעהמען, אז יענע טענדענצען וועלען סוף־כל־סוף ארויסגעהן פון זייער לעת־עתה נאָך אפשר פערבאָרגענעם צושטאַנד און זיך אקטיוו אריינמישען אין דעם גאַנג פון די ערשיינונגען?

וואָס מעהר איך האָב געטראכט וועגען דעם ענין, וואָס מעהר איך בין בעקאַנט געוואָרען מיט דעם ווירקליכען לעבען פון אמעריקאַ, אַלץ מעהר בין איך געקומען צו דעם רעזולטאַט, אז אזעלכע „אנטי־מעלטינג־פּאָט"־טענדענצען, — אויב איהר וועט מיר ערלויבען צו בילדען אזא וואָרט, זענען באמת דאָ אין דעם אמעריקאַנער לעבען, אז זיי קאָנען, אונטער געוויסע אומשטענדען, ניט נאָר ארויסגעהן אין קאמפּף מיט דער הערשענדער טענדענץ, נאָר אויך אפשר געווינען אין א לפי־ערך קורצער צייט דעם איבערוואָג איבער איהר, און אויף אזא'ן אופן בעשאפען א צוקונפט פאר די פעלקער פון די פּאראייניגטע שטאַטען, וואָס האָט זיך נאָר ניט ג'חלום'ט אונזערע חכמים און כלומרשט וויסענשאפטליכע נביאים.

עס פערשטעהט זיך, אז עס איז ניט אזוי לייכט פאנאנדערצוקלייבען זיך אין יענע נייע טענדענצען, מחמת דעם פשוט'סטען טעם, וויל זיי זענען נאָך ניי, נאָך ניט אזוי ריין אויסגעקריסטאַליזירט, ווי דאָס, וואָס האָט שוין ארויפגעלעגט זיין קלאָרען שטעמפּעל אויף אלע ערשיינונגען פון דעם אמעריקאַנער לעבען. אבער

מען דאַרף נאָר אַ ביסעל טיפער פּאַנאַנדערגראָבען די אויבער־פלאַך פון די ערשיינונגען, אַ ביסעל נעהנטער זיך צוקוקען צו זייער גרונט, צו יענע פֿראָצעסען, וואָס שפּיעלען זיך אָב אין זייערע ווּאַרצ־לען, און עס וועט אונז ניט שווער זיין צו דערקענען, וועלכע אַנ־דערע קערענדלעך עס לייגען שוין אין דעם גרונט, וועלכע וואַרצלען זיי האָבען שוין געלאָזען פון זיך און וואָס דאַרף זיין די נאַטור און די ראָליע פון די נייע פֿלאַנצען, אויב זיי זאָל זיך איינגעבען אַרויסצוריסען זיך אויף דער אויבערפלאַך און אָנהויבען אַ קאַמפֿף פּאַר לעבען, פּאַר לופט און ליכט מיט דעם איצט הערשענדען געוועקס.

קודם כל, לאָמיר פֿרובען געווינען אַ ריכטיגען בעגריף וועגען דעם מהות פון יענעם „מעלטינג־פּאָט", וועמעס אויבערהערשאפט אין לעבען עם קומט קיינעם ניט אַרויף אויפ'ן זין אָבצופּרעגען. איז אַמעריקא ווירקליך אַ „שמעלץ־טאָפּ" אין דעם פּולען זין פון דעם וואָרט? זענען אויף אַן אמת'ען וועלכע עס איז פעלקער אַזוי „אויסגעקאָכט" געוואָרען אין דער אַמעריקאַנער קולטור, אַז פון זיי איז שוין קיין זכר ניט געבליבען?

אין דער ערשטער צייט, וען איך בין, מיט אַ יאָהר אַכט צוריק, געקומען קיין אַמעריקאַ, איז ביי מיר, ווי ביי דאָס רוב מענשען, מיט וועלכע איך האָב געערדט וועגען דעם, גאָר קיין ברעקעל ספּק ניט געווען, אַז אַזוי איז דאָס די מעשה. די ענגלישע שפּראַך און די אַמעריקאַנער קולטור ווירקען ווי אַ צויבער־מאַנגעט אויף די אייג־געוואַנדערטע. מען קוקט זיך ניט אַרום, ווי אין אַ יאָהר צעהן־פופצעהן נאָך זיין קומען אין לאַנד, ווערט יעדער איינגעוואַנדער־טער „אויסגעגרינט", און ער איז שוין אין די וויכטיגסטע שטריכען פון זיין לעבען, — אין זיין שפּראַך, קליידונג, מאַניערען און פּאָט־ריאָטישען גענפיהל, — דורך און דורך „אַמעריקאַניזירט". און אויב ביי אַ גרויסען טייל פון דעם ערשטען דור ווערט דער פֿראָצעס אין פערשיידענע גראַדען פערלאַנגזאַמט אַזוי, אַז מען קאָן ניט זעלטען גענפינען איינגעוואַנדערטע, וואָס האָבען זייער לעבען־לאַנג, ביי דעם בעסטען וויללען, ניט געקאָנט אין גאַנצען אַראָבשלעפּען פון זיך די אַלטע הויט, געהט דערפּאָר ביי דעם צווייטען דור די אַסימיליאַציע

מיט ריעזען־שריט, און דער דריטער דור איז שוין אַן אמת'ער „יענקי".

וועלכע איך בין אָבער א ביסעל מעהר בעקאַנט געוואָרען מיט דעם לאַנד און מיט די פערטרעטער פון די פערשיידענע פעלקער, וואָס וואוינען אין איהם, האָב איך צו מיין בעוואונדערונג אויסגעפונען, אז אָט דער כלל, ביי זיין גאַנצער קאָלאָסאַלער ווירקזאמקייט, דארף ניט אויפגענומען ווערען אין אזא אַלגעמיינעם זין, ווי מען טהוט דאָס אויף דעם ערשטען בליק. ער לאָזט צו דערווייל א סך אויסנאַהמען אין א סך גראַדען.

לייִדער זענען קיין ערנסטע פּאַרשוינגען ניט געמאַכט געוואָרען אין דעם ענין. דער אַלגעמיינער גלויבען אין דער אונבעגרעניצטער מאַכט פון דער אמעריקאַנער אסימילירונג איז אזוי שטאַרק, אז קיינער אינטערעסירט זיך ניט מיט די אויסנאַהמען, מיט די בערינגונגען, וואָס פערלאַנגזאמען איהר לויף. אָבער שוין די פּשוט'סטע ערפאַהרונג פון יעדען אינצעלנעם, וואָס האָט נאָר ארומגערייזט איבער'ן לאַנד און געקוקט מיט אָפענע אויגען אויף דעם פּראָבלעם, וויים, צ. ב., אז ניט ביי א ל ע פעלקער, וואָס קומען אהער, שפּירט זיך אָב דער אסימילירונג־פּראָצעס אין איין־און־דעמזעלביגען טעמפּא.

איך רעד שוין דאָ ניט וועגען אזעלכע, אין קולטור צוריקגעבליבענע פעלקער, ווי די כינעזער און יאַפּאַנעזער, וואָס קומען אויף זייער זיין אין אמעריקא, ווי אויף א צייטווייליגען עפיזאָד אין זייער לעבען און אויף וועמען די אמעריקאַניזאַציע האָט בדרך כלל גאַהאַט זעהר א קליינע שליטה. איך לאָז אויך ארויס דאָס רוב איטאַליענער, וואָס איז אויך זעהר אויבערפלעכליך בעלעקט געוואָרען פון דער אמעריקאַנער קולטור, ווייל אויך די איטאַליענער קומען דאָס רוב אויף אמעריקע ניט ווי אויף זייער אייגענע היים, וואו זיי און זייערע קינדער, און זייערע קינדס־קינדער ער סוף כל הדורות דארפען צוברענגען זייערע גאַנצע לעבענס. איך מיין דאָ יענע טיילען פון די אייראָפּעאישע פעלקער, וואָס זענען געקומען אהער אויף צו בלייבען. און אויך ביי זיי בעמערקען מיר דעם אינטערעסאַנטען פאַקט, אז דער אמאַלגאַמירונגס־פּראָצעס מיט דער אמעריקאַנער בעפעלקערונג קומט ביי זיי פאָר, ביי יעדען פאַלק אין

א גאַנץ פערשיידענעם גראַד און אויף א גאַנץ פערשיידענעם אופן.

לויט מיין אייגענע בקיאות אין דעם ענין, וואָס איך האָב צו־נויפגעזאַמלט אין א משך פון פינף־זעקס יאָהר, — וועלן איך זאָל לאָזען אָן א זייט דעם אירלענדער און דעם ענגלענדער, מיט וועלכע איך בין אַבסאָלוט ניט בעקאַנט, — איז דער בעסטער, דער וויכ־סטער עלעמענט, וועניגסטענס פּאַר אַן אויסערער אַסימילירונג, דער דייטש און דער איר. קיינער וואַרפט זיך ניט אַריין מיט אזא חושק אין דעם שטראָם פון „אַמעריקאַניזאַציע" און קיינער כאַפּט ניט אזוי שנעל אויף דעם דרויסענדיגען שניט פון דער אַמעריקאַנער אַרט, ווי די קינדער פון די צוויי נאָר וואָס דערמאָהנטע פּעלקער. אָבער שוין די נאָרדישע פּעלקער, ווי די פינלענדער, שוועדען, נאָר־וועגער, און אויך די וועלשען פון ענגלאַנד, זענען וויט ניט אזא פּלאַסטישער מאַטעריאַל פּאַר דער אַסימילירונג, ווי די דייטשען און די אידען. שווערער פּאַר אַלעמען גיט זיך אונטער דער פּראַנ־צויז, סיי דער קאַנאַדער, סיי דער איראַפּעער. און צווישען די נאָרדלענדער און די פראַנצויזען שטעהען די סלאַווישע פעלקער, — די פוילען, רוסען, טשעכען און די אַנדערע.

יעדעס פּאָלק וויזט דאָ ארויס א געוויסע ווידערשטאַנדס־קראפט אנטקעגען דעם אַסימילירונגס־פּראָצעס, וואָס איז ביי יעדען פּאָלק פערשיידען לויט דעם גראַד פון שטאַרקייט און דער ארט פון ווירקונג.

אָבער ווי פערשיידען די דאָזיגע ווידערשטאַנדס־קראפט זאָל ניט ארויסטרעטען ביי די פערשיידענע פעלקער, קאָן זי דאָך גע־מאַסטען ווערען דורך איינער אָדער דער אַנדערער אָדער דורך ביידע אין איינעם פון אָט וועלכע גרונד־ערשיינונגען פון דעם נאַציאָנאַלען לעבען.

ערשטענס, איז דאָס די אומבעוואוסטע טרייבקייט צו דער אייגענער שפּראַך און די אייגענע זיטען און לעבענס־געוואוינ־הייטען, וואָס ווערען טראַדיציאָנעל, פון זיך אַליין אָבגעהיט אין דעם פאַמיליען־לעבען. צווייטענס זענען דאָס די נ א־צ י א נ א ל ע אינסטיטוציאָנען, ווי אייגענע שוהלען, אַן אייי־גענע קירך, וואו דער גאַטעס־דיענסט ווערט געפיהרט אין דער הייסישער שפּראַך. איז — בעטראכט מען אָט די ווידערשטאַנדס־

קרעפטען ביי די פערשיידענסטע פעלקער, אנטפלעקען זיך אויך דאָ פאר .אונז גאנץ פערשיידענע אונערוואַרטעטע ביקדער. מען האָט געקאָנט, צ. ב., מיינען, אז ביי די ניו־יאָרקער פראַנצויזען, וואָס האָבען זיך בדרך כלל דערהאלטען בעסער, אייִדער אלע אַנדערע עטנישע גרופען פון ניו יאָרק, — אז ביי זיי, זאָג איך, וועט איהר געפינען א גאנצען סיסטעם פון פראַנצויזישע אינסטיטוציאָנען, וואָס האלטען קינסטלעך אויף די ליעבע און טרייסייט צו דער אייִנעגער שפראַך און קולטור. צום סוף לאָזט זיך אוים, אז די פראַנצויזען זענען אין דעם פּרט אוועקגעשטעלט ערעמער, אייִדער א וואָסער איז אַנדער קולטור־פאלק אין ניו־יאָרק. די פראַנצויזישע פּרעסע איז ערעמסטע, וואָס מען קאָן זיך דענקען; ניטאָ קיין פראַנצויזישער טהעאַטער און קיין פראַנצויזישע שולען. אויך די היימישע ליטעראַטור פון קאנאדא און פראַנקרייך ווירקט גאָר ניט, אָדער זעהר קנאפּ. „זיי ליעבען איבערהויפּט גאָר נישט", האָט מיר א מאָן, וואָס האָט לאַנג געלעבט צווישען די פראַנצויזען, געזאָגט. אָבער זיי בעזיצען א מאָדנעם פער'עקשן'טען אייִגענעם הויז־און פאַמיליען־לעבען, וואָס מאכט, אז דער פראַנצויז קאָן לחלוטין ניט אונטערגעהן אין דעם שפּרודעלנדען קעסעל פון ניו־יאָרק. זיין ענגליש, — דער וואָס קען עס, וויל ניט אלע קענען עס, — געהערט צו די ערגסטע אַרטען ענגליש, וואָס ווערען גערעדט אין ניו־יאָרק, און אזוי איז ער געבליעבען אין א משך פון דורות. און זיין פראַנצויז, — א גראָבער, אַרעמער אָבער ע כ ט ע ר פראַנצויז, — געהט איבער בירושה מיט דערזעלביגער גראָבקייט, אַרעמקייט אָבער עכטקייט פון דור צו דור.

צוריק איז אפשר קיין פאלק ניט אזוי רייך אין אינסטיטוציאָנען, וואָס זאלען אָבהיטען די אייגענע נאציאָנאלע אַרט, ווי די מילִיאָנען דייטשען פון אונזער לאַנד. א רייבע פּרעסע, א הויך־שטעהענדער טהעאַטער, א סיסטעם פון שולען און מיטעל־שולען, ווי צ. ב. די דייטשע גימנאזיעס אין אָהייאָ, א לעהרער־סעמינאַר, אן אונגעהיירע צאָהל פון געזאַנג־פעראיינען און טורן־פעראיינען, אן אַרגאַניזאַציע, וואָס פּרעדיגט בעוואוסטערהייד די אָבהיטונג פונ'ם „דייטשטום", — צו וועלכער עס געהערט צ. ב. אזא בעדיי־טענדע פערזענליכקייט, ווי פּראָפ. מיונסטערבערג פון דער האר־

וואָרד אונ׳ווערזיטעט, — און פון דעסטוועגען הערען ניט אויף אין דער דייטשער פרעסע די אייביגע קלאָגען, אז דאָס „דייטשטום" ווערט דאָ פערשוואונדען, פערטרונקען אין דעם אלגעמיינעם אמעריקאנישען ים, און אז די יונגע דורות ווילען גאָר נישט ניט ווייסען פון דער דייטשער שפּראַך און דער דייטשער קולטור.

ווייַדער אן אנדער בילד בעווייזט פאר אונזער אויג דאָס אידישע פאָלק. איך האָב געהאט אין אן אנדער אָרט די געלעגנהייט אויסצורעכענען און צו שילדערן די פיער טענדענצען, וואָס קעמפען איצטער פאר דער נשמה פון דער אידישער בעפעלקערונג אין אמעריקע און וואָס דרינגען אלע דורך אין זיין לעבען מיט א שטאַרקער, שווער אבצושטעלענדער קראפט : דער סטיכיש־אסימיליאַטאָרישער און דער סטיכיש נאציאנאלער, דער בעוואוסט אסימיליאַטאָרישער און דער בעוואוסט נאציאנאלער.

בעוואוסט אסימיליאַטאָריש און אמעריקאניזירענד ווירקט די אמעריקאנער פאלקס־שול און ווירקען אויך ריין אידישע אנשטאלטען, ווי צ. ב. די „עדיוקיישאנאל אלייענס" פון ניו יאָרק און כמעט אלע אנדערע אינסטיטוציאָנען, וואָס ווערען אויפגעהאלטען פון די דייטשע „יהודים".

בעוואוסט־נאציאנאל קעמפען פאר דעם אידישען קיום אין אמעריקע די יונגע גרופען פון פראָגרעסיוועע נאציאנאליסטען מיט זייער פרעסע, זייער מינדליכער פראָפאגאנדא, זייערע פעראיינען און זייערע נאציאנאל־ראדיקאלע שולען; ווי יונג די דאָזיגע ריכטונג זאל ניט זיין, קאָן דאָך קיינער איצטער ניט לייקענען, אז זי האָט שוין בעוויעזען איהר שליטה אויף א סך מוחות און הערצער פון די פריהערדיגע אסימיליאַטאָרען און האָט זיך ביז צו א געוויסען גראד אריינגעריסען אויך אין דעם גאנג פון דעם אידישען לעבען בכלל. צו דערזעלביגער בעוואוסט־נאציאנאלער טענדענץ מוז מען צורעכענען אויך די ארבייט פון די ציוניסטען, דער עיקר אויף אזוי פיעל, אויף ווי־פיעל זיי בעדיענען זיך אין זייער פראָפאגאנדא מיט דער אידישער שפּראַך. (העברעאיש — דארפט איהר ווייסען זיין — האָט ניט אין זיך קיין אסימיליאציאנס־בעקעמפענדע קראפט, ווייל דאָס ווערט ניט גערעדט פון דער אידישער בעפעלקערונג). „דאָס אידישע פאָלק", דער צענטראל־ארגאן פון די ציוניסטען אין

אידיש, מען ווי שטורעמען אַנטקעגען אונזער „זשארגאָן", אָבער מיט יעדער נומער זיינער, מיט יעדען וואַרעמען אויפרוף זיינעם צו דעם אידישען געפיהל, וואָס ער לאָזט ארויס אין אידיש, וועקט ער אויף א קראפט, — דאָס אידישע וואָרט, — וואָס געהט להיפך צו דער אמעריקאַנישער אסימילאציע.

סטיכיש נאַציאָנאל ווירקט דאָס אידישע טהעאַטער און דאָס אידישע ליעד, וואָס ווערט געזונגען אין דעם „מיוזיק־האל" און אויף אַלע עקען פון די אידישע שטראסען; ווירקט די אידישע פּרעסע, וועגען וואָס זי זאָל ניט רעדען; ווירקט דאָס אידישע פעראיינס־לעבען; ווירקען לאָדזשען, חברות, „רינגען", פערבאַנדען, אָרדענס; ווירקט ביז צו א גענויסען גראַד דער פאַמיליען־פערקעהר מיט די אַלטע, „גרינע" און מיט דער אַלטער, אייביג־גרינער היים אויף יענער זייט ים.

צוריק ווירקען אומבעוואוסט אסימיליאַטאָריש אַלע ווינדען פון דעם אמעריקאַנער דרויסען, וואָס רייסען זיך ארײן מיט אַזא אונגעהויערען, אומברחמנות'דיגען, שארפען, קאַלטען און רויהען אימפּעט אין אַלע ניט בעשיצטע שפּאַלטען און לעכער פון דעם אידישען לעבען: די גאַס און דאָס גאַסען־ליעד, די טאַנץ־שול, דער ביליגער ענגלישער טהעאַטער און דער „מיוזיק־האל", די ענגלישע גאַסען־פּרעסע, דער פערקעהר מיט די אמעריקאַנער בעהערדען.

אויך האָב איך געהאַט די געלעגענהייט אויפצוואוויזען, ווי אַזוי די פיער טענדענצען שטויסען זיך צונויף און ברענגען ארויס משונה'דיגע פּראָדוקטען; ווי אַזוי צ. ב. אַזא זשורנאל ווי „דהי מאַקאַביען" איז לויט זיין בעוואוסטער טענדענץ שארף נאַציאָנאליסטיש און דורך זיין שפּראַך אָבער — אומבעוואוסט אסימיליאַטאָריש; ווי אַזוי דער „פּאַרוועטס", אָדער דער „מאָרגען־זשורנאל", וואָס זענען לויט זייער קלאָרער, בעוואוסטער טענדענץ דורכאויס אסימיליאַטאָריש, בויען א סטיכיש־נאַציאָנאל דערהאַלטונגס־קראפט, א דאנק דער אידישער שפּראַך, וואָס זיי גיסען טאָג־טעגליך ארײן אין די מוחות פון די אידישע מאסען; ווי אַזוי דאָס „טאָג־בלאַט" און די „וואָרהייט" ווירקען סיי דורך זייער בעוואוסטער טענדענץ, סיי דורך דער סטיכישער מאכט פון דער שפּראַך אין א ריין נאַציאָנאל־אידישען זין.

מען קאָן זאָגען, אַז ביי יעדען פֿאָלק אין אַמעריקע, וואָס האָט געהאַט אַן אייגענע שפּראַך און אַן אייגענע קולטור אין דער היים, שפּילט זיך אָב דער זעלביגער „קאָדריל־טאַנץ" פון די פּיער גרונד־טענדענצען. אָבער יעדעס פֿאָלק טאַנצט איהם אויס אויף א פּער־שיידענעם אופֿן און ברענגט ערויס אַלע ווייַע נאַנץ אַנדערע „פיגורען".

וואָלטען מיר געהאַט אַזאַ אינסטרומענט אויף אויסצומעס־טען און קלאָר צו בעשטימען די ווירקונג פון דער אַמעריקאַנער אַסימיליאַציאָן אויף יעדען פֿאָלק אין דער לענג, אין דער בריים, אין דער טיפֿ און אין דער פֿאָרם פון איהר ארויסטרעט אין לעבען, וואָלטען מיר פּאַר יעדען פֿאָלק בעקומען א גאַנץ אַנדער בילד, און אפשר אויך מיט גאַנץ אַנדערע עקספֿאַנענטען פּאַר יעדען וויכטיגען פונקט.

און ניט נאָר פון פֿאָלק צו פֿאָלק וואָלט זיך געביטען דאָס בילד. אויך ביי איין־און־דעם זעלביגען פֿאָלק, וואָלטען מיר ארויסגעפונען גאַנץ אַנדרע „פיגורען", עס וועגדט זיך אָן דעם, אין וואָס פּאַר א געגענד מיר אונטערזוכען איהם. די שוועדען פון ניו־יאָרק־סטייט וואָלטען, אין דעם לויכט פון דער אַמעריקאַניזאַציע, אפשר געהאַט א גאַנץ אַנדער פּנים, איידער די שוועדען פון מיננעסאָטא, און די דייטשען פון פענסילוויניא אָדער אהיין — גאַנץ בעשטימט אָן אַנדער אויסזעהן, איידער די דייטשען פון ניו־יאָרק סטייט.

און דאָס בילד פון דעם „מעלטינג־פּאָט" איז ניט נאָר פער־שיידען פון פֿאָלק צו פֿאָלק און פון געגענד צו געגענד, עס מוז זיך אויך בייטען לויט יענער סאָציאַלער שיכט פון דעם פֿאָלק, וועלכע מיר אינטערזוכען.

נעהמען מיר, צ. ב., די באַלעבאַטיש־אידישע וועלט פון ניו־יאָרק און די אידישע ארבייטער־וועלט פון ניו יאָרק און שעצען זיי אָב אויף דעם גראַד און דער טיפֿ פון דער אַסימיליאַציאָן, וואָלטען מיר געהאַט פּאַר אונז צוויי גאַנץ פערשיידענע בילדער. דאָס רוב פון דער באַלעבאַטיש־אידישער וועלט איז גאַנץ בעשטימט בע־וואוסט־נאַציאָנאַל, אין דער רעליגיעזער אָדער דער מאָדערן־ציוניס־טישער פֿאָרם; דערפּאַר איז זי אין איהר אויסערען לעבען דורכ־געדרונגען מיט א היבשער פּאָרציע פון אַמעריקאַניזם. צוריק איז

די אידישע ארבייטער־וועלט זעהר וועניג נאציאָנאל, כמעט אמערי־קאנישׂ אין איהרע שטרעבונגען און אידעאָלען, אָבער דערפאר איז אין דעם לעבען פון דעם אידישען ארבייטער, אין יעדען ריהר און פעהר זיינעם, אין זיין שפּראָך און אין זיינע זיטען, אין זיין הויז־פיהר און אין זיינע פערווייַלונגען, דאָס „אידישע" א סך רייַנער דערהאַלטען געוואָרען, איידער אין דער באַלעבאַטישער וועלט.

און אפילו וועו מיר זאָלען פערגלייכען די אסימילירטעסטע גרופּען פון יעדען פאָלק, די אמעריקאניזירטע קינדער פונ׳ם דריטען בויז׳ן פינפטען דור, וועלען מיר אויך דאָ, צו אונזער גרעסטער פער־וואונדערונג, געפינען, אז דער אמעריקאניזירטער דייטש איז פער־שיידען פון דעם אמעריקאניזירטען פראנצויז און זיי ביידע שיידען זיך אָב פון דעם אמעריקאניזירטען אידען. מיט אנדערע וועלטער הייסט דאָס, אז פסיכאָ־פיזיאָלאָגיש און עטנאָ־לאָגיש האָבען מיר נאָך גאָר קיין רעכט ניט אפילו זיי, אפילו די גאַנץ אסימילירטע, צו בעטראכטען, ווי קינדער פון איין און דערזעלביגער עטנישער גרופּע. זיי זענען קינדער פון איין היים, פון איין לאַנד, פון איין פאָליטישער נאציע, אָבער בשום אופן ניט פון איין פאָלק אין דעם עטנאָלאָגישען זין פון דעם וואָרט.

וואָלטען מיר געקאָנט מאכען אזא׳ן עקספּעריימענט: אוועק־שטעלען אן עכטען אמעריקאַנער, ד. ה. אן אור־אור־אייניקעל פון יענעם ענגלענדער, וואָס האָט ארויפגענלענט זיין שטעמפּעל אויף די אמעריקאנישע קולטור און האָט בשאפען דעם אמעריקאנישען טיפּ, פון איין זייט, און פון דער אנדערער זייט — אן עכטען פאָר־שטעהער פון א וועלכען עס איז פאָלק, וואָס וואוינט אין אמעריקע, — א איד, א פויל, א דייטש, — און אין מיטען — דאָס אסימי־לירטע, אמעריקאניזירטע קינד פון יענעם פאָלק, — לאָז זיין אין פינפטען דור, — וואָלט א געלערנטער עטנאָלאָג און פסיכאָלאָג אין דער גרעסטער צאָהל פון פעלען אויסגעפונען, אז דער אמעריקא־ניזירטער איד, פויל אָדער דייטש איז דורך זיין פסיכאָ־פיזיאָלאָ־גישער ארגאניזאציע פאָרט א סך עהנליכער צו דעם אמת׳ען איד, פויל אָדער דייטש, איידער צו דעם אמת׳ען אמעריקאנער.

סיידען ער שטאָמט אָב פון א געמישטער חתונה, וואו איינער פון זיינע עלטערן איז געווען א „ריעל עמעריקען". אָבער וועו

האָט זיך דאָס צו רעכענען מיט אזא'ן אָבשטאַמלינג. וואָס פאר א ראָליע, מ'שטיינט געזאָגט, שפּיעלען די געמישטע חתונות אין דעם לעבען פון די פּעלקער, אפילו אין אזא לאַנד ווי אַמעריקע! פער־געסט ניט, אז כּדי חתונה צו האָבען מיט איינעם דאַרף מען זיך פריהער מיט איהם בעגעגענען אין דער ג ע ז ע ל ש א פ ט, פיה־רען מיט איהם א געמיינזאַמען לעבען און ממילא קודם כל האָבען די געלעגענהייט צו אזא געמיינשאַפטליכען לעבען. האָבען דאָס אָבער די פּעלקער פון אַמעריקע? איך דאַרף אייך דאָך ניט דער־צעהלען, — דאָס וויים יעדערער, — אז די פּעלקער אין אַמעריקע לעבען יעדעס אין א בעזונדער קוואַרטאַל, פיהרען יעדעס — אין דער גרעסטער צאָהל פון פעלען — אן אייגענעם געזעלשאַפטליכען לע־בען און ממילא מוז „על פּי חכמת הסטאַטיסטיקע" אויסקומען, אז די יונגע לייט פון איין־און דעם זעלבינען פאָלק האָבען מעהר שאַנסען צו בעגעגענען זיך צווישען זיך, איידער זיך צונויפגעהן מיט די יונגע לייט פון אן אַנדער פאָלק, און ממילא מוז, על פּי דער־זעלבינער חכמה, זיין קלאָר, אז די חתונות צווישען די קינדער פון איין פאָלק, זיינען דער כלל, בעת די געמישטע חתונות — ניט מעהר ווי אן אויסנאַהם. דער אויסנאַהם קומט נאָנץ אפט פאָר אין די העכערע קרייזען פון דער רייכער בורזשואַזיע אַדער אין די גאָר קליינינקע קרייזען פון דער ראַדיקאַלער אינטעליגענץ, וואו מיטגליעדער פון פערשיידענע נאַציאָנאַליטעטען האָבען די געלע־גענהייט זיך צונויפצוקומען געזעלשאַפטליך. און אזוי ווי מיר, די „געבילדעטע", און דער עיקר די ראַדיקאַלע, שטאַמען פון די דאָזיגע קרייזען, דוכט זיך אונז, אז די געמישטע חתונות קומען איבערהויפט זעהר אפט פאָר אין אַמעריקע. אין דער אמת'ען אַבער האָבען די גרויסע מאַסען דורכאויס זעלטען די געלעגענהייט צו א צווישען־פעלקערליכער אויסמישונג אין דעם געזעלשאַפטליכען לעבען, — סיידען נאָר אויף זייערע פעריפעריען, וואו זיי ליגען האַרט איינער לעבען דעם אַנדערן. דער פּועל יוצא דערפון איז — די לפּי ערך גרויסע זעלטענקייט פון געמישטע חתונות און ממילא אויך דער פאקט, אז אפילו ביי דעם אסימילירטעסטען פון די אסימילירטע מוזען נאָך שטעקען אין בלוט אלע ראַסען־אייגענטימליכקייטען פון יענעם פאָלק, צו וועלכען ער געהערט.

נעהמט מען צונויף אין איינעם אָט די אַלע ערפאַהרונגען: אז די פעלקער פון אמעריקע וואוינען דאָס רוב אין בעזונדערע קוואַרטאַלען, אין „גהעטאָס", — וועו אפילו די גהעטאָס בייטען זיך אַלע וויילע, — אז א געוויסער טייל פון יעדען פאָלק בלייבט דרויסען פון דער אסימילאציע, אז די אסימילאציע גופא ווירקט אויף די פעלקער ניט אין דעם זעלביגען גראד און בעקומט ביי יעדען איינעם א גאנץ פערשיידענעם פנים; אז אפילו די אסימילירטע און די אמעריקאניזירטע האָבען ניט פערלאָרען זייערע ראסען־אייגענשאפטען און, — וואָס איז נאָך וויכטיגער, — זייער ב ע ו ו א ו ס ט ז י י ן, — אן אנגענעהמען אָדער ניט קיין אנגענעהמען, — אז ער איז ניט פשוט אן אמעריקאנער, נאר א ד י י ט ש־אמעריקאנער, א שווייצער־אמעריקאנער, אן אירלענדער־אמעריקאנער, און אז די געמישטע חתונות מוזען על פי הכרח בלייבען א ווינציגע אויסנאהם, — יעמאָלט מוזען מיר קומען צו דעם רעזולטאט, אז פון אן אמת'ען „מעלטינג־פאט" אין אמעריקע קאָן נאָך דערווייל בשום אופן קיין רייד ניט זיין. און אויב מיר מוזען די אסימילאציאָנס־ערשיינונגען פון די אמעריקאנער פעלקער, וואָס קומען איצטער בלי ספק פאָר אין א גראנדיעזען גראד, דורכאויס פאַרשטעלען אין א וועלכען עם איז בילד, וואָלט איך פאַרגעשלאָגען אן אנדער פערגלייך, וואָס פאסט, ווי מיר דוכט, בעסער צו דעם ענין.

די פעראייניגטע שטאָטען בילדען איצטער אין בעסטען פאל א גאַרטען, וואו נאָר איין בוים וואקסט נאָרמאל אין דער הויך, — דער בוים פון יענע ערשטע אריבערגעקומענע ענגלענדער, וואָס האָבען אין בעשאפען די ניו־ענגלישע (אמעריקאנישע) קולטור. די איבעריגע פעלקער זענען אויך בעזונדערע פלאנצען, וואָס האָבען אָבער פערלאָרען זייער זעלבסטשטענדיגקייט, און פון שטארקע בוימער, וואָס וואקסען אין דער הויך, זענען זיי פערוואנדעלט געוואָרען אין ק ר י ע ך־פ ל א נ צ ע ן, וויכטיג, בויגיגע, גליטשיגע קריעך־פלאנצען, וואָס שלענגלען זיך ארום פאראזיטיש ארום דעם אייניגען שטאָלצען אמעריקאנער בוים, אָדער קריכען זיך צונויף אויף דעם באָדען פון דעם גאַרטען און פלאנטערן זיך צונויף אין אייניגען קנויל, אין אייגן־אייניגען, קוים פאנאנדערצופלעכטענדען קאָלטען. ניט קיין „מעלטינג־פאט", וואו אַלע אייגענשאפטען פון

די פעלקער וועלכע צונויפגעשמאלצען אין איינעם און ברענגען ארויס א נ י י ע ם, נאך ערגעץ ניט געווען, עטנאלאגישען מענשען־טיפ, איז דאס איצטיגע אמעריקע, נאר א פעלקער־קאלטען, וואו נאר אין־איינציגער הערשענדער בוים, די ענגליש־אמעריקאנישע גייסטיגע וועלט, האט די מעגליכקייט זיך פריי צו ענטוויקלען, בעת אלע אנדערע פעלקער פערלירען זייער קראפט צו א זעלבסט־שטענדיגען גייסטיגען לעבען; זיי ד ע ג ע נ ע ר ר ע ן צו קריך־פלאנצען, זיי פערפלאנטערן זיך צו קנוילען און קאלטונעם, וואס מאכען דעם איינדרוק פון אין־איינציגער, גראהער, וווייכער און גליטשיגער פלאנצען־מאסע, אין וועלכער זיי זענען אלע גליך נאר לויט זייער גראהקייט, וווייכקייט און גליטשיגקייט, ד. ה. לויט די סמנים פון זייער דעגענעראציע, בעת זייערע פערשיידענקייטען, דאס וואס מאכט יעדעם פאלק צו א בעזונדער פלאנץ, איז ניט פער־שוואונדען, נאר אונטערדריקט, פערהויקערט, אבגעשטעלט אין דער נארמאלער וווייטערדיגער ענטוויקלונג.

אבער אויך דער „אידעאל" פון קריכענדע, גליטשיגע פעלקער־קאלטענעם, וואס זאלען אלע ציהען זייער ארעמליכע גייסטיגע חיונה פון דעם רייכען אמעריקאנער בוים, איז נאך לאנג ניט דער־גרייכט געווארען אין דעם אמעריקאנער לעבען. איך האב פריהער געזאגט, אז אין דעם אמעריקאנער גארטען איז נאר דא איין בוים, וואס וואקסט שטאלץ און נארמאל אין דער הויך, — דער ניי־ענגלי־שער, אדער דער אמעריקאנער, בעת אלע אנדערע פעלקער זענען געווארען קריכענדע פלאנצען. דאס איז אבער אמת נאר אין „בעסטען" פאל, ד. ה. וען מען בעטראכט דעם טיפ פון די פעל־קער, וואס זענען שוין אין גאנצען אמעריקאניזירט. אבער די אסימילאציע איז, ווי איך האב שוין אויך פריהער בעמערקט, נאך ווייט ניט דורכגעדרונגען אומעטום און ניט אומעטום אין דעם־זעלביגען גראד. אין דער רעהם פון אונזער פערגלייך וועט דאס הייסען, אז ניט אלע פעלקער זענען שוין אין גאנצען דערנעהנטערט געווארען צו קריך־פלאנצען. נאר איינצעלנע צווייגען פון זיי האב־בען דורכגעמאכט אזא „באטאנישע" מעטאמארפאזע, בעת אנדערע צווייגען וואקסען, — אמת, נעגוג פערהויקערטערהייט, — נאך דעם פריהערדיגען טיפ פון יענעם בוים, צו וועלבען זיי נעהערען, און

עם זענען אויך דאָ אין אמעריקע אויפלכע יונגע בויפדלעך, מיט אזוי פיעל פרישע יונעגד־קראפט, מיט אזא שטארקען לעבענס־זאפט אין זיך, אז קיין אינציגער צווייג זייערער איז ניט בעפאלען געוואָרען פון דער „קריכיגער" חלאת און זיי אלע האָבען בעוויזען דעם נס, צו ענטוויקלען זיך אויף דעם פרייען אמעריקאנישען באָדען אין נאָך א שטארקערען טעמפּאָ, איידער זיי וואָלטען דאָס געקאָנט מהאָן אין זייער אלטער איראָפּאישער היים.

איז אזוי, צום ביישפיעל, בעקאָנט דער פאקט, אז די לי־טהועניער, איינס פון די עלטעסטע פעלקער אין דער וועלט, וועמעס לשון איז נאָך עד היום אזוי נאָהענט צו דעם אלטען סאנסקריט, פון וועלכען אָרער פון וועמעס עלטערען עס זענען, ווי מען נעהמט אָן, אויסגעוואקסען אלע אינדאָ־גערמאנישע לשונות, — לאטיין און גריכיש און סלאָוויש און גערמאניש און ממילא אויך אלע איראָפּאישע לשונות פון היינטיגען טאָג, — אז אט דאָס מערקווירדיג פעלקעלע, זאָג איך, האָט נאָר אין אמעריקע געקאָנט קומען צו זיך, וואו דער גייסטיגער דרוק פון דעם רוס, דעם פויל און דעם דייטש האָט אויפגעהערט צו לאָסטען אויף איהם, וואו ער האָט געקאָנט אָנהויבען עטהעמען מיט דער פולער ברוסט? וויסט איהר, אז די נאציאָנאלע וויעדערגעבורט פון די ליטהועניער, — ד. ה. די וויעדערגעבורט פון א ליטעראטור און א קולטור אין דער לי־טהוענישער שפראך, — איז שוין א פאקט, מיט וועלכען דאָס פויל־לישע פאלק האָט זיך שוין לאנג געמומען רעכענען און די דייטשע און רוסישע רעגיערונגען מוזען זיך שוין רעכענען היינטיגען טאָג? וויסט איהר, אז די דאָזיגע וויעדערגעבורט איז בעשאפען געוואָרען אין אמעריקע, אין דעם רעכטען קאָך פון דעם „מעלטינג־פאט"?

און צו דעם זעלביגען קלאָס פון וויעדערגעבורטס־ערשיינונגען אויף דעם אמעריקאנער באָדען מוז מען בלי ספק צורעכענען אויך אזעלכע פאקטען, ווי דאָס אויפבליהען פון דעם אידישען טהעאטער און דער אידישער פרעסע צו אזא הויך, וואָס די איראָפּאישע אידען קאָנען קוים אָניאָגען. איהר וויסט אפשר, איך בין ניט קיין גרויסער פרוינד, ניט פון דעם איצטיגען אידישען טהעאטער, ניט פון דער איצטיגער אידישער פרעסע, מחמת זייער ביידענס אויבער־פלעכליכקייט און גייסטיגער אָרעמקייט. זיי זענען, ווי דאָס רוב

פּריה־רייפּע אמעריקאַנער פּרוכטען, וואָס וועלן אונטערגעשמיסען אין זייער ענטוויקלונג, כדי זיי זאָלען קאָנען וואָס גיכער ארויס־לויפען אויפֿ'ן מארק : גרויס און שהען איכ'ם אויסזעהן, אָבער איכ־וועניג וואָסערדיג, מיט גאָר א קליינינקען סמן פון אייגענעם טעם און ריח. אָבער פון דעסטוועגען קאָן מען בשום אופן ניט אָבליי־קענען די בעדייטונג פון דעם אמעריקאַנער אידישען טהעאַטער און דער אמעריקאַנער אידישער פּרעסע פאר די נאציאָנאַלע וועיערר־בעלעבונג פון דעם אידישען פאָלק. און דאָס האָט אונז, אידען, געגעבען די אמעריקאַנער פרייהייט.

וואָלטען מיר אָנגעשטעלט אונזער בליק נאָר אויף אזעלבע ערשיינונגען פון פעלקער־בליהונג, וואָס קומט פאָר אויף דעם אמע־ריקאַנער באָדען, וואָלט גאָר אויפ'ן זין ניט געקאָמט ארויפגעהן דער געדאַנק פון א „מעלטינג פּאָט", אפילו ניט דער געדאַנק פון א פעל־קער־קאָלטען. אמעריקע וואָלט יעמאָלט אויסגעוויזען, וויי א גרויסע בערוימע אראַנזשערעיע מיט א מאסע לופט און זון, וואו עם בליהען זיך פאַנאַנדער און וואקסען זיך פאַנאַנדער יענע פעלקער, וואָס האָבען אין דער הייט געהאַט צו וועניג לופט און זונען־שיין פאר זייער וואקסען און בליהען.

לידער זענען די דאָזיגע ערשיינונגען פון פעלקער־בליהונג זעלטענע אויסנאהמען. די הערשענדע טענדענץ, — דאָס מוזען מיר צוגעבען, — איז די אסימילייאציאָנס־טענדענץ, דאָס שטרעבען צו פערוואַנדלען אלע פעלקער אין איין פעלקער־קאָלטען און שפּע־טער אפשר ברענגען דערצו, אז זיי זאָלען זיך אין דעם קאָלטען צונויפוואקסען און ארויסברענגען א נייע, נאָך ערגער ניט געוועזענע פלאַגע.

אָבער א זעלטענע אויסנאהם איז שוין אן אויסנאהם, וואָס גיט אונז דאָס רעכט אוועקצושטעלען די שאלה : פון וועלכע קרעפ־טען וועלט זי ארויסגעבראכט אין לעבען? זענען אפשר די קרעפ־טען, וואָס שפייזען זי, נאָר איצטער אזוי שוואַך, אז זיי קאָנען ניט צוברעכען די הערשענדע טענדענץ? אפשר ליגט אין זייער טבע אזוינס, וואָס גיט אונז די מעגליכקייט צו גלויבען, אז ביי בע־סערע אומשטענדען, וואָס קאָנען גרייליך ארויינטרעטען אין לעבען, וועלען זיי גובר זיין די הערשענדע טענדענץ, — און די בערג, וואָס

האָבען געהאַלטען ביים פאַנאַנדערפאַלען, וועלען וויעדער ארומגע־נומען ווערען, ווי מיט אייזערנע רייפען, וואָס וועלען זיי גאַראַנ־טירען א ווייטערדיגע זיכערע עקזיסטענץ?

כדי צו פערענטפערן די שאלה, וועל איך פריהער פרובירען קלאָר מאַכען אן אנדער שאלה: די אורזאַכען און די קרעפטען, וואָס ברענגען ארויס די הערשענדע אסימיליאַציאָנס־טענדענץ, וויל אין אונזער פאַל איז דער אמת'ער וואונדער, וואָס נויטיגט זיך אין א דערקלעהרונג, ניט דער יוצא מן הכלל, נאָר דער כלל אליין.

דער יוצא מן הכלל, — דער פאקט, וואָס אייניגע פעלקער אָדער טיילען פון פעלקער קעמפען אפילו אין אמעריקע פאר די ענטוויקע־לונג פון זייער שפראַך און קולטור, איז א צו אינפאַכע, א צו נאַטירליכע ערשיינונג, מיר זאַלען דארפען לאַנג זוכען איהר דערקלעהרונג. „פון נאַטור־אויס" לייבט דער מענש זיין שפראַך און זיין פאָלק מעהר ווי אלע אנדערע שפראַכען און אלע אנדערע פעלקער. יע, „פון נאַטור־אויס", וויל אין יענעם בינטעל ערשיי־נונגען, וועלכע מיר נעהמען ארום מיט דעם וואָרט „פאַטריאָטיזם", — דער ליבע צו דעם אייגענעם פאָלק, דער אייגענער שפראַך און דעם אייגענעם לאַנד, — אָדער ריכטיגער צו די מיליאָנען קליינינקע לעבענס־ערשיינונגען, וואָס זענען פערבונדען מיט די דריי גרויסע מאַמענטען: פאָלק, שפראַך און לאַנד, — וויל אין זיי, אין אלע־מען, זאָג איך, שפיעלט זעהר א גרויסע ראָלע דער נאַטירלי־כער פערערבונגס־פראָצעס, וואָס גיט איבער די ליבע פון דור צו דור.

די מענשהייט לעבט צוטהיילט אין אייניצלנע פעלקער. און יעדער מענש וויים, אז ער געהערט צו א בעשטימטען פאָלק, זיין פאָלק, רעדט א בעשטימטע שפראַך, זיין שפראַך, און וואָהנט אין א בעשטימטען לאַנד, זיין לאַנד. אט דער געדאַנק וועלט אלע וויילע בעניים, מיט יעדען אטהעם, וואָס אייזער אָטהעמט, מיט יעדען וואָרט, וואָס אייזער רעדט ארויס, וועט אפילו דער געדאַנק שטעהט ניט אלע מאל קלאָר פאר די גייסטיגע אויגען. ער וועלט אן אונבעוואוסטער אקקאָמפאַנימענט צו אלץ, וואָס אייזער טראַכט און פיהלט. אזא אונגעהויער אפטע, טיפע און שטארקע אידעען־פערבינדונג, וואָס טרעט אויף אהן א שום ענדערונג פון דור צו דור,

מוז סוף־כל־סוף איבערלאָזען איהרע שפורען אין דעם נערוועז־און־מאַרך אפּאַראַט פון יעדען איינעם, — שפורען, וואָס טרעטען ארויס ניט ביי אַלעמען אין דעם זעלביגען גראַד פון קלאָרקייט און שטאַרק־קייט, אָבער פון וועלכע קיינער קאָן ניט זיין פריי. דאָס איז די פּסיכאָ־פיזיאַלאָגישע גרונדלאָגע פון דעם נאַטירליכען נאציאָנאַל־געפיהל.

איך וויל דאָ, אגב אורחא, בעמערקען, אז די דאָזיגע נאַטירליכע גרונדלאָגע פון דעם נאציאָנאַלען געפיהל איז נאָך ניט קיין בעוויין, אז אזא געפיהל איז א גוטע זאך. די אייגענע מענשליכע נאַטור דארף זיך נאָך אויך פערענטפערן פאר א העכערען מענשליכען פאָרום: פאר דעם פאָרום פון זיין שכל, זיין יושר און זיין אידעאַל פון שהנקייט. אָבער אין דער אמת'ן קאָן דער נאציאָנאַל־געפיהל אויסהאַלטען די שארפסטע קריטיק פון יענע דריי שטרענגע ריכטער, ווי איך האָב דאָס בעוויזען אין מיין ארבייט: „דער סאָציאַליזם און די נאציאָנאַליטעטען־פראַגע". איך מאַך די בעמערקונג פארביגעהענדיג, וויל דאָ האָבען מיר נאָך ניט צו טהאָן מיט דעם, וואָס עס זאָל זיין, אָדער וואָס עס זאָל ניט זיין. מיר שטודירען לעת־עתה די ערשיינונגען פון דעם פעלקער־לעבען מיט דערזעלביגער אָביעקטיוויטעט, מיט וועלכער מיר וואָלטען געפּארשט אויף דעם געביעט פון געאָלאָגיע אָדער באָטאַניק.

עס ליעגט, זאָג איך, אין דער טבע פון יעדען מענשען צו ליעבען זיין פאָלק, זיין שפּראַך און זיין לאַנד. און דאָרטען, וואו מיר טרעפען אָן די דאָזיגע טבע, דארף זי אין אונז ניט ארויסרופען קיין פערוואונדערונג. א חדוש איז, וואָס מיר געפינען אָזוי פיעל ענטוזיאַסטען אין דעם פרט, אזוי פיעל אויסנאהמען, וואו די טבע וועלט אין גאנצען אָבגעשוואכט, פער'חלש'ט, אָדער אין גאנצען אָבגעשטאָרבען, אָדער, — וואָס פאסירט אויך ניט זעלטען, — וואו זי וועלט פערוואנדעלט אין איהר אייגענעם הפּך: אין א האַס אָדער א פּראַכטונג צו דעם אייגענעם פאָלק, דער אייגענער שפּראַך, דעם אייגענעם לאַנד. אט די ערשיינונגען רופען ארויס אונזער גרעסטע פערוואונדערונג, און זיי דארף מען זעהן קודם כל צו פערשטעהן.

די אָפּאָלאָגעטען פון דער אמעריקאַנער אסימיליאציע דער־

קלעהרען די ערשיינונג דורך א „געזעץ", אז וואו עס שטויסען זיך צוגוויף צוויי קולטורען, דאַרטען מוז די העכערע קולטור תמיד גובר זיין די ניעדעריגערע. און אזוי ווי די אמעריקאַנער קולטור שטעהט העכער פאַר דער פון די איראָקעזישע פעלקער, איז ממילא קלאָר, אז זי מוז שטענדיג געווינען די אויבערהאַנד איבער זיי.

איך וויל זיך דאָ ניט אבשטעלען אויף דעם דאָזיגען כלומרשט־דיגען געזעץ און דערקלעהרען זיין ווירקליכע בעדייטונג און זיינע ווירקליכע גרעניצען, אין וועלכע ער האַט זיך אבגעשפיעלט אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט און שפיעלט זיך נאָך ער היום אָב אין דעם לעבען פון די פעלקער. איך וויל דאָ נאָר אויך קלאָר מאכען, אז די אמעריקאַנער אסימיליאציע ווערט בשום אופן ניט דערקלעהרט אין גאנצען דורך דעם דאָזיגען „געזעץ".

ווי זאָלען מיר אייגענטליך זיך פאַרשטעלען די זאַך?

עס קומט צו פאָהרען א פויער פון טיף־ראַסיי און געפינט ארבייט ערגעץ וואו אין פענסילוויניע אין א קויהלען־גרוב. פאַרנאַכט, וועז ער קומט פון דער ארבייט, זעצט ער זיך אוועק אין דער פינסטער ביי זיך אין קעמערל און טראַכט א שווערען נעראַנק: וועלכע קולטור איז א העכערע, — די רוסישע, מיט וועלכער עס איז פול זיין נשמה, אָדער די אמעריקאַנער, וואָס דרינגט אריין אין זיין איצטיגען לעבען? ער לאָזט פארבייציהען פאַר זיין גייסטיגען אויג פון איין זייט די שהנקויט און רייכקייט פון דער רוסישער שפראַך; פון דער אנדער זייט — די שהנקויט און רייכקייט פון דער ענגלישער; פון איין זייט זיין דאָסטאָיעווסקי און מאקסים גאָרקי, פון דער אנדערער — די קאַנגניאַלע אמעריקאַנער: פאָו און דזשעק לאָנדאָן, און פיהלט, אז די שאַל פון זיין אלטער קולטור וועגט אריבער די נייע. ער לעגט אויף זיין שאַל ארויף זיינע מווי־קער גלינקא, רימסקי־קאָרסאקאָוו, מוסאָרגסקי, און ער קאָן אפילו קיין איין אמעריקאַנער נאָמען ניט געפינען, וועמען ארויפצולעגען אויף דער אמעריקאַנער שאַל. ער פערגלייכט זיינע דענקער: די טשערנישעווסקי, דאָבראָליובאָוו, הערצען, לאַווראָוו, מיכאילאָווסקי מיט די אמעריקאַנער: עמערסאָן, דזשעימס, דיואי און ראָיס, און שאָקעלט אין גרויסע ספיקות מיט זיין קודלאטען קאָפּ, וויל ער וויים ניט, וועמען איבערצוגעבען די בכורה. און אזוי טהוט ער

טאָג אויס, טאָג איין מיט יעדען צוויג פון דער קולטור, מיט יעדען גרויסען נאָמען, וואָס די רוסען אָדער די אַמעריקאַנער האָבען אַרויסגעבראכט. ער פערגלייכט די גרויסע מעלות פון דער אַמעריקאַנער דעמאָקראַטיע און פרייהייט פון איין זייט מיט די טיעפע חסרונות פון דעם רוסישען דעספּאָטיזם פון דער אַנדערער. ער רעכענט אויס, וויפיעל כאַאַר צאָהלט איינער דורכשניטלעך אין רוסלאַנד און וויפיעל אין אַמעריקאַ. מיט א בעזונדערער גענויקייט און פּינקטלעכקייט וועגט ער אָב די מעלות און די חסרונות פון דער רוסישער „וואָדקאַ" לגבי דעם אַמעריקאַנער „וויסקי". און ערשט וען אָט דער גרויסער און פערוויקעלטער פערגלייכונגס־פּראָצעס איז אַבגעשלאָסען, וען ער האָט גענוי אַבגעוואויגען די מעלות און חסרונות פון ביידע קולטורען, טהוט ער א העפּטיגען פּאַטש מיט דעם לעפּל פון זיין האַנד איבער דער שטאָל־האַרטער קניע: א סוף! ער וויים איצטער אויף זיכער, אז די אַמעריקאַנער קולטור איז העכער. מהיום והלאה וועט ער מעהר ניט בענקען נאָך דער הייַמישער „וואָדקאַ"; מיט'ן גאַנצען האַרצען וועט ער זיך איבער־געבען צו דעם אַמעריקאַנער „וויסקי"!

קיין מענשען וועט מען ניט קאַנען איינשמועסען, אז אזא אָדער אַן עהנליכער פּראָצעס קומט פאָר ביי די קינדער פון די אַמעריקאַ־נער פעלקער, בעת זיי וואַרפען אַוועק זייער אייגענע קולטור און שטעהען צו צו דער אַמעריקאַנער. עס איז איבערהויפּט ניטא קיין אָביעקטיוועד מאַשטאַב, וואָס זאָל ארויסברענגען אויף קלאָר, וועל־כע פון די איצט הערשענדע קולטורען פון דעם אייראָפּאַאיש־אַמע־ריקאַנישען קולטור־סיסטעם איז א העכערע און וועלכע איז א ניעדע־ריגערע. אַפילו וען מען פערגלייכט די אַמעריקאַנער קולטור מיט דער רוסישער, מוז ניט אַלע מאָל קומען די בכורה דער ערשטער. וועד רעדט שוין, אז מען זאָל זי וועלען ערנסט א פערגלייך־טהאָן מיט דעם קאָלאָס פון די איצטיגע קולטורען, — מיט דער דייטשער, וואָס האָט אויף יעדען געביעט פון דעם מענשליכען שאַפען ארויס־געבראכט ערשט־קלאַסישע זשעניען, וועלכע האָבען דערגרייכט די גאָר העכסטע שפּיצען פון דעם איצטיגען מענשליכען קאָנען! און פון דעסטוועגען האָבען מיר געזעהן, אז גראָד די דייטשען וועלען

מבולבל פון דער אַמעריקאַנער קולטור, פערליערען דאָ זייער קרעפ־
טיגען שטאַם און ארטען דאָ אויס אין א קריך־פלאַנץ.

איך וועל נעווייס צוגעבען, אז די מאַסען־קולטור פון אַמעריקע
איז אין אַלגעמיין א סך א העכערע, אידעאַל די מאַסען־קולטור פון
יעדען אַנדער פאָלק אין יעדער אַנדער לאַנד. אָבער וואָס וועט דען
זאָגען, אז אויך זי איז העכער א י ן א ל ע פ ר ט י ם, און אז
די פעלקער נעהמען איבער נאָר דאָס בעסטע פון איהר און לאָזען
אַן א זייט איהרע חסרונות?

עס קאָן זיין, אז אין אייניגע פעלען קומט אזא פראָצעס באמת
פאָר. עס קאָן זיין, אז אין דער צוקונפט וועט דער דאָזיגער פראָ־
צעס פון בערייכערן די אייגענע קולטור מיט אַלץ, וואָס איז קלוג,
געראַטן און שעהן אין דער אַמעריקאַנער קולטור, אַננעהמען נאָך
שטאַרקערע מאַסען. אָבער אויב דער דאָזיגער זיעג פון העכערע
קולטור־ווערטהען איבער ניעדעריגערע וואָלט שוין איצטער גע־
הערשט אין דעם אַמעריקאַנער אַסימיליאַציאָנס־פראָצעס, וואָלטען
מיר בשום אופן ניט געהאַט ניט קיין מעלטינג־פאָט און אויך ניט
קיין פעלקער־קאָלטען.

איך וויל, איהר זאָלט זיך א ביסעל מעהר אויפמערקזאם אָב־
שטעלען אויף דעם פונקט. טראַכט איהר זיך אַריין א ביסעל טיע־
פער אין דעם ענין, מוז אייך וועלען קלאָר, אז אויב די פעלקער
וואָלטען באמת געוואָלט אריבערנעהמען אין זייער לעבען נאָר דאָס
גוטע און גערעכטע און שעהנע פון דער אַמעריקאַנער קולטור, וואָלט
יעמאָלט יעדעס פאָלק בעדארפט מאַכען זיין אייגענעם אויסבייט,
זיין אייגענעם איבערבוי פון דער קולטור. עס וואָלט פון זיין
אייגענער קולטור ארויסגעוואָרפען נאָר דאָס שוואַכע, שעדליכע,
אַבגעלעבטע. דערפאר וואָלט ער אָבער געמוזט לאָזען אין איהר
דאָס געזונדע און שעהנע, דאָס, וואָס קאָן אויסהאַלטען א פערגלייך
מיט דער אַמעריקאַנישער און וואָס קאָן זיך פערענטפערן פאָר דעם
פאָרום פון מענשליכען שכל, יושר און שעהנקייט, ד. ה., איבער־
לאָזען כמעט ווי אומבעריהרט א גאַנץ היבשען טייל פון דער אייר־
גענער קולטורעלער וועלט. אין אזא פאַל וואָלט דער רום, צום
ביישפיעל, גאַנץ געווים געמוזט אויסוואַרצלען פון האַרצען, לאָמיר
זאָגען, די לאָיאַליטעט צו דעם צאַריזם און די טויזענטער אַבער־

גלויבענם פון זיין רעליגיע, אבער בשום אופן ניט אוועקווארפען זיין שעהנע און רייכע שפראך, אבער בשום אופן ניט פערגעסען זיינע פושקין׳ם און לערמאנטאוו׳ם, דאסטאיעווסקי׳ם און לאוו־ראוו׳ם. סוף־כל־סוף וואלטען מיר, אין דעם פראצעס פון בעריי־כערן די אייגענע קולטור מיט בעסטע עלעמענטען פון דער אמע־ריקאנער, בעקומען א גרויסע צאהל פון נייע זעלבסטשטענדיגע אמעריקאנער קולטורען, — דייטש־אמעריקאנישע, פראנצויז־אמע־ריקאנישע, אידיש־אמעריקאנישע, — וואם וואלטען יעדע איינע, ווי א זעלבסט־שטענדיגער בוים, געוואקסען אין הימעל אריין און וואלטען זיך בשום אופן ניט געקאנט צוגויפפלאנטערן אין קאל־טענעם פון קריך־פלאנצען.

ניין! ניט די העכערע קולטור טריאומפירט אין דער אסימי־ליאציאן פון פעלקער, נאר די ה ע ר ש ע נ ד ע. איך ווייל אייך דערצעהלען א קליינינקע מעשה׳לע פון דער אידישער אסימיליא־ציאן אין גאליציען, וואם אילוסטרירט אויסגעצייכענט דעם דא־זיגען „געזעץ". אין גאליציען איז אמאל די רעגיערונג געווען אין דייטשע הענד און די געבילדעטע געזעלשאפט איז געווען דורכגע־זאפט מיט דער דייטשער קולטור. די אידישע פראגרעסיווע אינטע־ליגענץ, — אגב, די אסימיליאציאנס־פעהיגסטע שיכט פון אלע בעפעלקערונגען פון דער גאנצער וועלט, — איז, פערשטעהט זיך, צוגעשטאנען צו דער דייטשער קולטור מיט הארץ און זעעל. די גע־בילדעטע אידען האבען אויפגעהערט צו זיין אידען און זענען גע־ווארען דייטשען. איהר קאנט זאגען, דאס איז דער שעהנסטער בעווייז, אז די העכערע, די דייטשע קולטור האט געמוזט ארוים־שטופען די „ניעדריגערע", די אידישע. אבער — ציהט־אויף א וויילע! דורך א פאליטישען דרעה איז די רעגיערונג אין גאליציען איבערגעגאנגען פון די דייטשען צו די פוילען. און — וואס פאר סירט? די „דייטשען פון דער מאזאאישער קאנפעסיאן" זענען איבער א נאכט געווארען פוילען. דעם נ ע ק ס ט ע ן שבת נאך דעם איבערקעהר האט דער ראבינער, וואס האט אין דער „דיי־טשער" שוהל ביז אהער געפרעדיגט אין דייטש, שוין געזומען פרע־דיגען אין פויליש. צו יענעם גאטעס־דיענסט איז אין דעם טעמ־פעל געקומען אויך דער נייער פוילישער שטאטהאלטער פון גאלי־

ציען און האָט נאָך דער פּרעדיגט זעהר שעהן געדאנקט דעם רא־ביגער פאר דער הנאה, וואָס ער האָט איהם פערשאפט. „אמת, האָט ער געזאָגט, איך האָב פון דער פּרעדיגט גאָר נישט פער־שטאנען, אָבער מיר האָט זיך קיינמאָל ניט געגלויבט, אז ה ע ב־ר ע א י ש זאָל קלינגען אזוי שעהן!" — אזא פּוילישׂ איז דאָס געווען...

די מעשה'לע האָט מען מיר דערצעהלט אין לעמבערג, און עס קאָן זיין, אז זי שטימט ניט אין גאנצען מיט דעם היסטאָרישען אמת, אָבער — סי נאָן ע ווערק ע בען טראָוואטאָ. א כאראקטע־ריסטישערען אנעקדאָט קאָן מען כלעבען ניט אויסטראכטען. ביי די געביל'דעטע אידען פון גאליציען איז די דייטשע קולטור איבער־א־נאכט אינגעשל'ונגען געוואָרען פון דער פוילישער, — און, ווער ווועט האָבען די העזה צו זאָגען, אז די פוילישע קולטור שטעהט הע־כער פאר דער דייטשער?

נאָך א מאָל! דער סוד פון דער אסימיליאציע ליענט ניט אין דער גבורה פון דער העכערער קולטור, נאָר אין דעם נצחון פון דער ה ע ר ש ע נ ד ע ר. און די הערשענדע קולטור טריאומפירט דער־פאר, ווייל זי האָט די מאכט אין די הענד אונטערצוקויפען א שווא־כע נשמה און איינצושפאנען זי אין איהר טריאומף־וואָגען. א סך, א סך אומשטענדען העלפען איהר דאָס צו טהאָן דאָ אין אמעריקע.

קודם כל פאָהרט אהערצו דאָס רוב א מאסען־מענש. די סטא־טיסטיק בעווייזט, אז דער פּראָצענט פון אינטעליגענטען איז זעהר קליין אין דער אמעריקאנער אימיגראציע. דער מאסען־מענש האָט אָבער קיין כחות ניט צו פערטיידיגען זיין שפּראָך און זיין קולטור, ווי שטארק עס זאָל ביי איהם ניט זיין די נאטירליכע ליבע צו זיי. שפּראָך און קולטור זענען צארטע פלאנצען, וואָס פערלאנגען א שטענדיגען אומגאנג, א בעוואוסטען, ליבעע־פולען גידול, ביז זיי קרעפטיגען איין זייערע וואָרצלען אין באָדען, ביז זייער שטאם גלייכט זיך אוים און קאָן וואקסען אליין אין דער הויך. פעלקער אָהן אן אייגענער אינטעליגענץ האָבען דעריבער זעהר קלייגע שאנ־סען אָבצוהיטען און אויסצוצייטיגען זייער אייגענע קולטור, אויב זי ווערט פערוואָרפען וויי א קליינינקער אינזאָל אין א פרעמדען ים. א חוץ דעם איז ביי דעם מאסען־מענש די אייגענע שפּראָך און

קולטור פון זעהר אַן אַרעמען אינהאַלט. עס איז צום ביישפּיעל בעוויזען געוואָרען, אז א סך דייטשע פויערים ווייסען פון זייער אייגענער שפּראַך ניט מעהר, ווי א דריי ביז פינף הונדערט ווערטער. און וואָס קאָן ער וויסען פון זייער לעסינגס און שילערס און גאָטהעס און קאַנטס און העלמהאָלץ'ס און וואַגנערס, — פון יענע גרויסע בערג־קעיטען, מיט די צאָהלרייכע, אייביג גלענצענדע בארג־שפּיצען, וואָס רופט זיך אָן די דייטשע קולטור! דער קולטורלעבן האָריזאָנט פון יעדען מאַסען־מענשען איז איינגעוויקעלט אין א געדיכטען נעפּעל, וואָס לאָזט איהם זעהן נאָר אַן אום־קרייז פון א פּוס דריי ארום זיך. און אין יענעם נעפּעל בלייבען פּאַר איהם אויך אייביג פערבאָרגען זייערע אייגענע גלענצענדע בארג־שפּיצען. דער שפּאַסהאַפּטער איינפאַל, אז א רוסישער פויער זאָל קאָנען פערגלייכען זייער דאָסטאָיעווסקי'ס מיט די אמעריקאַנער פאָו'ס, איז דעריבער שפּאַסהאַפּט, ווייל בפועל קאָן נאָר דעם רוסישען מוזשיק ניט ארויף אויפֿן זין אזא פערגלייך: די דאָסטאָיעווסקי'ס ווי די פאָו'ס לייגען א סך העכער, איידער זיין גייסטיגער האָריזאָנט. דער איינציגער מאַטעריאַל צום פערגלייך בעשטעהט אפשר פּאַר איהם נאָר באמת אין דער רוסישער „וואָדקא" און דעם אמעריקאַנער „וויהיסקי" און עס איז אפשר גענוג, אז די „וויהיסקי" זאָל גובר זיין די „וואָדקא", כדי די אמעריקאַנער קולטור זאָל ביי איהם גובר זיין די רוסישע.

און דערצו וויים נאָך נאָר ניט דער מאַסען־מענש, וואָס פּאַר א רייכען שאַץ פון מענשליכען גליק, וואָס פּאַר א שעהנעם, גייסטיגען, מענשליכען לעבען יעדעם פּאַלק בעזיצט אין זיין אייגענער קולטור, און איהם קומט נאָר ניט ארויף אויפֿן זין צו שטרעבען נאָך יענעם שאַץ, ווייל... נו — איך דאַרף אייך ניט דערקלעהרען, פּאַר וואָס. איהר וויסט אַלע, אזוי גוט ווי איך, אז פּאַר דער גרעסטער מאַיאָריטעט פון דער איצטיגער מענשהייט קאָן, א דאנק די איצטיגע עקאָנאָמישע אומשטענדען, נאָך נאָר ניט שטעהן פּאַר די אויגען די פּראַגע וועגען א שעהנעם גייסטיגען מענשליכען לעבען. אַלע נערוועז פון דער נשמה זייענען אָנגעוואָהנטיגט אויף איין אייניציגען פונקט: אויף דער דאגה וועגען דעם לעבען אי בער הויפט. און אויב ס'איז נויטיג, כדי מעהר אָדער וועניגער גליקליך צו פער־

ענטפערן דעם גרויסען האַרטען לעבענס־פּראָבלעם פון דאָגת חיונה; אויב ס׳איז אין דעם טאָג־טעגלעכען קאַמפּף פאר א שטיקעל ברויט נויטיג אין גאַנצען אויסצושפּייען די אייגענע נשמה, קאָנט איהר ניט פערלאַנגען פון דעם מענשען, דעם אָרעמען בעשעף, ער זאָל זיך מוסר נפש זיין פאר אידעאַלען, וואָס פון זייער וועגן טאָה האָט ער נאָך ניט קיין ברעקעל השגה: ער וועט זיין אייגענע נשמה גאַנץ בעשטימט אויסשפּייען. און אויב אָנשטאָט א שטיקעל ברויט, גיט מען נאָך איהם ברויט מיט פוטער און אויב צו דעם ברויט מיט פוטער גיסט מען נאָך אריין אין איהם, אין דער לעדיגער כלי, א פּאָר קוואַרט אמעריקאַנער גאַסען־קולטור, — איז שוין נאָר קיין חדוש ניט, וואָס פון דער נאַטירלעכער ליעבע צו דער אייגענער שפּראַך און דער אייגענער קולטור, פון דעם נאַטירלעכען זעלבסט־ערהאַלטונגס־טריעב, וואָס וואוינט אין יעדען פּאָלק, ווי אין יעדען לעבעדיגען מין אויף דער וועלט, בלייבט ביי איהם ניט איבער קיין שפּור, אָדער וואָס זי וועלט אָבגעוואָקט אזוי וויט אין א וויגקעל, אז זי ליעגט אפשר ערגעץ וואו א צונויפגעדרעהטע אין דרייען אין דער פּאָרם פון אָהנמעכטיגער האַלב־בעוואוסטער בענקשאפט נאָך עפּעם א שעהנעם, וואָס איז א מאָל געווען, אָבער וואָס קאָן שוין מעהר וועדער ניט זיין אין זיין לעבען. וואָס ערעמער אין אייגענער קולטור די אריינגעפּאָהרענע מאַסען זיינען, אלץ לייכטער מוז זיין צו „אמעריקאַניזירען" זיי. מען דארף זיי פּשוט אונטערשטעלען אונטער דעם קראַנט פון „אמעריקאַניזאַציע", אָבדרעהען דעם קראַנט און לאָזען זי פליסען ווי אין א לעדיגען צעבער.

די אָבשוואַכונג פון דער קראפט און דעם ווילען צו אַן אייגענעם נאַציאָנאַלען לעבען איז צונויפגעבונדען ביי די אריינגעפּאָהרענע מאַסען נאָך מיט אַן אנדער זעהר וויכטיגען מאָמענט. די טיילען פון א פּאָלק, וואָס קומען צו פּאָהרען אָהער אין אמעריקע, קומען ניט ווי טיילען פון א פּאָלק, וואָס זוכען א פריייען פלאַץ, וואו צו לעבען, ווי א פּאָלק; זיי קומען ווי אייגענע אינדיווידואלע עקזיסטענץ.

א ביישפּיעל וועט אונז קלאָר מאַכען, וואָס פאר א בעדייטונג דאָס האָט פאר אונזער ענין.

שטעלט אייך פאר, אז א וועלכע עם איז טעררעסטרישע קא־טאסטראפע וואלט פערניכטעט — זאל גאט אויסהיטען! — דעם גרעסטען טייל פון דעם דייטשען לאנד און דעם דייטשען פאלק, — עס נעהמט דורך א שוידער, וועו מען דענקט, וואס פאר אן אומגליק דאס וואלט געווען פאר דער מענשהייט! — און דער קלייניער איבערבלייב פון דעם דייטשען שטאם, ניט צאהלרייבער איידער די דייטשען אין אמעריקא, וואלטען געדארפט פערלאזען דאס לאנד און זוכען זיך אן אנדער היים, וויל די אלטע היים שטעהט אין סכנות אין גאנצען צו פערשווינדען. גלויבט איהר ניט, אז די דעפוטאטען זייערע, וואס וואלטען געקומען צו אונז פיהרען מיט אונזער רעגיערונג פערהאנדלונגען וועגען אבטרעטען זיי א שטיקעל פרייע ערד פון אונזער נרויסען לאנד, וואלטען געזהען צו פערווא־רענען זיך אזוי, אז זייער דייטשע קולטור, וועמען א גרויזאמער שיקזאל האט ארויסגעשלעפט דעם באדען פון אונטער די פיס, זאל קאנען פריי און מעכטיג וווייטער בליהען אונטער דעם אמעריקאנער הימעל? גלויבט איהר ניט, אז דאס גאנצע אמעריקאנער פאלק וואלט מיט אפענע ארעמס אויפגענומען דעם איבערבלייב פון דער גרויסער דייטשער נאציע, וואלט זיי אנגעוויעזען דאס בעסטע פון דעם ניט בעזעצטען לאנד, מיט דעם אינציגען תנאי, פערשטעהט זיך, אז זיי זאלען פ א ל י ט י ש ווערען א טייל פון דער אמעריקא־נער נאציע, אז זיי זאלען, ווי אלע אמעריקאנער בירגער, זיין מיט'ן גאנצען הארצען איבערגעבען צו די אמעריקאנער פרייהיטס־אינ־סטיטוציאנען? גאנץ געווים, וואלטען די דייטשען געזוכט אזעלכע לעבענס־בעדינגונגען, וואס זאלען ניט שטעלען אין סכנה דעם וואקסטום פון זייער קולטור, און גאנץ געווים וואלטען די פער־אייניגטע שטאאטען גאר נישט ניט געהאט אנטקעגען דעם, אז דאס דייטשע פאלק זאל בלייבען א פאלק, א טייל פון דער אמעריקאנער פאליטישער נאציע, און וווייטער בערייכערן די מענשהייט מיט די וואונדערפולע פראדוקטען פון זיין דייטשען זשעניע.

דער זעלבסט־ערהאלטונגס־טריעב פון דעם דייטשען פאלק און דער רעספעקט פון דעם אמעריקאנער צו דעם דאזיגען זעלבסט־ערהאלטונגס־טריעב וואלטען ארויסגעבראכט יענעם גרויסהערציגען, מענשליכען אבמאך. אבער דער נאציאנאלער זעלבסט־ערהאל־

טונגס־טריעב שלאפט ביי יעדען אינדיווידיאום יעמאלט, וועו די עקזיסטענץ פון זיין פאלק שטעהט ניט אין סכנה. דער דייטשער אינדיווידואום, וואס פערלאזט איצטער זיין לאנד, וויים נאנץ גוט, אז זיין פאלק בלייבט אין גאנצען, אז זיין קולטור וועט בליהען אויך אהן איהם; אז נאר איהם, דעם אינדיווידואום, האט געטראפען דער א ו מ ג ל י ק, וואס ער מוז פערלאזען זיין אייגענע היים, זיינע ליעבע בערג און טהאלען, וועלדער און פעלדער און זיך לאזען וואנדערן אין דער פרעמד. ער נעהמט דאס אויף, ווי א ביטערען גורל און — לאזט זיך טרייסטען מיט וואס ער קאן. ער וויים, אז ער געהט אין די פרעמד; ער וויים, אז אין דער פרעמד איז ניט ער, נאר דער פרעמדער דער ב א ל ע ב א ס, אז „אין א פרעמדען מאנאסטיר טרעט מען ניט ארויין מיט אן אייגענעם שולחן־ערוך", ווי דער רוס זאגט, אדער אז „וועמעס ברויט איך עס, יענעמס ליעד איך זינג", ווי דאס איז מסביר דער טייטש.

עס קאן זיין, אז די שוואבע איבערגעבענקייט צו דער אייגענער קולטור, וואס מיר נעפינען דא ביי די דייטשען, איז א פועל־יוצא פון זייער שטארקער נאציאנאלער זיכערהייט, פון זייער בערוואוסטזיין, אז קיין שד און קיין קאטאסטראפע אין דער וועלט קאן ניט אויסראטען זייער מעכטיגען, בליהענדען שטאם אין דער היים און אז דאס דייטשטום קאן א ברעקעל ניט פערליערען, וועו אפילו א פאר מיליאן דייטש־אמעריקאנער זאלען פערטרונקען וועלען אין דעם אמעריקאנער ים; עס קאן זיין, אז גראד דערפאר זענען דא די פוילען, און די פינלענדער, און די וועלשען, און די ליטהועניער, לפי ערך, אזוי איבערגעבען צו זייער אייגענער קולטור, וויל זיי פ י ה ל ע ן, אז אין דער היים איז זי אויך ניט אין גאנצען זיכער מיט איהר עקזיסטענץ. דער נאציאנאלער זעלבסט־ערהאלטונגס־טריעב איז ביי זיי א סך אויפגערודערטער, איידער ביי דעם דייטשען, ווייל זיי פיהלען, אז מיט יעדעם נייעם אינזעלע, וואס זיי בעשאפען פאר זייער קולטור, פערשטארקען זיי איהר לעבענס־קראפט, איהר זיין אויף דער ליכטיגער וועלט.

אבער — ווי גענאגט, דאס שפיעל פון דעם זעלבסט־ערהאלטונגס־טריעב ביי די פעלקער אמעריקא'ס איז נאך דערווייל אן אויסנאהם. דערווייל קומט אהער נאר דער אינדיווידואום, ווי אן

אינדיווידואום, וואָס זוכט חיונה און וואָס וויים, אז ער וועט דאר־
פען אויסבייטען זיין נשמה אויף די נשמה פון דעם הערשענדען
באַלאַבאָס, ווייל „וועמען ברויט איך עס, יענעמס ליער איך זינג".

און וועו ער קומט אהער, גיט איהם דער הערשענדער באַלא־
באָס נאָניג קלאָר צו פערשטעהן, אז ער האָט ניט געמאכט קיין טעות
אין זיין חשבון. דער הערשענדער גייסט פון דעם איצטיגען אמע־
ריקאַנער לעבען פערלאַנגט, אז דער איינגעוואַנדערטער זאָל
זיך אָבזאָגען פון זיין אייגענעם פאָלק און זיך אין גאַנצען צונויפ־
גיסען מיט דעם אַמעריקאַנישען. און אויב ער קאָן דאָס ניט דורכ־
פיהרען אין גאַנצען אין זיין אייגענעם לעבען, אויב ער האָט ניט
אין זיך די קראפט און די צופּאַסונגס־פּעהיגקייט, זיך אין גאַנצען
„אויסצוגרינען", אין גאַנצען אויסשפּייען זיין אייגענע נשמה, איז
לאָז ער לכל הפּחות ניט שטערען זיינע קינדער אין זייער „נאַטיר־
ליכער" אמעריקאַניזאַציע.

דאָס גאַנצע סיסטעם פון דער אָפּיציעלער פּאָלקס־ערציהונג,
וועלכע אמעריקא האָט אויפגעבויט, האָט נאָר איין ציעל אין זין,
וואָס גיכער צו אַמעריקאַניזירען דעם גרינעם יונגען דור. די נא־
טירליכע אויפגאבע פון יעדער געוונטער פּעדאַגאָגיק — אויסצו־
בילדען פריייע, שטאָלצע זעלבסט־שטענדיגע אינדיווידואָן, פּאַנאַ־
דערצוואויקלען אין זיי אלע כחות פון דעם גוף און דער נשמה און
געבען זיי די מעגליכקייט אלייו אויסצוקלייבען יענעם לעבענס־
אידעאל, וואָס וועט זיי געפעלען בעסער פאר אלע, — אָט די נא־
טירליכע אויפגאבע ווערט אין גאַנצען אָבגעוואָקט אָן א זייט און
אַנשטאָט איהר ווערט אַרויסגעוואָקט אן אנדער ציעל — די אויס־
בילדונג פון אמעריקאַנער בירגער, פון הייסע פּאַטריאָטען, וואָס
זאָלען גלויבען, אז העכער, איידער אמעריקע, אָדער אמעריקאַנישע
קולטור קאָן נאָר אויף דער וועלט ניט זיין; אז פון אלע לענדער
איז דאָס בעסטע לאַנד — די פּראַיניגטע שטאַאטען; פון אלע
שפּראַכען איז די שהנסטע שפּראַך — ענגליש, — א שאָד נאָר,
וואָס זי רופט זיך ענגליש און ניט „יונייטער־סטייטס"; פון אלע
פּאָליטישע און סאָציאלע אינסטיטוציאָנען זענען די נערעכטעסטע
די אמעריקאַנישע; פון אלע מענשליכע העלדען פערדיענען די
נרעסטע בעוואונדערונג נאָר די העלדען פון דער אמעריקאַנער נע־

שיכטע, — דאָס איז אייגענטלעך דער גרונד־געדאַנק, וואָס ווערט אַרײַנגעפומפט אין די יונגע מוחות פון דעם גרינעם דור. און דאָס ווערט געטהאָן אויף א ריין מעכאַנישען אופן, פאַר אַלע קינדער פון אַלע פעלקער אויף דעמזעלביגען שטייגער.

די אַמעריקאַנער פאַלקס־שול פראָדוצירט פון אַלע פעלקער איין אײַנציגע אַרט „דעזיירעבל עמעריקענס" (געווינשטע אַמעריקאַנער), ווי די פלייש־פאַבריקען פראָדוצירען „דעזיירעבל" פראַנקפורטער וואורשטלעך. מען נעהמט פלייש פון כל המינים, צומאָלט עס אין דער מאשין צו א גלייכארטיגער, וווייכער, גלישטיגער מאַסע און מען שטאָפט עס נאָך דעם אַריין אין לעדיגע הייטלעך. פון איין זייט מאשין דרעהט מען און פון דער אַנדערער שיטען זיך וואורשטלעך אָהן א צאָהל, אַלע פון דערזעלביגער גרויס, דערזעלביגער פאַרב און דעמזעלביגען טעם און ריח.

און האַנד אין האַנד מיט אָט דעם קלאָר אויסגעשפראָכענעם אַמעריקאַנער שאָוויניזם גענהט אַריין אין די יונגע מוחות און הערצער א ביטערער האַס און א טיעפע פעראַכטונג צו אַלץ, וואָס איז ניט אַמעריקאַניש, צו אַלץ, וואָס די עלטערן — די גרינהאָרנס — האָבען מיטגעבראַכט פון דער פרעמד: צו זייער שפראַך, זייערע זיטען און מנהגים, זייער בליק אויף די ציעלען און די אידעאַלען פון דעם מענשליכען זיין.

דאָס אָבזאָגען זיך פון דער אייגענער קולטור, פון דער אייגענער פאַלקס־געשיכטע מיט איהרע העלדען און איהרע מענשליכע־גרויסע טהאַטען ווערט אין אַמעריקא פערלייכטערט אויף דורך יענער לעבענס־אַנשויאונג, וואָס האָט אין די לעצטע פאָר דורות כמעט אין גאַנצען דורכגעדרונגען דאָס אַמעריקאַנער לעבען. פון פיעלע ווערט זי אָנגערופען „מאַטעריאַליזם" און „דאָלאַריזם". זי דאַרף אָבער ריכטיגער הייסען: „אינדוסטריאַליזם" און „סוק־סעסיזם".

ס'איז ליידער אונמעגליך פאַר מיר איצטער אַריינצולאָזען זיך באריכות אין א דערקלעהרונג, ווי אזוי די דאָזיגע לעבענס־אַנשויאונג איז דאָ אויסגעוואקסען אין די לעצטע פאָר דורות און אין וואָס בעשטעהט זיין ריכטיגער מהות. לאָזט מיך נאָר בקיצור זאָגען,

אז איך גלויב איבערהויפט ניט אין „מאטעריע", ניט ווי אין א פּרינציפּ פון נאטור־וויסענשאפטליכע דערקלעהרונג, ניט ווי א פּרינציפּ, וואָס זאל דערקלעהרן געזעלשאפטליכע ערשיינונגען.

ווי דער פילאָסאָפישער מאטעריאליזם אין דער נאטור־וויסענשאפט, אזוי איז אויך דער פראקטישער מאטעריאליזם פון דעם געזעלשאפטליכן לעבן, אין תוך אריין, אן אידעאליזם, וואָס האָט פערלאָרן דעם קאָפּ, פערבלאָנדזשעט פון וועג און פערקראָכן „קיין בויבעריק". עס איז דעריבער א גרויסער טעות, וועלן מען מיינט, אז די נשמה פון דעם „דאָלאָריסטישען" אידעאל בעשטעהט נאָר אין דעם יאָגען זיך נאָך דעם דאָלאָר און נאָך יענע מאטעריעלע הנאות פון דעם לעבן, וועלכע מען קאָן פאָר דעם דאָלאָר קויפען.

נעהמט צ. ב. אזא מענשען ווי דער פערשטאָרבענער מיליאָנער ראדזשערס פון דער „סטענדערד אויל קאָמפּאני", וואָס האָט איבערגעלאָזען נאָך זיך א ירושה פון איבער זעכציג מיליאָן דאָלאָר. ער האָט געפונען א פריה־צייטיגען טויט דערפאָר, ווייל ער האָט ניט געפאָלגט די דאָקטוירים, וואָס האָבען געפאָדערט, ער זאל וועניגסטענס אויף א פּאָר וואָכען אוועקגעהן פון זיינע געשעפטען און אויסהיילען דעם צוריעטען מצב פון זיין געזונד. טריי צו זיין מיסיע „מאכען־געלד" איז ער געשטאָרבען א כמעט־העלדישען טויט, ווי א סאָלדאט אויף דעם שלאכט־פעלד, האָבענדיג נאָר איינס אין זינען, ווי אזוי צו פערגרעסערן זיין אזוי שוין קאָלאָסאָלען פער־מעגען. טראכט זיך אריין א ביסעל טיפער אין דעם זין פון א ראָדזשערס׳ לעבן און שאפען און איהר וועט צו דער עהרע פון דער מענשליכער נאטור געפינען, אז אפילו אין אזא „מאָנעי־מעקינג מעשין", ווי דער פערשטאָרבענער ראָדזשערס איז געווען, האָט ערגעץ וואו געלייהט א פונק פון יענער משוגעת, פון יענער, לאָזט מיך זאָגען, הייליגער משוגעת, וואָס כאראקטעריזירט יעדען אמת׳ען אידעאליזם.

אָנזאמלען גרויסע רייכטימער איז פאר דאָס רוב אמעריקאָנער אן א י ד ע א ל, א מין רעליגיע, וואָס פערלאָנגט קרבנות פון דעם, וואָס דיענט איהר. און דער, וואָס איז בעקאָנט מיט דער נעשיכטע פון די מענשליכע אידעאלען אין דעם סוף אכטצעהנטען און דעם אָנהויב נייניצעהנטען יאָהרהונדערט, וועט זיך ניט וואונ־

דערן, וואָס אזא אידעאל האָט גראָד נעמוזט אויסוואקסען אין אמע־ריקע.

אין איינעם מיט דעם אויפבליהען פון דער ו ו ע ל ט ל י כ ע ר פולטור אין איהר קאמפף אנטקעגען דער רעליגיעזער מאכט, וואָס האָט נעזוהן דאָס העכסטע לעבענס־ציעל אין די האגות וועגען א יענער־וועלט מיט א לעבען נאָכ'ן טויט אין גן־עדן אָדער גיהנים, האָט געמוזט אויך אויפבליהען א ריין וועלטליכער לעבענס־אידעאל, וואָס זאל דאָס העכסטע ציעל פון דעם מענשענ'ס לעבען זעהן אין דער בעהערשונג פון די נאטור־קרעפטען און אין דער פּראָדוקציאָן פון מאטעריעלע גיטער. „אינדוסטריאליזם" קאָן מען א נאָכען געבען אָט די נייע ריכטונג פון דעם מענשענ'ס שאפען און שטרעבען.

אָבער אין איראָפּא האָט דער אינדוסטריאליסטישער לעבענס־בליק קיין מאל ניט געקאָנט ווערן אין גאנצען דער הערשענדער, אפילו ווען ביי דער מיטעל־אלטערליכער, ריין רעליגיעזער לעבענס־אנשויאונג איז איבערגעבראָכען געוואָרען דער חוט השדרה. א חוץ דעם רעליגיעזען אידעאל האָט אין איהר געהערשט דער מילי־טעריישער אידעאל פון רוים און דער גריעכישער אידעאל פון „קא־לאָקאגאטיא", דעם הארמאָנישען אויסבילדען פון דער מענשליכער נשמה, וואָס זוכט איהר גליק אין דעם פרייען שפיעל פון די אייגענע העכערע מענשליכע קרעפטען.

דער „מיליטאריזם" און דער „הומאניזם", — ווי דער וויעדער־בעלעבטער גריעכישער אידעאל האָט זיך גערופען, — האָט געהאל־טען אין געוויסע גרעניצען דעם ניי־אויפגעקומענעם אינדוסטריא־ליסטישען אידעאל, צו וועלכען עס איז צוגעשטאנען קודם כל דאָס בירגערטום.

עס קאָן זיין, אז דער אינדוסטריאליזם האָט דאָרטען ניט גע־קאָנט אין גאנצען גובר זיין זייענע קאָנקורענטען, ווייל דאָס בירגער־טום האָט ניט געקאָנט אין גאנצען אויסראָטען פון לעבען די מאכט פון דער מיליטעריש־פעאדאלער אריסטאקראטיע.

ווי די מעשה איז, אין אמעריקע איז דאָס געוואָרען אנדערש.

אַמעריקע איז דאָס אייניגע לאַנד, וואָס איז פריי פון אַ מילִיטעריש־עס און אַ פעאָדאַלער אריסטאָקראַטיע. זי איז ב י ר־ג ע ר ל י ך דורך און דורך. זי, און נאָר זי, האָט — אפשר דער־פאָר גופא — געקענט אריינגענומען אין זיך אָדער ארויסברענגען פון זיך דעם ריין־בירגערלִיכען געדאַנק, אז די גרויס פון אַ פאָלק וועט בעשטימט ניט דורך זיינע נצחונות אויף דעם שלאַכטפעלד איבער די איבעריגע פעלקער, אפילו ניט אין די ערשטע רונגען, וואָס אַ פאָלק מאַכט אויף די פעלדער פון דער אינטעלעקטועלער און עסטהעטישער קולטור, נאָר אין דעם גראַד פון פאָלקס־רייכטום, וועלכען אַ פאָלק דערגרייכט אויף דעם פעלד פון זיין אינדוסטריע און האַנדעל. די עקאָנאָמישע אוצרות קאָנען אָנגעזאַמלט ווערן,— אזוי לערנט דערזעלביגער בירגערלִיכער שטאַנדפונקט, — נאָר דורך דעם עקאָנאָמישען קאָמפּף פון די אינדיווידואַלן צווישען זיך, און מוזען בלייבען אונטער דער קאָנטראָלע פון יענע אינדיווידואַלן, וואָס האָבען זיי דורך זייער קאָמפּף געוואונען.

ווי איהר זעהט, איז אפילו דער ריינער „דאָקטרִיזם" אויף אַ רעזולטאַט פון אַ געוויסער גרויסער אידעע, וואָס האָט צו אַ גע־ווִיסער צייט געמוזט אויסוואקסען ביי דער מענשהייט און וואָס האָט געקאָנט פערווירקלִיכט ווערן אין לעבען אין איהר לאָגישער ריינקייט נאָר ביי דעם אמעריקאַנער פאָלק.

בעטראכט מען דעם דאָקטרִיזם אין דער פילאָסאָפישער בע־לִייכטונג, אין וועלכער קאַרל מארקס האָט אַוועקגעשטעלט דעם פּראָגרעס פון דעם געזעלשאפטלִיכען לעבען, קאָן מען לייכט בע־וויזען, אז דער גרויסער וועלט־בעוועגענדער אידעאַל פון דעם בירי־גערטום — די שטייגרונג פון דעם פאָלקס־רייכטום דורך דעם עקאָנאָמישען קאָמפּף פון די אינדיווידואַלן צווישען זיך און די אינ־דיווידואַלע קאָנטראָלע איבער די מיטלען און די געצייג פון דער געזעלשאפטלִיכער פּראָדוקציאָן, — אז אָט די גראַנדיעזע אידעע איז פון איהר זייט אויף ניט מעהר ווי אַ נויטוועניגער פועל־יוצא פון נאָך אַ סך אַ גראַנדיעזערען פּראָצעס אין דער נאַנצער געשיכטע פון דער מענשהייט — דער ענטוויקעלונג פון די פּראָדוקטיוו־קרעפטען און בעהרשונגס־קאָמפּף, וואָס דער מענש פיהרט אנטקעגען דער נאַטור. פון דעם שטאַנדפונקט איז קלאָר וויי דער

טאָג, אז דער „דאָלאָריזם" איז אין תוך אריין עפעס מעהר און עפעס א וויכטיגערע זאַך, אויידער דעם אינדיווידואום׳ס יאָגען זיך נאָך די קויפליכע הנאות פון דעם איצטיגען לעבען.

ער איז דער אויסדרוק פון דעם אינדוסטריאליזם, יענעם שטרעך אין דעם מענשליכען פּראָגרעסיוון געדאַנק, וואָס האָט אָבגעקעהרט דעם מענשען׳ס זין פון די עולם־הבאָ׳ס און יענע־וועלטיגע דאָגות, פון די גיהנים׳ס און גן־עדן׳ס נאָכ׳ן טויט, און צוגעוועגדט זיין טראכטען און זאָרגען צו די מאטעריעלע גיטער פון דער ערד, צו דעם גרויסען פּראָבלעם, ווי אזוי צו בעהערשען די כחות פון דער נאטור און מיט זייער הילף ארויסברענגען וואָס מעהר גשמיות׳דיגע, מיט די הענד אָנצוטאָפּענדיגע חפצים, וואָס זענען נויטיג פאר דעם לעבען פון דער מענשהייט.

ערגעץ איז דער אידעאל פון אינדוסטריאליזם ניט ארויסגעקריסטאליזירט געוואָרען אזוי קלאָר און ריין, ווי אין דעם אמעריקאָנער לעבענס־אידעאל און אין דער אמעריקאָנער טאָג־טעגליכער פראקטיק.

מען דארף אָבער ניט פערגעסען, אז אויך דאָ האָט זיך דעם מענשען׳ס נאטור ניט געלאָזט אין גאנצען איינשפּאנען אין דעם דיענסט פון דער מאטעריעלער פּראָדוקציאָן. ווי הויך דער אמעריקאָנער זאָל ניט שעצען איינעם׳ס נצחונות אויף דעם פעלד פון אינדוסטריע און האנדעל, — נצחונות, וואָס דריקען זיך אויס אין דער סומע „דאָלאָרס", וואָס איינער קאָן ארויסשלאָגען פון זיין אונטערנעהמונגס־גייסט, — גיט דאָך דער אמעריקאָנער צו, אז מען קאָן זיין „סוקסעספול" אויך אויף געביעטען, וואָס זענען ניט דירעקט פערבונדען מיט מאטעריעלע עשירות. א „סוקסעס", ד. ה. אן ערפאָלג, איז אויך דער, וואָס געווינט מאכט איבער זיינע מיט־מענשען און קאָן אויף זיי בעווייזען די קראפט פון זיין ווילען; און „געקרוינט מיט סוקסעס" איז אויך יענעם׳ס ארבייט, וואָס פערשאפט איהם א קלינגענדען נאָמען.

געלד, מאכט, א קלינגענדער נאָמען, — דאָס זענען די דריי פונדאָמענטאלע ציעלען, וועלכע דער אמעריקאָנער לעבענס־אידעאל,

בעהערשט פון דעם ריינעם אינדוסטריאַליזם, שטעלט אַוועק פּאַר יעדען אייגצעלנעם.

עס לייגט אין דער נאַטור פון אַזאַ אידעאַל, אַז אין זיין ליכט־שיין מוזען אין גאַנצען פערטונקעלט ווערען די אַזוי אָנגערופענע „העכערע" קולטורעלע ווערטהען פון א פּאָלק, בעשאַפען אויף די אַזוי אָנגערופענע אידעאַליסטישע צווייגען פון דעם מענשליכען וויסען: די פערטיעפונג אין די מיסטעריען פון דער נאַטור און אין די נאָך פערבאָרגענערע סודות פון דער מענשליכער נשמה צו־ליעב קיין אַנדער זאָך, ווי נאָר צוליעב די בעפריעדיגונג פון דעם מענשענ׳ס וויסענס־דראנג; דאָס זיך אַריינלעבען און אַריינוועבען אין די געדאַנקען פון די מענשליכע דענקער, אין די שהנהייטס־אידעאַלען און אין דער גענויגלס־סימפּאַניע פון דער מענשהייט׳ס דיכטער, אין די עטישע פּאָדערונגען פון איהרע רעפּאָרמאַטאָרען און נביאים. פון דעם שטאַנדפונקט פון „סוקסעסיזם" קאָנען די אַלע זאכען ניט האָבען קיין אייגענעם אינוועניגסטען וועדטה, אויב זיי זיינען ניט ביכולת איינעם צו פערשאפען גאַנץ אָדער מאכט אָדער א קליינגעדרען נאָמען. און אויב דורך אַנדערע זאכען, — דורך פּראָדוקציאָן פון פרויען־הויט, שפּיעל־קאָרטען אָדער ווהיסקי, — דורך דעמאָגאָגישע פראזען אויף די וואהל־פערזאמלונגען, — דורך די געשיקטקייט און קראפט איינעם צו צובלוטיגען אין א פּריוי־פּויט, — קאָן מען גיכער דערגרייכען דעם „סוקסעס" אין גאַנץ, מאכט און בעריהמטקייט, איז גאַווים ניטא קיין גרונד, פּאַר וואָס מען זאָל מאכען אזא וועזען פון די העכערע קולטורעלע ווערטהען אין וויסענשאפט, פילאָזאפּיע, פּאָעזיע, קונסט און אין דעם שטרעבען צו מאָראַלישער פּאָלקאָמענהייט אין דעם אינדיווידועלען און דעם סאָציאַלען לעבען.

די אידעאַלען פון „אינדוסטריאַליזם" און „סוקסעסיזם" בע־וועגען זיך אויף אזעלכע געביעטען, וואו די בעשאפונגס־קראפט פון דער מענשהייט דריקט זיך אוים כמעט ביי אַלע פעלקער אויף איין און דערזעלביגער ארט; וואו דער שכל, ריכטיג אָנגעוועגדט, מוז ביי אַלעמען ארויסברענגען די זעלביגע רעזולטאטען, ווי אין דער מאטעמאטיק און אין דער נאטור־וויסענשאפט, און וואו די ליידענשאפטען, וואָס ווערען אויפגעפּאַקערט אין דער מענשליכער

ברוסט, — האָב־זוכט, הערשער־זוכט, רוהם־זוכט, — זענען צו עלעמענטאר, אין זיי זאָל קאָנען ארויסטרעטען א וועלכע עם איז וויכטיגע אינדיווידועלע און ממילא אויך נאַציאָנאלע פערשיידענקייט. אין דער ממשלה פון דעם „סוקסעסיזם" איז, ווי אין זיין פאָלקאָמענעם היפּך, דעם הימעלס־רייך, ניטאָ קיין נפקא מיניה צוווישען דעם „העלענער" און דעם "יודעער". אלע מענשען וועלען בעטראַכט ווי גלייכע עקזעמפּליארען פון איין־און דעם־זעלביגען מין מענש, — דעם מין, וואָס שטרעבט נאָך רייכטום, מאַכט און בעריהמטקייט.

אין א גייסטיגער אטמאָספערע, וואָס איז דורכגעדרונגען מיט די אידעען פון „אינדוסטריאליזם" און „סוקסעסיזם", איז ניטאָ קיין פּלאַץ פאר א העכערער וועלטשעצונג פון נאַציאָנאלע אייגענטימליכקייטען.

אויף אזא'ן אופן געפינען מיר, אז די ערשיינונג פון דעם „מעלטינג פּאָט" אדער, ריכטיגער, פון די פעלקער־קאָלטענעם, איז אין דעם אמעריקאַנער לעבען ארויסגעבראכט געוואָרען פון עטליכע אורזאכען: איינמאל איז דאָס די ניעדעריגע קולטור פון די מאַסען, וואָס קומען אהער, זייער לעריגקייט פון א וועלכער עם איז קולטור־דעלער אטמאָספערע, וואָס זאל זיצען טיף אין זייער נשמה און וואָס זאל שטרעבען צו א פרייער ענטוויקעלונג. דערנאָך איז דאָס דער פאקט, וואָס די קינדער פון א פאָלק קומען אהער ווי אינדיווידואן, ניט ווי טיילען פון א פאָלק. דערנאָך קומט דער אינדוסטריאליסטישער לעבענס־אידעאל פון דעם אמעריקאַנער מיט זיין אב־גאָט, דעם „סוקסעם", וואָס פערטויבט אין זיין געפילדער אלע שטימען פון דער נשמה און ווירקט אויף יעדען אויגעם מיט דער קראפט פון א היפּנאָז, און צום סוף איז דאָס די הערשענדע מאַכט, דער אמעריקאַנער שאָווויניזם, וואָס קאָן זיך ניט פאַרשטעלען קיין העכערע און בעסערע קולטור־ארט, אידער זיין אייגענע, און וואָס בויט אוים אלע זיינע שטאָטליכע און געזעלשאפטליכע אינסטיטוציאָנען אזוי, אז דעם „סוקסעם" זאל קאָנען דערגרייכען נאָר דער, וואָס האָט זיך דורך־און־דורך אמעריקאַניזירט.

עס פרעגט זיך איצטער: מוזען די אלע אורזאכען אלע מאל בלייבען ווי זיי זענען איצטער? איז אפשר מעגליך, אז די טענ־

דענצען, וואָס לייגען אויף זייער גרונט, זאָלען זיך אין גאַנצען איבערבייטען און ממילא ארויסרופען אין דער אַמעריקאַנער געזעלשאפט א גאַנץ אנדער שטעלונג צו דעם מעלטינג־פּאָט? קאָנען מיר אפשר אין דעם לעבען גופא שוין איצטער בעמערקען א צייל פון קרעפטען, וואָס ארבייטען אויף יענעם איבערבייט?

צוויי פאַרלעזונגען וועגען די צוקונפט פון די פעלקער אין אמעריקא

צ ו ו י י ט ע פ א ר ל ע ז ו נ ג

די פעראייניגטע פעלקער פון די פעראייניגטע שטאַטען.

אין מיין פאַריגער פאַרלעזונג זענען מיר בעקאַנט געוואָרען מיט יענע גרונד־טענדענצען, וואָס רופען אַרויס די אַסימילירונג בייַ די פעלקער פון אמעריקע.

מיר האָבען געפונען, אז מען האָט נאָך קיין רעכט ניט צו רעדען פון א ווירקליכער צונויפשמעלצונג פון אַלע פעלקער צו איין פאָלק; דערווייַל איז אמעריקע א נאציאָן, וואָס בעשטעהט, ווי צ. ב. די שווייצערישע און די רוסישע, פון א סך פערשיידענע איינצעל־פעלקער. נאָך מעהר, עס איז אפשר נאָך צו פריה צו רעדען פון א צונויפשמעלצ־פראָצעס, אין וועלכען עס וועלען צונויפגענאָסען אין איינעם די וויכטיגערע טייל פון די וויכטיגסטע פעלקער. דאָס, וואָס מען רופט אָן „מעלטינג פאָט", איז, וועט מען בעטראכט עס א ביסל גרינדליכער און טיעפער, ניט אָן אמאַלגאמירונג פון איינצעלנע פאָלקס־טייל־ען צו איין עטנאָלאָגישען אָרגאַניזם, ווי דאָס איז צ. ב. געווען דער פאַל מיט יענע נאָרמאנישע און אנגלאָ־סאַקסישע פעלקער־טייל־ען, וואָס האָבען אַרויסגעבראכט די ענגלישע ראַסע.

דאָ, אין אמעריקע, שפיעלט זיך איצטער אָב א גאנץ אנדער פראָצעס, וואָס זיין רעזולטאט איז ניט קיין נייע איינהייטליכע ראַסע אין פעלקער־פסיכאָלאָגישען זין, נאָר עפעס אַזוינס, וואָס קאָן בעסער אָנגערופען ווערען: „א קאָלטען פון קריעכפלאַנצען". די איינצעל־פעלקער פערליערען ניט זייער אינוועניגסטען עטנישען און פסיכאָ־פיזיאָלאָגישען עצם, נאָר זיי ווערען אָבגעשוואכט

אין זייער קראפט צו וואקסען ווי זעלבסט־שטענדיגע בוימער אין דער הויף. זיי דעגענערירען צו „קריעך־פלאנצען". איין טייל ווינדט זיך ארום, ווי א פאראזיטען־פלאנץ — אין דעם קולטור־היסטאָרישען זין פון דעם וואָרט — ארום דעם איינציגען, שטארק און מעכטיג אין דער הויף וואקסענדען בוים, ארום דער אמעריקא־נער קולטור. אנדערע טיילען וויעדער ווינדען זיך איינס ארום דעם אנדערן און פלעכטען זיך צונויף אויף דער ערד אין איין גרויען קנויל, וואס לעבט קולטורעל נאָר פון יענעם ביסעל זאפט, וועלכען זיינע פאראזיטישע טיילען פיהרען איהם צו. וויעדער אנדערע בלייבען דרויסען פון דער אמעריקאנער קולטור־אטמאָ־ספערע, וועגדען אָן זייערע אבגעשוואכטע כחות צו וואקסען זעלבסט־שטענדיג אין דער הויף און קעמפען א ביטערען גיים־טיגען קאמפף פאר א ביסעל לופט און זונען־שיין.

מיר זענען אויף בעקאנט געווארען מיט יענע גרונד־קרעפטען, וואס רופען ארויס אין לעבען די „קריעך־פלאנץ"־טענדענץ.

דאס איז אין ערשטער לינייע דער קלאָר אויסגעשפראכענער ווילען פון דעם באלאבאס פון לאנד, אז אלע קינדער פון דעם לאנד זאלען בעקומען איין פנים און אז דער פנים זאל דוקא זיין זיינער: זיי אלע דארפען פערלייערען זייער אייגענע אריגינאליטעט און אויסזעהן ווי ער, אין שפראך און קולטור, אין זיטען און מנהגים, אין דעם לעבענס־פיהר און דעם לעבענס־ציעל. דער ווילען פון דעם לאנד־באלאבאס ווערט ביי איהם פערשטארקט דורך זיין איצ־טיגען לעבענס־אידעאל, דעם אינדוסטריאליזם, אדער „סוקסעסיזם", אדער גאָר פראזאאיש: דאלאריזם, וואס קאן זיך ניט פארשטעלען, מענשען זאלען זיין אינטערעסירט אין אזעלכע „נארישקייטען", ווי די לייבע צו דער אייגענער פאעזיע, צו דער אייגענער שפראך אדער צו א בעשטימטען ארט לעבען. האבען ערפאלג און מאכען א דאלאר קאן מען לייכטער און שנעלער פאר אלץ, ווען מען פאסט זיך אריין אין דער דרויסענדיגער אמעריקאנער סביבה און דערי־בער — אוועק מיט די אלטע גרינע זאבאבאנעס פון יענער זייט ים! עס זאל לעבען דער אמעריקאניזם! דער אמעריקאניזם ווערט אויף אן „אינדוסטריעלען", „מאשינאווען" אופן דורכגעפיהרט „פער דאמפף" אין די פאלקס־שולען און אין די ערציהונגס־אנשטאלטען,

וואו מען זוכט, דורך א קונציג־אויסגעארבייטען שאבלאן, צו אונ־טערדריקען די גייסטיגע אינדיווידואליטעט פון א וועלכען עס איז פאלק.

די פעלקער וויעדער, וואס וואנדערן אריין אין דאס לאנד, קומער אהער דאס רוב ווי איינצעל־אינדיווידואן, מיט איין דאנה אין קאפ, ווי אזוי צו מאכען א לעבען. אויב זיי האבען אן איג־סטינקטיוע ליעבע צו זייער אייגענער קולטור און שפראך, רוהט זי ערגעץ־וואו אומבעוואוסט אין דער נשמה, רופט ארויס אן אונ־קלארע בענקשאפט נאך א טונקעל־געפיהלטען אידעאל, וואס האט ניט די קראפט ארויסצוטרעטען אין קאמפף פאר זיין פערווירקלי־כונג אין לעבען. אגב האבען די איינגעוואנדערטע פעלקער זעהר וועניג פון זייער אייגענער היימישער קולטור אין זיך. די נשמה איז ניט דורכאוים אנגעפילט מיט איהם. דאס רוב איז זי כמעט אין גאנצען לערג פון יעדער קולטור און דעריבער איז ניט שווער אונטערצושטעלען זי אונטער דעם קראנט פון אמעריקאניזאציע, אבדרעהען איהם און לאזען זי אויסגיסען זיך אהין, ווי אין א לעדיגען צעבער.

וואקסט איצטער אויס די שאלה: זענען אט די אלע טענ־דענצען אייביג? מוזען זיי אנהאלטען אזוי לאנג, ביז פון די פעל־קער וועט באמת ניט בלייבען קיין זכר? מוז דער „מעלטינג־פאט" זיין זייער צוקונפט אין אמעריקא און קיין אנדער אויסוועג איז פאר זיי ניטא? אדער אפשר הויבען זיך אן צו בעמערקען אין דעם לעבען אנדערע טענדענצען, וואס געהען להיפך צו די פריהערדיגע, וואס קאנען אבשטעלען זייער ווירקונג, א דרעה־טהאן די אמעריקאנער ענטוויקעלונג אין אן אנדער ריכטונג און ארויסברענגען גאר אן אנדער זאך, איידער דער „מעלטינג פאט"? אפשר איז גאר די פאראייניגטע שטאאטען בעשערט צו בעווייזען דער וועלט די וואונדערבארע ערשיינונג פון פערא יינ יגט פעלקער אין איין נאציאן, וואס העלפען בריידערליך איינע די אנדערע אין זייער בליהען און וואקסען, וואס היטען אב מיט געמיינזאמע כחות, ווי א שווארץ־אפעל פון אויג, די גרויס און די פרייהייט פון זייער אלעמענס לאנד, וויל זיין גרויס און זיין פריי־

חייט איז דער ערשטער בעדינג פאר זייער יעדענס גרויס, פאר זייער יעדענס פרייע ענטוויקלונג?

וואוהין קאָן טראָגען דער שטראָם פון דעם אמעריקאַנער לעבן: צו אן אלגעמיינעם צימעס פון דעם „מעלטינג פּאָט", וואו יעדער אינדיווידועלער שטריך פון דעם באָלק ווערט אויסגעלאָשען, אָדער — צו דער פעלקער־פערבריderונג, וואו יעדער פאָלקס־אינדי־ווידואליטעט ווערפט זיך פאנאנדער און ברענגט ארוים אויף דער ליכטיגער שיין אלע רייכטימער, מיט וועלכע איהר נשמה איז גע־בענשט פון דער נאטור?

דאָס מוזען מיר איצטער בעטראכטען.

לאָמיר אָנהויבען מיט דעם באלאַבאָס פון דעם לאנד און יע־נעם לעבענס־בלויק, וואָס הערשט איצטער ביי איהם.

מען דארף ניט זיין קיין צו טיעפער בעאָבאכטער פון דעם אמעריקאַנער לעבן, כדי צו בעמערקען, אז די איינזייטיגע הער־שאפט פון דעם אינדוסטריאליזם, פון דעם סוקסעס־גאָט הויבט אָן צו פערשווינדען. נייע ווינדען וועהען איצטער אין אמעריקא, פריהלינג־ווינדען. קלאָר ווערט ארויסגעזעדט דער געדאנק, אז דער שטאאט דארף האָבען אין אויג ניט דעם שוץ פון דער אינ־דוסטריע, נאָר דעם שוץ פון דעם מענשען. איך ווייל דאָ מיך ניט אריינלאָזען אין א חקירה וועגען די אורזאכען, וואָס האָבען ארוים־גערופען אזא ראדיקאלען איבערבייט אין די אנשויאונגען פון א סך, א סך אמעריקאנישע טהורס; אויך ווייל איך ניט אונטער־זוכען, אויף וויפיעל ערנסט און טיעף די פיהרער פון דער נייער בעוועגונג פערשטעהען זייערע אייגענע לאָזונגען. פאר אונז איז גענוג דער פאקט, אז אזא בעוועגונג האָט זיך אריינגעריסען אין דעם אמעריקאַנער לעבן.

פריהער האָט מסתמא דער נייער אידעאל א לאנגע צייט גע־גליהט אונטער דער אש פון דעם אלטען און נאָר וועניגע האָבען געשפירט, אז א נייער קוואל פון וואראמקייט און ליכט זאמלט זיך אן ביסלעבווייז אין דער אמעריקאַנער נשמה. אָבער, הפנים, אז זיינע פלאמען האָבען שוין געגומען שלאָגען גאנץ הויך און שטארק, אויב קלוגע פאָליטיקער געפינען דעם מוטה צו פערבינדען זייער פערזענליכען ערפאָלג מיט דעם גורל פון דעם נייעם אידעאל. דאָס

בעווייזט זייער גלויבען, אז דער נייער לעבענס־בליק האָט אַלע שאנסען צו געפינען אַן אָבקלאַנג אין די הערצער פון דער גרויסער מאיאָריטעט.

און איהר דאַרפט וויסען, אז פֿאַר אונזער ענין האָט דער אידעאַליסטישער גלויבען פון אַ פֿראקטישען אַמעריקאַנער פֿאַלי־טיקער אַ סך אַ גרעסערע וואָג, אייִדער דאָס וואָלט געהאט דער גלויבען פון אַ פּשוט'ען אידעאַליסט. ביי דעם אידעאַליסט איז ער קיין וואונדער ניט און ער קאָן זיין אַ רעזולטאַט פון יענע צויבער־חלומות, וועלכע זיין נשמה שפּינט איהם אויס אין איהר בענקשאפט נאָך אַ רייכערען מענשליכען לעבען. דער פֿראקטישער אַמעריקאַנער פֿאַליטיקער איז אָבער, — וועניגסטענס, ביז איצט, — געווען פרויי פון צויבער־חלומות, און אויב אויך זיין נשמה הויבט אָן זעהן זעהונגען אויפֿן וואָהר, איז דאָס נאָנץ געווים אַ קלאָרער סמן, אַז ער פיהלט, ווי אין לעבען איז אויסגעוואקסען אַ מאַכט, מיט וועלכער עס לוינט זיך צו פערבינדען.

איהר שטויסט אייך מסתמא אָן, וועמען איך האָב דאָ אין זין. איך רעד דאָ וועגען יענע פֿאַליטיקער, וואָס האָבען בעשאפען די נייע גרויסע פֿאַרטיי אין דעם אַמעריקאַנער פֿאַליטישען לעבען, די אזוי אָנגערופענע „נאציאָנאַל־פֿראָגרעסיוו", און געווים דאַרף איך אייך ניט דערקלעהרען, אז איך בין בשום אופן ניט קיין אָנ־הענגער פון אָט דער נייער פֿאַרטיי. עס איז פֿאַר קיינעם קיין סוד ניט, אז דאָס בעסטע פון איהרע סאָציאַל־פֿאַליטישע פֿאָדע־רונגען האָט זי אריבערגענומען פון אונזער סאָציאַליסטישען פֿראָ־גראַם, און אונז וואונדערט אַ ברעקעל ניט איהר אייִדעלקייט און בעשיידענקייט, מיט וועלכע זי האָט פֿאַר אונז דאַרטען פֿאַרט אי־בערגעלאָזען דאָס בעסטע. איך נעהם די „נאציאָנאַל־פֿראָגרע־סיוו" פֿאַרטיי, ווי אַ סימפּטאָם פון יענעם אינוועניגסטען אי־בערביט, וואָס קומט איצטער פֿאַר אין דעם עפענטליכען געוויסען פון די אַמעריקאַנער. לאָז זיין, אז ביי אַ סך פון איהרע אָפּיציעלע פיהרער קלינגט די נייע אידעאַליסטישע שטים ניט נאָנץ ריין, נאָר צונויפגעמישט מיט ניט נאָר קיין אָנגענעהמע „אויבער־טענער". מען טאָר אָבער פֿאַרט ניט פערגעסען, אז צו איהר זענען צוגע־שטאַנען אַ סך באמת עהרליכע און אידעאַליסטישע נאַטורען, וואָס

האָבען זיך ביז אַהער געשטיקט אין דער אטמאָספערע פון דעם הערשענדען „דאָלאָריזם". און וויפיעל פון זיי זענען פּאָליטיש געבליבען דרויסען פון איהר! אויך ביי די „אלטע" פּארטייען געהט איצטער אָן א העפטיגער געהרונגס־פּראָצעס, אויך דאָרטען פאָרמירט זיך אין שטילען אן ארמעע, וואָס האָט אָנגעשריעבען אויף איהר פּאָהן דעמזעלביגען קריענס־לאָזונג: „הומאניזם קאָנטרא דאָלאָריזם"! „די אידעאָלען פון דעם מענשען אנטקעגען די אינטערעסען פון דער קאַפּיטאָליסטישער פּראָדוקציאָן".

עס קאָן ניט זיין איצטער מיין אויפגאבע, אריינצולאָזען זיך אין אָן אבשעצונג פון דעם, וואָס אזוינס די נייע פּראָגרעסיווע שטרעמונג קאָן אויפטהאָן פאר דאָס פּאָלק אין די גרענעצען פון דער קאַפּיטאָליסטישער געזעלשאפט. פאר די, וואָס האָבען אריינגעבליקט א ביסעל טיעפער אין די סאָציאָל־פּאָליטישע פּראבלעמען פון אונזער צייט, איז ניט נויטיג צו דערקלערען, פּאַרוואָס די אמת'ע פערווירקליכונג אין לעבען פון הומאניזם, פון מענשליכע אידעאָלען, פון דעם פּשוט'ען מענשליכען יושר קאָן מען ניט ערווארטען פון פּארטייען און שטרעמונגען, וואָס ציטערן אָנצוגרייפען די וואָרצעל פון די וויכטיגסטע סאָציאָלע צרות, דעם קאַפּיטאָליזם אליין. אָבער אויב די נייַ־אויסגעוואקסענע פּראָגרעסיווע עלעמענטען פון דעם לאנד וועלען זיין לפחות אזוי ראדיקאל אין זייערע אנשויאונגען, אזוי ערנסט אין זייערע שטרעבונגען, ווי די בעסטע בירגערליך־ראדיקאלע פּארטייען פון אייראָפּא, האָבען זיי פאר זיך א גרויס פעלד פון טהעטיגקייט, וואָס דארף על פּי יושר בעארבייט ווערען דער עיקר פון זיי: דעם אויסבוי פון דער פּאָליטישער פרייהייט.

יע, אויך די פעראייניגטע שטאָאטען, די בעריהמטע דעמאָקראטישע רעפובליק, איז נאָך נאָנץ ווייט פון אמת'ער דעמאָקראטישער פרייהייט, ניט קוקענדיג אויף אלע איהרע קאָנסטיטוציאָנעלע גאראנטיען. אזוי ווייט, אז אין אייניגע פונקטען שטעהט זי א סך הינטער דער ענגלישער מאָנארכיע, שוין ניט צו פערגלייכען מיט דער שווייצערישער רעפובליק. דאָס קומט ניט דערפון, וואָס די פּאָליטישע גרונד־געזעצען פונ'ם לאנד זענען וועניג פּראָגרעסיוו. אדרבא, אויפ'ן פּאָפּיער האָבען מיר איינע פון די

פרייעסטע קאָנסטיטוציאָנען. עס איז אַן אַנדער צרה מיט איהר. אויף דעם אָרגאַניזם פון דער אַמעריקאַנער פרייהייט זיצט שוין פון לאַנג אַן א ספּרוט, וואָס האָט זיך איינגעוויגען אין איהר לייב, זויגט פון איהר אויס איהרע לעבענס־כוחות און וועלט פעט פון איהר בלוט. דאָס איז די פּאָליטישע קאָרופּציאָן, די פּאָלשטענדיגע צולאָזענקייט פון די הערשענדע פּאַרטייען, וואָס שפּאַנען איין דאָס פרייע פּאָלק אין דעם טריאומף־וואָגען פון זייערע פּרי־וואַטע אינטערעסען. גראָד אין די וויכטיגסטע, פּייערליכסטע מאָמענטען פון דעם לעבען, וועלן דער אַמעריקאַנער בירגער וועלט געוויסע אוועקצוועצען זיך אויף זיין כּסא־המלכות און צו נעהמען דעם סצעפּטער פון זיין סואווערענער מאַכט אין די הענד, — גראָד אין די צייטען פון די וואַהלען קומט פּאַר יענע וואונדערליכע פּאַסירונג, וואָס שטעלט מיט זיך פּאַר דאָס גרעסטע רעטענים אין דעם פּאָליטישען לעבען פון אונזער לאַנד: דאָס פּאָלק, ווי א גוט איינגעדרעסירט פערדעלע, לויפט מיט דעם ערשטען קלונג פון דעם סינגאַל־גלאָק, גלייך אין די אַלאַבליעם פון דער פּאָליטישער פּאַרטיי־מאשין, שטופּט אריין זיין קאָפּ אין דעם יאָך און כאַפּט פרייריג די אייזערנע צוים אין מויל אַריין. איך רעד דאָ ניט פון יענעם טרויעריגען פּאַקט, וואָס קומט פּאַר אומעדום אין אַלע פּאַרלאַמענטאַרישע לענדער, וואו דאָס פּאָלק קלייבט אוים זיינע אייגענע בעדריקער פּאַר באַלאַבאַטים אויף זיך, און וואו ער טהוט דאָס אין עהרליכער אונוויסענהייט, אין דעם עהרליכען תמימות'דיגען גלויבען, אז זיינע בעדריקער זיינען זיינע בעפרייער. איך האָב דאָ אין זינען די ספּעציעל אמעריקאַנישע קרענק, וואָס א דאַנק איהר איז אויף א גרויסער טייל פון דעם פּאָלק פּאָליטיש צופּוילט, און וואָס ער פערקויפט פאר א ביסעל לינזען זיין מאַכט צו מענשען, אין וועמעס עהרליכקייט ער גלויבט אַליין ניט. פ ע ר ק ו י פ ט, אָדער נאָך ערגער, שענקט זי אין גאַנצען אוועק אומזיסט צו דעם „פּאָליטישען".

דער „פ א ל י ט י ש ע ן!" דאָס וואָרט אַליין, אין זיין ווירקליכען אויסטייטש, כאַראַקטעריזירט בעסער איידער אַלץ די געזונקענע מדרגה פון דער פּאָליטישער קולטור אין אמעריקע. „פּאָליטישען" איז אייגענטליך דער טייטש: „א פּאָליטישער טהוער".

אין יעדען לאַנד ווערט דער נאָמען בעטראכט, ווי אַן עהרענהאַפֿטער טיטעל, און די פּאָליטישע טהעוריי — ווי די בכבוד׳סטע, חשוב׳סטע בעשעפטיגונג. איך רעד שוין ניט וועגען אזעלכע לענדער, ווי רוסלאַנד, וואו די פּאָליטישע ארבייט איז אָפט פערבונדען מיט העלדישקייט און מסירת נפש, וואו דער פרייהייטסקאַמפֿף ציהט צו ווי א מאַגנעט צו זיך די אידעלסטע און בעסטע זיהן פון דעם לאַנד. אפילו אין לענדער, וואו דער פּאָליטישער קאַמפֿף פון די פּארטייען שפּיעלט זיך אָב אין רוהיגערע און פרידיגערע פּאַרמען, אויך דאָרטען איז די פּאָליטיק איינע פון די העכסטע, אויב ניט די גאָר העכסטע, ארט פון עפענטליכער טהעטיגקייט. יעדע פּארטיי, אָנגעהויבען פון די גאָר קאָנסערוואַטיווע אָדער אויסגעשפּראָכען רעאַקציאָנערע ביז צו די רעוואָלוציאָנערסטע סאָציאָליסטען, — קאָן אָנווייזען אויף א ציל פּאָליטישע טהוערס, — „פּאָליטישענס", — וואָס רופען ארויס די גרעסטע אכטונג ביי דעם גאַנצען פּאָלק פּאַר זייער עהרליכער איבערגעבענהייט צו זייערע פּאָליטישע איבערצייגונגען און אָפּטמאָל פּאַר זייער וויכטיגער קולטורעלער ארבייט, גראָד אויף אַנדערע ניט־פּאָליטישע פעלדער. קיינעם וועט ניט ארויף אויפֿן זין צו בעשולדיגען דעם קאַטולישען רעאַקציאָנער ווינדהאָרסט, אָדער דעם ליבעראַלען פראָפעסאָר ווירכאָוו, אָדער דעם סאָציאָליסט פאול זינגער, אז פּאָליטיק איז פּאַר זיי געווען א „ביזנעס", א געלד־געשעפט, ווי יעדער אַנדערער מסחר, וואָס דארף אריינגערען צו זיך דעם קונה. און זיי זענען ניט געווען קיין אויסנאַהם אין דעם פּאַל. דער כלל איז, אז דער פּאָליטישער טהוער אין איראָפּא, פון די פיהרענדע שטעלען ביז אראָב צו דעם לאָקאַלען אַרגאַניזאַטאָר און פראָפאַגאַנדיסט, איז פערזענליך אן עהרליכער מענש, וואָס גלויבט תמימות׳דיג אין דעם פראָגראַם פון זיין פּארטיי, וועלכער אפילו זיין פראָגראַם זאל זיין אויפגעבויט אויף די ערגסטע עולות פון אונזער שטאַנדפונקט און זאל פערטיידיגען די שעדליכסטע פריוואַטינטערעסן פון די הערשענדע קלאַסען.

דער „קאריעריסט", וואָס בעטראכט די פּאָליטישע ארבייט, ווי א בעשטימטע פראָפעסיע, איז אן אויסנאַהם אין איראָפּא. ער קומט פּאַר אין די ניעדעריגע און מיטלערע שטעלען פון דער אר־

גאַניזאַציע, און אויך דאָ מוז ער טיפֿ ביי זיך אין האַרצען פּער־
באָרגען זיין גלייכגילטיגקייט צו די פּאָליטישע פּרינציפּען, וועלכע
ער פערטיידיגט. ווייל טאָמער ווערט קלאָר פאַר דער עפּענט־
לעכער מיינונג פון זיין פּאַרטיי, אַז ער דיענט איהר נאָר צוליעב
אייגענע ענאָאיסטישע אינטערעסען, אַז איהר גלויבען איז איהם
אין עצם גאָנץ פרעמד, אַזוי וועלען איהם ניט העלפען די שענסטע
טאַלאַנטען און די גלענצענדסטע פּעהיגקייטען : ער וועט מוזען
ארויסגעשטויסען וועלען פון איהר. און אפילו אין די ערגסטע
פעלען, — ווי צ. ב. אין דעם פאל ב ר י א ן אין פּראַנקרייך, —
וואו א רעוואָליוציאָנערער סאָציאַליסט האָט פּערראַטען זיין פרי־
הערדיגע פּאַרטיי און האָט זיך אריינגעוואָרפען אין די ברייט־
אָפענע אָרעמס פון דער בורזשואזיע, האָט ער וועגען זיין „איבער־
בייט אין די אַנשויאונגען" געמוזט זיך עפענטליך פערענטפערן.
און דער פאל „בריאן" איז דאָך באמת אן אויסנאהם־פאל און אלע
אקטען וועגען איהם זענען דאָך נאָך ניט אָבגעשלאָסען. וויפיעל
זענען נאָך פאַרהאַן עד היום מענשען, וואָס גלויבען, אַז זיינע נייע,
מעהר אָדער וועניגער רעאקציאָנערע אנשויאונגען, זענען געוואָרען
ביי איהם אן ערנסטער גלויבען ; אַז אויב ענאָאיסטישע מאָטיוון
האָבען געשפּיעלט א ראָלע אין זיין נייער פּאָליטישער טהעטיג־
קייט, האָבען זיי ניט אין גאַנצען פערנומען זיין הארץ ; און אַז
אויך אין אָט די מאָטיוון האָט העכער פּאַר אלץ געקלונגען פּאַר
איהם די דאָרשט נאָך מאַכט און רוהם, כדי ע ר, בריאן,
זאָל פערטיידיגען די עקזיסטענץ פון דער רעפובליק אנטקעגען
איהרע רעאקציאָנערע פיינד און פערזיכערן איהר די פרייע אינ־
ווענדיגסטע ענטוויקעלונג.

גאַנץ אנדערש איז אמעריקא. דאָ איז דאָס וואָרט : „פּאָלי־
טישען", — א טיטעל, מיט וועלכען מען האָט אומעטום א רעכט
שטאָלץ צו זיין, — כמעט ווי א בעליידיגונג, כמעט ווי א זידעל־
וואָרט. מיט פּאָליטיק בעשעפטיגט מען זיך „פראָפעסיאָנעל",
צוליעב פרנסה. די גרויסע פּאָליטישע פּארטייען האָבען ניט קיין
פּרינציפּען, אָדער זייערע פרינציפּען האָבען קיין ברעקעל שייכות
ניט צו זייער טהעטיגקייט און צו זייער אינווענדיגסטען גלויבען.
א מוירפי און א ברייען קאָנען ביידע געהערען צו דער דעמאָקרא־

טישער פּאַרטיי. א בּאַרגעם און א לאָפּאָלעט צו די רעפּובליקאַנער. וואָס די פּאַרטיי וויל, איז נאָר צו געווינען די שטימען פון פּאָלק, אַרייַנצוכאַפּען אין איהרע הענד די פּעטסטע און וויכטיגסטע שטעלען אין דער מאשינעריע פון דעם שטאַאט, און אויסנוצען זי צוליעב די אינטערעסען, נאָר פשוט, פון גאַנץ בעשטימטע פּערזאָנען און גרופּען, — אפילו ניט אין די אינטערעסען פון א בעשטימטען קלאַס. און אַווי ווי אין דער דעמאָקראַטישער פּאָליטיק אין אַמעריקע הענגט אין לעצטער ליניע אלץ אָב פון דעם וואָהל־רעזולטאַט ביי דעם שטים־קאַסטען, איז די אויפגאבע פון דעם „פּאָליטישען", — פון דעם העכסטען ביז צו דעם קלענסטען, — זעהן ארויסברענגען דעם געווינשטען וואָהל־רעזולטאַט אין קאָמונע, שטאַאט און לאַנד. אלע מיטלען זענען דערצו דערלויבט, ביז צו אונטערקויפען שטימען אָדער ארויס'גנב'ענען זיי פון דעם שטים־קאַסטען.

ביז צו דער לעצטער צייט איז זעלטען אין לאַנד פּאַרגעקומען א וואָהל, ביי וועלכער די הערשענדע פּאַרטיי אָדער פּאַרטייען זאָלען ניט האָבען בעגאַנגען קרימינעלע פערברעכען אין דעם וואָהל־פּראָצעס, ניט קוקענדיג, וואָס די דאָזיגע פערברעכענס ווערען „על פּי געזעץ" זעהר שווער בעשטראָפט. דער „פּאָליטישען" איז דער, וואָס מאכט די דאָזיגע פערברעכענס, אָדער אָרדערט זיי צו מאַכען, אָדער וויים, אז זיי וועלען צוליעב די אינטערעסען פון זיין פּאַרטיי געמאכט ווערען.

ס'איז פארהאן א גרויסע שטאָדט אין די שטאַאטען, וועמעס נאָמען איך וועל אייך ניט אויסזאָגען, אז זי הייסט ניו יאָרק. איז דאָרטען דאָ א פּאָליטישע אָרגאַניזאַציע פון א געוויסען דיסטריקט, וואָס מאכט אלע יאָהר א יום־טוב מיט א מארש איבער די גאַסען און אַרויספאָהר ערגעץ־וואו אין פּארק. די גאַס אין דער שכנות, וואו דער פיהרער פון דער דאָזיגער אָרגאַניזאַציע וואָהנט, וועלכער בעציערט מיט פּאָהנען און לאָמפּיאָנען. אלע פּאָליטישע טהוערס פון דער דאָזיגער אָרגאַניזאַציע זאָלען זיך צונויף, שטעלען זיך אויס אין צייל און מארשירען ארויס צו דעם פּארק אונטער די קלאַנגען פון דער מוזיק. זאָגט יעמאָלט דער עולם, מיט א גוטמוטהיגען שמייכעל, אז פון דעם מאָמענט, וואָס די „פּאָליטישע

טהוערס" האָבען פערלאָזען דעם דיסטריקט, קאָן מען אין איהם זיכער זיין פון גנבות און רציחות... ביז זיי וועלען קומען צוריק...

איז דען א חדוש, אז דער טיטל „פּאָליטישען" שטעהט אין דער עפענטליכער מיינונג ניט א סך העכער, אידער דער טיטל: „פערד־גנב" אדער „ווייסע־שקלאפען־הענדלער"? דער חדוש איז, וואָס דאָס פּאָלק, וואָס קוקט אויף דעם פּאָליטישען מיט אזעלכע אויגען, וואָס וויים, אז ער וועט טאַטען־מאַמען פערקויפען פאר א דאָלאַר, און אז אויב ער קומט אַריין אין א שטוב, איז, ווי גרויס זיין ראנג זאָל ניט זיין, פּאַרט גלייכער צו בעהאַלטען די זילבערנע לעפעל, — דער גרויסער וואונדער איז, זאָג איך, וואָס דאָס פּאָלק, ניט קוקענדיג אויף דעם, גיט פּאַרט אַוועק אין די צייטען פון וואהל זיין צוטרויען און פּאָליטישע קראפט דעם פּאָליטישען.

אין דעם פּאַקט אליין ליעגט דער בעסטער בעווייז, אז ווי הויך די קולטור פון אמעריקא זאָל ניט זיין, שטעהט איהר פּאָליטישע קולטור אויף א סך א נידעריגערער מדרגה, אידער ביי יעדען אנדערן ציוויליזירטען און פרייען פּאָלק, און אז קיינע רעפּאָרמען, ווי ערנסט זיי זאָלען ניט זיין געמיינט, ווי איבערגעבען די נייע אידעאָליסטען זאָלען ניט קעמפּפען פאר זיי, וועלען ניט קאָנען אריינברענגען קיין איין וויכטיגע ענדערונג אין דעם פּאָליטישען לעבען פונ'ם לאנד, כל זמן דאָס פּאָלק וועט געבען דעם „פּאָליטישען" די מאַכט אויסצולאַכען זיך פון די רעכטען פון פּאָלק, ד. ה.: כל זמן די פּאָליטישע קולטור פון די מאסען וועט ניט אויפגעהויבען ווערען אויף א העכערע מדרגה.

די גרויסע פּאָליטישע אויפגאבע, וואָס ליעגט אויף די אקסלען פון די אידעאָליסטען אין אלע פּאַרטייען, — די וויעדערגעבורט פון דער דעמאָקראטיע און די אויסרייניגונג איהרע פון דעם „פּאָליטישען", — דאָס קאָן ניט דורכגעפיהרט ווערען אָהן א פּאָליטישער און א סאציאל־עטישער ערציהונג פון די מאסען, וואָס מוז געפיהרט ווערען אויף א זעהר בריטען און זעהר טיעפען שטייגער.

אָבער דאָס פּראָבלעם פון פּאָליטישער און סאציאל־עטישער מאסען־ערציהונג פיהרט אונז גלייך צו דעם פּראָבלעם פון „מעל־

טינג־פאַט" און נאציאָנאַלע קולטור און דערפאר האָבען מיר זיך אזוי לאַנג אָבגעשטעלט אויף דעם ענין.

די ערציהונג פון די מאַסען איז ניט די פאַלקס־שול בילדונג, וואוהין דאָס קינד קומט כלומרשט ווי א ווייס בלאַט פאַפּיער, אויף וועלכען דער פערפאנגג קאָן כלומרשט שרייבען אלץ, וואָס ער וויל, און די פערפאנגישע רעזולטאטען קאָנען זיך פאַליטיש ארויס־צייגען ערשט אין א יאָהר 15—20 ארום. די מאַסען, וואָס דערפען פאַליטיש ערצויגען ווערן, זענען דערוואַקסענע, מיט א פארטיגען כאראקטער און מיט א געווייסען, שוין אויסגעבילדעטען קולטור־צושטאַנד. אָט דער קולטור־צושטאַנד דארף פערבעסערט ווערן ש ו י ן, אויב מען וויל, אז דאָס זאָל האָבען א ווירקונג אויף דעם פאַליטישען מעמר פון דעם לאַנד.

קיינער וועט נעווים ניט לייקענען, אז צווישען די וועהלענדע בירגער געפינט זיך א גרויסער פראָצענט ניט לאַנג אריבערגע־קומענע פון דער פרעמד. די וואהל־סטאטיסטיקע בעשעפטיגט זיך, אויף וויפיעל מיר איז בעקאַנט, זעהר וועניג מיט דער ראַליע, וואָס די „גרינע", די איינגעוואַנדערטע פעלקער, שפּיעלען אין איהר. אָבער אז די שטימען, וועלכע קומען פון דעם אימיגראַנט, זענען א וויכטיגער פאקטאָר אין דעם פאַליטישען לעבען, דאָס, דוכט מיר, שטעהט אויסער יעדען ספק. און אויך דאָס רעכען איך וועט מען ניט וועלען ערנסט אָבפרענגען, אז גאָר א היבשער טייל פון פאַליטישער קאָרופּציע קומט אוים אויף דעם חלק פון די איינגעוואַנדערטע מאַסען. ממילא מוז די פאַליטישע ערציהונג פון דעם דערוואַקסענעם עמיגראַנט — זיין איינם פון די פּראָבלעמען פון דער פראָגרעסיווער פאַליטיק אין אמעריקא.

קוים וועט מען דאָס איינזעהן, אזוי וועט אויך מוזען ווערען קלאָר, אז די ארט, ווי די פאַליטישע ערציהונג ווערט איצטער נע־פיהרט, קאָן בשום אופן ניט געבען די געווינשטע רעזולטאטען. די בעקאַנטשאפט מיט דער געשריעבענער קאָנסטיטוציאָן פון דעם לאַנד, אפילו ווען מען גיט זי די איינגעוואַנדערטע אין דער בעסטער בעלייכטונג פון דעם שהנסטען דעמאָקראטישען פירוש אויף איהר אין דער ענגלישער שפּראַך, איז דורכאוים ניט קיין שמירה אַנט־קעגען דער פאַליטישער צולאָזענקייט און צוקראָכענקייט, וואָס

הערט שוין בייַ א גרויסען טייל פון זיי. נאָך אייַדער ער האָט זיך אויסגעלערנט צו פערשטעהן גוט ענגליש און אָבצושעצען דעם טעקסט פון דער קאָנסטיטוציע און דעם דעמאָקראַטישען פּירוש אויף איהר, איז ער שוין פריהער בעקאַנט געוואָרען מיט איהר ווירקליכער „אויטאָריזירטער" איבערזעצונג אין דער טאָג־טעגלי־כער פּראַקטיק פון דעם „פּאָליטישען".

די פּראָגרעסיווע פּאָליטישע אידעען און אַנשויאונגען נוי־טיגען זיך אין א טיפּער אויפקלעהרונג, אין אַן אינטענסיווער פּראָפּאַגאַנדא און אַגיטאַציע צווישען די מאַסען. און קודם כל מוז דאָס געמאַכט ווערען אין זייער אייגענער שפּראַך, דורך וואָרט און שריפט, אויב מען וויל באמת, אז זיי זאָלען קאָנען אַריינדרינגען אין דעם מוח און דאָס האַרץ. און וואָס גרעסער און דייבער די פּאָליטישע אויפקלעהרונג אין דעם פּרעמדענ'ס שפּראַך, איז אלץ בעסער פּאַר דעם פּאָליטישען פּראָגרעס פון דעם לאַנד.

דאָס אליין געהט שוין נאָכץ געווים להיפּך צו דער „מעלטינג־פּאָט" טענדענץ, וואָס מוז זיהן, אז די „פּרעמדע" שפּראַכען זאָלען וואָס וועניגער געברויכט ווערען, וואָס איז פּעראינטערעסירט אין זייער פּאָלקאָמענעם פערשווינדען.

אָבער ניט אין דעם אליין ליעגט די געפּאַהר פּאַר דעם „מעל־טינג פּאָט". סוף כל סוף איז א געוויסע צאָהל ביכער און פּאַמ־פלעטען, א גאַנצע צייל פון פּאָלעזונגען, קורסען און קלוב־דעבאַטען וועגען די וויכטיגסטע פּאָליטישע ענינים, — אפילו א גאַנצע פּאָ־ליטישע ביבליאָטהעק אין דער פרעמדער שפּראַך, — נאָך ניט אזא מאַכט, וואָס זאָל קאָנען אָבשטעלען די רייסענדע ווירקונג פון דער אַסימיליאַציע. אָבער דאָס איז שוין דער פינגער, וועלכען דאָס לעבען מוז געבען דעם „שד" פון נאַציאָנאַליזם, וואָס וועט שוין אַריינשלעפּען צו זיך די גאַנצע האַנט.

ס'איז א גרויסער טעות, וועו מען מיינט, אז מען קאָן לאָזען פּאַנאַנדערוואַקסען זיך איין צווייג פון דער קולטור, בעת די איבע־ריגע צווייגען איהרע וועלען בלייבען וויי פריהער פער'חלש'ט אַדער אין גאַנצען פערדאַרט. די קולטור פון א פּאָלק איז אן איינהייט־ליכער בוים, און זיין פּאָליטישער צווייג קאָן זיך ניט פּאַנאַנדער־

וואקסען דאָרטען, וואו די ווארצלען פון דעם בוים שטעקען און פוילען אין דעם זומפ. כדי צו האָבען א געזונטע פאָליטישע אויפקלעהרונג, מוז אויסגעפאָרשט ווערען, וואָס האלט אויף בכלל דעם ניעדעריגען קולטור־מעמד פון דעם פאָלק. יענע אורזאכען מוזען אָבגעשוואכט ווערען און אלע מיטלען מוזען אָנגעווענדט ווערען, כדי דער גאנצער בוים זאל בעקומען די נויטיגע שפייז און פאנאנדערפיהרען זי צו אלע זיינע צווייגען און ממילא אויך צו דעם פאָליטישען צוויג.

קאָן דאָס געשען, ווען מען מאכט שוין אפריהער ביי זיך אָב, אז דער „מעלטינג־פאט"־אידעאל טאָר חלילה ניט אָנגערויהרט ווערען? האָט דער „מעלטינג־פאט", האָבען די אסימיליאציאָנס־בעשטרעבונגען א וועלכען עס איז חלק אין דעם ניעדעריגען קולטורעלען מעמד פון דעם איינגעוואנדערטען פאָלק?

א ביספיל מעהר זיך ארויינגעטראכט אין דעם ענין, מוז יעדער איינער באלד אויספינדען, אז ניט נאָר האָט די אסימיליאציע א היבשען חלק אין דעם פערזומפטען מעמד פון דער פאָלקס־קולטור, נאָר אז איהר חלק איז דער גרעסטער און דער וויכטיגסטער און איז דירעקט צונויפגעבונדען מיט דער מאָראלישער דעגענעראציע פון די מאסען בכלל און ממילא אויך מיט דער פאָליטישער צוקראָכענקייט בפרט.

איך וויים, אז איך ריהר דאָ אָן זעהר אן אָנגעוועהטיגטען פונקט און אז מען דארף איהם בעהאנדלען מיט דער גרעסטער פאָרזיכט. איך וויים, אז וועו אין דער פרעסע אדער אין די עפענטליכע אויסערונגען פון אָנגעזעהענע, חשוב'ע טהועדס ווערען געמאכט אפילו האלב פערשטעקטע אָנצוהערעניסען וועגען דעם ניט בעפריעדיגענדען מאראלישען צושטאנד פון די איינגעוואנדערטע מאסען, אזוי געהט דורך אן אומרוה ביי אלע זייערע פריינד און פערטיידיגער אין דעם עפענטליכען לעבען; עס טהוט זיך א גאָם א מבול פון ארגומענטען, פאקטען און סטאטיסטישע ציפפערן, אין וועלכע יענע אָנצוהערענים וועדט אין גאנצען פערטרונקען, ביז זי, די איבערליעפערטע, שפרינגט וויעדער ארויס אין אן אונבעוואכטען מאָמענט.

איך געהער אויך גאנץ געווים צו די פריינד און פערטיידיגער

פון די איינגעוואַנדערטע פעלקער און בין פרינציפיעל פאר דער פרייעסטער און אָפענסטער אימיגראציע. אָבער וויל איך בין דאָס, בין איך אפשר נאָך מער, איידער א סך אַנדערע, פעראינטערעסירט אין דעם, אז מיר זאָלען קוקען דעם אמת גלייך אויג אין אויג, אז ער זאָל אין גאַנצען זיך געפינען אויף אונזער זייט, אז קיין איין ברעקעלע פון אים זאָל ניט בלייבען ביי דעם געגנער, ווי גרויס עס זאָל ניט זיין אונזער קונץ אין מאַכען אים שטום און אונשעדליך.

און קוקען מיר דעם אמת אומדערשראָקען אויג אין אויג, מוזען מיר זיך אַוועקשטעלען די פראגע : איז דאָס מענשען־מעגליך, אז א טייל פון א פאָלק, וואָס קומט אהער, ווי צוואוואָרפענע אייגצעלע אינדיווידואן, וואָס ווערט תיכף אַריינגעוואָרפען אין דעם קאָכעדיגען קעסעל פון דער אַמיליאציע, וואו איין טייל נאָך דעם אַנדערן פון זיין קולטור ווערט צופאַלען און צוגאַנגען אין דעם זודיגען קאָך, — איז דאָס א מעגליכקייט, פרעג איך, אז דערביי זאָל גראָד דער מאַראַלישער טייל פון זיין קולטור בלייבען אומבעריהרט, זיך אויפהאַלטען אויף דערזעלביגער הויך?

די מאַראַלישע קולטור איז — איך געדענק שוין ניט, ווער דאָס האָט געזאָגט — געגליכען צו א צארטער פלאַנץ, ארום וועלכער מען מוז טאָג־טעגליך ארומגעהן, אין וועמעס וואקסען מען מוז זיין שטענדיג פעראינטערעסירט. נאָך וויכטיגער איז דערביי צו געדענקען, אז זי איז אינוועניג צונויפגעוואקסען מיט דער גאַנצער קולטור, מיט דער גאַנצער וועלט־אן לעבענס־אַנשויאונג, מיט דעם גאַנצען בליק פון דעם מענשען אויף דאָס, וואָס איז „גוט" און וואָס איז „שלעכט", ניט נאָר אין דעם ריין־עטישען זין.

עס איז א פאקט, וואָס די קולטור־היסטאריקער האָבען שוין לאַנג בעמערקט, אז דאָרטען, וואו עס פאלט פאַנאַנדער א געוויסע ארט פון מענשליכער ציוויליזאציאן, ליידט קודם כל דערפון די מאַראַל. איהרע אידעען זענען אסאָציאירט מיט אלע אַנדערע אידעען פון דעם לעבען; איהרע ווערטען — צונויפגעשטימט און צונויפגעשמידט מיט אלע אַנדערע ווערטען פון א פאָלק־קולטור. און וועג א מענש זהט און פיהלט, ווי זיין גאַנצער גייסטיגער באַגאַוש פערליערט פלוצלונג זיין גאַנצע חשיבות, זיין גאַנצען

ווערט אין דער אָבשעצונג פון דער אַרומיגער וועלט, איז יעמאָלט קאָן ער ניט מאַכען קיין ערקענטנים־טעאָריטישען און פילאָסאָפישען אַנאַליז און אויסגעפינען די נפקא מיניה צווישען ריין עטישע און ניט־עטישע ווערטען. פריהער האָט ער נאָך גוט געוואוסט, וואָס עס איז ש ע ה ן און ח ש ו ב. אגב איז פאר די מאַסען „דאָס שעהנע" און „חשוב'ע" די כאַראַקטעריסטיק פון דעם מאַראַליש־„גוטען" (און אפשר זענען זיי אויך טעאָריטיש גאָר ניט וויכטיג אַראָב פון וועג). „שעהן" און „חשוב" איז אַלץ, וואָס אין זיין קולטורלעבן אטמאָספערע ווערט געריכטעט פאר „חשוב" און „שעהן". און מיט א מאָל בעמערקט ער, אז „דאָ איז אן אנדער וועלט", אז „סע איז אמעריקע", אדער „אמעריטשקע גנב", ווי אידען רופען זיי, אז דאָס, וואָס איז פריהער געווען „ש ע ה ן", — די אייגענע שפראַך, די אייגענע מנהגים, געוויסע אידעען און אנשויאונגען וועגען דעם לעבען, — זענען גאָר דאָ מ א ו ס; אז די אייגענע לאנדס־לייט זעהען מיט אַלע כחות צו בעפריען זיך פון זיי, אָנצושפייען אין פנים דעם נאָנצען פריהערדיגען לעבען; אז דאָס, וואָס מען האָט פריהער ניט „געטאָרט", איז דאָ דוקא א זאַך, וואָס „אי־אי, ווי מען מעג", — ווי וויל איהר דאָ, אז אין דער גרויסער שריפה, וואָס צינדט אָן זיין גייסטיגע וועלט פון אַלע עקען און ענדען, זאָלען בלייבען ניט בעריהרט דוקא די עטישע, דוקא די צאַרטעסטע עלעמענטען פון דער מענשליכער קולטור?

בעזונדערס גרויס מוז זיין דער עטישער חורבן פון א צונויפגעפאַלענער וועלט ביי דער יוגענד, וואָס קומט אריבער אהער, אָדער וואָס וועט געבאָרען אין לאנד ביי ניט אסימילירטע עלטערן. איינער פון די וויכטיגסטע פאקטאָרען אין דער מאַראַליש־ענטוויקלונג פון א יונגער נשמה איז א געזונטער לעבען אין דער פאַמיליע, וואָס איז אומבעוואוסט אָנגעזאפט מיט א געוויסער מאַראַליש־אטמאָספערע, מיט א געוויסען אידעאל פון „שעהן" און „חשוב", וועלכער וועט כמעט אומבעמערקט אריבערגעטראָגען פון די עלטערן אויף די קינדער. אָבער די אסימיליאציע גראָבט אוים א תהום צווישען דעם עלטערן און דעם אינגערען דור. זיי קאָנען איינע די אנדערע ניט פערשטעהן, ווייל זיי רעדען פער־שיידענע שפראַכען. און די עלטערן האָבען פערלאָרען זייער נאָנצע

מאַראַלישע מאַכט איבער די קינדער, וויל די אַמעריקאַנער שול און די אַמעריקאַנער גאַס האָט אַריינגעטראָגען אין דער יונגער נשמה פון דעם קינד די גאַל פון פּאַראַכטונג צו זיינע אייגענע עלטערן, צו זייער גאַנצען לעבען און צו אַלע זייערע אַנשויאונגען. און מעהר ווי די גאַס און די פּאָבליק־סקוהל האָט ניט דאָס זיך אַמעריקאַניזירענדע קינד, פון וואַנען עס זאָל אַריינזויגען אין זיך דעם מאַראַלישען האַלט. די אַמעריקאַנער גאַס! וואָס איז אָבער די אַמעריקאַנער גאַס, אין וועלכער עס ציהט זיך אויף דאָס זיך אַמעריקאַניזירענדע קינד פון די ניט אַסימילירטע עלטערן? די גאַס, — דאָס זענען אַקוראַט אזעלכע חברה־לייט, ווי ער אַליין, דאָס רוב קינדער פון דעם זעלביגען פּאָלק, מיט דעמזעלביגען קול־טור־חורבן, דערזעלביגער קולטור־ווייסטענים אין דעם האַרצען, מיט דעם זעלביגען האַס צו דער קולטור־וועלט פון זיינע „גרינע" עלטערן.

וועגען דעם קולטור־מעמד פון די אַסימילירטע וועלען מיר נאָך רעדען שפּעטער. איצטער איז וויכטיג צו בעמערקען, אז סוף־כל־סוף וועלט דאָס אַמעריקאַניזירטע, פון יעדער מאַראַל אויסגע־לעדיגטע קינד א לעבענס־אידעאַל פאַר דאָס רוב עלטערן, ביי וועלכען עס אַלטע וועלט הויבט אָן פאַנאַנדערצוגעהן אין שטיקער. די אַמעריקאַניזירטע „באַי׳ס" אָדער „גוירלס" וועלען די נייע מאַראַלישע אויטאָריטעטען פאַר דאָס, וואָס איז „שעהן" און „חשוב" — און עס שפּרייט זיך פאַנאַנדער א מאַראַלישער זומפּ, אין וועלכען עס ווידמען זיך די „גיב דהי בלאָאַד׳ס" און די „דאַנק פרענקס", — די העלדען פון דער „שוואַרצער האַנד" און די העלדען פון די פערד־סם׳ער, אונטערצינדערס און נאָך ערגערע בריה׳שקייטען.

געווים, זענען די „גיב דהי בלאָאַד׳ס" און די „דאַנק פרענקס" — די עקסטרעמען. אָבער ווי יעדער עקסטרעם, ווייזען זיי אָן אויף דעם וויטעסטען פונקט, ביז צו וועלכען די טענדענץ וועלט געטראָגען, און דורך דעם גופא העלפען זיי אונז צו מאַכען זיך א בעגריף וועגען דער שטאַרקייט פון איהר אימפּעט. געווים מוזען מיר אויף דאָס צוגעבען, אז מאַראַלישע צופרידנקייט, וואָס שטאַמט פון דער אַסימילאַציאָן, פון דעם באַנקראָט, וואָס די אַלטע קולטור מאַכט דורך, קאָן נאָר זיין דאַרטען, וואו אויף איהר פּלאַץ טרעט ניט אַריין א נייע גייסטיגע קולטור, מיט שטאַרקע, ציוויליזירענדע

לעבענס־אידעאלען. מיט אנדערע וואָרטער הייסט דאָס, אז ביי דער א י נ ט ע ל י ג ע נ ץ קאָן דער איבערגאנגס־פּעריאָד פון איין קולטור צו דער אנדערער זיין אזוי קורץ און די מאכט פון דער נייער קולטור אזוי שטאַרק, אז א נייער מאַרקישער גלייכגעוויכט זאָל זיך שנעל אויסבילדען אין דער נשמה, און זי זאָל נאָר ניט בעמערקען, אין וואָס פאר א געפאַהר זי איז געשטאַנען.

אָבער דאָס איז דאָך נאָר ביי דער א י נ ט ע ל י ג ע נ ץ. די גרויסע מאַסען פון די איינגעוואַנדערטע האָבען איהרע אייגענע ענטוויקעלונגס־געזעצען. זיי געפינען זיך אין אן ערגערער לאַגע. שוין פּשוט דערפאַר, וויל די אינטעליגענץ קאָן אויף זייער אינווע־ניסטען צושטאַנד קיין ברעקעל ווירקונג ניט האָבען, אויך א דאנק דער זעלביגער אַסימיליאַציע. אין דער אמת'ען! א גרויסער טייל פון דער ציוויליזירענדער און עטיזירענדער מאַכט, וואָס ליגט אין א פאַלקס־קולטור, בעשטעהט אין דעם, וואָס די בעסטע אנשוי־אונגען און אידעאַלען פון די בעסטע קינדער פונ'ם פאַלק, אויס־געווועהטיגט אין דעם ליידען־פולען פראָצעס פון דעם פאַלקס־ענט־וויקעלונג, זאמלען זיך אָן אין זיין גייסטיגער אטמאָספערע און רינען דורך דורך די פערשיידענע שיכטען, ביז צו די וויטעסטע און טונקעלסטע טיילען פון דעם פאַלק. דאָס קאָן אָבער געמאַלט זיין נאָר יעמאַלט, וועז צווישען אינטעליגענץ און פאַלק איז ניטא קיין תהום; וועז אינטעליגענץ און פאַלק לעבען אין איין און דער זעלביגער קולטורעלער אטמאָספערע, זענען צונויפגעבונדען דורך דיזעלביגע פסיכישע פעדעם פון סאָלידאריטעט, פון דעם בעוואוסט־זיין, אז זיי געהערען ביידע צו איין פאַלק. די אסימיליאציע גראָבט אָבער אוים אזא תהום און צורייסט די דאָזיגע פעדעם. זי קומט לכתחילה צו דער אינטעליגענץ מיט דער פאָדערונג, אז זי זאָל זיך אבזאָגען פרינציפיעל פון דעם אייגענעם פאַלק און זיך ניט קימערן מעהר וועגען זיין מעמד. און אין דער מאָס, אין וועלכען זי אסימילירט זיך באמת, פערליערט זי אין דער ווירקליכקייט יעדען צונויפבונד מיט די מאסען און יעדע ווירקונג אויף איהר. אויב זי אינטערעסירט זיך נאָך מיט איהרע ברידער און פיהרט א קול־טורעלע ארבייט צווישען זיי, בעשטעהט די ארבייט אין דעם, וואָס זי פישט אַרויס יאָהר־יעהרליך פון זיי אלץ א גרעסערען פראָצענט

פון יונגע פעהיגע מענשען און מאכט זיי פאר אקוראט אויפלכע אסימילירטע, ווי זיי אליין.

וואָס מוז זיין דער רעזולטאט דערפון פאר די איבערגעבליבענע מאסען? — דערפון מוז אריסקומען א זעהר טרויעריגע ערשיינונג. שטעלט אייך פאָר, איהר נעהמט א וועלכע עם איז מדינה און איהר פיהרט דורך, אז אלע בעסערע עלעמענטען איהרע זאלען טאג־טעגליך אוועקפאהרען אין דער פרעמד. אלץ, וואָס איז געזונד און קלוג און איידעל און שטארק, און האָט דאָס שטרעבען צו העכערע פאָרמען פון לעבען, מוז טאג־טעגליך פערלאָזען די היים און ווי נאָר עס וואקסט אונטער א נייער בעסערער עלעמענט, דאַרף ער אויך אָבטרייסלען פון זיינע פים דעם שטויב פון זיין פאטערלאנד. אין וואָס פאר א צושטאנד מוז סוף כל סוף זיך געפינען יענע מדינה? קאָן זי מאכען א וועלכען עם איז פאָרטשריט אויף א וועלכען עם איז פעלד פון קולטור? בשום אופן ניט! א דאנק דעם דאָזיגען אויסער־נאטירליכען און געגען־נאטירליכען אָבקלייב, מוזען אין דער היים בלייבען די אונפעהיגסטע און די שוואכסטע אין יעדער הינזיכט. עס פעהלט דער פאָרווערטס־טרייבענדער עלעמענט פון דער פערזענליכער איניציאטיווע, ווייל ווי נאָר איין אינדיווידואום דערשפירט אין זיך אן אנוואקסונג פון קראפט און קולטורעלען שאַפּען, מוז ער שוין פערלאָזען זיין היים. דער שטראָם פון דער קולטור מוז זיך אבשטעלען, און ווי נאָר ער שטעלט זיך אָב, אזוי פערוואנדעלט ער זיך אין א שטעהענדען טייך, וואָס ווערט בעוואקסען מיט געריכטען גראָז, און עס ווערט פון איהם באלד א זומפּ.

פונקט אין דער זעלביגער לאגע, ווי א פאלק, פון וועמען די בעסטע קינדער מוזען עמיגרירען, געפינט זיך א פאלק, פון וועמען די בעסטע קינדער ווערען אוועקגעשלעפט דורך דעם שטראָם פון דער פרעמדער קולטור. אין דער היים בלייבען די ערגסטע מיטעלמעסיגקייטען, וואָס האָבען ניט געהאט דעם שכל און די פעהיגקייטען, אריינצושווימען אין דעם נייעם שטראָם. אויב עס בלייבען נאָך וועלכע עם איז קולטור־נויטען ביי דעם פאלק און עס זוכט צו בעפריעדיגען זי אין זיין אלטער שפראך דורך אייגענע קרעפט, מוז ער זיך בענוגענען מיט יענע כחות, וואָס די אסימיליאציע האט

איהם נאך געלאזען. דאם רוב אונווייסענדע. עס־האַרצישע, אַדער האַלב־און פערטעל־געבילדעטע מוזען נעהמען אויף זיך די ראַליע פון זיינע גייסטיגע שפּיזער און פיהרער, פון זיינע גייסטליכע, פון זיינע לעהרער און שרייבער, פון זיינע רעדנער און פּרעדיגער. וואַם פאר אַן אַרט קולטור עס קאָן געשאַפען ווערען פון דעם סאָרט קולטור־טרעגער, איז לייכט צו פערשטעהן. א פערווילדערונג מוז אַריינטרעטען אין אַלע פעלדער פון דעם פאַלקס־לעבען און מיט איהר — די ערגסטע פערווילדערונג, די מ א ר א ל י ש ע.

איך האָב אייך אזוי לאַנג אויפגעהאַלטען מיט דער מאַראַלישער דענענראַציע פון די איינגעוואַנדערטע מאַסען, ווייל דאָם איז ווירקליך אַן אָנגעווהטיגטער פונקט פון דעם אַמעריקאַנער לעבען; ווייל איך גיב צו, אז אין די בעשולדיגונגען, וואָם רייסען זיך ווען ניט ווען אַרויס אין דער עפענטליכקייט אַנטקעגען דעם „פאַריינער", לייגט א שטיקעל אמת, און מיר מוזען האָבען דעם קוראַזש ניט אָבצוליקענען איהם, און ווייל גראָד ווען מיר קוקען איהם ט י ע ף אַריין אין די אויגען, געפינען מיר דעם אמת'ען שולדיגען. ניט דער איינגעוואַנדערטער איז שולדיג אין זיין מַאַראַלישען צושטאַנד, נאָר יענע קולטורעלע אומשטענדען, אין וועלכע ער וועהרט אריינגעשליידערט, א דאַנק דעם פרינציפ פון דעם „מעלטינג־פאט". פאר די גרויסע מאַסען ברענגט די אַסימילאַציע מיט זיך א לאַנג אָנהאַלטענדען מאַראַלישען און קולטורעלען נאַכט־צושטאַנד, וואָם דויערט פון דעם מאָמענט, ווען די זון פון דער אַלטער קולטור פערגעהט, ביז צו דעם מאָמענט, ווען די נייע זון גייט אויף, — א נאַכט, אין וועלכער עס פרוכפערן זיך און מעהרען זיך אַלע „ניט־גוטע" און טרייבען זייערע טיוועלשע שטיק.

און אויך דערפאר האָב איך מיך אָבגעשטעלט לענגער אויף דעם מאַראַלישען פראָבלעם, ווייל ער איז ענג צונויפגעבונדען מיט דעם שפּעציעלען ענין, וואָם בעשעפטיגט אונז היינט, — מיט דער מעגליכקייט פון א נייער „אַנטי־מעלטינג־פאַט"־טענדענץ אין דעם אַמעריקאַנער לעבען, וואָם קאָן ארויסווואַקסען פון דעם נייעם אידעאַליסטישען שטראָם.

דער שטראָם, האָב איך געזאָגט, פיהרט מיט זיך די קלאָרע נויטוועניגקייט אויפצוהויבען דעם פאַליטישען קולטור־צושטאַנד

פון די איינגעוואנדערטע מאסען. מען דארף באמת ניט זיין קיין גרויסער חקרן אין סאציאלע ענינים, כדי אויפ'ן שטעל איינצוזעהן, אז די פראפאגאנדא פון א וועלכען עס איז פאליטישען אדער סאציאלען אידעאל קאן ניט געפיהרט ווערן, ווי א מוסר־„פריידיגט" וועגען די עשרת הדברות אדער וועגען די אבסטראקטע פרינציפען פון דער ריין מענשליכער מארא. דער פראפאגאנדיסט, וואס ווי ל ווערען פון א „פאליטישען" א פאליטישער טהור, דארף זיך וועג־דען צו דער גאנצער לעבנס־ערפארונג פון דעם פאלק, מוז קאנען אילוסטרירען זיינע געדאנקען מיט ביישפיעלען פון דעם פאלק'ס געשיכטע און זיינע איבערלעבונגען אין דער היים און אין דעם נייעם לאנד. ער מוז שטעהן אויף דער הויך פון זיין פאליטישען אידעאל, און אין דערוועלביגער צייט זיין אויסגעבונדען מיט אלע פערדים פון דער פאלקס־קולטור, כדי ער זאל קאנען זיי אלע אויסנוצען פאר דער בעלייכטונג פון זיין אידעאל. ער מוז זיך גוט ארויינטראכטען אין דער פסיכאלאגיע פון דעם פאלק, זיין גוט בהבין מיט זיינע נויטען אין דעם נייעם לאנד, כדי יעדעם ווארט זיינס זאל זיין אנגעוואפט מיט דעם פולסירענדען לעבען און זאל קאנען דירעקט ארויינדרינגען אינ'ס הארץ פון זיין אוידיטאריום. אזא'ן אויפגאבע קאנען נעהמען אויף זיך נאר טהוערם פון א הויכען גייסטיגען און עטישען קאליבער, און נאר קינדער פון יענעם פאלק, צו וועלכען זיי ווילען גענהן מיט זייער פראפאגאנדא, גראד אט די פעהיגסטע און איידעלסטע קינדער זיינע, וואס האבען עס פריהער פערלאזען.

עס איז דעריבער פאר מיר גאר קיין ספק ניט, אז אויב די נויט אין ערנסטע פאליטישע אויפקלעהרונג פון די איינגעוואנדערטע מאסען וועט ווירקליך ווערען גרויס אין דעם לאנד, וועלען א סך פון די „אנטלאפענע" בעסטע קינדער פון דעם פאלק, זיך א זאג טהאן: „מיר מוזען אויף א ווילינקע זיך צוריקקעהרען צו אונזער פאלק און שפראך, — אט ביז מיר וועלען נאר פארטיג ווערען מיט דער פאליטישער אויפקלעהרונג צווישען אונזערע מאסען. ס'איז אונז שוער וויעדער אריינצודרינגען אין דער קולטור־אטמאספערע, פון וועלכער מיר זענען אנטלאפען, אבער מיר מוזען

דעם קרבן ברענגען אין די פאָליטישע אינטערעסען פון אונזער לאַנד".

ווייסט איהר אָבער, וואָס פון אָט דער „ווילינקע" קאָן ווערען?

מיר האָבען שוין אין איראָפּא איבערגעלעבט אזא מין פּראָצעס, און מיר ווייסען, מיט וואָס ער האָט זיך אויסגעלאָזען. כמעט אומעדום, וואו אין די איראָפּעאישע לענדער וואָהנען עטליכע פעלקער אין אייגעם אונטער דעם גייסטיגען אייגפלוס פון א הערשענדען פאָלק, האָבען מיר געהאט דיזעלביגע ערשיינונג פון „אסימילאציע", פון א יאָגעניש צו דער הערשענדער קולטור, וואָס האָט בעפאָלען די בעסערע, די פּראָגרעסיווערע עלעמענטען פון די אונטערדריקטע פעלקער. און עס זענען דאָרטען געווען אויך גענוג ביישפּיעלען פון א קולטור־פערוויללדערונג, וואָס האָט זיך געמוזט איינשטעלען אין די פערלאָזענע הויזען. דאָס האָט געצוואונגען די פּראָגרעסיווע, שוין אין גאַנצען אסימילירטע עלעמענטען זיך ביסלעכווייז אומצוקעהרען צו זייערע פעלקער. זיי האָבען דאָס געטהאָן דורכאוים ניט מיט דעם מיין צו פערבלייבען אייביג ביים פאָלק אָדער וווייטער צו שאַפען אין אייגעם מיט איהם אין דער אייגענער פאָלקס־קולטור. די נויטען פון דער פּראָגרעסיווער ענטוויקעלונג פון דעם גאַנצען לאַנד האָבען זיי געטריבען, „אויף א ווילינקע" צו ארבייטען פאר זייערע פּראָגרעסיווע אידעאָלען ביי זיך אין דער הויז. זיי האָבען דאָס געמוזט טהאָן, ווייל זייער פאָלק, אין גאַנצען פערארעמט אין אינטעליגענץ, איז געוואָרען א רויב פון די אייגענע רעאקציאָנערע עלעמענטען, וואָס האָבען געוואונען זיין גאַנצען צוטרוי, בעת די אינטעליגענץ האָט זיך געבאָדען אין דעם זון־שיין פון דער פּראָגרעסיווער הערשענדער קולטור.

נו — און דער פּועל־יוצא פון דעם צוריק־קעהר אהיים „אויף א ווילינקע"? א סך פון אייך מוזען בעקאַנט זיין מיט איהם. דער רעזולטאט איז געווען, אז זיי... זיינען געבליעבען אין דער הויז, אז א דאַנק זייער ארבייט האָט זיך געמוען פאַנאַנדערבליהען זייער פאָלקס־קולטור; אז זיי האָבען געמוען פאָדערן ניט דאָס פאָליטישע און בירגערליכע גלייכבערעכטיגונג מיט דעם הערשענ־

דען פּאָלק, נאָר אויך די אויסגלייכונג פון דער נאַציאָנאַלער און קולטורעלער לאָגע פּאר אלע שפּראכען און קולטורען פון זייער לאנד.

ווי אזוי איז דאָס געשען?

עס איז צו לאנג צו דערצעהלען יענע אונגעהויער אינטערעסאנטע געשיכטע. און דערצו: ווי איך זאָל זי ניט דערצעהלען, וועט זי בלייבען אומפערשטאנען פאר דעם, וואָס קוקט אויף אלץ מיט די ניכטערע אויגען פון דעם ראַציאָנאליסט. עס האָט זיך דאָ אריינגעמישט א קראפט, וועלכע איך קאָן אנדערש ניט אנרופען, ווי דער „מיסטיציזם פון דער קולטור־שאפונג". קוים האָט די אינטעליגענץ אריינגענאָמען איהר שפּפערישען זשעני אין די אָדערן פון דער פּאָלקס־קולטור, אזוי האָט זי מיט א מאָל געמומען אויפלעבען מיט אלע איהרע אברים. די פּראָגרעסיווע סאציאלע און פּאָליטישע פּראָפּאָגאנדא האָט זיך ניט געקאָנט בענוגענען מיט טרוקענע טהעאָריען, מיט אוטיליטאַרישע ארגומענטען און קלוגע פּירושים אויף דעם פּראָגראַם פון דער אָדער יענער פּראָגרעסיווער פּארטיי. צו איהר הילף האָט געמוזט קומען דער דיכטער מיט זיין פּאָעזיע, דער קינסטלער מיט זיינע דערצעהלונגען און רא־מאנען פון דעם פּאָלקס־לעבען, דער היסטאָריקער מיט זיין לעהרייבער ערפּאָהרונג פון די פערגאנגענע צייטען, דער פילאָזאָף מיט זיין בריטען קוק אויף וועלט און מענשען, דער מאלער, דער סקולפּטאָר, דער פעדאגאג. זיי אלע, נאָך אליין ניט וויסענדיג דעם טיעפערען זין פון דער ארבייט, וואָס זיי טהוען, האָבען געוועקט א לע אייגנגעשלאָפענע סטרונעס פון דער פּאָלקס־נשמה. און די סטרונעס האָבען גענומען געבען אן אָבקלאנג אויף דער ארבייט פון דער אינטעליגענץ אויף זייער אייגענער ארט. די נייע נאָר־וואָס געבאָרענע ארט פון דעם אריגינעלען אָבקלאנג האָט אנגעפילט מיט א נייעם צויבער די נשמות פון דער אינטעליגענץ, און א שטאָלץ איז דערוועקט געוואָרען אין זיי און א שכרות מיט די נייע קולטור־פאָרמען און ווערטהען, וואָס האָבען גענומען שפּרודלען פון פער־באָרגענע קוואלען. עס האָט גענומען אויסרוכטבען, אז די נייגעבאָרענע אָדער וויעדער אָבגעפּרישטע קולטור איז ניט א רעזולטאט פון דער נייער שאפענדער אינטעליגענץ, נאָר פערקעהרט, אז

זי, די קולטור, איז א מיסטישע מאכט, וואָס נוצט אוים די נייע שאפענדע גייסטער פון פאָלק, ווי אינסטרומענטן, דורך וועלכע און אין וועלכע זי ברענגט זיך אליין ארויס אין לעבן און פער־ווירקליכט איהר אייגענעם תוך. און ווער וויים: אפשר איז די קולטור־שאפונג פון א פאָלק באמת א מיסטישע קראפט? אפשר איז דאָס א פראָצעס פון א גייסט, אדער גייסטער, וואָס שטעהען איבער דעם מענשען און בעהערשען זיין שאפען און טהאָן?

אָבער — לאָם איך איך ניט שרעקען צו דער נאכט מיט גייסטער, געשפענסטער און מיסטישע קרעפט. נעהמט דאָס, אויב איהר ווילט, עמפיריש־פסיכאָלאָגיש: די שאפענדע אינטעליגענ־טען האָבען בעמערקט אין די פראָדוקטען פון זייער שאפען, אז דער פראָגרעסיוואר, אלגעמיין־מענשליכער אינהאלט, וועלכען זיי האָ־בען פערטיידיגט, האָט פלוצלונג בעקומען אן אייגענארטיגע אינ־דיווידועלע פאָרם, וואָס נאָר זייער פאָלק האָט געקאָנט ארוים־ברענגען. און די פאָרם איז זיי געוואָרען טהייער, — געהט, פרעגט פאָרוואָס און ווי אזוי! — און דער טרעגער פון דער פאָרם, זייער אייגען פאָלק, איז געוואָרען איינגעבאקען אין האַרצען, און פלוצ־לונג איז זיי אריין אין מוח דער פעלזען־פעסטער גלויבען, אז פעל־קער קאָנען און טאָרען ניט שטאַרבען, און אז דער גרעסטער מאָרד אין דער וועלט איז, וועו מען דערשטיקט א קולטור, און אז דער גרעסטער פערברעכען אין דער וועלט איז, וועו א קולטור בעגעהט זעלבסטמאָרד. די נעכטיגע אסימילאַטאָרען האָבען אויף אזא'ן אופן זיך פערוואַנדעלט אין נאציאָנאַליסטען, — אין פראָגרעסיוע פאָלקס־נאציאָנאַליסטען, וואָס קעמפען אנטקעגען די אייגענע רעאקציאָנערע שאָוויניסטען פון די הערשענדע קלאַסען...

זענען די אסימילירטע קינדער פון די פעלקער אין אמעריקא אויף אייביג פערזיכערט, אז מיט זיי קאָן ניט טרעפען אזא מין פאסאזש? וועט זיי אפשר דער געשיכטליכער ביישפיעל פון דעם מאָדערנעם פאָלקס־נאציאָנאַליזם אין אייראָפּא אָבשרעקען, זיי זאָלען ניט מאכען אפילו דעם ערשטען שריט, ניט געבען דעם שד דעם מינדעסטען פינגער אין האַנד?

די געשיכטע לערנט אונז, אז קיין מענש קאָן נאָר נישט ניט לערנען פון דער געשיכטע, וועו ער מוז טהאָן, וואָס ער מוז. אויב

דער נייער פּאָליטישער וויעדערבעלעבונגס־גייסט וועט באמת דורכדרינגען אין טיפּערע קרייזען, וועלען די אַסימילירטע אינטעליגענטען פון די אַמעריקאַנער פעלקער זיך מ ו ז ע ן „אויף א ווייליקע“ אומקאהרען אהיים, ווייל אין זיי וועט דערוועקט ווערען דער גפיהל פון אהריות פאר דעם קולטור־צושטאנד, דער מאָראל און דער פּראָגרעסיווער ענטוויקעלונג פון זייער פאָלקס־גרופּע אין אַמעריקא. ווער זאָל דען זאָגרען פאר דעם קולטור־צושטאנד פון א פאָלק, אויב ניט זיינע אייגענע קינדער? זאָלען די יענקים געהן ציוויליזירען די אידען, אדער די איטאַליענער, אדער די סירער, אדער די פוילען, — זיי, וואָס האָבען ניט און קאַנען ניט האָבען קיין ברעקעל אהנונג ניט פון דער שפּראַך, ניט פון דעם לעבען, ניט פון די נויטען און ניט פון די פּסיכאָלאָגישע אייגענטימליכקייטען פון יענע פעלקער?

דער גפיהל פון אחריות פאר דעם פּראָגרעס פון דעם אייגענעם פאָלק וועט ערוואכט ווערען ביי א גרויסען טייל פון זיינע אנטלאָפענע קינדער. ער וועט מוזען ערוואכט ווערען ביי זיי, אויב זיי ווילען ניט ווארטען ביז אנדערע וועלען איהם מיט „קאָפּוליער אָנצוהערענישען“ נעהמען אויפּטרייסלען פון שלאָף.

אָבער קוים וועט די אינטעליגענץ „אויף א ווייליקע“ קומען אהיים, אזוי וועט זיך מיט איהר מוזען אָבשפּיעלען דערזעלביגער פּראָצעס, וואָס איך האָב אָט־ערשט אויך דערצעהלט וועגען איהם. „מיסטיש“, אדער „ראציאָנאַליסטיש“, — דער סוף וועט זיין אייער: זיי וועלען א י י נ ז ע ה ן, אז די קולטור פון א פאָלק קאָן זיך נאָרמאַל ענטוויקלען נאָר אין דער פאָרם פון אן אייגענער שפּראַך, וואָס זאָל אַרומנעהמען אינטעליגענץ און פאָלק אין איין גייסטיגע אטמאָספערע. און אזוי ווי דאָס פאָלק ווייל ניט אָדער קאָן ניט אזוי גיך אָננעהמען די ענגלישע שפּראַך און די אמעריקאַנער קולטור, וועט אנשטאָט צו ווארטען, ביז דער בארג וועט קומען צו מאָהאמעדען, מאָהאמעד זיך מוזען מטריח זיין צו דעם בארג.

די אייניציגע מניעה, וואָס וואָלט געקאָנט אָבהאַלטען די אמעריקאַניזירטע אינטעליגענץ אומצוקעהרען זיך קולטורעל צוריק צו זייערע פעלקער, וואָלט געקאָנט זיין די מורא, טאָמער וועט די

אמעריקאַנער פּראָגרעסיווע וועלט שטאַרק פּאַראיבעלן האָבען אויף זיי, וואָס זיי געהען אַוועק פון איהר.

אָבער מיר דוכט, זיי וועלען באַלד איינזעהן, אז די אמעריקאַנער פּראָגרעסיווע וועלט וועט ניט שטאַרק זיבצען נאָך זיי. אדרבה, אפשר פערקעהרט: זי וועט פערשטעהן, אז אָט דער אַוועקגעהן איז א נויטוועגדיגער ענטוויקעלונגס־פּראָצעס, א פּאַרטיילהאַפּטער פאר אַלע צדדים, וואָס זענען פּראיגנטערעסירט אין דעם אמת'ען פּראָגרעס פון דעם לאַנד, זי וועט דעריבער מיט פּריידען בעגריסען דעם נייעם לאָזונג: „צוריק צו אונזערע פּעלקער!"

א פּאָר בעטראכטונגען וועלען אונז העלפען פערשטעהן דעם טעם דערפון.

אין דעם פּראָצעס פון אסימילירונג הערשט א געוויסן, וואָס איז וואָלט אָנגערופען: „דאָס געוויסן פון גלייכען בייט". מען בייט אוים די אייגענע קולטור אויף דער פרעמדער און מען נעהמט פון דער פרעמדער נאָר דאָס, וואָס האָט דעם וועלטה אָדער כמעט דעמזעלבּיגען וועלטה ביי דער אייגענער. דאָס קומט פאָר גאָר פּשוט דערפאָר, וויל העכערע וועלטהען קאָנען פאר איינעם ניט עקזיסטירען, אויב ער איז ניט דערוואַקסען געוואָרען צו זיי אין דער היים. דעריבער האָט די אמעריקאַנער געזעלשאפט, אויב זי איז באמת איינגעגליבט, אז סוף כל סוף וועלען אלע איינגעוואַנדערטע פעלקער מוזען אָננעהמען איהר שפּראַך און קולטור. ניט אַזוי וואָס צו איילען זיך מיט דער אסימילירונג. עס קאָן איהר דערביי לויגען אָבצולעגען זי ביז צו יענער צייט, וועו די אייגענע קולטור פון די פעלקער וועט זיך, א דאנק דעם צוריקקעהר פון דער אינטעליגענץ, אויפהויבען אויף א העכערער מדרגה. א רוסישער פויער, וועמעס גאנצע קולטור וואָלט בעשטאַנען נאָר אין זיין „וואדקא", וואָלט פון דער אמעריקאַנער קולטור געקאָנט איבערנעהמען ניט מעהר ווי די „וווהיסקי". דער אָבער, וועמעס נשמה איז שוין פול מיט פושקין און לערמאָנטאָוו, וועט קאָנען אריינדרינגען אין די העכערע רעגיאָנען פון דער ענגלישער ליטעראטור.

ווי טהייער דעם אמעריקאַנער זאָל ניט זיין די ספּעציפישע נאציאָנאַלע פּאָרם פון זיין קולטור, ווי שטאַרק איהם זאָל זיך ניט וועלען, אז אַלע פעלקער זאָלען צושטעהן צו איהר, מוז דאָך איהם

זיין נאָך טהייערער די מענטשלעכע ענטוויקעלונג פון די פעלקער, אין וואָס פאר א נאציאָנאַלער פאָרם זי זאָל ניט געשעהן, און אויב אין דעם פראָצעס פון דעם „מעלטינג פאט", ווי ער גההט איצטער אָן, מוז די מענשלעכע ענטוויקעלונג פון די פעלקער ניט נאָר פערלאַנגזאמט, נאָר אָפטמאָל אין גאַנצען פערהויקערט ווערען, וועט דער אמעריקאַנער גאַנץ געווים מרוצה זיין, אז דער אסימי־ליאציאָנס־פראָצעס זאָל זיך אָנהויבען ערשט יעמאָלט, ווען די חוט־השדרה'ס פון די איינגעוואַנדערטע קולטורען וועלען ווערען שטאַרק און אויסגעגליכט, און די פעלקער וועלען פרייוויליג אריבער־נעהמען די העכסטע שטופען פון דער אמעריקאַנער בילדונג, אין דעם פולען בעוואוסטזיין פון איהר העכערען ווערטה.

און אפילו, ווען דער פראָגרעסיווער אמעריקאַנער זאָל אויג־זעהן, אז וואָס העכער עס ענטוויקעלט זיך די קולטור פון די פעל־קער, אלץ וועניגער ווערען די שאַנסען, זיי זאָלען ווען עס איז וועלען פערבייטען זי אויף די אמעריקאַנער קולטור, גלויבט זיך מיר אויף ניט, אז דאָס זאָל ווי עס איז שטערען זיין פרייד, וואָס די אינטע־ליגענטען פון די איינגעוואַנדערטע פעלקער קעהרען זיך אום אהיים, כדי צו נעהמען אויף זייערע אקסלען די גאַנצע אחריות פאר דער מענשלעכער ענטוויקעלונג פון זייערע בריידער אין דער אייגענער פאָלקס־שפראָך און אין דער אייגענער קולטור־פאָרם.

יעדער אמעריקאַנער איז געווים פעראינטערעסירט אין דעם טריאומף פון דעם „אמעריקאַניזם". אָבער מען דארף ניט פער־געסען, אז אמעריקאַניזם צו אמעריקאַניזם איז ניט גלייך. ס'איז דאָ אן אמעריקאַניזם, וואָס בענוגענט זיך נאָר מיט דער ריין אויס־סערליכער צופאַסונג צו דעם אמעריקאַנער „שניט" און שפראָך, געוואוינהייטען און אויסערליכע מאַניערען. ס'איז פארהאן אָבער אן אינערליכער אמעריקאַניזם, דער איינציגער, וואָס קאָן און זאָל זיין טהייער יעדען פראָגרעסיוון מענשען. דאָס איז די ליעבע צו דעם לאַנד, די ליעבע צו דער פרייהייט און צו יענע אינסטיטוציאָנען, וואָס זאָלען זי בעשיצען און וויטער אויסבויען, די פעהיגקייט צו בעהערשען די נאַטור און צו ענטוויקלען דעם מענשליכען פראָגרעס אויף אלע פעלדער פון זיין שאפען, און די איבערגעבענקייט צו דעם טובת הכלל. דאָס און ניט קיין אנדער

זאָך איז דער אמת'ער אמעריקאַניזם. נאָר — וואָס פאר א שייכות האָט ער מיט שפראך און נאציאָנאַלע קולטור־פאָרמען? קאָן מען ליעבען דאָס לאַנד נאָר אין איין בעשטימטער שפראך? פער־שטעהען די בערג און די טהאַלען און די ברייטע סטעפעס און די מעכטיגע וואסערן פון אונזער לאַנד קיין אַנדער לשון ניט, א חוץ ענגליש? איך קאָן איך פערזיכערן פון מיין אייגענער ערפאַה־רונג, אז די מעשה איז ניט אזוי.

איך בין שוין א ביסעל ארומגערייזט איבער'ן לאַנד און האָב מיך גאַנץ גוט צונויפגעראַט מיט דער אמעריקאַנער נאטור אין מיין אייגענעם אידישען לשון. נאָך נאָר ניט לאַנג, פאר א יאָהרען זומער האָב איך די קעטסקיל־בערג פאַרגעלעזען אייניגע לירישע שירים פון אונזער יהואָש, וואו זיי ווערען בעזונגען אזוי שעהן, און איך שווער אייך, אז די שירים האָבען ביי זיי שטאַרק אויסגע־נומען. דאָס איינציגע, וואָס זיי האָט נע'חדוש'ט, איז, וואָס איך האָב אַנגערופען די שפראך „אידיש". „אידיש", האָט מיר איין בארג אין האַנטער געזאָגט, „האָבען מיר אפט די געלעגענהייט צו הערען, ווייל דאָס קלינגט צו אונז ארויף פון דעם טהאַל און וועקט אונז אפטערס אויף פון דעם נאכט־דרימעל. דאָס קלינגט גאַנץ עהנליך צו ענגליש און האָט זעהר אן אַרעמען וועדטער־בוף. מיר דוכט, אז מען קאָן אין איהם אויסדריקען נאָר אזעלכע ענינים, וואָס האָבען א שייכות צו קאַרטען־שפיעל, מאכלים און קלייַדער". איך האָב איהם געמוזט דערקלעהרען, אז די אידען, וואָס די בערג זענען געוואוינט צו זעהן און צו הערען, רעבענען זיך שוין ניט פאר קיין אידען; זיי מיינען, אז זיי זענען „ריעל אמעריקענס"; אז די שפראך, וואָס זיי רעדען, איז בשום אופן ניט אידיש, אפשר אויך ניט ענגליש, אַבער זיי מיינען, אז דאָס איז ענגליש, און אז דאָס גאַנצע אידישע פאַלק, וואָס רעדט און שרייבט אידיש, אינטערעסירט זיך מיט עפעס מעהר, אידער מיט קאַרטען, מאכלים און קלייַדער. איך האָב איהם ציטירט, וואָס איך האָב געוואוסט אויף אויסוועניג פון ווינטשעווסקי און אייזנהאַרן, און די בערג האָבען אייגנעזעהן זייער טעות. „ווינטשעווסקי", האָבען זיי געזאָגט, "איז גראָד נאָך אונזער אמעריקאַנער גייסט. דאָס איז דער גייסט פון פרייהייט און גלייכהייט. אונזער אמת'ער לשון איז די שפראך פון פריי־

הייט און גלייכהייט, — אָלץ איינס, אין וואָס פּאר א קלאַנגען זי זאָל זיך ניט קלייַדן, און מיט יעדען, וואָס פערשטעהט די דאָזיגע שפּראַך, קאַנען מיר זיך ברידערלעך צונויפּרעדען".

און דאָס אייגענע איז, פערשטעהט זיך, אויך מיט די פּריי־הייטס־אינסטיטוציאָנען, אויף וועלכע דער אַמעריקאַנער איז אזוי שטאָלץ. פּאַר זיי מוז די פּאָרם פון דער קולטור און דעם לשון זיין אודאי א גלייכגילטיגע זאַך. ווייל פּרייהייט איז דער טייטש דאָס רעכט צו לעבען, ווי איך וויל, בתנאי איך זאָל ניט שטערען דעם אַנדערן צו לעבען, ווי ער וויל, און גלייכהייט שליעסט איין אין זיך, אז קיין גרופּע מענשען זאָל ניט האָבען קיין ברעקעל איבער־וואָג איבער אן אַנדער גרופּע. אָלע מענשען זענען גלייך פּאר דעם אַמעריקאַנער געזעץ און ממילא דאַרפען פּאר איהם גלייך זיין אָלע פּעלקער, אָלע שפּראַכען אין אָלע קולטורען. אָלע פּעלקער זענען אָדער זאָלען זיין פּאראינטערעסירט אין דעם מענשליכען פּראָגרעס און אין דעם גליק פון דעם לאַנד און זאָלען העלפען איינע די אַנ־דערע אין דער דערגרייכונג פון די ביידע ציעלען. צוליעב דעם בילדען זיי און מאַכען שטאַרק די איינהייטליכע פּאָליטישע נאַציע פון די פּאראייניגטע שטאַאטען. אָבער די קולטורעלע פּאָרם פונ׳ם פּראָגרעס און דעם אינהאַלט פונ׳ם גליק, — דאָס מוז מען איבער־לאָזען צו די פּעלקער גופּא, צו יעדען איינעם פון זיי, ער זאָל דאָס בעשטימען פּאר זיך אויף זיין אופן.

איך וויים, אז דער גראַנק איז נאָך זעהר פרעמד פאר א סך, אפשר דאָס רוב פּראָגרעסיוועס אמעריקאַנער. ביי זיי איז דער אמעריקאַניזם נאָך ענג צונויפּגענדען מיט דער ענגלישער שפּראַך אין דער ספּעציפישער אמעריקאַנער קולטור. זיי פעהלט נאָך די טאָלעראַנץ צו אַנדערס רעדענדע און אַנדערס לעבענדע. אָבער גראַד פון דער אמעריקאַנער געביילדעטער געזעלשאפט האָט מען א רעכט צו ערוואַרטען, אז זי וועט אַהן מית קאַנען איבערגעהן צו א טאָלעראַנטען בליק אויף דעם ענין.

איהר וווייסט אָלע, אז עס איז געווען אין דער ענטוויקעלונג פון דער מענשהייט א צייט, וועו מען האָט קיין ברעקעל אהנונג ניט געהאַט פון רעליגיעזע טאָלעראַנץ, און אין אייניגע לענדער איז די צייט נאָך ניט פאַריבער עד היום. „וועמעס לאַנד, יענעם׳ס

ר ע ל י ג י ע", — איז נעווען דער הערשענדער כלל. און אפילו דער פּראָטעסטאַנטיזם האָט ניט געבראכט קיין ענדערונג אין דעם פונקט. „קויאוס רעגיאָ, עיוס רעליגיאָ", — „וועמעס רעגיערונג, יענעם'ס רעליגיאָן", איז א פּאָליטישער כלל, וואָס איז גראָד ארויס־נעבראכט געוואָרען פון דער רעפֿאָרמאַציע. אמעריקא געהערט צו יענע פּראָגרעסיווע לענדער, וואָס האָבען זיך שוין לאַנג אָבגעוואָגט פון א וועלכען עס איז הערשענדען גלויבען, אָבער א סך פון די דאָזיגע לענדער, און אויך די שטאָטען צווישען זיי, בלייבען נאָך שטעהן אין זייער טאָלעראַנץ ביי אן אנדער פונקט, — דעם פונקט פון קולטור און שפראך. „קויאוס רעגיאָ, עיוס קולטורא" — הייסט עס איצטער כמעט אומעטום. אָבער כמעט אומעטום פאָדערט די טאָלעראַנץ, אז אויך אָט די גרענץ זאָל אריבערגעשפרייזט ווערען אין דעם פּאָליטישען לעבען, — און עס איז זעהר שווער צו גלויבען, אז גראָד אמעריקא וועט בלייבען הינטערשטעליג אין דעם פּראָגרעס פון טאָלעראַנץ.

כל זמן דאָס לעבען איז געווען דורכגעדרונגען מיט די ריין־מאָטעריאָליסטישע אידעאָלען פון „דאָלאַריזם" און „סוקסעסיזם", האָט מען וועניג געטראכט וועגען דעם. ס'א נפקא מינה די שפראך! וועמען ארט דאָס די — וויים איך דאָרטען! — פאָעזיע און ליטעראָטור. וואָס וועניגער די פעלקער וועלען אויסגעבען גייסטיגע ענערגיע אויף זייער דערהאַלטונג און ענטוויקעלונג, אלץ מעהר וועט בלייבען פאר „מאכען דעם דאָלאר" און פאר „מאכען א סוקסעס" אין יענע פּאַרמען, וואָס זענען שוין פּאַרטיג אויסגע־ארבייט פון דעם אמעריקאַנער פאָלק. אָבער וואָס מעהר דער ערנ־סטער פּראָגרעסיווער גייסט, דער גייסט פון אידעאַליזם, וועט ארויי־דרינגען אין בעוואוסטזיין און לעבען, אלץ מעהר וועט מען זיך נעהמען אינטערעסירען מיט די „וויים־איך־דאָרטען"־קולטור־זאכען און אלץ העכער וועלען שטייגען אין חשיבות יענע אונזערע גע־פיהלען, וואָס זענען פערבונדען מיט אונזער העכערען קולטור־לעבען. די ליבע צו א געוויסער שפראך, צו א גע־וויסער נאציאָנאַלער א ר ט קונסט און ליטעראָטור, — און זאָל די ארט אפילו זיין ניט מעהר פערשיידען פון דער אמעריקאַנער, אויף וויפיעל גאָגאָל איז פערשיידען פון דיק־

קענס'ען, — די אלע געפיהלען, וואָס ווערען ביי איינעם ארויסגערופען דורך די בעשאפונגען פון זיין פאלק אויף אלע פעלדער פון דער קולטור, זענען אינטימע געפיהלען, צוגעהערט־אננעלעגענהייטען, מיט וועלכע מען דארף זיך בעגעהען אקוראט אזוי צניעות'דיג און מיט פונקט אזא דרך־ארץ, ווי מיר בעגעהען זיך מיט דעם אנדערן'ס רעליגיעזען גלויבען.

יע, אויך די שפראך איז פאר דעם, וועמעס מוח און הארץ איז ניט אין גאנצען פערנומען מיט געלד־מאכען, אסטראַנאָמיע אדער אבסטראקטען יושר אין דעם געזעלשאפטליכען לעבען — א ה א ר ץ ז א ך. ניט אומזיסט רופען אן די דאלמאטינער אין איסטריע זייער אייגענעם לשון — „לינגוא דאל קוארע", די הארץ־שפראך, בעת דער הערשענדער לשון פון לאנד ווערט ביי זיי געוואָרפען: „לינגוא דאל פאנא", דער ברויט־לשון. אבער אויך דער הערשענדער לשון קאן ווערען א „לינגוא דאל קוארע", וועו מען וועט איינזעהן, אז די מענשען, וועמעס מוטער־שפראך ער איז, זוכען ניט ארויסצושטופען און אין גאנצען צו אונטערדריקען דעם לשון פון דעם איינגעוואנדערטען.

לאזט מיך ביי דער גלעענהייט בעמערקען, אז עס קומט מיר אפילו ניט אין זין צו פערלאנגען, אז די פעלקער פון אמעריקא זאלען אויפהערען צו לערנען זיך ענגליש. ניט נאר מוז מען דאָ האבען א געמיינזאמע שפראך פאר אלע פעלקער, זיי זאלען זיך קאנען צוגוייפרעדען, — ענגליש איז „אין גוטען מוטה" א לשון, וואס יעדער געבילדעטער דארף פאלקאם בעהערשען, אלץ איינס וואו ער וואוינט: אין פעטערבורג, פאריז אדער ניו יארק. ס'איז נאר קיין פראגע ניט, צי די פעלקער וועלען זיין „טאלעראַנט" צו ענגליש. די פראגע איז וועגען דער טאלעראַנץ צו אלע איבעריגע שפראכען אין אמעדיקא, וואס דארפען אוועקגעשטעלט ווערען, — פאר יעדען פאלק זיין לשון, — אויף א גלייכען פוס מיט ענגליש.

דאס אויפבליהען פון אן אידעאלישטישען בליק אויף דעם לעבען, אדער וועניגסטענס, דאס אבשוואכען פון דעם אלטען „דאלארזם" קאן נאך פון אן אנדער זייט אנהויבען געהן להיפך צו דער „מעלטינג פאט"־טענדענץ. דאס קאן פיהרען צו א גאנצען איבערהאר אין דעם סיסטעם, די ציעלען און די מעטהאדען פון דער

פאלקס־בילדונג און פאלקס־ערציהונג. די פאברייצירונג פון „וואורשטלעך" וועט מוזען אבטרעטען איהר פלאץ צו א מעהר אינ־דיווידואלישטישער פעראנאגיק, וואס זאל ענדליך אוועקשטעלען זיך יענעם ציעל, צו וועלכען יעדע ראציאנעלע פעדאגאגיק מוז שטרע־בען: די אויסבילדונג פון גאנצע, הארמאנישע, אלזייטיג־ענטוויי־קעלטע מענשען. דערביי וועט מען זיך מוזען רעכענען, — ווי דאס פערלאנגט די פעדאנאגישע וויסענשאפט, — מיט די אינדיווידועלע און נאציאנאלע אייגענטימליכקייטען פון די תלמידים, וויל די פעדאגאגישע וויסענשאפט האט, — דורך איהרע בעסטע אויטא־ריטעטען, ווי פעסטאלאצצי, דיעסטערוועג, מישעל ברעאל און טאל־סטאי, — שוין פון לאנג אן ארויסגעשטעלט די פאדערונג, אז מען זאל, צוליעב ערציהערישע צוועקען, אויסנוצען די מוטער־שפראך פון דעם קינד און אלע יענע פראגרעסיוון עלעמענטען, וואס קאנען זיך נאר געפינען אין דער קולטור־וועלט פון זיינע עלטערן.

און א חוץ דעם וועט מען מוזען באלד אינזעהן, אז ס'איז וועניג צו רעכענען זיך מיט דעם נאציאנאלען עלעמענט נאר אין די צארטע יאהרען און בעטראכטען איהם בלויז, ווי א פארלויפיגען מיטעל צום ציעל. די אויסבילדונג פון דעם מענשען איז די אויס־בילדונג פון א נאציאנאל־בעשטימטען מענשען, וואס איז ניט נאר א סכום פון אלגעמיין־מענשליכע אייגענשאפטען, נאר איז אלע מאל דער טרעגער און פערקערפערער פון די דאזיגע אייגענשאפטען אין א גאנץ בעשטימטער נאציאנאלער פארם. אט די נאציאנאלע פארם קאן אבער ניט ארויפגעצוואונגען ווערען אויף איינעם פון דרויסען. א נארמאלער, גאנצער, שעהנער און הארמאנישער מענש קאן זיין נאר דער, וואס לעבט אין א פאלקאמענער הארמאניע מיט זיין איי־גענער נאציאנאלער קולטור. שטופט מען איהם ארײן אין א פרעמ־דע קולטור, צוברעכט מען דעם מענשען, מען צושטערט זיין איג־וועניגסטע הארמאניע, אדער מען מאכט איהם אין בעסטען פאל פאר אן אייגזייטיגע, טרוקענע בעשעפענים.

איך וויל אייך שוין דערקלעהרען, וואס איך מיין דערמיט.

א סך מענשען גלויבען באמונה שלימה, אז מען קאן ארויס־געהן פון איין קולטור־אטמאספערע און אריינגעהן אין אן אנדערע, ווי מען קאן אויסטהאן איין בגד און אנטהאן אן אנדערען. מען

מאכט דורך די פּאָלקס־שול, מען גענישט די העכסטע בילדונג, וואָס די אוניווערסיטעטען פון דעם לאנד קאָנען געבען, מען שטודירט דורך די קלאַסיקער, מען לייענט די טעגליכע פּרעסע און די ליטעראַרישׁ־וויסענשאַפֿטליכע צייטשריפטען, מען כאַפּט דעם אויסערליכען שניט פון לעבען און דענקען און מען מיינט, אז מען איז אין גאַנצען „אַסימילירט".

דאָס איז אָבער א גרויסער טעות. די קולטור פון א פּאָלק איז אן אייגהייטליכע גייסטיגע אטמאָספערע, אן איינהייטליכער גייסטיגער אָרגאַניזם און אריינדרינגען אין איהם איז ניט אזוי לייכט, ווי דאָס דוכט זיך אויס אויף דעם ערשטען בליק. ניט נאָר די שול און דאָס געהערטע אָדער געדרוקטע וואָרט אליין האַלטען אויף און דריקען אויס דעם גייסט פון א וועלכער עס איז פּאָלקס־קולטור. א חוץ דער קולטור שבכתב, אויב מען קאָן אזוי זיך אויסדריקען, איז נאָך דא א ק ו ל ט ו ר ש ב ע ל־ פ ה, וועלכע בעשטעהט פון טויזענטער און טויזענטער קליינינקע גייסטיגע עלעמענטען, וואָס טראָגען זיך אָרום, אזוי צו זאָגען, אין דער לופטען און דרינגען דורך די גאַנצע אטמאָספערע, א חוץ אין דער שול, נאָך אויך אין דער קירך, אויף דער גאַס, אינ'ם הויז, אין דער קינדערשטוב, אין דער ביבליאָטהעק, אין דעם קלוב, אין דעם פערווויילונגס־אָרט, אין דעם גאַסט־צימער און אין די טויזענטער אַנדערע ערטער, וואו עס שפּיעלט זיך אָב די קולטור שבכתב, די אָפּענע, וואָס יעדער קאָן אריינעהמען מיט זיינע חושים. יענע פערבאָרגענע גייסטיגע עלעמענטען זענען זעלבסט־פערשטענדליך קלאָר פאַר יעדען, וואָס וווינט אריינגעבאָרען אין א וועלכען עס איז קולטור־קרייז און זאַפּט איין אין זיך טאָג־טעגליך איהר לופט. זיי בליבען אָבער אייביג פרעמד און אומצוגענגליך פאַר דעם, וואָס דרינגט אין איהר אריין פון דרויסען.

שוין אין דעם ריין קערפּערליכען לעבען פון א פּאָלק זענען דאָ טויזענטער נאציאָנאַלע ניואַנסען, וואָס מען קאָן בשום אופן ניט אויסרעכענען און פּינקטליך בעשרייבען. דער בעשטימטער טעמבר פון דער שטים, די אָרט פון זשעסטיקולירען, די אָרט, ווי צו האַלטען דעם קערפּער אין די פערשיידענע פעלען פון דעם לעבען, ווי צו טראָגען דעם קאָפּ, ווי צו בעהאַנדלען די קלאַנגען פון דער אייגע־

נער שפּראָך; דאָס שפּיעל פון די געזיכטס־מוסקעלן ביי אזא אָדער אן אַנדער גייסטיגען צושטאַנד, די אַרט ווי אויפצוהויבען די ברע־מען ביי דעם שטומען פּרעג, ווי צונויפצופּרעסען די ליפּען ביי דעם מיסטריאישען צוהערען, ווי דורכצודרינגען איינעם מיט'ן בליק, — דאָס אַלץ ווערט ביי אַלע אינדיווידואָן פון א בעשטימטען פּאָלק אַרויסגעבראכט אויף איין־און־דעמזעלביגען אופן, וואָס איז כאראק־טעריסטיש נאָר פּאַר דאָס בעשטימטע פּאָלק, וועו אפילו אין די אַלע ערשיינונגען דריקען זיך אויך אויס סיי די אַלגעמיין־מענש־ליכע אייגענשאפטען בכלל, סיי די פערשיידענקייטען פון אינדי־ווידואום צו אינדיווידואום.

און נאָך רייכער זענען די דאָזיגע טויזענטער קליינינקייטען אין דעם פּסיכישען לעבען פון דעם איינצעלנעם און אין דעם גייסטיג סאָציאַלען לעבען פון דעם כלל.

זיי זענען ערגעץ ניט פּאַרמולירט געוואָרען, ערגעץ ניט גע־זאמעלט געוואָרען סיסטעמאַטיש און קאָנען ניט פּאַרמולירט ווערען, קאָנען אין גאַנצען ניט אויסגעשעפּט ווערען אין א וועלכער עם איז ווייסענשאפטלעכער אונטערזוכונג. דאָס איז א מאָל א ווערטעל, א וויץ, א מנהג, אן אידיאָסינקראַזיע, א גלאַנץ פון דעם אויג, אן אונבעוואוסטע סימפּאַטיע אָדער אַנטיפּאַטיע, א שטימונג, א בע־זונדער צונויפקלאַנג פון אַלע גייסטיגע עלעמענטען, וואָס לאָזט זיך בשום אופן ניט אריינכאַפּען און אריינקוועטשען אין א וועלכען עם איז קלאָרען בענריף. די פּאָלק־לאָריסטישע וויסענשאפט מיהט זיך געוונג אָב צונויפצוואַמלען וועניגסטענס דעם מאַטעריאל פון דער „קולטור שבעל־פה", וואָס קאָן אויפגענומען ווערען מיט די חושים: פּאָלקס־ווערטעלעך, פּאָלקס־מעשה'לעך אין ליעדלעך, זיטען און מנהגים. אָבער אויך זי איז אָהנמעכטיג אריינצונעהמען אין גאַנצען דעם אונבעוואוסטען גייסט, וואָס שוועבט איבער דעם דאָ־זיגען מאַטעריאַל, דאָס, וואָס גיט איהם צו דעם בעשטימטען געוויכ, דעם טעם, די פּאַרב פון דעם אייגענטימליכען פּולסירענדען אמת'ען נאציאָנאַלען לעבען.

א פּרוינד מיינער האָט מיר אין א פּריוואַט־געשפּרעך פּאַרגע־שלאָגען, איך זאָל דאָס, וואָס איך רוף אן „קולטור שבעל־פה", בעסער א נאָמען געבען די „עטהעריש" עלעמענטען פון דער פּאָלקס־קול־

טור, ווייל זיי האָבען, ווי דער וועלט־עטהער, קיין וואָג ניט, דרינגען אומעטום אַריין און קאָנען ניט געזעהן ווערען מיט'ן אויג. עס איז באמת א גאַנץ גוטער פערגלייך, ווייל ער שטימט אויך אין דעם פונקט, וואָס די עטהערישע עלעמענטען פון דער קולטור זענען, ווי די קאָסמישע עטהער־וועלען (אויב עס זענען דאָ אַזעלכע עטהער־וועלען), די אייגענטליכע טרענער פון ליכט און וואַרמקייט אין דעם פעלקער־לעבען.

דער „אסימילירטער" קאָן אָבער די דאָזיגע אינטימע, אונ־בעוואוסטע עלעמענטען פון דער קולטור ניט שפּירען און ניט אויפ־נעהמען אין זיך, שוין דערפאר אליין, וואָס ער קאָן ניט אריינ־דרינגען אין דאָס אינטימע לעבען פון דעם אמעריקאַנער הויז, דער אמעריקאַנער גאַס און אלע יענע פלעצער, וואו עס שפּיעלט זיך אָב דאָס טאָג־טעגליכע לעבען פון דעם אמעריקאַנער. דאָס רוב מוזען איהם בלייבען פרעמד די קרייזענדע מאַנעטישע שטראָמען פון דער אינטימער קולטור־אטמאָספערע, ווייל זיי ווערען צום גרעסטען טייל אַרויסגערופען און געריגעלט פון די אונבעוואוסטע סימפּאטיען אין דעם אמעריקאַנער כאראקטער, וואָס שטעקען אין דעם בלוט, וואָס געהען איבער פון דור צו דור, וואָס זאמלען זיך אָן ערשט אין א משך פון צייטען, ווי דער פּערפיום פון אן אלטען וויין אָדער פון א לאַנג און גוט געלאגערטער סיגאר.

דער ניט־אמעריקאַנער קאָן נאָר אריבערנעהמען די אָפּענע מעהר אָדער וועניגער מגושם'דיגע עלעמענטען פון דער אמעריקא־נער קולטור, וואָס ליגען קלאָר פאר אלעמען, — יענע עלעמענטען, וואָס ווערען דורכגעדעסטילירט דורך דעם בעוואוסטזיין. זיין אמע־ריקאַניזם האָט דעריבער דעם טעם פון רייניג דעסטילירטע וואסער, און מען מערקט אויפ'ן שטעל, אז עס איז ניט דאָס עכטע קוואל־וואסער מיט זיין בעשטימטען געשמאק, נאָר אז דאָס איז א קינסט־ליכער פּראָדוקט, געוואונען אויף א ריין מעכאַנישען וועג. ביי אזא „אמעריקאַניזם", אפילו פון דער בעסטער און שעהנסטער גע־שטאלט, ווערט דער אָרגאַנישער כאראקטער פון דער פאלקס־קולטור אין גאַנצען פערלאָרען. דאָס איז עפעס ריין מעכאַנישעס, שטיי־פעס, אָבגעצירקעלטעס, ווייל איהם פעהלען די טויזענטער ניואַנסען פון די טויזענטער „זשע־נע־סע־קוא'ס", וואָס פילען אָן די אמת'ע

קולטורעלע אַטמאָספערע פון דעם אמעריקאַנער. ער זעהט דעריבער אויס ווי א טויט, געשלעפען גלעזעל אין פערגלייך מיט דעם עכטען בריליאנט, וואָס לעבט און פינקעלט אין זיין רייכען פארבען־שפיעל.

איינער, מיינער א בעקאַנטער אמעריקאַנער האָט געמאכט די כאראקטעריסטישע בעמערקונג, אז דאָס רוב „אסימילירטע" פון די געבילדעטע קלאסען קאָן מען דערקענען דורך דעם, וואָס זיי רעדען א „צו גוטען ענגליש". מען פיהלט אין זייער שפראך דעם צירקעל און די ריים־פעדער, דאָס טעאָרעטיש אבגעמאסטענע און אבגע־וואויגענע, ניט דעם אונמיטעלבארען גיסט פון דער לעבעדיגער שפראך, וואָס שפרייזט אין יעדען מאָמענט אריבער די גרעניצען פון דעם אויסגערענולירטען שאבלאָן.

עס זענען געווים דאָ זעהר פיעל אסימילירטע, דערהויפט צווישען אידען, וואָס זוכען אינסטינקטיוו ווי א גוטער אקטיאָר נאָכצומאכען די טויזענדער „איך־וויים־ניט־וואָס'ען" פון דעם אמע־ריקאַנער כאראקטער, לכל הפחות אין דער אויסערליכער ערשיי־נונג: אין דעם שפיעל פון די געזיכטפ־מוסקעלן, אין דעם טעמבר פון דער שטים, אין דעם אַרט רעדען און לאכען, אין דער האלטונג פון דעם קערפער און אין דער זשעסטיקוליאציע. אבער דאָס רוב כאפען זיי אריבער אין די אלע זאכען א ביסעלע די מאָס, אדער „דערשפיעלען" ניט גאנץ, אדער מישען עס צונויף מיט זייערע אייגענע ניואנסען. עס איז אבער גענוג נאָר א ברעקעל איבער־כאפען די מאָס אדער א האָרעלע ניט דערשפיעלען, אדער נאָר ווי־פיעל עס איז צונויפמישען עס מיט פרעמדם, אז פון דעם איינ־הייטליכען אמעריקאַנער כאראקטער זאל אריסקומען א קאריקאטור. דער גאָר־גאָר אסימילירטער מוז דעריבער ווירקען „קאָמיש" און ניט ווילענדיג אריסרופען א שמייכעל אויף די ליפען.

די דאזיגע אונפעהיגקייט אין גאנצען איבערצונעהמען די טוי־זענטער ניואנסען פון דעם פרעמדען כאראקטער, און די קאריקא־טור, וואָס מוז דערבי אריסקומען, דערקלעהר איך מיר אָט אויף וואָס פאר אן אופן.

דאָס אומבעוואוסטע נאכקאָפירען פון דעם פרעמדען אריגינאל ווערט אריסגערופען נאָר פון די שטריכען, וואָס דרינגען פון זיך אליין אריין אין דאָס אויג אדער דעם אויער, — ד. ה. נאָר די מעהר

אדער וועניגער קלאר אויסגעשפראכענע. די צארטערע און פיי־נערע בלייבען אומבעמערקט און דעריבער ניט נאכגעפירט. זיי זענען אבער אלע צונויפגעבונדען אין איין סיסטעם פון גלייכגע־וויכט, — א סיסטעם, וואס מוז פעהלען ביי דעם אסימילירטען.

בעת זיין גאנצע אומבעוואוסטע פסיכיק וויל נאכמאכען די בעווענונג פון א געווייסען מוסקל, מאכט זי איהם ווירקליך זעהר גוט נאך ביז צו יענער גרענץ, וואס לייגט אין דעם אינוועניגסטען תוך פון דער בעווענונג. ביי דעם אמת'ען אמעריקאנער ווערט אבער די גרענץ קיינמאל ניט דערגרייכט, ווייל די בעווענונג ווערט בא־לאנסירט דורך דאס שפיעל פון אנדערע מוסקלן, וועלכע די אומ־בעוואוסטע נאכמאכונג קאן גאר ניט בעמערקען.

אט פאר וואס עס איז צ. ב. זעהר שווער ארויסצורעדען איי־ניג ענגלישע ווערטער אקוראט אזוי, ווי דער אמעריקאנער רעדט זיי ארוים. מען וועט אדער אריבערכאפען אדער ניט דערכאפען די מאס.

און דאס, וואס איז אמת בנוגע צו דער שפראך און דעם גע־זיכטס־אויסדרוק, איז אין נאך א גרעסערן גראד אמת פאר דאס נאנצע אויסזעהן פון דער נשמה. דאַרטען איז נאך שווערער אומ־בעוואוסט אריינצודרינגען אין דעם הארמאנישען גלייכגעוויכטס־סיסטעם פון דעם אמעריקאנער כאראקטער.

דער אסימילירטער מוז ווירקען קאמיש, ווייל קאמיש איז אלץ, וואס ווייל נאכמאכען און — קאן ניט.

ווייל מען דעריבער האבען גאנצע מענשען, פולע מענשען, שעהנע מענשען — דארף מען זיי לאזען זיך נאטירליך אויסקריסטאליזירען אין זייער אייגענער נאציאנאל־קולטורעלער אטמאספערע, וואו זיי זאלען קאנען אריינעהמען אין זיך זייערע אייגענע אינטימע קול־טור־עלעמענטען, די טויזענטער ניואנסען און שטימונגען פון זייער פאלקס־נשמה, וואס בעשטימען די נאציאנאלע פארב און אייגע־טימליכקייט פון דער אלגעמיין מענשליכער קולטור.

און נאך א סך ערנסטע מאמענטען קאנען פיהרען דערצו, אז דער הערשענדער גייסט אין אמעריקא זאל זיך אבזאגען פון דער „מעלטינג־פאט"־מאניע, וואס הערשט נאך איצטער כמעט אומעטום. מיר האבען אין דער ערשטער פארלעזונג געזעהן, אז א גרויסער

טייל פון דער „מעלטינג־פאט־טענדענץ" שטאמט פון דעם פאקט, וואס די איינגעוואנדערטע מאסען, וועלכע קומען אהער, שטעהען אויף זעהר א ניעדעריגער מדרגה אין זייער אייגענער נאציאנאלער קולטור. ווי אין א לעדיגען צעבער, אזוי לאזט זיך אויך אין זייער נשמה לייכט אריינגיסען די אויסערליכע אמעריקאניזאציע. אבער — מוז דען אט דער קולטורעלער מעמד פון דער אימיגראציע אויף אייביג בלייבען אויף אזא ניעדעריגער מדרגה? ניט נאר ער מוז ניט, נאר ער הויבט שוין איצטער אן זיך אין נאנצען צו בייטען.

דער פראצענט פון מעהר אדער וועניגער אינטעליגענטע אימיגראנטען, דערהויפט פון די ציוויליזירטע לענדער, שטייגט בדרך כלל פון יאהר צו יאהר. און דאס איז קיין חדוש ניט. אין די לעצטע יאהרען האבען די נעביל־דעטערע פעלקער זעהר פיעל אויפגעטהאן פאר דער פאלקס־ערציהונג אין זייערע היימען. אויך די אזוי אנגערופענע „ניעדעריגסטע" שיכטען פון דער בעפעלקערונג זענען שוין ניט קיין לעדיגע געפעסען. זייער נשמה האט בעקומען אן אינהאלט. די קולטור־ווערטהען פון זייער פאלק, וואס זענען א לאנגע צייט געווען אנגעזאמעלט ביי די פערמעגליכערע קלאסען, הויבען אן, א דאנק דער פאלקס־שול, דער פאלקס־פרעסע, די פאלקס־ביבליאטהעקען און עפענטליכע פארלעזונגען, אריינצודרינגען אין די מוחות פון כמעט אלע איינוואוינער פון דעם לאנד. דעם דיי־טשען פויער און דעם ארבייטער איז שוין ניט מעהר פרעמד זיין שילער און געטהע; דעם פוילישען — זיין מיצקעוויטש און קראסינסקי; אפילו דער רוסישער פויער איז, א דאנק דער רעוואליוציאנערער אויפרעגונג פון די לעצטע יאהרען, א ביסל אויפגעוואכט געווארען פון זיין קולטורעלען שלאף, און אויך אויף איהם טאר מען שוין ניט קוקען, ווי אויף אן אבסאלוט לעדיגען צעבער, אין וועלכען מען קאן גיסען, וואס מען ווייל. וואס העכער אבער א פאלק שטעהט אין זיין אייגענער קולטור, אלץ שטארקער איז ביי איהם זיין ליעבע און איבערגעבענהייט צו איהר. די נייע פארשטעלונגס־וועלט, מיט וועלכער זיין נשמה איז שוין אנגעפילט, די נאציאנאלע בילדער און שטימונגען, וואס לעבען אין איהר, ווערען אין דער ערשטער צייט נאך אונטערדריקט און פערטויבט דורך דעם ליארעם פון דעם אמע־ריקאנער לעבען. אבער אין זיי ליענט שוין פערבארגען א געהיימע

טענדענץ זיך ארויסצוריסען און פריי זיך אויסצולעבן, און ביי א פּאַסענדער געלעגנהייט קאָנען זיי זיך באמת ארויסריסען אין דער פריי און אָנהויבען קעמפּפען פאר א זעלבסטשטענדיגע ענטוויקלונג.

האָנד אין האָנד מיט דעם אויפגעהויבענעם קולטור־מעמד פון דער אימיגראציע געהט אויך אן אָנווּאקסען פון דער צאָהל שוין גאָר געביל־דעטע און פּראָפעסיאָנעלע, וואָס זי פיהרט מיט זיך. דאָס איז זעהר א וויכטיגער מאָמענט. דער פּראָפעסיאָנעל־נע־ביל־דעטער האָט ביז אָהער געזוכט אויסצומיידען די פרייוויליגע עמיגראציע קיין אַמעריקא ניט נאָר דערפאר, וויל ער האָט געהאט מעהר שאַנסען, אַיידער די ברייטע מאַסע, איינצוּאָרדנען זיך אין דער היים, נאָר אויך דערפאר, וואָס ער האָט ניט געקאָנט האָפען אויף אן אייגענער קליענטעל אין אַמעריקא. די פערגרעסערטע צאָהל פון געביל־דעטע און פּראָפעסיאָנעלע אין דעם אוינוואַנדע־רונגס־שטראָם דערווייזט, אז עס איז שוין דאָ בעשאַפען געוואָרען א מארק פאר זייער אינטעליגענטער ארבייט אין דער שפּראַך און אין דער קולטור־פאָרם פון זייער אייגענעם פאָלק, ביי די איינג־ווּאַנדערטע קינדער פון זייער אייגענעם לאַנד. מיט יעדען צוגאָם פון נייע אינטעלעקטועלע כחות מוז אָבער דער פאָלקס־קולטור צו־קומען נייע קראפט אין איהר אומבעוואוסטען קאמפּף פאר עקזיס־טענץ און ענטוויקעלונג אין אמעריקא.

און א חוץ דעם וואַנדערן איצטער אריין אזעלכע עלעמענטען, סיי פון „פאָלק", סיי פון די געביל־דעטע, וואָס ברענגען מיט זיך שוין א בעוואוסטען בעשלוס צו ארבייטען פאר דעם אויפבליהען פון דעם אייגענעם קולטורעלען לעבען אין דער פרייער מדינה. דאָס זענען די עמיגראַנטען פון יענע פעלקער, וואָס מוזען, — ווי די פוילען אין רוסלאַנד און פרייסען, ווי די פינלענדער אין רוסלאַנד, ווי די וועלשען אין ענגלאַנד, — אויך אין דער היים פיהרען א האַרטען פאָליטישען אָדער געזעלשאפטליכען קאמפּף פאר דער אויפ־האַלטונג פון זייער נאציאָנאלען „איך". דעם זעלביגען קאמפּף, — דאָס רוב א שטילען, ריין געזעלשאפטליכען, — נעהמען זיי אויף אויך אין די פּראַיניגטע שטאַטען. עס קאָן זיי ניט אָבהאַלטען דער אומשטאַנד, וואָס זיי וואוינען ניט אין זייער לאַנד און זענען

אזוי ווייט פערוואָרפען אין דער פרעמד. אין דער איצטיגער צייט פון דאָמפֿף און עלעקטריציטעט איז דער מהלך פון לאַנד צו לאַנד כמעט ווי אין גאַנצען „פערדאמפט" געוואָרען. עס נעהמט איצטער א סך וועניגער צייט צו פֿאָהרען פון ווילנא קיין ניו־יאָרק, איידער עס האָט געגומען מיט יאָהרען און יאָהרען צוריק צו שלעפֿען זיך מיט'ן בעל־עגלה פון אָדעס קיין ווילנא. עס איז דעריבער אין דעם פונקט פון מהלך א סך לייכטער צו בעשאפֿען א בעוואוסטע קולטורעלע פעראייניגונג צווישען די קינדער פון א פאָלק, וואָס זענען צוזעמט איבער פערשיידענע לענדער, איידער דאָס וואָלט מיט א הונדערט יאָהר צוריק מעגליך געווען אין די גרעניצען פון דער אייגענער היים. דער פויל פון ווארשא און דער פויל פון שיקאַגאָ, וואָס פיהרען איצטער ביידע זייער קאמפֿף פאר דער פאָלקס־שפראַך אין דער עפענטליכער ערציהונג, — און דער שיקאַגאָ'ער פויל, לאָזט מיך אייך זאָגען, מיט ניט קיין קלענערען ערפאָלג, איידער דער וואַרשאַווער, — שטעהען אויך איצטער א סך נעהנטער אייגער צו דעם אנדערען, סיי גייסטיג, סיי טעריטאָריעל, איידער דער פויל פון ווארשא און זיין שטאָם־ברודער פון וולאַדיוואָסטאָק.

לאָז נאָר די משוגעת פון דעם „מעלטינג־פאט" א ביסעל אָב־געשוואכט ווערען אין דעם עפענטליכען בעוואוסטזיין, און די אייג־צעלנע פעלקער, וואָס פיהרען איצטער אין אמעריקא זייער קאמפֿף פאר פרייע ענטוויקעלונג אבגעזונדערט אייגער פון דעם אנדערן, וועלען זיך פעראייניגען אין אייגעם און ארויסרוקען פאר דער גע־בילדעטער געזעלשאפט דעם נ י י ע ם אידעאל פון דער אמעריקא־נער דעמאקראטיע, דעם אידעאל פון „פעראייניגטע פ ע ל ק ע ר אין די פעראייניגטע שטאָטען".

און ניט נאָר קיין קלייגעם טייל אין דעם קאמפֿף פאר דעם דאָזיגען אידעאל און פאר זיין פערשפרייטונג וועט מוזען שפיעלען די סאָציאָליסטישע בעוועגונג, וואָס הויבט ערשט איצטער אָן אריינ־צוגעהן אין איהרע עכטע פעדערן.

דער סאָציאָליזם איז קיין מאָל ניט געווען קאָסמאָפּאָליטיש, נאָר אינטער־נאציאָנאל. דער אינטערנאציאָנאליזם, וואָס איז דער טייטשט „צ ו ו י ש ע ן ־ פ ע ל ק ע ר ל י כ ק י י ט", פעלקער־פערבריידערונג, מיט גלייכע נאציאָנאלע, סאָציאָלע און קולטורעלע

רעכט פֿאַר אַלע נאַציאָנען, וועלכע געהען אַריין אין דעם פעלקער־בונד, איז אַלע מאָל געווען די אינוועניגסטע נשמה פון דער סאָציאַליסטישער בעוועגונג. איך האָב ניט איין מאָל געהאַט די געלעגנהייט דאָס צו בעווייזען אין מיינע שריפטען און פֿאַרלעזונגען, *) סיי דורך דעם אַנאַליז פון איהר אינוועניגסטען תוך, סיי מיט היסטאָרישע דאָקומענטען אין דער האַנד. דער ריכטיגער אויסטייטש פון אינטערנאַציאָנאַליזם, וואָס קעמפֿט סיי אַנטקעגען דעם רעאַקציאָנערען נאַציאָנאַליזם עגאָאיזם, סיי אנטקעגען דעם וויסטען, אויבערפלעכלעכען קאָסמאָפּאָליטיזם, ווערט אָבער צו גע־וויסע צייטען און ביי געוויסע סאָציאַליסטישע פֿאַרטייען אין גאַנצען פערטונקעלט. אין א לאַנד, וואָס בעשטעהט נאָר פון אייַן בעוואוסטזיניגען פֿאָלק, ווי צ. ב. אין פראַנקרייך, קעמפֿט די סאָציאַליסטישע פֿאַרטיי נאָר אנטקעגען דעם שאָוויניזם און די מילי־טאַריסטישע תאוות פון די הערשענדע קלאַסען, און דער סאָציאַליזם האָט דאַרטען געקלונגען (א מאָל, ניט איצטער!), ווי ריינער קאָס־מאָפּאָליטיזם. ביי די גאָר אונטערדריקטע און דערשלאָגענע פעל־קער וויעדער, וואָס האָבען ניט געהאַט די העזה א טראכט צו טהאָן וועגען אַן אייגענעם קולטורעלען לעבען, האָט דער נאַציאָנאַליזם מאָמענט פון דעם אינטערנאַציאָנאַליזם אויך א מאָל געמוזט זיין (א מאָל, ניט איצטער!) אין גאנצען פער'חלש'ט. אָבער דאָס זענען נעווענזען אייניצלענע אויסנאַהמען, וואָס זענען אין אייראָפּא, צ. ב., שוין אומעטום אין גאנצען פערשוואונדען. קלאָר און דייט־ליך זאָגט איצטער דער סאָציאַליזם ביי יעדער געלעגנהייט אַרויס, אז זיין אידעאַל איז ניט די פערשווינדונג פון פעלקער, נאָר זייער פערבריידערונג, זייער סאָלידאַריטעט און געגענזייטיגע הילף אין אַלעמענס פרייער און זעלבסטשטענדיגער עגטוויקעלונג.

אין אַמעריקא איז אָבער דער סאָציאַליזם א לאַנגע צייט געווען ריין קאָסמאָפּאָליטיש מחמת גאָר אַן אַנדער טעם. ער איז א לאַנגע

*) פערגלייך צ. ב. מיין אַרבייט: „די נאַציאָנאַליטעטען־פראַגע און דער סאָציאַליזם" פון דעם יאָהר 1896 און מיין בעריכט וועגען דעם שטוטגאַרטער אינטערנאַציאָנאַלען קונגרעספּאָהר אין דעם צווייטען באַנד „סערפּ" פון דעם יאָהר 1908.

צייט נאָר ניט געווען קיין אמעריקאַנער. אסימילירטע און האַלב־אסימילירטע דייטשען און אידען, ביי וועמען דער אייגענער נאַציאָנאַלער בעוואוסטזיין איז געווען פערהויקערט און אפשר אין גאַנצען פערדארט, האָבען געראַדט אין דעם נאָמען פון דעם אמעריקאַנער סאָציאַליזם. ווי וואָלטען זיי, די אסימילירטע, געקאָנט נעהמען אויף זיך די העזה צו רעדען אין דעם נאָמען פון דעם אמעריקאַנער פאָלק, אויב זיי וואָלטען ניט געלעבט אין דער לאָגיש־אונמעגליכער איללויזיע, אז פעלקער זיינען לענדער, און אז זיי, די קינדער פון דעם אמעריקאַנער לאַנד, זיינען דורך דעם גופא רעפרעזענטאַנטען פון דעם אמעריקאַנער פאָלק! צו קיינעם׳ס פסיכישער לאָגע האָט אזוי ניט געפאסט די אידעאָלאָגיע פון דעם „מעלטינג־פאט", ווי צו דער לאָגע פון די אסימילירטע סאָציאַליסטען, און זיי זענען געווארען איהרע הייסעסטע חסידים און פאַנאַטישסטע אָנהענגער ביז אויף דעם היינטיגען טאָג. זיי פרעדיגען נאָך ער היום די אסימיליאציע, וואָס איז א פלאַמענדיגער פאטש אין פנים צו אלע גרונד־פרינציפען און געשיכטליכע ארויסטרעטונגען פון דעם סאָציאַליזם.

אָבער די סאָציאַליסטישע בעוועגונג אין אמעריקא בעפרייט זיך איצטער, מיט יעדען טאָג אלץ מעהר, פון דעם אמאָליגען פרעמדען איינפלוס. ער הויבט אָן קומען צו זיך, און מיט דעם גופא אויך צו זיין אינוועניגסטען תוך. שוין איצטער הויבט ער אָן, אין זיין פראקטיק און אין זיין ארגאניזאציאָנס־פאָרם, אויב ניט אין דער קלאָר אויסגעשפראָכענער טעאריע, ווערען אינטערנאַציאָנאַל, ד. ה. אנטי־קאָסמאָפאָליטיש. צו זיין ארגאניזאציע ווערען שוין צוגעלאָזען איינצעלנע פעלקער, ווי פעלקער, מיט א געוויסען גראד אויטאָנאָמיע אין זייער אינוועניגסטער פערוואלטונג. זיי פיהרען די סאָציאַליסטישע פראָפאַגאנדא און אגיטאציע אין זייער אייגענער שפראָך און פערבינדען דעם צוקונפטס־אידעאל מיט די לעבענס־נויטען פון זייער היינט און מיט זייער נאַנצער היסטארישער פערגאַנגענהייט. און אויף אזא׳ן אופן ווערט שוין איצטער ביי דעם וועב־שטוהל פון דער סאָציאַליסטישער בעוועגונג געוועבט א בילד פון אונגעהויערער פראכט, ווי פערשיידענע פעלקער ארבייטען סאָלדאַריש צוליעב איין־איינציגען אלגעמיין־

מענשלעכען אידעאל, אָבער יעדעם פּאָלק אויף זיין שטייגער, לויט זיין אייגענעם כאַראַקטער און לויט דער אייגענער פּאָלקס־נשמה. און וואָס מעהר דער אמעריקאַנער סאָציאַליזם וועט אריינ־דרינגען אין די מאַסען פון די אמעריקאַנער פּעלקער, אַלץ קלאָרער וועט אַרויסטרעטען יענער בילד, אַלץ פּעסטער וועלען וועלען די באַנדען פון אינטערנאַציאָנאַלער סאָלידאַריטעט צוויישען די פּעל־קער און אַלץ שטאַרקער און רייכער די אייגענטימליכע, אָריגינעלע ענטוויקעלונג פון יעדען פּאָלק.

עס איז נאָך שווער צו זעהן פּאַראויס, וועלן די סאָציאַליסטישע בעוועגונג וועט אָנהויבען שפּיעלען א וויכטיגע ראָליע אין דעם פּא־ליטישען לעבען פון דעם לאַנד, וועלן וועט זי קאָנען אַרויפצווינגען שוין אויף דער איצטיגער געזעלשאפט יענע רעפּאָרמען, וואָס לאָזען זיך דורכפיהרען אין די גרעניצען פון דעם סאָציאַלען היינט. אָבער די אינטערנאַציאָנאַליזירענדע מאכט פון דעם סאָציאַליזם, וואָס גהאַט להיפּך צו דעם שאָוויניסטישען אָדער קאָסמאָפּאָליטישען „מעלטינג־פּאָט", קאָן אָנהויבען צו ווירקען אויף דעם עפּענטליכען בעוואוסטזיין, נאָך איידער די פּאַרטיי וועט וועלען א רעאָלע פּא־ליטישע מאכט.

שוין איצטער לאָזען די בירגערליך־פּראָגרעסיוועלעמענטען פון לאַנד ניט אַראָב זייער אויג פון דעם אמעריקאַנער סאָציאַליזם, און זעהען אַריבערצונעהמען פון דאָרטען אַלץ אין זייער פּראָגראַם, וואָס קאָן זיך פּעראייניגען מיט די הערשענדע גרונדלאָגען פון דער אמעריקאַנער דעמאָקראַטיע. די קאָנקורענץ מיט דעם סאָציאַליזם וועט זיי צווינגען אַריבערצונעהמען פון איהם אויך יענעם פּרינציפּ פון פּעלקערליכער זעלבסטשטענדיגקייט, פרייהייט, גליכהייט און ברידערליכקייט, וועלכען דער אינטערנאַציאָנאַליזם פיהרט דורך אין די גרעניצען פון דעם אייגענעם לאַנד אין די אינטערעסען פון דער איינהייטליכער פּאָליטישער נאַציע. די אינוועניגסטע אָרגא־ניזאַציאָן פון דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי וועט יעמאָלט וועלען א מוסטער פּאַר יענער אָרגאַניזאַציאָן פון א נייער זעלבסט־פּער־וואַלטונג פון פּראייניגטע פּעלקער, וואָס זאָל אויפהויבען אויף א נייער, העכערער שטופע די זעלבסט־פּערוואַלטונג פון די פער־אייניגטע שטאַטען.

איך וואָלט געקאָנט אָנפיהרען נאָך א סך אנדערע מאָטיוון, וועלכע קאָנען אונז מאכען גלויבען, אז דער פאנאטישער ברען, מיט וועלכען א גרויסער טייל פון די אמעריקאנער וויל דוקא אויסקאכען א נייעם עטנאָלאָגישען צימעס פון אלע פעלקער, וואָס געפינען זיך אין לאנד, איז אפשר ניט מעהר ווי א קורץ־וויילִיגער געשיכטליכער עפיזאָד. דער עפיזאָד קאָן אָבטרעטען זיין פלאץ צו א נייעם פעריאָד אין דער ענטוויקעלונג פון דער אמעריקאנער דעמאָקראטיע, וועו איהר לאָזונג וועט זיין ניט דער „מעלטינג פאט", ניט יענער געפעהרליכער און צווייפעלהאפטער עקספעריימענט, וואָס פיהרט אין דער וויירקליכקייט נאָר צו א קאָלטען פון קריעך־פלאנצען פאר אלע פעלקער, צו א פאבריק פון „וואורשטלעך" אין דער ערציהונג, צו שטייפע, אבגעצירקעלטע, אָהן טעם־און אָהן־ריח'דיגע „אמעריקאנער" פון די „אסימילירטע", אדער — וואָס עס איז נאָך עקעלהאפטער — צו די האלב־קאמישע עקזיסטענצען פון די כלומרשט שוין אין גאנצען „אמעריקאניזירטע". אנשטאָט דעם „מעלטינג־פאט"־אידעאל קאָן אויפגענהן די זון פון א נייעם געזעלשאפטליכען ציעל: די בריידערליכע פעראייניגונג פון אלע פעלקער.

איך גלויב אָבער, אז שוין דאָס, וואָס איך האָב אָנגעפיהרט אין מיין היינטיגער פאָרלעזונג, איז גענוג אויף אייניצוזעהן, אז אזעלכע בעוואוסטע נייע טענדענצען אין דעם אמעריקאנער לעבען ליענען ניט אין דער ממשלה פון דער אונמענליכקייט. ניט נאָר קאָנען זיי ארויסטרעטען אין לעבען, נאָר איך האָב געגוג טעמים צו גלויבען, אז ביי א וויכטיגען טייל, וועו אפילו נאָך ניט גרויסען, פון דער „אמת־אמעריקאנישער" אינטעליגענץ איז שוין אין א י צ ט ע ר אָנגעוואקסען א בעוואוסטער פראָטעסט אנטקעגען דעם „מעלטינג־פאט" און א קלאָרער ענטשלוס צו בעקעמפפען איהם אין לעבען. פון מיינע פערזענליכע ערפאהרונגען אין דעם ענין וויל איך אייך נאָר מיטטיילען, אז ניט קיין קלענערע פערזאָן, ווי מיסס עלא יאנג, — די נאבעלע אלטע פרוי, וואָס שטעהט איצטער אויף דער שפיץ פון דער פאלקס־ערציהונג אין דער מיליאָנען־שטאדט שיקאגא, וואָס איהר פערוואלטונג האָבען מיר צו פערדאנקען דעם אונטערריכט פון דער פויליישער שפראָך אין די פאלקס־שולען, וואו עס לערנען זיך פויליישע קינדער, — אז אזא פעהאנטוואָרטליכע פערזאָן,

ווי זי, איז אין אַן אינטערוויו מיט מיר גלייך פון אָנהויב אָן אַרויס־געטראָטן מיט דער פֿאַזיטיוער, קלאָרער און שארפער דערקלעה־רונג: „אי ם אפֿאזד טו דהי מעלטינג־פאט". „איך בין געגען דעם שמעלץ־טאָפּ. און אזוי זעהען מיר, אז די „מעלטינג־פֿאַט"־טענדענץ איז שוין איצטער ניט די איינציגע אין דעם לאַנד און אז אנטקעגען איהר קאָן אַרויסטרעטען א קראפט, וואָס זאָל זי וועלען אין גאַנצען פערשלינגען.

וועלכע פון די צווויי טענדענצען וועט סוף־כל־סוף זיעגען? די פון דעם מעלטינג־פֿאַט אָדער די פון „פֿאַראיינ־גטע פעלקער"?

דאָס ווייס איך ניט; דאָס קאָן קיין מענש ניט ווייסען. דער־פאר ווייס איך אָבער איינס אויף זיכער און אזוי קלאָר, ווי דער ליכטיגער טאָג. איך ווייס, וועלכע טענדענץ זאָל זיעגען, וער פון זיי זאָל צוציהען אונזער גאַנצע סימפּאטיע און די גאַנצע הילף, וואָס מיר קאָנען איהר ברענגען. שוין אין דעם אַנאַליז פון דער ווירקליכקייט, וואָס איך האָב פֿאַרגעפיהרט פאר איך, וועלכען איך האָב מיך געמיהט צו מאכען אזוי אָביעקטיוו, ווי נאָר מענליך, האָב איך, זינדיגער מענש, ניט געקאָנט פערבארגען מיינע סוביעקטיווע סימפּאטיען און אַנטיפּאטיען און פון דעם גאַנצען טאָן פון מיינע פֿאַרלעזונגען האָט גאַנץ קלאָר אַרויסגעקלונגען מיין אייביגער בי־טערער האָס צו דעם פעלקער־קאַניבאַליזם, וואו איין פאַלק ווילּ איינשלינגען, „אַסימילירען" אין אַנדער פאַלק, ווי א וואַלף שלינגט איין און „אַסימילירט" א שעפּס.

איך וואָלט אייך געקאָנט פאַנאַנדערווויקלען א גאַנצע צייל פון מאַטיוון, פאר וואָס דער דאָזיגער פעלקער־קאַניבאַליזם דארף אונז זיין אזוי פערהאַסט, אָבער דאָס וואָלט מיך שוין אַרויסגעפיהרט פון די ענגערע גרעניצען פון מיין היינטיגען טהעמא. לאָזט מיך נאָר זאָגען, אז איך האָס איהם ניט נאָר דערפאר, וואָס די אינטע־רעסען פון מיין אייגענעם פאַלק שטעהען דאָ אין קאָן. מיין שנאה צו איהם שטאַמט צו א גרויסען טייל פון מיין טיעף־טיעפסטער איבערגעבענקייט צו יענעם אידישען אידעאל פון פעלקער־פערבריידערונג צו איין סאָלידאַרישער מענשהייט, דעם אידעאל פון דעם אייביגען פעלקער־פרידען, וואָס האָט זיך צום ערשטען מאָל אַרויסגעריסען פון דער ברוסט פון אונזערע נביאים

און האָט זיך פאַנאַנדערגעטראָגען איבער דער גאַנצער וועלט, צו־ציהענדיג צו זיך אומעטום די הערצער פון די איידעלסטע און בעס־טע. „וגר זאב עם כבש", א וואָלף וועט לעבען אין פריעדען מיט א שעפס: עס וועט אָבגעשאפט ווערען דער קאַניבאַליזם פון פעל־קער־פרעסערייַ. „ולא ילמדו עוד מלחמה!" און ניט מעהר וועט א פאָלק לערנען זיך, ווי צו פיהרען מלחמה אנטקעגען אַן אַנדער פאָלק!

אָט פאַר דעם פעלקער־פריערען אויף דער גאַנצער וועלט וואָלט די פערווירקליכונג פון דעם פ ע ל ק ע ר ־ פערבאַנד אין די פער־אייניגטע שטאַטען געווען פון אונגעהויערער וויכטיגקייט.

אויב אין אַמעריקאַ, אין דעם לאַנד פון „אונבעגרעניצטע מעג־ליכקייטען", — וואָס וויל איצטער ליידער אזוי זעלטען זיך פער־וואַנדלען אין „וווירקליכקייטען", — וואָלט לכל הפחות מקום געווואָרען דער אידעאל פון די פעראייניגטע פעלקער, וואָלט דאָס לאַנד געווואָרען א „נס לגוים", א צייכען פאַר אַלע פעלקער, ווי אזוי זיי זאָלען לעבען צווישען זיך.

די געשיכטע האָט געמאַכט פון די פעראייניגטע שטאַטען א מיקראָקאָזם פון א מענשהייט. שוין איצטער וואוינען אין איהר די פערטרעטער פון אַלע ציוויליזירטע און האַלב־ציוויליזירטע פעל־קער פון דער ערד. אַלע שפראַכען און קולטורען האָבען זיך צונויפ־געקליבען אין איהר, ווי עקסטראַ צוליעב דעם, כדי צו בעווייזען, ווי עס קאָן אונטער די שטראַהלען פון פרייהייט, גלייכהייט און צוויישען־פעלקערליכע סאָלידאַריטעט זיך פאַנאַנדערבליהען דער גאַרטען פון דער מענשליכער ציוויליזאַציאָן, וואו יעדער בוים וועט האָבען גענוג לופט און זונען־שיין פאַר זיך, גענוג רוים פאַנאַנדער־צואוואַרפען זיך און אַרויסצובערענגען זיין אייגענע פרוכט.

אזא פ ר י ע ד ל י כ ע פעראייניגונג פון אַלע קולטורען פון דער וועלט מוז אַרויסרופען א שטאַרקע געגענזייטיגע ווירקונג פון אייגער אויף דער אַנדערער, מוז פיהרען דערצו, אז אייגע זאָל בעריכערן די אַנדערע און פערדאָפּלען זייער אַלעמענס קראָפט. די געגענזייטיגע ווירקונג און בעריכערונג קאָן אָבער ניט בלייבען אָבגעשלאָסען אין די גרעניצען פון אַמעריקא. די אייניצלנע פאָלקס־קולטורען וועלען זיין ווי גייסטיגע קאַנאַלען, מיט וועלכער

די שטאַטן וועלן צונויפגעבונדען מיט דער גאַנצער מענשהייט. דאָס, וואָס אַ פּאָלקס־קולטור ברענגט אַרויס ביי זיך אין דער־היים, גיסט זיך אַריין דורך דעם דאָזיגען קאַנאַל אין דאָס גייסטיגע לעבען פון די שטאַטן, און דאָס, וואָס עס וועלט בעשאַפען דורך דאָס גייסטיגע צונויפווירקען פון די אַמעריקאַנער פעלקער, וועט אַרייַנדרינגען דורך דיזעלביגע קאַנאַלן אין דאָס לעבען פון די איינצעלנע פעלקער דרויסן.

די וועלטפּאָלסטע מתנה אָבער, וואָס אַמעריקאַ וועט צו דער גאַנצער מענשהייט שיקען דורך איהרע קאַנאַלן וועט זיין — דער ג ל ו ב ע ן אין דעם פעלקער־פריעדען, וויל ער וועט וועלען דאָ אין דעם לאַנד אַ לעבעדיגער פאַקט, אַ מאַדעל, וואָס וועט לייכטען אין אַלעמענס אויגען, — אַ מאַדעל פריהער פאַר די פעראייניגטע שטאַטן פון אייראָפּאַ און דערנאָך פאַר די פעראייניגטע לענדער און פעלקער פון דער גאַנצער וועלט!

אין דער צייט, וואָס איך מאַך איצטער פאַרטיג מיינע פאָר־לעזונגען צום דרוק, זענען די צייטונגען פול מיט שוידערלעכע סצענען פון דעם קריג אין דעם נאָהענטען מזרח. אָבער פון אַלע סצענען האָט קיינע ניט געמאַכט אויף מיר אזא בעקלעהמענדען איינדרוק, ווי די קלייגע נאָטיץ, אַז צווייי מחנות פון פּאַסאַזשירען, — אַ מערקישע און אַ סערבישע, — וואָס זענען געפאָהרען צו זייערע היימען, זיך מקריב זיין פאַר זייערע פעלקער, — האָבען געמוזט אויפֿן שיף איזאָלירט ווערען איינע פון די אַנדערע, כדי זיי זאָלען זיך ניט אַ וואַרף טהאָן איינע אויף דער אַנדערע אין גריממיגען האַס...

און דאָס זענען אַמעריקאַנער בירגער, מענשען, גאַלעבט אונטער דער זון פון דער אַמעריקאַנער פרייהייט! נישיים האָבען זיי פון אונזער פרייהייטס־לופט ניט אַריינגעזאַפּט אין זיך, לאָז זיין, אַזוי פיעל מ ע נ ש ל י כ ע אכטונג צו דעם מענשען, אַז וועלן אויף זיי ביידען איז אויסגעפאַלען דער ביטער־שוועכער שיקזאַל, אויס־צוגלייכען די היסטאָרישע חשבונות פון זייערע פעלקער מיט דעם כלי־זין אין די הענד, זאָלען זיי לפּחות קאַנען ווי מ ע נ ש ע ן און ניט ווי ווילדע חיות בעגעהן זיך צווישען זיך, אַיידער דער

ביטערער גורל וועט זיי אַוועקשטעלן איינעם אנטקעגען דעם אנדערן!

זיי האָבען דאָס ניט געקאָנט איינזאַפען פון דער אמעריקאַנער לופט, וויל דער „מעלטינג־פאָט", וואָס הערשט איצטער דאָ, איז אלײן נאָך דער אויסדרוק פון קאָניבאַלישע פעלקער־פרעסערישע אפעטיטען; וויל די אמעריקאַנער פרייהייט לערנט ניט מעהר ווי דעם פריעדען צווישען דעם יחיד און דעם יחיד פון איין פאָלק; זי לערנט אָבער נאָך ניט דעם העכערען פריעדען צווישען פאָלק און פאָלק אין איין פאָליטישער נאציע, און דעם נאָך העכערען — צווישען נאציע און נאציע אין איין סאָלידאַרישער מענשהייט.

די פעראייניגטע פעלקער פון די פעראייניגטע שטאָטען, אויב דער אידעאל זאָל מקוים ווערען, וועט זיין ניט נאָר די בעסטע פער־זענטפערונג פון דעם „פרעמדען־פראָבלעם", אויף וועלכען עם ברעכען איצטער די מוחות די אמעריקאַנער פאָליטיקער. זי וועט בערופען זיין דורכצופיהרען א גרויסע, וועלט־היסטאָרישע מיסיאָן: צו ווערען די פראקטישע שול פאר דעם פעלקער־פריעדען אין דער נאנצער וועלט.